

~~36-1-13~~

14/41

~~16~~ ~~102~~ ~~5~~

166

Del uso de Sr. Jose Gonzalez
Hidalgo: lo compra de la Lib^{ra}
de Badajoz p.^a esta. desp.^{do}

Summi Pontificis

INNOCENTII

Tertij, de sacro alta

ris mysterio Libri sex,

EX FIDE UETUSTI

codicis correcti, & testimonijs concilio-

rum, sanctorum patrum, atq^{ue}

D. Thomæ ornati.

*Quæ testimonia hoc signo * notantur.*

Cum indice locupletissimo.

SALMANTICA,

Apud Ioannem à Canoua.

M. D. LXV.

Cum Privilegio.

Esta tassado en dos reales y medio,

EL REY.

Or quanto por parte de vos Alexo Garcia librero vezino de la ciudad de Salamanca, nos ha sido hecha relacion que vos teniades vn libro intitulado Innocencio tercio sobre los mysterios de la missa compuesto por fray Iuan de la Peña cathedratico de visperas de theologia de la dicha ciudad, el qual era muy vtil y prouechoso, atento lo que al nos pedistes y suplicastes os diessimos licencia y facultad para lo imprimir y vender, e juntamente con la dicha licencia priuilegio para que por el tiempo que nuestra merced y voluntad fuesse ninguna persona destos reynos le pudiesse imprimir ni vender so graues penas, o como la nuestra merced fuesse. Lo qual visto por los del nuestro consejo, por quanto en el dicho libro se hizo la diligencia que la premissa por nos agora nueuamente hecha dispone, fue acordado que deuiamos mandar dar esta nuestra cedula en la dicha razon, e yo tuue lo por bien. Por la qual damos licencia y facultad para q̄ qualquier impressor deitos nuestros reynos pueda imprimir e imprima el dicho libro que de suso se haze mención sin que por ello caya ni incurra en pena alguna, y para que por tiempo de diez años primeros siguiētes, que corran y se cuentē desde el dia de la data desta nuestra cedula en adelante vos, o la persona que vuestro poder ouiere, podays imprimir y vender el dicho libro, y mandamos que persona ninguna sin vuestra licencia durante el dicho tiempo de los dichos diez años le pueda imprimir ni vender so pena de perder todos los libros que del ouiere imprimido, y mas veynte mill maravedis para la nuestra camara, y mandamos que despues de impresso no se pueda vender, ni venda sin que primero se trayga al consejo juntamente con el original que en el fue visto, que va firmado y rubricado al fin del de Domingo de çauala nuestro escriuano de camara de los que residen en nuestro consejo: para que se vea si la dicha impresion esta conforme al original

ginal, y se tasse el precio porque se ouiere de vender cada volumen: so pena de caer e incurrir en la penas contenidas en la dicha prematica y leyes de nuestros Reynos. Y mandamos a los del nuestro consejo presidente y oydores delas nuestras audiencias, alcaldes, alguaziles de la nra casa y corte y chancillerias, y a todos los corregidores, asistētes, gouernadores, alcaldes y otros juezes e justicias qualesquier de todas las ciudades villas y lugares de los nuestros Reynos y señorios, y a cada vno y qualquier dellos assi a los que agora son como a los que seran de aqui adelante, que vos guarden y cumplan esta nuestra cedula y merced que assi vos hazemos: y que contra el tenor y forma della no vayan ni passen ni consentan yr ni passar por alguna manera, so pena de la nuestra merced y de cinquenta mill maravedis para la nuestra camara. Fecha en Barcelona a ocho dias del mes de Hebrero de mill y quinientos y sesenta y quatro años.

Yo el Rey.

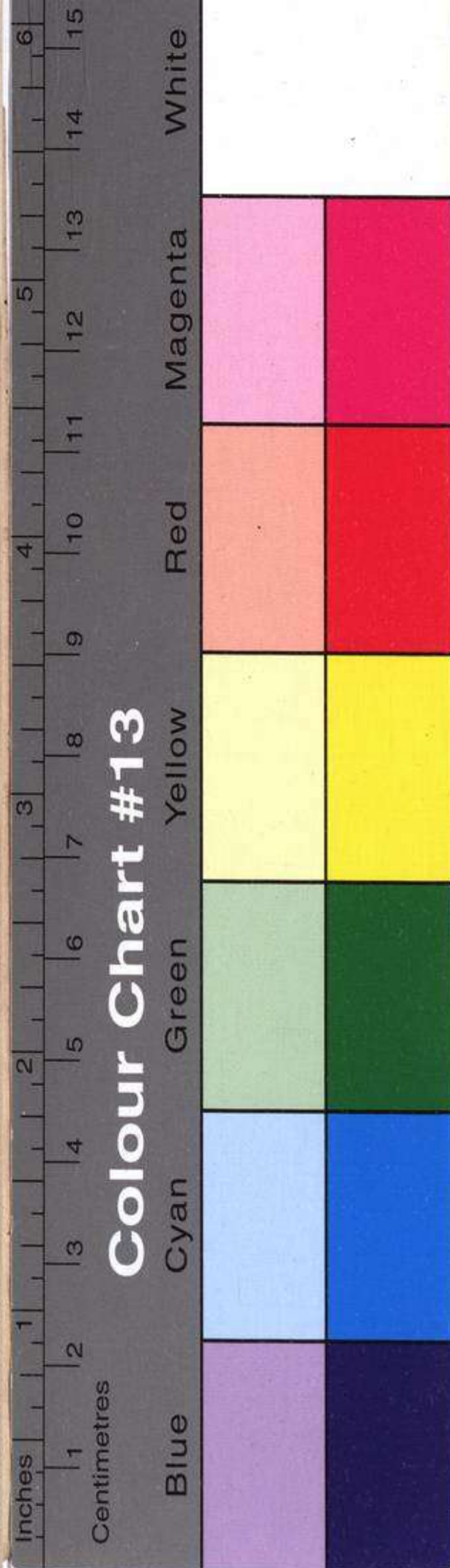
Por mandado de su Magestad.
Francisco de Erasso.

EN la villa de Madrid a diez y siete dias del mes de Março de mill y quinientos y sesenta y quatro, visto por los señores del consejo de su Magestad esta cedula, y lo que por ella su Magestad manda, y el libro de que en ella se haze mencion, y el pedimiento hecho por parte del dicho Alexo Garcia librero: para que fuesse tassado el dicho libro, conforme ala dicha cedula tassaron el precio de cada cuerpo del dicho libro por enquadernar a dos reales y medio y no mas, y mandaron que esta cedula y tassacion y dos fojas que van en el dicho libro al fin del firmadas del licenciado Mercado corrector de los dichos libros, vayan insertas en cada libro que assi se imprimiere. En fee de lo qual lo firme de mi nombre

Domingo de guala

A 2

Per

L I C E N C I A .

POR mandado del consejo real de su Magestad, vi estos seys libros del Papa Innocencio que tienē por titulo de Sacro altaris mysterio. Los quales en si tienen mucha erudiciō y catholica doctrina, y las addiciones de mano coteji con el exemplar correcto de Colonia de.1552. y estan fielmente sacadas. Digo que se puede imprimir sin escrupulo, y conuiene se imprima. En sant Martin.6.de Octubre.1563.

Fray Rodrigo de Vadillo.

NOS el Licenciado dñ Luys de Alcocer Prior y Canonigo en la sancta yglesia cathedral de Salamāca, gouernador general en todo el Obispado de Salamāca, por el Illustrissimo y Reuerēdissimo señor don Pero Gonçalez de Mendoza, Obispo de la dicha ciudad del consejo de la real Magestad, &c. Damos licencia para que vos Alexo Garcia librero vezino de Salamanca, o a quien vuestro poder ouiere, podades imprimir e imprimays este libro de suso escripto, con las enmiendas y partes que estan en el puestas por el reuerendo padre fray Iuan de la Peña, frayre del monesterio de Santisteuan desta ciudad, y cathedratico de Visperas en Theologia, el qual por el esta visto y examinado: por lo qual vos damos licēcia, sin q̄ incurrays en pena alguna. Fecho en Salamanca, a diez y siete de Agosto, de.1563. Años.

El Licenciado Alcocer Prior.

Por mandado del dicho señor gouernador.

Iuan Baptista Polanco.

SERENIS-
simo Principi ac Do-
mino D. Ferdinando Regi Roma-
norum Vngariæq; ac Bohemiæ, &c. Archidus-
ci Austriæ, Infanti Hispaniæ, Duci Burgun-
diæ, &c. domino suo clementissis-
mo Ioannes Cochleus.

S. P. D.

IN uictissime princeps, Rex glo-
riofissime, ac Domine clementif-
sime, pietas tua & immobilis in fi-
de catholica contra quolibet hæ-
resum nouitates animi constātia
atq; etiam paterna & auita in eru-
ditos ac studiosos homines liberalitas publicè
omnibus nota & confessa, Regia insuper erga
paruitatem meam (licet indignam & immerita-
tam) munificētia, iam pridē incitauerūt animū
meum, vt egregio aliquo ad posteros monumē-
to meritis virtutibusq; tui testimoniū post me
relinquerē. Non defuit quidē bona volūtas, nec
tepida intra me fuit cordis affectio, benefacto-
rumq; memoria, & animi gratitudo. Verū inge-
nioli mei vires mecū perpendens ac remetiens,
cōperi eas longē inferiores, q̄ vt tanto Principi
aliquid ex proprijs lucubrationibus dignè offer-
re queā. Nunc verò quādo Lutherus iā olim pu-
blicè terq; quaterq; dānatus hæreticus, nouo

EPISTOLA.

libro summa cū impietate sacratissima religio-
 nis mysteria ad rude populū germanicè tradu-
 cere, irridere, calūnari ac detestari apostolica
 perfidia nō veretur, excutit mihi sua improbita-
 te verecundiā, vt ausim tandem vrgente neces-
 sitate obuiandi tam graui scandalo, contra tam
 impias & falsas illius insanias, Maiestati tuę sup-
 pliciter offerre, & in publicum exhibere infis-
 gne ac eruditum quoddā opusculum Innocētij
 Papę Tertij, quod ante CCC. annos ab eo scri-
 ptū, & mihi nuper à R. D. Epō Misnēsi, Dño &
 patrono meo benignissimo cōmodato datū, ma-
 le renouatos hoc tēpore veterū Albigensū, Pi-
 ghardorū, Albanensū, Dulcinistarum: Vval-
 densū, Vviclephistarum, Taboritarū, & id ge-
 nus aliarū barbaricę fęcis pestiū errores, plano
 quidē dicēdi stylo, sed plena ex scripturis sacris
 eruditione & acutis rationibus cōfutat. Nō ar-
 bitror mihi ad maiestatem tuā scribenti vel deco-
 rū vel necessariū fore, exquisitis declarare argu-
 mētis, quāto iustius securiusq; credendū sit tam
 pio ac erudito Pōtifici, quā d̄perato & in repro-
 bū sensum dato apostatę, cuius amarulentia, fu-
 ror, inconstantia, fastus animi, & excęcatę mē-
 tis malitia, iam pridem vario rerū tractatuūq;
 experimento Maiestati tuę probe cognita sunt.
 Nec dignum existimo aut rationabile, vt tā infa-
 nus, infamis & impius Diaboli satelles vlla ex
 parte vel doctrinę vel virtutis cum tāto Ponti-
 fice conferatur, aut in cōparationē vllam admit-
 tatur, cum in eo ne mica quidem vllius virtutis
 aut sanę doctrinę amplius sit reliqua. Operę
pretiū

pretium tamen fuerit paucis commemorare ad profectum & ædificationē lectoris qualis quantusq; fuerit Pontifex iste.

Etenim cum esset genere nobilis, ex illustri familia Comitum Anagninæ oriundus ac prognatus, literarum studio vitæq; probitate longebilior illustriorq; factus, Celestino Papa Tertio in numerum Cardinaliū ascitus est, dictus proprio nomine Lotharius, factusque ita Cardinalis, scripsit opusculum de miseria cōditionis humanæ, sapientissimum in hoc imitatus Ecclesiasten, vt mentes hominum à superbia & à vanitatibus huius mundi deterreret, atq; futura diligentius consideranda pelliceret. Mortuo autē Celestino hic licet inter Cardinales iunior esset, mox omnium consensu in demortui locum successus est. Factus ergo Papa, viuax & versatile ingenium suū sic ad omnia vtriusq; vitæ, actiue in quā & contemplatiue, munia intendit, vt quocunq; verteret illud, quam maximè valeret perinde ac si illi vni rei fuerit intentus.

Quantū ergo ad bella attinet, à quib⁹ tēpora sui Pontificatus quam turbulētissima fuerunt, tā longe lateq; animi curas extēdit, vt nihil aliud præter bellorum negocia curasse videri queat. Quantū enim laborū sumptuūq; impendit bello Asiatico, pro recuperanda terra sancta? Quantum pro pellendo ex Hispanis maximo Saracenoꝝ exercitu, qui duce Hilmilino ex Aphrica traiecerat, atq; omnem Hispaniam peruagatus incendijs populationibusq; ac cædibus Arrelatū vsq; & Auenionē peruenerat? Nec modicum cu

EPISTOLA.

ræ & laboris impedit tuêdo Siciliae regno, quod
 Henricus sextus Imperator eius fidei cômiserat
 moriturus, vt Friderico secûdo adhuc puero fi-
 lio suo Pontificis ope & autoritate conseruare-
 tur. Quantum verò molestiarû pertulerit idem
 iste Pontifex in diuturnis Germanorum bellis,
 dum schismate in Imperio exorto, pars Philip-
 pum Hêrici Imperatoris fratrem Ducê Sueuiæ
 & Hetruriæ, pars Othonem Quartum Saxoniz
 Ducem in Regem Germaniæ & Romanorum
 Imperatorem elegisset, longum esset referre, ex-
 tat in decretalibus eius epistolis ea de re capitus-
 lum bene lôgum, sub titulo De electione & ele-
 cti potestate, cui initiû est, Venerabilem. Inter-
 pto autê Philippo, ipse Otho quem Papa foue-
 rat ac prætulerat, beneficiorû immemor, nô les-
 ues & Patrimonio Sancti Petri & regno Siciliae
 vexationes intulit. Vnde nouû in Imperio schif-
 ma enatum fuit. Excômunicato enim Othone
 & Imperij dignitate priuato, pars principum
 elegit Fridericum secundum adhuc adolescen-
 tem, qui in Germaniã profectus multum bellos-
 rum contra Othonê gessit, donec eo deuicto &
 mortuo solus imperaret. Deniq; cû lôga & gras-
 uia fuissent inter reges Franciæ & Anglię bella,
 Papa iste restituta inter eos pace, sic Angloseo
 merito sibi deuinxit, vt ei quotannis ex Anglia
 & Hibernia vectigal penderetur. Et tamen inte-
 rim in ipsa quoq; Italia varijs bellorû motibus
 angebatur eius animus, dum Veneti cõtra Dal-
 matas, Pisani contra Genuenses, & Cisalpinæ
 Galliæ ciuitates inter sese confligerent ac belli-
 gerarêtur.

EPISTOLA.

gerarentur. Quæ igitur mentis trāquillitas pro
 literarū studio sanctisq; contemplationibus in
 tantis bellorū tumultibus terroribusq; reliqua
 esse potuisset, nisi excelsus eius animus spei suæ
 anchoram in Deo firmiter & vnicè figens, cun-
 ctā terrena prospera & aduersa æquanimiter tu-
 lisset? Quid dicam de perpetuo Ecclesiastici fori
 strepitu, & inquietis causarum fluctibus, ac infi-
 nitis ex vniuerso orbe allatis dubitantium Epi-
 scoporum quæstionibus? quibus pia mens eius
 quotidie in tam diuersas curas distrahebatur,
 vt verissimè dicere potuerit cum Apostolo: In
 labore & ærumna, in vigilijs multis, præter illa
 quæ extrinsecus sunt, instātia mea quotidiana,
 sollicitudo omnium Ecclesiarum. Quoties enim
 scripsit in prolixis epistolis decretalibus, de re-
 bus magnis & difficilibus interrogatus, Consul-
 tationi tuæ taliter respondemus? Certè quisquis
 Iuris Canonici quinque libros Decretalium vel
 semel perlegerit, facilè comperiet plura ibi esse
 rescripta vnius huius Innocētij, quàm omnium
 aliorum Pontificum in vnum. Et ea quidē tam
 caute, doctè ac luculenter posita, vt omnium Iu-
 risconsultorum iudicio nihil possit discerni vel
 iuri & æquitati conformius, vel rectæ rationi &
 honestati magis consentaneum. Quod si addas
 ad hæc omnia latissimæ administrationis curas
 quas necessario impendit, & gubernandæ vrbi
 Romæ & dispensando Sancti Petri patrimonio
 totq; regēdis populis & prouincijs sedi Aposto-
 licæ subiectis, haud immerito satis fuisse graua-
 sus vel solis ijs occupationibus videretur. Adde

A. 5 insuper

EPISTOLA.

insuper curas & impensas ædificationum, quantas nimirum hodie vix vllus Pontificum perferre posset. Ipse enim hospitale sancti spiritus non adeò longe à Basilica Sancti Petri in Saxia (vt ait Blondus) à fundamētis extruxit, tantisq; proventibus in perpetuū adauxit, vnde alantur peregrini, egroti, ac vulgo cōcepti orphani, vt adhuc hodie tam opulētū ac bene institutū, omnibusq; necessarijs ad ægrotantium curam instructum Xenodochiū aut Nosocomiū nō facile in toto orbe terrarū reperias. Ipse altissimā erexit pro familia sua munitionē, quæ in præsentē vsq; diem Turris Comitū appellatur in Vrbe. Ipse altare Basilicæ Sancti Petri opere vermiculato insigniter exornauit, id quod eius imago & literę in fornice ipso scriptæ adhuc hodie restantur. Ipse beati Sixti ecclesiam in Auentino vetustate collapsam magnificē restituit. Ipse vniuersis Romanæ vrbis ecclesijs libram argenti singulis dedit, vnde calices sacrificandi gratia conficerentur. Ipse deniq; in pauperes ciues: qui honestè domi viuētes, in publico mendicare aut stipem accipere erubescerbāt, largas in occulto eleemosynas fecit. Cumq; Tyberis inundatione multis maxima illata fuissent damna, ipse pius pater pauperum larga manu illis subueniens dedit & frumentum in panes & pecuniam in reparationes domorū. Fuit igitur & in eiusmodi causis & operibus pietatis quàm maximè occupatus & sollicitus. Accessit & alia sollicitudo nec levis nec breuis, vt pote labor in extirpandis hæresibus. Eius nanq; auspicijs damnati sunt nominatim,

EPISTOLA.

minatum, errores, tum Almerici Episcopi Parisi
 sijs, tum Ioachim Abbatis in Calabria. Et gene
 raliter contra omnes hereses maximum indixit
 & Romæ celebrauit Concilium Lateranense,
 in quo sanè ipsomet præfidente personaliter ad
 fuerunt. II. Patriarchæ: Constantinopolitanus
 & Hierosolymitanus. Archiepiscopi. LXX.
 Episcopi. CCC. Abbates duodecim. Priores
 conuentuales. DCCC. Duorum Imperatorum
 Romani scilicet & Constantinopolitani legati,
 ac Regis Hierusalem, Franciæ, Hispaniæ, An
 gliæ, &c. Oratores: Cuius sanè Concilij constitu
 tiones aliquot passim recitantur in libris Decre
 talium. Aliud quoq; præsidium ecclesiæ contra
 hæreticorum machinationes feliciter instituit,
 sanctos inquam ordines religiosæ conuersatio
 nis fratrum mendicantium, in quibus viri plurimi
 vita & eruditione probati & populū rectè doce
 rent, & hæreticorum peruersitatibus resisterent.
 Ipse enim sanctissimos viros, Dominicū Calas
 guritanū ex Hispania, & Franciscū Assisiatem ex
 Umbria Italię prouincia ad se Romā venientes
 in sancto proposito confirmauit. Ipsius auspicijs
 alij quoque instituti sunt ordines, vti fratres
 Sancti Augustini Eremitæ, fratres Sæctæ Mariæ
 Carmelitæ, fratres Crucigeri, fratres Guilielmi
 tæ, quorum ordines sub hoc Pontifice aut à no
 uo instituti, aut in melius restituti sunt. Vnde
 ait Sabellicus præclarus nostris tēporibus histo
 riarum scriptor, in sexto Nonæ Enneadis libro:
 Prouidentia euenit (vt credere æquū est) non ca
 su, quòd Innocentio Tertio sedente multum sit
innocens

EPISTOLA:

Innocentiæ virtus illustrata multa: multum & religio innocentiæ mater. Nam & Carmelitana religio per id tempus vel orta est, vel tum deum in lucem ædita. Et duo Christianæ pietatis lumina terris affulsere, quibus multo maxima parte orthodoxa crevit fides, autores incrementi huius, Dominicus & Franciscus. Hi æquales tempore, sanctitate clari, & vterque alterum vidit. Hæc ille. Constat igitur hunc Innocentium admodum insignem fuisse virtutibus Pontificem, labore strenuum, curis pervigilem, consultationibus cautum, iuris prudentia instructum, rerum administratione amplum, opibus florentem, honore præcipuum, dignitate maximum, sacrarum literarum cognitione eminentem, pietatis operibus præfulgentem, vt non immeritò decantari possit de eo ecclesiasticum illud responsorium: Iustum deduxit dominus per vias rectas, & cætera. Cumq; tantus esset vir iste & coram Deo & coram hominibus, ipse tamen egregia humilitate paruulus erat in oculis suis, vt scripta eius vbiq; indicant, maxime verò Prologus & Conclusio huius de Missa tractatus. Cum igitur vir iste dicat apertè, quòd inter omnia sacramenta constet illud esse præcipuum quod in officio Missæ supra mensam altaris sacratissimè celebratur, idque sex libris pulcherrime declaret, nullus profectò vir mentis compos iudicare poterit minus credendum esse huic tanto Pontifici, quàm Lutherò apostatæ, qui vt omnium virtutum osor, & omniù carnis voluptatum impurus assertor est, ita nihil

EPISTOLA.

nihil sapit eorum quæ sunt spiritus Dei. Proinde nihil ei credendum est in ijs quæ contra Ecclesiam deblaterat, quum ex professo nunc tandem scribat & ingenue fateatur à diabolo sibi suggesta esse illa, quæ contra Missam nuper effutiuit argumenta. Hos itaq; Innocentij libros Serenissime Rex. M. T. supplici voto à mente nuncupatos, serena obsecro fronte ac placido vultu suscipe, propter Missæ assertionem & veritatis patrocinium, è situ vetustatis in lucem restitutos. Quòd si Deus alia quoque huius Pontificis opuscula & sermonum eius volumina in manus meas dederit, sub nullius profecto potius quàm sub T. M. auspicijs in orbem divulgabuntur. Quis enim regum, principum, &c. aut liberalius fouet studiosos, aut clementius alloquitur eruditos? Quis magnatum promptius aut elegantius in offenso perpetuæ orationis sermone loquitur latinè? Quis in consultationibus aut rectum iudicium deprehendit acutius, aut cõsiliariorum vota recitat memoriter ex tempore atq; expendit exactius? Vno Cæsar. August. Carolo. V. fratre tuo germano potentia minor es, vnus in cæteris bonis illi par. Nemo in terris te nobilitate aut stémate superat, nullus principum te maiorum claritate vincit, nullus ingenij acrimonia pro ætate æquat, nullus laborum tolerantior, nullus in periculis præsentiori animo, nullus coniugij fide integrior, nullus coniugis fecunditate felicior, nullus in liberorum educatione diligentior, nullus iustitiæ studiosior. Breuiter nullus mortalium opti-
mis

I N N O C E N T I I . P P .

mis quibusque ornamentis & virtutibus, quæ
bonum regem aut principem decent, te vno
per Dei gratiam & benignitatem ornatioꝝ, au-
ctior, aut cumulatioꝝ existit. Deus optimus max-
imus rex regum, & dominus dominantium,
hæc virtutum tuarum bona tibi perpetuo cum
incremento feliciter conseruet, atq; etiam in li-
beros tuos prosperiori successu transfundat. **Be-
ne vale. S. domine rex opti. ac clem. princeps.**

Dresdæ ad Albim, sexto Calendas

Martij. Anno domini.

M. D. XXXIII.

... quibus ornamentis & virtutibus
domini regem aut principem docet, et
per hoc gratiam & benignitatem ostendit
etiam aut eum laudat. Quod primum
tunc rex regum, & dominus dominorum
in virtutibus suam bonam esse perpetuo cum
in mente habet consistit, et tractat in
sua virtute in operibus successu transferat. Res
in virtute habet rex opus, et tunc princeps
Dicitur ad aliam lexo Calendar

Anno domini
M.D. XXXIII.

TRACTATUS

De sacro altaris My-

sterio, conditus à domi-

no Innocentio Pa-

pa tertio.

RIA sunt, in quibus præci Lex diuis
 puè diuina lex consistit: m̄a na in trib⁹
 data, promissa, & sacramē: consistit.
 ta. In m̄adatis, est meritum,
 in promissis est præmiū, in
 sacramentis est adiutoriū.
 Sacramētis enim ad utrūq;
 iuuamur, ad exequendum
 mandatum, & ad obtinendum promissum. *Ve* * *D. Th.* 3.
 r̄um inter omnia sacramenta, illud constat esse p. q. 65. ar.
 præcipuum, quod in officio missæ supra men: tic. 3.
 sam altaris sacratissimè celebratur: illud eccle: Luc. 15.
 siæ repræsentans conuiuium, in quo filio reuer: Ioan. 6.
 tenti pater occidit vitulum saginatum, panem Prouer. 3.
 vitæ proponens, & vinum quod miscuit sapien:
 tia. Hoc autē officiū ipse Christus instituit, cum * *D. Th.* 3.
 hæredibus suis nouū cōdidit testamētū, dispo: p. q. 73. ar. 5
 nens eis regnū, sicut pater suus sibi disposuit, vt Institutio
 super mēsam eius edant & bibant in regno suo Missæ.
 quod ecclesia consecrauit. Cœnantibus enim il Luc. 22.
 lis accepit Iesus panem, & gratias agens, bene: Matt. 26.
 B nedis

Marc. 14. nedixit, ac fregit, deditq; discipulis suis dicens.

Luc. 22. Accipite & comedite, Hoc est corp⁹ meū quod pro vobis tradetur, hoc facite in meam comme

Missa ab morationem. Hac igitur institutione formati apostolis cœperunt apostoli sacrosanctum mysterium frequenter celebrata. quētare, eam, quam Christus expresserat, & formam seruantes in verbis, & materiam tenentes in rebus. Sicut Apostol⁹ Corinthijs protestatur.

1. Cor. 11. Ego (inquit) accepi à domino, quod & tradidi vobis: quoniam dominus Iesus in qua nocte tradebatur, accepit panem, & benedixit, & cæt.

S. Petrus. Primus ergo beatus Petrus Apostolus Missam Antiochiæ dicitur celebrasse, in qua tres tantū orationes in primordio nascentis ecclesiæ dicebantur. Cætera verò diuersis temporibus, & à diuersis personis leguntur adiecta, prout Christianæ religionis cultu crescente, visa sunt decentius conuenire. Hoc enim officium tam prouida reperitur ordinatione esse dispositum, vt

Optimè di quæ per Christū gesta sunt & in Christū, ex maiori spōsitū misigna parte contineat, ex quo Christus de cœlo scæ officiū. descendit, vsque dum ascendit in cœlum: & ea

* **D. Th. 3.** tam verbis quàm signis admirabili quadam specie repræsentet. Ipsum autem officium consistit

tic. 4. in quatuor, in personis, operibus, verbis, & rebus. **Missa cōsistibus.** Tres enim sunt ordines personarum, celestis in qua brantes, ministrantes, & circūstantes. Tres operum species, gestus, actus, & motus. Tres diuersitates verborum, orationes, modulationes, le-

Oñia quæ ctiones. Tres rerū materies, ornamenta, instrumenta, & elementa. Hæc omnia diuinis sunt plefiunt my: na mysterijs, ac singula cœlesti dulcedine redū-

dantia

dantia. Si tamen diligentem habeant inspecto: sterijs ple-
 rem, qui norit fugere mel de petra: oleumq; de na sunt.
 saxo durissimo. Quis autem nouit ordinem cœ Deut. 32.
 li, & ponit rationes eius in terra? puteus enim Job. 38.
 altus est, & in quo hauriam aquam vas non ha: Ioan. 4.
 beo, nisi porrigat ille qui dat omnibus affluen: Iaco. 1.
 ter, & non improperat: vt inter medium mon: Psal. 103.
 tium transeuntem hauriam aquam, in gaudio Esai. 12.
 de fontibus Saluatoris. Pulsans ergo pulsabo, si Inuoca:
 fortē clauis David aperire dignetur, vt introdu: tio.
 cat me rex in cellam vīnariam, in qua mihi sū: Apoc. 3.
 pernum demōstret exemplar, quod Moyfi fuit Cant. 1.
 in monte monstratum, quatenus sacrosanctum Exod. 25.
 altaris officium eo valeam reuelante differere, Sap. 10.
 qui linguas infantium facit esse disertas, cuius Ioan. 3.
 spiritus vbi vult spirat, diuidens singulis prout 1. Cor. 12.
 vult: ad laudem & gloriam trinitatis, ad profe:
 ctum & vtilitatē legentium, ad meorum veniā
 & indulgentiam peccatorum. Si quid ergo di: Humilis
 gnum in hoc reperietur opusculo, diuinæ gra: & pia pros
 tiæ penitus ascribatur, Nam omne datum o: testatio.
 ptimum, & omne donum perfectum: desursum Iacob. 1.
 est descendens à patre luminum, si quid indi:
 gnum, insufficientiæ deputetur humanæ, nam
 corpus quod corrumpitur aggrauat animam,
 & deprimit terrena inhabitatio sensum multa
 cogitantem. Consuetudinem autem apostoli: Sap. 9.
 cæ sedis, non illam quam olim legitur habuisse,
 sed eam quam nunc habere dinoscitur, profe:
 quendam disposui, quæ disponente domi:
 no, cæterarum ecclesiarum ma
 ter est & magistra.

CAPITVLA.

LIBRI PRIMII.

- 1 De sex ordinibus clericorum, quos Romanus pontifex habet secum in missa, ubi senarium mysterium explicatur.
- 2 De primicerijs & cantoribus, ubi conijcitur, quare primicerius in ecclesia medius inter cantores existit.
- 3 De acolytis, ubi quod sit eorum ministerium, & unde processerit assignatur.
- 4 De subdiaconibus, ubi traditur quod ipsi legens continentia debent obseruare.
- 5 De diaconibus, ubi traditur quid eorum spectet officium, unde leuitarũ ordo tam in nouo quàm in veteri testamento processerit, quare diaconus supra sinistrũ humerum fert orarium, & quare diaconi cardinales semper ducunt Papam Romanum Pontificem.
- 6 De maioribus & minoribus sacerdotibus, quorum differentia tam in nouo quàm in veteri legitur testamento.
- 7 De significatione noĩm episcopi & presbyteri.
- 8 De primatu Romani pontificis, ubi patenter ostenditur, quod Christus & ante passionem, & circa passionem, & post passionem, Petro commisit ecclesie principatum.

9 De

- 9 De conuenientia & differentia potestatum inter
episcopos & presbyteros, ubi forma sacerdotalis
ordinationis exprimitur, & ostenditur qualis
debet esse sacerdos.
- 10 De communibus & specialibus indumentis pon-
tificis & sacerdotum, ubi etiam quae fuerint o-
stenditur, & numeri mysterium assignatur.
- 11 De legalibus indumentis secundum Historiam,
ubi quae & qualia fuerint explicatur, ponuntur
etiam diuersa nomina secundum diuersitates lin-
guarum.
- 12 De typo legalium indumentorum secundum allegoriam.
- 13 De vestimentis legalibus secundum tropologiam,
ubi agitur de femoralibus.
- 14 De linca.
- 15 De Zona.
- 16 De tunica.
- 17 De malogranatis & tintinnabulis aureis.
- 18 De superhumerali.
- 19 De duabus oris.
- 20 De duobus onychinis.
- 21 De duodecim nominibus filiorum Israel.
- 22 De duabus catenulis.
- 23 De duobus vucinis.
- 24 De rationali.
- 25 De quadratura rationalis & duplicitate.
- 26 De quatuor ordinibus lapidum.

C A P. L I B. I.

- 27 De duodecim lapidibus.
- 28 De cydari.
- 29 De lamina aurea.
- 30 De nomine domini Tetragrammaton.
- 31 De varietate operis.
- 32 De quatuor coloribus, purpura, cocco, bysso, hyacintho.
- 33 De vestibus euangelici sacerdotis.
- 34 De pontificalibus indumentis secundum quod Christo conueniunt, vbi agitur de caligis, sandalijs, de ligulis quoque, quibus sandalia pedibus colligantur.
- 35 De amictu, vbi redditur ratio, cur idem in Christo per calceamentum pedis & per amictum capitis designatur.
- 36 De alba.
- 37 De cingulo & succinctorio.
- 38 De stola.
- 39 De tunica.
- 40 De dalmatica.
- 41 De chirothecis.
- 42 De planeta, vbi agitur de anteriori & posteriori parte planetae.
- 43 De manipulo.
- 44 De mitra.
- 45 De baculo.
- 46 De annulo.

47 De quinque psalmis dicendis dum pontifex
preparatur.

48 Item de pontificalibus indumentis secundum
quod mēbris cōueniunt, vbi agitur de caligis &
sandalijs, vbi quoq; forma sandaliorū exponitur.

49 De ablutione manuum.

50 De amictu, vbi agitur de duobus vasculis, qui-
bus amictus ante pectus ligatur.

51 Quare Romanus pōtifex post Albam orale, &
post orale crucem assumat.

52 De Alba.

53 De stola.

54 De tunica.

55 De dalmatica.

56 De chirothecis.

57 De planeta.

58 De manipulo.

59 De mitra.

60 De Annulo.

61 De Baculo, vbi traditur, quare summus Ponti-
fex pastorali virga non vtitur.

62 De pallio, vbi materia & forma, secundum my-
sterium exponuntur.

63 De Armatura virtutum.

64 De quatuor coloribus principalibus, quibus se-
cundum proprietates dierum vestes sunt distin-
guenda.

INNOCENTII PP.
LIBER PRIMVS.
De sex ordinibus Cle-
ricorum.

CAPVT PRIMVM.

* D. Th. 3.
p. q. 83. art.
5. ad. 12.

Senarius.
numerus
perfectus
est.

Gene. 1.
Galat. 4.
Sex ordi-
nes mini-
strorū ve-
teris testa-
menti.
1. Esdr. 8.

Quum Apostolicæ sedis Antistes
celebriter agit missarum solennia,
sex habet secum ordines clericorum,
id est, episcopos, presbyteros,
diacones, subdiacones, acolytos,
& cantores, ipso numeri sacramento
perfectionem huius officij manifestans.
Senarius enim numerus est perfectus,
eo quod redditur ex suis partibus
aggregatis. Vnde de sexto die perfecit
Deus cœlum & terram, & omnem
ornatum eorum, & quum in plenitudine
temporis sexta venisset ætate, sexta
quoque die, sub hora sexta, genus
redemit humanum. Sed & sex ordines
ministorum legimus in veteri testamento,
Pontifices, Sacerdotes, Leuitas,
Nathinneos, Ianitores, & Psaltes,
quos ex maiori parte distinxit
Artaxerxes in epistola quam Esdræ
scribæ dixerit. Notum (inquit) facimus
de vniuersis sacerdotibus, Leuitis,
Cantoribus, & Ianitoribus, Nathinneis,
ministris domus Dei, vt eis vectigal
& tributum & annona nullatenus
imponatur.

¶ De primicerijs, & cantoribus.

CAPVT II.

Institutio
Cātorū

Dauid prophetarum eximius, volens cultum
Dei solennius ampliare, cātores instituit

tuit, qui coram arca fœderis domini musicis instrumentis & modulatis vocibus decantarēt, inter quos præcipui fuerunt Heman, cuius vicem nunc in ecclesia obtinet primicerius, qui cantoribus est prælatus, vnde legitur in Paralipome: 1. Para. 6. non, isti sint quos constituit David super cantores domus Domini, stantes iuxta ordinem suū in ministerio, de filiis Caath, Heman cantor filius Herman. loel, & à dextris eius Asaph filius Barachie, Asaph. ad sinistram autem Ethan filius Chusi. Debēt ergo cantores consonis vocibus & suavi modulatione concinere, quatenus animos audientium ad deuotionem Dei valeant excitare.

¶ De acolytis, quod sit eorum ministerium. * De muneribus cuiusque ordinis.

CAPVT. III.

Acolytiverò, qui latine Ceroferarij nuncupantur, ab Aaron & filiis eius ministerij sumere possunt exemplum. Scriptum est enim in Exodo. Præcipe filiis Aaron, vt offerant oleum de arboribus oliuarum purissimum, piloq; contusum, vt ardeat lucerna semper in tabernaculo testimonij, & collocabūt eam Aarō & filij eius, & vsq; mane luceat coram domino. Quod ergo tunc sacerdotes agebant, hoc nūc acolyti faciūt in ministerio lucernarum. Multa quippe non solum in nouo, sed & in veteri testamento legi si superaddita legimus & mutata. Vnde David in libro Paralipomenon dixisse narratur. Non erit officij Leuitarum, vt vltra portent tabernaculum, & omnia vasa eius ad ministrandū. Acolyticæreos ferunt accensos, dum legitur Euan-

B 5 gelium.

I N N O C E N T I I . P P .

Ioan. 8.

gelium. Non vt tenebras aëris illuminent, sed vt proximis opera lucis ostendât. Hoc officium dominus testatur se habere, cum dicit Ego sum lux mundi. Qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ.

¶ De subdiaconibus. C A P . I I I I .

1. Efd. 8.

Subdiacones Nathinneorum vitam in ecclesia representant. De quibus in Esdra legitur, quòd Dauid dederat Nathinneos ad ministeria Leuitarum. Vndè græcè dicuntur, hypodiacones, ex quorum ordine fuit ille Nathanaël, què dominus in Euangelio commendauit. Ecce verè Israëlita, in quo dolus non est. Nathinnei verò dicuntur. i. in humilitate domino seruientes. De quibus rectè patribus placuit, vt qui sacramyteria contractant, legem cõtinentiæ debeânt obseruare. Sicut scriptum est in propheta, Mundamini qui fertis vasa domini. Horum officio dominus vti dignatus est, quando facta cum discipulis cœna, mittens aquam in peluim, lauit pedes discipulorum, & linteo quo erat præcinctus, exterfit.

Ioan. 1.
Nathinnei.

Esa. 52.

Ioan. 13.

¶ De diaconibus. C A P V T . V .

Nume. 3.
Leuitæ.

Ordo diaconorum à tribu Leui sumpsit exordium. Vnde dominus ad Moysem locutus est, dicens: Applica tribum Leui, & fac stare in conspectu Aaron sacerdotis, vt ministrent ei & excubent, & obseruent quicquid ad cultum pertinet multitudinis coram tabernaculo testimonij, & custodiant vasa tabernaculi in ministerio seruientes. A viginti quinque annis & supra, iussi sunt in tabernaculo seruire, tâquam ad one

ra portanda robusti, qui possint arcam foederis, mensam propositionis, & vasa tabernaculi deportare. Quod, & in nouo testamento recolitur, **Diacones.** quum diaconibus supra sinistrum humerum stola imponitur. Et in diebus ieiunij supra eundem humerum casula complicatur. Quia quicquid laboris in hac vita sufferimus, tanquam in sinistra portamus, donec à sinistra transeamus in dexteram, in qua requiem habeamus. Hinc etiã Diaconi Cardinales mensam Lateranensis altaris supra humeros suos in die cœnæ deportant, & reportant in sabbato. Semper ipsi summum pontificem velut arcam foederis Leuitæ portantes. **Cę Vij. Diaconorum** in nouo testamento sumpsit initium ab apostolis, qui septem viros boni testimonij, plebs **A. & u. 7.** nos spiritu sancto, diacones elegerunt, oratione præmissa, per impositionem manuum ordinantes. Hi sunt in Apocalypsi septem angeli tuba **Apoca. 8.** canentes. Hi septem candelabra aurea, hi voces tonitruorum, qui pacem annunciant, prædicant Euangelium, mensam componunt, offerunt Eucharistiam & cætera. Quæ licet humiliter, tamen excellenter ad eorum spectant ministeriũ. Hoc officium Christus exercuit, quando post **Matth. 26** cœnam sacramenta confecta proprijs manibus **Luca. 22.** dispensauit, & cum dormientes excitauit apostolos ad orandum, **Vigilate, inquit, & orate, vt non intretis in tentationem.**

¶ De minoribus & maioribus sacerdotibus.

CAPVT. VI.

Sacerdotalis ordinis institutio à veteri lege **Exod. 28.** sumpsit originẽ, secundũ quod legitur dominus

nus

nus Moyſi præcepiffe. Applica, inquit, Aaró fra-
 trem tuum ad te cum ſuis filijs, de medio filiorú
 Iſraël, vt ſacerdotio fungantur mihi. Verunta-
 men ante legem ſacerdotes fuiſſe leguntur. Vn-
 de Melchifedech ſacerdos Dei altiffimi legitur
 extitiffe: cui decimas ex omnibus ſpolijs, tâquã
 ſacerdoti Abraham perſoluit. Erant autem mul-
 ti minores ſacerdotes, quos Nazareos commu-
 niter appellabant. Vnus autem erat ſummus ſa-
 cerdos, quem vocabant ſpecialiter Arabarchú.
 Porrò Dauid. 24. ſacerdotes inſtituit. 16. de Elea-
 zar, & 8. de Ythamar, quibus tamen omnibus
 vnum præfecit, quem ſtatuit principem ſacerdo-
 tum. Singulis autem per fortes vicis ſuæ diuiſit
 hebdomadas, quarum octaua prouenit Abie, de
 cuius genere Zacharias pater Ioannis Baptiſtæ
 descendit. Verùm in nouo teſtamento Chriſtus
 ipſe maiores & minores ſacerdotes inſtituit, ſci-
 licet. 12. Apoſtolos, & 72. diſcipulos, quos præmit-
 tebat binos in omnem ciuitatem & locum quò
 erat ipſe venturus. Sicut enim pótifices ſummos
 Moyſes regendis populis in lege præfecit, ſed ad
 eorum ſocietatis & operis adiutorium, ſequen-
 tis ordinis viros, & ſecundæ dignitatis elegit.
 Nam in Eleazaro & Ythamar filijs Aaron: pater-
 næ transfudit plenitudinis abundantiam: vt ad
 hoſtias ſalutares & frequentioris officij ſacramen-
 ta, miniſterium ſufficeret ſacerdotum. Et in ere-
 mo per. 70. virorum prudentium mentes Moyſi
 ſpiritum propagauit. Quibus ille vſus in popu-
 lo, innumerabiles multitudines gubernaret. Sic
 Chriſtus apoſtolis ſuis diſcipulos addidit, quibus

bus

bus illi suis prædicationibus totum orbem impleuerunt. Apostolorum itaq; vices, maiores obtinent sacerdotes, id est, episcopi. Discipulorum verò minores, id est, presbyteri.

¶ De significatione nominum episcopi, & presbyteri. CAP. VII.

Nomen episcopi plus sonat oneris, quàm honoris. Episcopus græcè superintendens interpretatur latinè, speculatoris gerens officiũ. * 4. sent. d. Iuxta quod dominus inquit prophetæ, Fili hominis, speculatorem dedi te domui Israël, Plebi d. 21. c. cle vt sibi commissæ nõ negligeret incumbat, sed diligenter prospiciat. Ob hoc, inquit Apostolus: Ezech. 3. Qui episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. Non dicit honorem, sed opus. Quoniam episcopus, non tam vt præsit quàm vt profit eligitur. Presbyter autem non ab ætate dicitur, sed à prudentia. Presbyter enim græcè, latinè senior intelligitur. Senectus enim venerabilis est, non diuturna, nec annorum numero computata, sed cani sensus sunt hominis, & ætas senectutis vita immaculata. Nam dominus inquit ad Moysen. Num. 11. Congrega mihi septuagintã viros de senioribus Israël, quos tu nosti, q; senes populi sunt & magistri.

¶ De primatu Romani pontificis. CAP. VIII.

Omnes enim apostolis Christus vnũ præposuit, videlicet Petrum, cui totius ecclesiæ principatum, & ante passionem, & circa passionem, & post passionem commisit. Ante passionem, lib. 2. art. 3.

c. 32. & 3. sionem, cum dixit: Tu es Petrus, & super hanc
 Turre cre. petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ in:
 lib. 2. sum: feri non præualebunt aduersus eam, & tibi da:
 mæ. bo clauēs regnī cælorum. Licet enim vniuersis
Matth. 19. apostolis communiter dixerit, Quorum remise
Ioan. 20. ritis peccata, remittuntur eis: Et quodcunq; sol:
 ueris super terrā, erit solutum & in cælis: & quo
 rum retinueritis, retenta sunt, principaliter ta:
 men Petro concessit, Quodcunq; ligaueris su:
 per terram, erit ligatum & in cælis. Petrus ergo
 potest ligare cæteros, sed ligari non potest à cæ:
 teris. Nam illis particulariter dictum est: Quorū
 remiseritis peccata, remittuntur eis. Huic autem
 vniuersaliter dicitur: Quodcunq; ligaueris. &c.
Luce. 22. Circa passionem verò, cum pluraliter dixisset
 de omnibus: Simō, ecce Sathanas expetiuit vos,
 vt cribraret sicut triticum. Singulariter autem
 pro Petro subiunxit: Ego autem pro te rogavi,
 vt non deficiat fides tua. Statimq; præcepit: Et tu
 aliquando conuersus, confirma fratres tuos. Ad
 eum igitur tanquā ad magistrum pertinet cæ:
 teros confirmare, cuius fides in nulla tentatione
 deficit. Fides enim Apostolicæ sedis super fir:
 mam petram stabili soliditate fundata, nullis
 vnquā errorum sordibus potuit inquinari.
 Sed absque ruga manens & macula, pro necessi:
 tate temporum, à cæteris maculas deterfit erro:
 rum. Post passionem autem, cum tertio quæsis:
Ioan. 21. set à Petro: Simon Ioannis, diligis me plus his?
 Et ille tertio respondit: Domine tu scis, quia
 Petrus car: amo te. Tertioque præcepit: Pasce oues meas:
 put aliorū. Statimq; subiunxit: Sequere me, Petrus enim se
 quitur

quurus est Christum: non solum genere marty: Ioan. 1.
 rij, sed & in ordine magisterij. Quod Christus
 ostendit cum ait: Tu vocaberis Cephas. Licet
 enim Cephas secundum vnam linguam inter:
 pretatur Petrus, secundum alteram vero expo:
 nitur Caput. Nam sicut habet plenitudinem sen:
 suum in se, cætera verò membra partem reci:
 piunt plenitudinis: ita cæteri sacerdotes voca:
 ti sunt in partem sollicitudinis, sed summus Pon:
 tifex assumptus est in plenitudinem potestatis. Præcipuus
 Hinc est, quòd non sine magni mysterij sacra: vbiq; Pe:
 mento, cum Christus vniuersos interrogasset trus fuit.
 apostolos: Vos autem quem me esse dicitis? so:
 lus Petrus, quasi primus & potior respondit pro Matth. 16.
 omnibus. Tu es Christus filius Dei viui. Cum Ibid. 14.
 que timore periculi cuncti simul exterrerentur
 apostoli, solus Petrus descendit intrepidus, vt
 super vndas maris ad dominum ambularet. Et
 cum multi discipulorum abiissent retro, dicen:
 tes: Durus est hic sermo, dixit Iesus ad duodes:
 cim: Nunquid & vos vultis abire? Respondit Ioan. 6.
 Simon Petrus. Domine, ad quem ibimus? ver:
 ba vitæ æternæ habes, & nos credimus & co:
 gnouimus, quia tu es Christus filius Dei. Cum: Matth. 18.
 que Iesus respexisset discipulos, ait Simoni Pe:
 tro: Si in te peccauerit frater tuus, vade & cor:
 ripe eum inter te & ipsum. &c. Cum Petrus di:
 xisset: Domine, quoties peccabit in me fra:
 ter meus & dimittam ei? vsque septies? Re:
 spondit illi Iesus. Non dico tibi vsque septies,
 sed vsque septuagies septies: & cum omnes apo:
 stoli fugam arriperent, solus Petrus educens Lucæ. 22.
 gladium

Ioan. 21.

gladium percussit feruum Pontificis, & dextram eius abscidit auriculam. Cumque post resurrectionem alij discipuli nauigio venissent ad Dominum, Petrus succingens se misit in mare, vt inter vndas ad ipsum accederet. Quapropter & Christus, cum surrexisset à mortuis, prius se Petro, quam cæteris ostendit apostolis: quia secundum apostolum visus est Cephæ, post hoc vndecim. Deinde visus est plus quam quingētis fratribus simul.

1. Cor. 15.

¶ De conuenientia & differentia potestatum inter episcopos & presbyteros.

CAPVT. IX.

* D. Tho. 2. 2. q. 184. art. 6. ad. 1. pertinet, catechizare, baptizare, prædicare, cōsacrarē, soluere & ligare. Sed specialiter ad pontifices spectat, clericos ordinare, virgines benedicere, pontifices consecrare, manus imponere, basilicas dedicare, degradandos deponere, synodos celebrare, chrisma conficere, & vasa consecrare. Vnguntur autem manus presbyteris ab episcopo, vt cognoscant hoc sacramento se per spiritum sanctum suscipere gratiam consecrandi. Vnde cum eas vngit episcopus, dicit: Cōsecrare & sanctificare digneris domine manus istas, per istam vntionem & nostram benedictionem: vt quæcunq; consecrauerint, consecrentur: & quæcunq; benedixerint, benedicantur in nomine domini. Vnguntur etiam manus presbyteris, vt opera misericordiæ pro viribus ad omnes debeāt exercere. Per manus enim opera, per

per oleum misericordia designatur. Vnde Samā Lucae. 10.
 ritanus, appropians vulnerato, vinum superius Sacerdos
 fudit & oleum. Veruntamen maiores & minores egerūt
 res communiter in quibusdam vices gerūt sum: vices Chri
 mi pōtificis, id est, Christi, dum pro peccatis ob: sti.
 fecrant, & peccatores per pōnitentiam reconci
 liant. Vnde dixit Apostolus: Deus erat in Chri 2. Cor. 5.
 sto, mundum reconcilians sibi, & posuit in no
 bis verbum reconciliationis. Pro Christo ergo
 legatione fungimur, tanquam Deo exhortante
 per nos. Obsecramus ergo vos pro Christo, re
 conciliamini Deo. Mediatores enim sunt sacer
 dotes inter Deum & homines, dum p̄cepta
 Dei deferunt p̄dicando, & vota populi Deo
 porrigunt supplicando. Quocirca tales debent
 existere sacerdotes, vt & Deo sint grati, & ho
 minibus sint accepti. Nam vt inquit Apostolus, Gal. 1.
 Mediator non est vnus. Discordes enim recon
 ciliare non potest, qui simul vtriq; societatis &
 amicitiae vinculo non est concors. Si enim is qui
 displicet, ad intercedendum mittitur, irati ani
 mus ad deteriora prouocatur. Hi post inuoca
 tionem sancti spiritus super vtrumq; humerum per vtrūq;
 stolam accipiunt, vt ex hoc intelligant, se per ar humerū,
 ma iustitiae à dextris & à sinistris esse munitos.
 Quatenus nec aduersis frangantur, nec prospe 2. Cor. 6.
 ris eleuentur. Vnde cum stolam accipiunt, dicit
 illis episcopus. Accipite iugum domini, iugum Matth. 11.
 enim eius suaue est, & onus eius leue. Suaue in
 prosperis, leue in aduersis. Accipiunt quoq; cali
 cem & patenam de manu Pontificis, quatenus
 his instrumentis potestatem se accepisse agno
 scant,

C

scant,

scant, placabiles hostias offerendi. Vnde cū hæc
 Episcopus tribuit. Accipite, inquit, potestatem
 offerendi sacrificium Deo, missamq; celebrandi
 tam pro viuis quàm pro defunctis in nomine do-
 mini. Officio sacerdotis vsus est dominus Iesus
 Christus, quando post cœnam panem & vinū in
 corpus & sanguinē suum diuina virtute conuer-
 tit. Accipite, inquit, & comedite, hoc est corpus
 meum, hoc facite in meam cōmemorationem.
 Excellentius enim vsus est hoc officio, cum pro
 peccatis humani generis seipsum in ara crucis
 obtulit, idem ipse sacerdos & hostia.

De communibus & specialibus indumen-
 tis Pontificum & sacerdotum.

C A P V T . X .

HÆC autem communitas & specialitas po-
 testatum inter episcopos & presbyteros,
 ipso numero communium & specialium vestiū
 designatur. Sex enim sunt indumenta commu-
 nia presbyteris & episcopis, videlicet Amictus,
 Alba, Cingulus, Stola, Manipulus, & Planeta.
 Quia nimirum sex sunt quibus communis pres-
 byterorum & Episcoporum potestas consistit, vi-
 delicet catechizare, baptizare, prædicare, confi-
 nouem or cere, soluere & ligare. Nouem autem sunt orna-
 namēta & menta Pontificum specialia, videlicet Caligæ,
 officia spe- Sandalia, Succinctorium, Tunica, Dalmatica,
 cialia Pon Mitra, & Chirothecæ, Annulus, & Baculus.
 tificum. Quia munia nouem sunt, in quibus specialis Epi-
 scoporum potestas consistit, videlicet Clericos
 ordinare, Virgines benedicere, Pontifices cons-
 secrare, Manus imponere, Basilicas dedicare,
 degra;

degradados deponere, synodos celebrare, Chris-
 ma cōficere, Vestes & vasa consecrare. Pallium
 autem, quod Metropolitanorum & Primatum **Differen-**
 & Patriarcharum est proprium, vt scilicet per il- **tia inter. 4**
 lud à cæteris episcopus discernantur, & priuile- **6. & 9.**
 giatam obtineant dignitatem. Hoc ergo tam in
 nouo quàm in veteri testamento legitur consti-
 tutum, vt pontifices præter communes vestes ha-
 beant speciales. Sed ibi erant quatuor commu-
 nes, & quatuor speciales, hic autem sex sunt cō-
 munes, Nouem autem speciales. Id enim mysti-
 ca ratio postulabat. Nam illa data sunt carnalis-
 bus & mundanis: hæc autem data sunt spiritua-
 libus & perfectis. Quaternarius enim conuenit
 carni propter quatuor humores, & mundo pro-
 pter quatuor elementa. Senarius autem perfe-
 ctis, quia numerus est perfectus, qui redditur
 suis partibus aggregatis. Vnde sexto die perfe- **Genes. 2.**
 cit Deus cælum & terram & omnem ornatum
 eorum. Nouenarius spiritualibus, quia nouem
 sunt ordines angelorum, qui secundum prophe- **Eze. 28.**
 tam per nouem species lapidum designantur.
 XV. ergo sunt ornamenta Pontificis. XV. gra-
 dus virtutum ipso numero designantia, quos
 per. XV. cantica graduum Psalmista distinxit.
 Vestes enim sacerdotis virtutes significant, quibus
 debent sacerdotes ornari secundum
 illud propheticum: Sacerdotes tui **Psal. 131.**
 induantur iustitia, & sancti
 tui exultent.

C 2 De

De legalibus indumentis secundum Historiam. CAPVT. XI.

Vide Exo. 28. p totū. **Q**uatuor erant indumenta legalia, tam minoribus sacerdotibus quam principi sacerdotum communia. Primum dicebatur Manathasim, hebraicè, grecè, & latinè femoralia dici potest, de bysso retorta contextum. Secundum Cathemone, quod nos lineam siue subuculam: sed Moyses Abanec appellauit, Hebræi verò discentes à Babylonijs, Emissane vocauerunt, eratq; byssinum & duplex. Tertium Baltheus, id est, zonalis cingulus, latus quasi digitis quatuor, sic reticulat⁹, vt quasi *pellis vide

Lego *pel: gitis quatuor, sic reticulat⁹, vt quasi *pellis vide
 lis viper: retur, contextū de bysso, cocco, purpura & Hya
 ea. Diuis cintho. Quartum Thyara, quod Hebræi Mane
 nēt alij me pheï, nos autem infulam appellamus, à Cydari,
 lius sic ha: id est, mitra Pontificali plurimū differens, quasi
 bet exem: formam rotundæ cassidis representans. Super
 plar vt vi: hæc, quatuor proprijs indumentis Pontifex vte
 des. batur. Primum erat tunica Hyacinthina, quam

Quatuor Hebræus dixit Nathir, grecè dicitur Poderis,
 Pontifica: latinè Talaris. Habebat autem pro fimbrijs ma
 lia. lagranata cum octoginta tintinnabulis aureis,
 inter scalari modo disposita, vt audiretur sonus
 quum Pontifex ingrederetur sanctuarium, ne
 fortè moreretur. Secundum erat Ephot, id est.
 superhumerales de quatuor prædictis coloribus
 auroq; contextum, sinè manicis, ad modum Co
 lobij, habens aperturam in pectore quadram,
 ad magnitudinem palmi. In qua Logion eius
 dem mensuræ inferebatur. In cuius parte supe
 riori, videlicet super humeros, infibulati erant

auro

auro duo lapides Onychini, quibus duodecim nomina filiorum Israël erant insculpta, sex in vno, & sex in altero, quo autem Samuel & Dauid induti leguntur. Ephot aliud erat lineum, & propriè quidem Ephotar dicebatur. Tertium Hebraicè dicebatur Heusen, Grecè Logion, Latine verò Rationale vocatur, quod pontifex ferebat in pectore. Dictum est autem rationale iudicij, quia ibi erat lapis, in cuius splendore Deum sibi esse propitium cognoscebant. Erat autem rationale quadrangulum &c. Quadrangulum, duplex de quatuor prædictis coloribus auroq; contextum, habens duodecim lapides per ordines quatuor. In primo Sardium, Topasium & Smaragdum. In secundo Carbunculum, Sapphirum & Iaspidem. In tertio Ligurum, Achatem, & Amethystum. In quarto Chrysolitum, Onychium, & Berillum. In quibus erant scripta duodecim nomina filiorum Israël in singulis singula. Erant autem in eo scripta hæc duo nomina Purim & Tynim, id est, veritas & doctrina. Inferebatur autem Logion super humerali, id est, superiori parte per duos annulos & duas catenulas aureas, immixtas duobus vncinis, qui sub duobus prædictis Onychinis, in super humerali continebantur, infixi ab inferiori parte per duos annulos aureos cum duobus vittis Hyacinthinis colligabantur Ephot. Vltimum capitis ornamentum erat Cydaris, id est, mitra in acutum procedens, habens circulum aureum cum malagranatis & floribus. De qua super frontem pendebat aurea lamina, quam Petalum dicunt, ad mo

Lego dum lunæ dimidiæ. In qua scriptū erat* Ayoch
 *Agiōs. Adonay, id est, sanctum nomen domini Tetra-
 grammatō, id est, quatuor literarum, He, Yoth,
 Het, Vau. Ne verò quum mouebatur Pontifex,
 moueretur & lamina, colligabatur vitta Hya-
 cinthina perspicua, quæ summitates posterius
 diffundebat. Noster autem Pontifex pro femo-
 ralibus habet sandalia, pro linea Albā, pro bal-
 theo cingulum, pro podere tunicam, pro Epho-
 tamiētū de Dalmatica vel stolam, pro Logio pal-
 lium, pro Cydari Mitram, pro lamina crucem.
 Et quædam ex his diuersam habent formam ab
 illis secundum figuram eandem.

De typo Legalium indumentorum secundum
 Allegoriam. C A P V T . X I I .

His vestibus ornatus Pontifex totius orbis
 præferebat imaginem, femoralia namq;
 Byssina congruè terram figurabant, quia bys-
 sin de terra procedit. Baltheus cum vittis & vas-
 culis circunvolutionem Oceani designabant.
 Tunica Hyacinthina ipso colore aërea præfere-
 bat. Per Tintinnabula sonitus tonitruorum. Per
 malagranata coruscationes & fulgura figurabā-
 tur. Quatuor minoris sacerdotis & quatuor sum-
 mi pontificis indumenta, quatuor Microcosmi
 & quatuor Megacosmi partes ipso numero desi-
 gnabant, id est, quatuor humores & quatuor ele-
 menta. Epho sui varietate cælum sydereū osten-
 debat. Quod autem erat aurum intextum color
 ribus, figurabat, quod * color vitalis penetrat
 vniuersa. Duo lapides Onychini, solem & lunā
 vel duo Hemispheria denotabant. XII, gem-
 mæ

Fortè*ca
 lor.

mæ pectorales. XII. signa in zodiaco præferabant. Rationale, quod erat in medio, quia ratione plena sunt vniuersa, quæ terrena cœlestibus hærent. Imò ratio terrenorum & temporum, caloris & frigoris, & duplex inter vtrūq; téperies de cœli cursu & ratione descēdit. Per annulos, catenulas & vncinos elemētorum, humorum & téporum colligamenta signantur. Cydaris cœlum Empyreū, Lamina superposita Deum signabat omnibus præfidentem. Hanc allegoriã libri Sapientia confirmat authoritas dicens, In veste poderis quam habebat, totus erat orbis terrarum, & parentum magnalia in quatuor ordinibus lapidum erant sculpta, & magnificētia tua in Diademate capitis illius erat scripta.

Rationale
le.

Sapient. 10

De vestibus Legalibus secundum Tropologiam. CAPVT. XIII.

His indumentis Legalibus sacerdos induebatur, hoc ordine. Lotis prius manibus & pedibus induebat Manathasim, id est, femoralia, figurans, qd sacerdos mundatis operibus & affectibus, lachrymis pœnitentiæ, debet assumere continentiam, vt offerat hostiam immaculatã, sanctam, Deo placentem. Noster autem Pontifex, qui iugem debet habere continentiam, non induit in sacrificio femoralia, sed sandalia. Ac si dicatur. Qui lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet, & est mundus totus.

Exod. 19.

Rom. 12.

Ioan. 13.

De veste Linea. CAP. XIII.

Secundo induebatur Cathemone, id est, linea veste: significans, quòd sacerdos debet induere innocentiam, Vt quod sibi non vult fieri,

Matth. 7.

C 4 alij

Eccles. 9. alij ne faciat. Linum enim propter candorem significat innocentiam, secundum illud. Omni tē pore vestimenta tua sint candida.

¶ De zona. CAPVT. XV.

Lucæ. 12. Tertio, cingebat se Baltheo, significans castitatem, qua circa lumbos debet accingi, vt restringat concupiscentiam. Vnde veritas ait, Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ vestrę ardentes in manibus vestris.

¶ De tunica. CAPVT. XVI.

Matth. 19. Quarto, induebat tunicam poderem, id est, talarem. Significans, quòd Pōtifex debet induere perseuerantiam, quia qui perseuerauerit vsq; in finem, hic saluus erit. Per talum enim propter extremitatem perseuerantia designatur, secundum illud: ipsa conteret caput tuum, & tu infidiaberis calcaneo eius.

¶ De Malagranatis & Tintinnabulis aureis.

CAPVT. XVII.

Actu. 1. 1. Pet. 2. Dependebant ante pro fimbrijs malagranata cum tintinnabulis aureis. Per malagranatum intelligitur operatio. Per tintinnabulum aureum prædicatio. Quæ duo debent in sacerdote coniungi, ne sine illis ingrediens sanctuariū, moriatur. Cœpit enim Iesus facere & docere, Sacerdotibus relinquens exemplum, vt sequantur vestigia eius, qui peccatum non fecit, vt sit honestas in conuersatione. Nec inuentus est dolus in ore eius, vt sit veritas in prædicatione.

¶ De superhumerali. CAP. XVIII.

Quinto, induebat Ephor, id est, superhumerali, significans, quòd Pontifex debet induere

induere patientiam, vt impatientia sua possit deat animam suam. Humeris enim supportamus, secundum illud. Supposuit humerum suum Gene. 49. ad portandum, factusque est tributis seruiens.

¶ De duabus Oris. CAP. XIX.

HAbebat autem duas oras coniunctas in vno Exod. 28. troque latere summatum, significans, qd 2. Cor. 6. Pontifex debet habere arma iustitiæ à dextris & à sinistris, vt non erigatur prosperis, nec deprimatur aduersis.

¶ De duobus Onychinis. CAP. XX.

HAbebat & duos lapides Onychinos in seruitos humeris. In quibus erant sculpta XII. nomina filiorum Israël, Sex in vno, & sex in altero. Per duos Onychinos significatur veritas & synceritas. Veritas per claritatem, synceritas per soliditatem. Per filios Israël significatur sancta desideria & sancta opera. Secundum illud: Maledictus homo qui non reliquerit se: Deute. 1. men in Israël. Per senarium significatur perfectio: pro eo quod Deus sexto die perfecit cælum & terram & omnem ornatum eorum.

¶ De XII. nominibus filiorum Israël.

CAPVT XXI.

Quod autem sex nomina filiorum Israël sculpta erant in vno lapide, & sex in altero. Significabant quod desideria sacerdotis & opera perfici debent, non in fermento malitiæ & nequitie, sed in azymis synceritatis & veritatis, vt synceritas formet intentionem, & veritas finem.

¶ De duabus catenulis. CAP. XXII.

C 5

Habebat

H Abebat & duas catenulas auri purissimi, sibi inuicem cohærentes: quæ duobus inferbantur vncinis. Significâs, quòd Pontifex debet habere duos charitatis affectus, ad Deum scilicet, & ad proximum. De quibus præcipitur: **Deut. 6.** Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & proximum sicut teipsum. Sicut enim aurum præeminet vniuersis metallis, ita charitas extollitur vniuersis virtutibus. De qua dicit **1. Cor. 13.** apostolus. Horum maior est charitas.

¶ De duobus Vncinis. CAP. XXIII.

D Vo Vncini sunt intentio & finis, quibus Catenulæ inseruntur, vt tam Deum quàm proximum diligat. Deum propter seipsum, Proximum propter Deum: ex puro corde & conscientia bona, & fide non ficta. **1. Tim. 1.**

¶ De Rationali. CAP. XXIII.

S Extò induebatur Logion, id est, Rationali, significans, quòd pontifex debet induere discretionem, per quam discernat inter lucem & tenebras, inter dextram & sinistram. Quia nõ est conuentio lucis ad tenebras, neque Christi ad Belial. **2. Cor. 6.**

¶ De quadratura Rationalis & duplicitate. CAP. XXV.

E Rat autè Rationale quadrangulũ, significans, quòd Pontifex debet discernere inter quatuor. Inter verũ & falsum, ne deuiet in credendis. Et inter bonũ & malũ, ne deuiet in agendis. Erat & duplex, Quia debet discernere pro duobus, pro se videlicet, & pro populo, Ne si cæcus cæcum duxerit, ambo in foueam cadant. **Matt. 15.**

De

De quatuor ordinibus lapidum.

CAPVT. XXVI.

HAbebat & quatuor ordines lapidum, significans, quod Pontifex debet habere quatuor principales virtutes, iustitiam, fortitudinem, prudentiam, & temperantiam.

De duodecim lapidibus.

CAP. XXVII.

IN singulis ordinibus autem habebat tres lapides, significans, quod Pontifex in primo debet habere fidem, spem & charitatem. In secundo modestiam & mansuetudinem & benignitatem. In tertio pacem, misericordiam & largitatem. In quarto vigilantiam, sollicitudinē & longanimitatem, Per lapides enim figurantur virtutes, secundum illud. Si quis autem superædificat supra fundamentum hoc aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fenum, stipulam, vniuscuiusque opus manifestum erit. 1. Cor. 3.

De Cydari. CAP. XXVIII.

SVpreum capitis ornamentum erat Cydaris vel Thyara, quam vltimò pontifex assu- mebat, significans humilitatem, de qua dominus ait: Omnis qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur. Hanc autem gestabat in capite, significans quod pontifex debet gerere humilitatem in mente, exemplo capitis nostri sic dicentis: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Per caput enim mens intelligitur, secundum illud. Unge caput tuum, & faciem tuam laua. Lucæ. 18. Matt. ii. Ibid. 6.

De lamina aurea. CAP. XXIX.

De

DE Cydari dependebat à fronte lamina aurea, significans sapientiam: qua præcellere debet pontifex secundum illud: Caput eius aurum optimum.

Cant. 5.

¶ De nomine Dñi tetragrammatō.

C A P V T . X X X .

IN qua quidem lamina erat scriptum nomen Domini tetragrammaton, id est, quatuor litterarum: He, Ioth, Het, Vau, id est, principium passionis vitæ iste: Ac si diceretur apertius: Ille, cuius pontifex iste gerit personam, scilicet Christi, est principium, id est, author vitæ passionis, id est, vitæ restauratæ per passionem, quia mortem nostram moriēdo destruxit, & vitam resurgendo reparavit. Nomē domini quod scribebatur in lamina aurea erat, Anathot, Adonay, id est, Sanctum nomen domini tetragrammaton, quod ineffabile dicitur: non quia effari non potest, sed quia rem ineffabilē significat.

¶ De varietate operis. C A P . X X X I .

ERant autē hæc indumenta pro maiori parte cōtexta opere polymito, id est, vario propter varietatem virtutum. De qua dicit Psalmographus. Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato, circumdata varietate.

Psal. 44.

¶ De quatuor coloribus. C A P . X X X I I .

Contexta verò erant de quatuor pretiosis coloribus: pupura, cocco, bysso, Hyacintho. Per purpuram regię dignitatis, significatur pōtificalis potestas, quæ via regia debet incidere, ne declinet ad dexteram vel deuiet ad sinistram: ne liget dignos, aut soluat indignos.

Per

Per coccum coloris ignei: qui & bis tinctus fuisse narratur, significatur pontificalis doctrina, quę sicut ignis lucere debet & vrere. Lucere debet per promissionem, vt: Omnis qui reliquerit domum aut patrem & matrem. &c. centuplũ accipiet, & vitam æternã possidebit. Vrere debet per comminationem, vt, Omnis arbor quę non facit fructum bonũ excidetur, & in ignem mittetur. Per byssum candoris eximij, significatur præclaritas famę, quę debet esse retorta, vt pontifex habeat bonum testimonium, secundum Apostolum, & ab his qui sunt intus, & ab his qui sunt foris. Per hyacinthum coloris aërei signatur serenitas conscientię, quam intra se pontifex debet habere secundum quod dicit Apostolus: Gloria nostra hæc est, testimonium conscientię nostrę,

¶ De vestibus euangelici sacerdotis.

CAP. XXXIII.

VEstes autem euangelici sacerdotis, aliud designant in capite, aliud figurant in membris. Nam & caput & membra sacerdotis nomine nuncupantur. Ad caput enim dicit Psalmographus: Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech. Ad membra verò dicit Apostolus: Vos estis genus electum, regale sacerdotium. Prius enim exponenda sunt eorũ mysteria, iuxta quod capiti congruunt, ac deinde secundum quod membris conueniunt.

¶ De pontificalibus indumentis, secundum quod Christo conueniunt.

CAP. XXXIII,

Pontis

Pontifex ergo in altaris officio capitis sui Christi, cuius est membrum, repræsentans personam: dum pedibus assumit sandalia, illud incarnationis dominicæ insinuat calciamentū, de quo dominus inquit in psalmo: In Idumæam extendam calciamentū meū. i. in gentibus notam faciam incarnationem meā. Venit enim ad nos calciata diuinitas, vt pro nobis Dei filius sacerdotio fungeretur. Per ligulas, quibus ipsa pedibus sandalia constringuntur, illud idem accipimus, quod per corrigiam calciamenti Ioannes Baptista signauit, cum ait: Cuius nō sum dignus corrigiam calciamenti soluere. Vnionem ergo ineffabilē copulamq; indissolubilē quibus verbi diuinitas se carni nostræ coniunxit, per sandaliorū corrigias intelligimus. Mediātibus verò caligis pedes sandalijs coniunguntur. Quo-

Psal. 59.

Matt. 3.

Psal. 98.

***De usu & significatiōe vestiū sacerdot. cō-**
ci. Rhem. c. 50. Bur-
car. li. 2. &
3. c. 97. V-
ual. To. de
Sacramē.
tit. 4. c. 29.
Apoca. 10.
Esa. 19.

niam anima mediante carni diuinitas est coniūcta. Sicut enim pes corpus sustentat, ita diuinitas mūdū gubernat. Vnde ait Psal. Adorate scatiōe vestiū bellum pedum eius, quoniā sanctum est. De amictu, * vbi reddit ratio, cur idē in Christo per calciamentum pedum, & per amictum capitis designatur.

C A P. X X X V.

Amiectus autem, quo sacerdos caput obnubuit, illud significat quod in Apocalypsi describitur: Angelum Dei fortem descendisse de cælo, amictum nube. Et in Esaia: Ecce dominus ascendet super nubem candidam. Veniens autem ad saluationem mundi Dei filius, magni consilij angelus, amictus est nube, dum deitas

tem

tem abscondit in carne. Nam caput viri Christi 1. Cor. 10.
 stus, caput Christi Deus. Hoc ergo carnis latibu-
 lum amictus sacerdotis significat. Quod per illa-
 lam syndonem expressius designatur, qua sum-
 mus pontifex caput obducit. Et pulchrè quidē,
 quod per calciamentum pedum, hoc ipsum per
 amictum capitis designatur, quia diuinitas in
 carne latuit, & per carnem innotuit. Nam cum Psal. 75.
 notus esset in Iudæa Deus, & in Israël magnum Psal. 59.
 nomen eius, in Idumæam extendit calciamentum
 suum, & ante conspectum gentium reuela-
 uit iustitiam suam.

De Alba. CAP. XXXVI.

Alba lineum vestimentum, longissimè di-
 stans à tunicis pelliceis, quæ de mortuis ani-
 malibus fiunt, quibus Adam vestit⁹ est post pec- Gene. 3.
 catum: nouitatem vitæ significat, quam Chri-
 stus habuit, & docuit, & tribuit in baptismo, de
 qua dicit Apostolus: Exuite veterem hominem Ephes. 4.
 cum actibus suis, & induite nouum hominem
 qui secundum Deū creatus est. Nam & in trans- Matt. 17.
 figuratione resplenduit facies eius sicut sol, &
 vestimēta eius sunt facta alba sicut nix. Semper i. Pet. 2.
 enim vestimenta Christi munda fuerunt & can-
 dida, quia peccatū non fecit, nec inuentus est Esa. 35.
 dolus in lingua eius.

De cingulo & succinctorio.

CAP. XXXVII.

Zona sacerdotis illud significat, quod Ioans
 Apoc. 1.
 filio hominis, præcinctum ad mammillas zona
 aurea. Per zonam auream perfecta Christi cha-
 ritas

Ephe. 3. ritas designatur. Quam dicit Apostolus super eminentem scientiæ charitatem Christi, feruentem in corde, radiantem in opere. Cuius succinctorium illud significat, quod Esaias de Christo loquens, prædixit: Erit iustitia cingulum lumborum eius, & fides cinctorium renum eius. Nā

Esa. n. iustus dominus, & iustitias dilexit, æquitatem

Psal. 50. vidit vultus eius. Fidelis dominus in omnibus

Psal. 144. verbis suis, & sanctus in omnibus operibus suis. Duæ summitates illius, duæ sunt partes naturalis iustitiæ, quam Christus fecit, & docuit. Quod tibi nō vis fieri, alij ne feceris, sed quæcunq; vultis vt faciant vobis homines: & vos facite illis.

Matt. 7.

¶ De stola. CAP. XXXVIII.

Phil. 2. **S**Tola, quæ super amictū collo sacerdotis inscumbit, obediētiam & seruitutem significat, quam dominus omnium propter salutem suorū subiuit. Nam cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo. Exinaniuit seipsum, formam serui accipiens, factus est obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. Causam quippe mortalitatis nec contraxit origine, nec commisit in opere: quia quod non rapuit, hoc exoluit. Dedit enim illi calicem pater: non iudex, amore, non ira: voluntate, nō necessitate: gratia, non vindicta. Hic est ille Iacob, qui parens præcepto patris Isaac & consilio matris Rebeccæ seruiuit Laban, vt Rachel & Lyam duceret in coniugium.

Gene. 28.

& 39.

¶ De tunica. CAP. XXXIX.

Tunica poderis, quæ Hyacinthini coloris erat in veteri sacerdotio, tintinnabulis & malis

malis punicis ab inferiori parte procedentibus, ut pontifex totus vocalis incederet, cœlestem Christi doctrinam insinuat. Cuius notitiam habuerunt omnes, quibus Deus per prophetam *Eesai. 40.* ait: In montem excelsum ascende tu, qui euangelizas Sion. Præcipuè tamen hanc habuit tunicam euangelicæ textrix doctrinæ, sapientia Dei Iesus Christus, & dedit illam apostolis suis. *Ioan. 15.* Omnia, inquit, quæcunque audiui à patre meo, nota feci vobis. *Ioan. 19.* Hanc ergo significauit illa tunica domini quam milites scindere noluerunt, eò quòd esset inconsultilis, de super contexta per totum, damnum fore maximum existimantes, si qui doctrinam euangelicam hæresibus scindere moliantur.

De Dalmatica. CAP. XL.

SVper hanc tunicam pontifex vestit Dalmaticam, quæ sui formam largam misericordiam Christi significat, quam ipse præ cæteris & docuit & impendit. Estote, inquit, misericordes, sicut & pater vester misericors est. *Luc. 6.* Beati *Matt. 5.* nanq; misericordes, quoniam ipsi misericordiã consequentur. Iudicium verò sine misericordia fiet ei, qui non facit misericordiã, quia misericordia superexaltat iudiciũ. Ergo dimittite, & *Iaco. 2.* dimittetur vobis, sicque, inquit, orabitis: *Matt. 6.* Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Hic est ergo Samaritanus ille proximus noster, qui fecit nobiscũ misericordiam, superinfundens vulneribus nostris vinum & oleum. Nam per viscera misericordiæ *Ibid. 1.* suæ visitauit nos oriẽs ex alto. *Tit. 3.* Qui nõ ex operibus

D

bus

I N N O C E N T I I. P P.

bus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum misericordiam suã saluos nos fecit. Qui pro peccatoribus venit, vt de peccatis veniã indulgeret. Misericordiã, inquit, volo & non sacrificium.

De chirothecis. CAP. XLI.

Gene. 27. **C**Hirothecæ sunt hœdorum pelliculæ, quas Iacob manibus Rebecca circūdedit, vt piolotę manus maioris similitudinem exprimeret. Pellis hœdi similitudo peccati, quam Rebecca mater, id est, spiritus sancti gratia, manibus veri Iacob operibus Christi circūdedit: & similitudinẽ maioris, id est, prioris Adæ Christus exprimeret. Christus enim similitudinem peccati sine peccato suscepit, vt incarnationis mysterium diabolo celaretur. Nam ad similitudinem peccatorũ esuriit, sitiuit, doluit & expauit, dormiuit & laborauit. Vnde cū ieiunasset quadraginta diebus & quadraginta noctibus, postea esuriit. Accedens ad eum diabolus: eum ad similitudinẽ prioris Adæ tentauit. Sed qui primum vicerat, eisdem modis victus est à secundo.

Roma. 2.

Matt. 4.

De planeta, vbi etiam agitur de anteriori & posteriori parte planetæ.

CAP V T. XLII.

Gal. 3. **C**asula magni sacerdotis est vniuersalis ecclesia, de qua dicit Apostolus: Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis. **Psal. 132.** Hæc est illud Aaron vestimentũ, cuius in oram descendit vnguentum: sed à capite descendit in barbam, & à barba descendit in oram. **Ioan. 1.** Quoniã de plenitudine spiritus eius nos omnes accepimus, primum apostoli, postmodũ cæteri. Quod autem

autem casula, cum vnica sit & integra, extensio-
ne manuum in anteriorem & posteriorem pars
tem quodammodo diuiditur, designat & anti-
quam ecclesiam, quæ passionem Christi præcef-
sit, & nouam, quæ passionem Christi subsequi-
tur. Nam & qui præibant & qui sequebantur, **Matt. 21.**
clamabant, dicentes: Osanna filio David, Bene-
dictus qui venit in nomine domini.

De manipulo. CAP. XLIII.

Quod sacerdos manipulum portat in læua,
designat, quod Christus brauium obtine-
bat in via. Per manipulum enim præ-
mium designatur, iuxta quod legitur: Veniens **Psal. 125.**
tes autem venient cum exultatione, portantes
manipulos suos. Per læuam vita præsens accipi-
tur, secundum quod scriptum est: Læua eius sub **Cant. 2.**
capite meo, & dextera illius amplexabitur me.
Christus autem simul fruebatur & merebatur.
Fruebatur in patria, merebatur in via. Nam si-
mul & brauium cõprehendebat, & stadium * præ * **Percur-**
currebat: quia simul erat & in patria, & in via. **rebat.**
Nemo, inquit, ascendit in cælum, nisi qui de cœ- **Ioan. 3.**
lo descendit, filius hominis qui est in cælo.

De Mitra. CAP. XLIIII.

Mitra Pontificis illud significat, quod pro-
pheta loquens de filio dicit ad patrem Glo **Psal. 8.**
ria & honore coronasti eum domine, & consti-
tuisti eum super opera manuũ tuarũ. Hoc est il- **Philip. 2.**
lud nomen, quod est sup omne nomẽ, vt in noie
Iesu omne genu flectatur, cœlestiũ, terrestrium,
& infernorum. Nam & in aurea lamina Cyda-
ris pontificalis sculptum erat nomen domini

INNOCENTII. PP.

Tetragrammaton, cuius mysterium superius prælibauimus. Per Mitram ergo capitis Christi summam illam honorificentiam intelligimus, quæ propter diuinitatem debetur humanitati. Nã propter pedem adoratur scabellũ: Adorate, inquit scabellũ pedũ eius, quoniã sanctum est.

Psal. 98.

De baculo. CAP. XLV.

Psal. 44.

Virga pontificis, Christi potestatem significat. De qua dicit Psalmista. Virga recta est virga regni tui, Quia dilexisti iustitiam & odisti iniquitatẽ, propterea vnxit te Deus Deus tuus.

Psal. 2.

Et alibi dicit: Reges eos in virga ferrea. Duritia ferri rigorem significat æquitatis, quia Christus tanquam vas figuli confringet peccatores.

Psal. 22.

Verũ potestas Christi non solum virga, sed & baculus est, quia non solum corripit, sed & sustentat. Vnde Psalmista: Virga tua & baculus tuus ipsa me consolata sunt.

De annulo. CAP. XLVI.

Exod. 8.

Luca. 13.

Colos. 2.

Ioan. 3.

Ioan. 3.

Esai. 11.

Annulus digiti donum spiritus sancti significat. Digitus enim articulatus atq; distinctus, spiritum sanctũ insinuat. Secundum illud: Digitus Dei est hic. Et alibi, Si ego in digito Dei eicio dæmonia, &c. Annulus aureus & rotundus perfectionem donorum eius significat, quã sine mensura Christus accepit, quoniam in eo plenitudo diuinitatis habitat corporaliter. Nã qui de cœlo venit, super omnes est. Cui Deus nõ dedit spiritum ad mensuram. Super quem videris spiritum, inquit, sanctum descendentem & manentem, hic est qui baptizat in spiritu sancto. Nã requiescit super eum spiritus sapientiæ

& intel:

& intellectus, &c. Ipse verò de plenitudine sua
 diferentes donationes distribuit. Alij, secundũ
 Apostolum, dans sermonem scientiæ, alij gratiã 1. Cor. 12,
 sanitatum, alij operationem virtutũ, &c. Quod Ephe. 4.
 & visibilis Pontifex imitatur, alios in ecclesia
 constituens sacerdotes, alios diacones, alios
 subdiacones, & huiusmodi.

De quinque psalmis.

C A P. XLVII.

Celebraturus Episcopus missarum solènia,
 quosdam psalmos & orationes præmittit,
 secundum exhortationem Psalmistæ dicentis: Psalm. 49.
 Præoccupem⁹ faciem eius in confessione, & in
 psalmis iubilemus ei. Dicit autem hos psalmos.
 Quàm dilecta. Benedixisti. Inclina. Credidi. De Psalm. 83.
 profundis. Vt quicquid immũdum quinque sen 84. 85. 115.
 suum transgressione commisit, quinque psalmo & 129,
 rum oratione detergat. Quædam enim conti-
 nentur in ipsis quæ rectè conueniunt celebratu-
 ris altaris mysterium, & Eucharistiæ sacramen-
 tum. In primo: Concupiuit & defecit anima
 mea in atria domini. Altaria tua domine virtu-
 tum, rex meus & Deus meus. Domine Deus vir-
 tutũ exaudi orationẽ meã, aurib⁹ percipe Deus
 Iacob. Protector noster aspice Deus, & respice
 in faciem Christi tui. In secundo: Conuerte nos
 Deus salutaris noster, & auerte iram tuam à no-
 bis. Nunquid in æternum irascèris nobis? Ostẽ-
 de nobis domine misericordiam tuã, & salutare
 tuum da nobis. Veruntamen propter timentes
 eum salutare ipsius, vt inhabitet gloria in terra
 nostra. In tertio: Auribus percipe domine ora-

D 3

tionem

I N N O C E N T I I, P P:

tionem meam, & intende voci deprecationis meæ. Omnes gentes quascunq; fecisti, venient, & adorabūt coram te domine. Confitebor tibi dñe Deus meus in toto corde meo, & glorificabo nomen tuum in æternum. In quarto: Calicē salutaris accipiam, & nomē domini inuocabo. Dirupisti domine vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis, & nomen domini inuocabo. Vota mea domino reddam in conspectu omnis populi eius, in atrijs domus domini, in medio tui Ierusalem. In quinto: Fiant aures tuæ intendentes in vocem deprecationis meæ. Sustinuit anima mea in verbo eius, sperauit anima mea in domino. Quia apud dominum misericordia, & copiosa apud eum redēptio. Orationes verò quas addit, manifestè pertinent ad impetrandū cordis & corporis munditiam & munimen.

De pontificalibus indumētis, secundum quod membris conueniunt: vbi agitur de caligis & sandalijs.

CAPVT. XLVIII.

INter hæc, pedes Pontificis in præparatione Euangelij & pacis, & caligis & sandalijs calciantur, quorū pulchritudinē admirabatur propheta cum diceret: quàm speciosi sunt pedes euangelizantium bona. Sandalia verò de subtus integram habent soleam, de super autem coriū fenestratū: quia gressus prædicatoris debent & subtus esse muniti, ne polluantur terrenis: secundum illud: Excutite puluerē de pedibus vestris. & sursum aperti: quatenus ad cognoscenda cælestia reuelentur, secundum illud propheticum:

Esai, 52.

Matt, 10.

Reuela

Reuela oculos meos, & considerabo mirabilia Psal. 118.
 de lege tua. Quod autem sandalia quibusdã lo-
 cis aperta, quibusdam claua sunt, designat q̄
 Euangelica prædicatio nec omnibus debet reue-
 lari, nec omnibus debet abscondi. Sicut scriptũ
 est: Vobis datum est nosse mysteriũ regni Dei, Lucæ. 8.
 cæteris autem in parabolis. Nolite sanctum da: Matt. 13.
 re canibus, nec margaritas spargatis ante por: Ibidem. 7.
 cos. Prius autem caligis induitur, vsque ad ge-
 nua protensis ibique constrictis, quod prædica-
 tor pedibus suis rectos facere gressus & genua
 debilia reparare debet. Nam qui fecerit & do: Ibidem. 5.
 cuerit, hic magnus est in regno cœlorum.

De ablutione manuum.

CAP. XLIX.

DEinde corporaliter lauat manus, vt spiri-
 tualiter mundet actus, autoritate Psalmi
 stæ dicentis: Lauabo inter innocentes manus Psalm. 25.
 meas, & circundabo altare tuum domine. Non
 enim diuina sacramenta lutum manuum conta-
 minat, sed si quis indignè māducat & bibit, iudi. Cor. 11.
 ciũ sibi māducat & bibit. Quia non lotis mani: Matt. 15.
 bus manducare, non coinquinat hominẽ. Quæ
 verò procedunt de ore & de corde exeunt, ea
 coinquināt hoĩem, cogitationes malæ, homici-
 dia, furta, fornicationes, falsa testimonia, blas-
 phemiæ. Hæc sunt quæ coinquinant hominẽ.
 Vndè sollicitè satagendũ est, vt non tam exte-
 ra manuum quàm interiora mentium inquina-
 menta purgentur.

De amiçtu, vbi agitur de duobus vasculis,
 quib⁹ amiçt⁹ ante pectus ligat. CAP. L.

D 4

Lotis

L Otis itaque manibus assumit amictum, qui super humeros circunquaque diffunditur. Per quem operum fortitudo significatur. Humeri quippe fortes sunt ad opera peragenda, secū-
 Gene. 40. dum illud patriarchæ Iacob. Supponit humerū ad portandum, & factus tributis seruiens. Duo vasculi quibus amictus ante pectus ligatur, significant intentionem & finem, quibus informandum est opus, ne fiat in fermento malitiæ & nequitie, sed in azymis synceritatis & veritatis. Sacerdos enim non debet otiosus existere, sed bonis operibus insistere & insudare, secundum
 1. Cor. 5. illud quod Apostolus ait ad Timotheum: Labora sicut bonus miles Iesu Christi.
 2. Tim. 2.

De Alba. C A P. L I.

A lba membris corporis conuenienter aptata, nihil superfluū aut dissolutum in vita sacerdotis esse debere demonstrat. Hæc ob speciem candoris designat munditiā, secundū quod
 Eccle. 9. legitur: Omni tempore vestimenta tua sint candida. Fit autē de bysso vel de lino. Propter quod
 Apoca. 19. scriptum est: Bissinum sunt iustificationes sanctorum. Sicut enim byssus, vel linum candorem, quem ex natura non habet, multis tunctionibus attritum, per artem acquirit: Sic & hominis caro munditiam, quam non obtinet per naturam, multis castigationibus macerata, sortitur per gratiam. Vndè sacerdos, secundum Apostolum, castigat corpus suum & in seruitutem redigit, ne fortè quum alijs prædicet, ipse reprobus fiat. Hæc vestis in veteri sacerdotio stricta fuisse describitur propter spiritum seruitutis

uitutis in timore. In nouo larga est, propter spiritum adoptionis in libertate. Quòd autem Aurora i. Cor. 3. rifrigium habet, & gemmata est in diuersis locis, & varijs operibus ad decorem, illud insinuat quod propheta dicit in Psalmo: Astitit regina à Psal. 44. dextris tuis in vestitu deaurato, circumdata varietate. Debet autem Alba circa lumbos zona præcingi, vt castitas sacerdotis nullis incentiuorum stimulis dissoluatur. Vndè. Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris. Et. Virtus eius, in lumbis eius, & fortitudo illius in vmbilico ventris eius. Debent ergo lumbi præcingi per continentiam. Debent & subcingi per abstinentiam: quoniam hoc genus dæmonij non eijcitur nisi in oratione & ieiunio. Hinc etiam Apostolus ait: State succincti lumbos in veritate. Matth. 17. Ephe. 6.

Quare Rom. Pontifex post Albam Orale,
& post Orale crucem assumat.

CAPVT. LII.

Romanus autem Episcopus post albam & cingulum assumit Orale, quod circa caput inuoluit, & replicat super humeros, legalis Pontificis ordinem sequens, qui post lineam strictam & zonam induebat Ephod, id est, super humerale, cuius locum modo tenet amictus. Et quia signo crucis auri lamina celsit, pro lamina, quam Pontifex ille gerebat in fronte, Pōtifex iste crucem gerit in pectore. Nam mysterium, quod in quatuor literis aureis lamina continebat, in quatuor partibus forma crucis explicuit, iuxta quod inquit Apostolus: Vt cōprehendatis cum omni: Ephes. 3.

D 5 bus

INNOCENTII. P. P.

bus sanctis quæ sit longitudo & latitudo & sublimitas & profundum. Ideoque Rom. Pontifex crucem quandam infertam catenulis à collo suspensam, sibi statuit ante pectus, vt sacramentum, quod ille tunc præferebat in fronte, hic autem recondat in pectore: Cum corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem.

De Stola. CAPVT. LIII.

Rom. 10.

PER Stolam, quæ alio modo vocatur Orarium super collum sibi sacerdos imponit, vt iugum domini se suscepisse significet, quæ à collo per anteriora descendens, dextrum & sinistrum latus adornat, quia per arma iustitiæ à dextris & à sinistris, id est, prosperis & aduersis, sacerdos debet esse munitus. Stola quippe significat sapientiam vel patientiam, de qua scriptum habetur: Patientia vobis necessaria est, vt reportetis promissiones. Et iterum: In patientia vestra possidebitis animas vestras. Hinc est ergo, quod Stola cum zona nexibus quibusdam colligatur, quia virtutes virtutibus sociantur, ne aliquo tentationis moueantur impulsu. Debet autem sacerdos secundum decretum Braccharensis concilij de vno eodemque Orario ceruicem pariter & vtrumque humerum premens, signum crucis in pectore suo præparare. Si quis autem aliter egerit, excommunicationi debitæ subiacebit. Nisi fortè quis dixerit hoc decretum per contrariam Ecclesiæ Romanæ consuetudinem abrogatum.

2. Cor. 1.
Hebr. 10.
Lucæ. 21.

Exod. 3.
Concil.
Bracharè.

De Tunica. CAPVT. LV.

Deins

DEinde Pontifex induit tunicam Poderim, id est talarem, significantem perseverantiam. Vnde Ioseph inter fratres suos talarem tunicam habuisse describitur. Cum verò cæteræ virtutes currant in stadio, perseverantia tamen accipit brauium: quoniam qui perseverauerit vsq; in finē, hic saluus erit. Vnde præcipitur. Esto fidelis vsq; ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. Habebat autem hæc vestis in veteri sacerdotio, pro fimbrijs mala punica cum tintinnabulis aureis, quorū supra mysterium exposuimus.

De Dalmatica. CAPVT. LV.

SVper hanc tunicam Episcopus vestit Dalmaticam, sic dictam, eò quòd in Dalmatia fuit reperta. Quæ sui forma figurat largitatem, quia largas habet manicas & protensas. Vnde secundum Apostolum: Oportet Episcopum non esse turpis lucri cupidum, sed hospitalem. Non ergo manum habeat ad dandum collectam, & ad recipiendum porrectam, sed illud efficiat, quod propheta suadet: Frange esurienti panem tuum, & egenos vagosq; duc in domum tuam. Quum videris nudum, operi eum, & carnem tuam ne despexeris. Ob hoc fortè specialiter vtuntur diaconi Dalmaticis, quod principaliter electi sunt ab apostolis, vt mensis ex officio ministrarēt. Debet autem Dalmatica habere duas lineas coccineas, hinc inde, ante & retro, à summo vsq; deorsum. Vt Pōtifex habeat feruorem charitatis ad Deum & ad proximum, in prosperis & aduersis, iuxta veteris & noui Testamenti præceptum, quod est: Diliges dominū Deum tuum ex toto corde

Gene. 37.

Matth. 10.

Apoca. 2.

1. Tim. 5.

Esaia. 38.

Actu. 6.

Deute. 6.

Matth. 22.

INNOCENTII. P.P.

1. Ioan. 2. corde tuo, & proximū sicut te ipsum. Vnde Ioannes: Charissimi, non nouum mandatum scribo vobis, sed mandatum vetus, quod habuistis ab initio. Atq; iterum: Mandatum nouū scribo vobis, &c. In sinistro quoq; latere Dalmatica fimbrias habere solet. i. sollicitudines actiuæ vitæ signantes, quas Episcopus debet habere pro subditis. Iuxta quod dicit Apostolus. Præter illa quæ extrinsecus sunt instantia quotidiana sollicitudo omnium ecclesiarum.

1. Cor. ii.

De chirothecis. CAPVT. LV I.

Matth. 6.

Ibid. 5.

Matth. 6.

Quia verò pleriq; bonum opus quod faciūt, inani fauore corrumpūt, statim episcopus manus operit chirothecis, vt nesciat sinistra sua, quid faciat dextra sua. Per chirothecā ergo congruē cautela designatur, qua sic facit opus in publico, quod intentionem continet in occulto. Nam & si dominus dixerit, Luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cœlis est. Propter hoc chirotheca circulum aureum desuper habet. Ipse tamen præcepit: Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis, alioquin mercedem non habebitis apud patrē vestrū qui in cœlis est.

De planeta. CAPVT. LVII.

1. Pet. 4.

1. Cor. 13.

Postremo super omnes vestes induit casulam vel planetam, quæ significat charitatē. Caritas enim operit multitudinem peccatorum, de qua dicit Apostolus: Adhuc excellentiorem viā vobis demonstro, si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habuero, factus,

Etus sum velut æs sonans & cymbalum tinniens. Et hæc est vestis nuptialis, de qua loquitur dominus in euāgelio: Amice, quomodo huc intraſti, Matth. 22. non habens veſtem nuptialem? Quòd autē amice etus ſuper os planetæ reuoluitur, innuit, quòd omne opus bonum debet ad charitatem referri. Nam finis præcepti charitas eſt de corde puro & 1. Timot. 1. conſcientia bona, & fide non ficta. Quòd autem extenſione manuum in anteriorem & poſteriorē partē diuiditur, ſignificat duo brachia charitatis, ad Deum ſcilicet & ad proximum. Dili- Matth. 22. ges, inquit, dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & proximum tuum ſicut teipſum. In his duobus mandatis pendet tota lex & prophetæ. Latitudo planetæ ſignificat latitudinem charitatis, quæ uſq; ad inimicos extenditur. Vndè: La Pſal. 118. tum mandatum tuum nimis.

De manipulo. CAPVT. LVIII.

CAETERUM quia mentibus bene compositis & diuino cultui mancipatis sæpe ſubreſcit acidia, quæ quodam torpore reddit animū dormientem, dicente Pſalmiſta: Dormitauit anima mea præ tædio: In ſiniſtra manu quædam apponitur mappula, quæ manipulus vel ſudarium appellatur, qua ſudorem mentis abſtergat, & ſoporem cordis excutiat, vt depulſo tædio vel torpore, bonis operibus diligēter inuigilet. Per manipulum ergo vigilantia deſignatur, de qua dominus ait: Vigilate, quia neſcitis qua hora Matth. 24. dominus veſter venturus ſit. Vndè ſponſa dicit in Canticis: Ego dormio, & Cant. 5. cor meum uigilat.

De

INNOCENTII. PP.

De Mitra. CAPVT. LIX.

Mitra Pontificis scientiam vtriusque testamēti significat: nam duo cornua duo sunt testamenta, duæ fimbriæ, spiritus & litera. Circulus aureus, qui anteriorem & posteriorē partem cōplectitur, indicat quòd omnis scriba doctus in regno cœlorū de thesauro suo noua profert & vetera. Caueat ergo diligens episcopus, ne prius velit esse magister, quàm norit esse discipulus, ne si cæcus cæcum duxerit, ambo in fossuam cadant. Scriptum est enim in propheta: Quia tu scientiam repulisti, ego te repellam, ne sacerdotio fungaris mihi.

Matth. 13.

Ibid. 15.

Osc. 4.

De annulo. CAPVT. LX.

Annulus est fidei sacramētum, in quo Christus sponsam suam sanctam ecclesiā subarravit, vt ipsa de se dicere valeat: Annulo suo subarravit me dominus meus. i. Christus. Cuius custodes & pædagogi sunt episcopi & prælati, annulum pro signo ferentes in testimoniū. De quibus sponsa dicit in Canticis: Inuenerunt me vigiles, qui custodiunt ciuitatem. Hunc annulum dedit pater filio reuertenti, secundum illud: Date annulum in manum eius.

Can. 5.

Lucæ. 15.

De baculo, & quare summus Pontifex pastoralis virga non vtitur.

CAP. LXI.

Baculus correptionem significat pastorale, propter quod à consecratore, dicitur consecrato: Accipe baculum pastoralitatis. Et de quo dicit Apostolus: In virga veniam ad vos. Quod autem est acutus in fine, rectus in medio, retorsus

i. Cor. 4.

tus

tus in summo, designat quòd pōtifex debet per eam pungere pigros, regere debiles, colligere vagos. Quod vno carmine versificator quidam exprefsit. Collige, sustenta, stimula vaga, moribida, lenta. Romanus autem Pontifex pastorali virga non vtitur, pro eo q̄ B. Petrus apostolus baculum suum misit Eucharisio primo episcopo Treuerorum, quē vnā cum Vacerio & Materno ad prædicandum Euangelium genti Teuthonicae destinavit. Cui successit in episcopatu Maternus, quo baculo sancti Petri de morte fuerat suscitatus. Quem baculum vsq; hodie cum magna veneratione Treuerensis seruat ecclesia.

Baculus
S. Petri a
Treuerens.
uerenses.

De pallio, vbi materia & forma secundum mysterium exponuntur.

CAP. LXII.

PAllium, quo maiores vtuntur episcopi, significat disciplinam, qua seipfos & subditos Archiepiscopi debent regere. Per hanc acquiritur torques aurea, quā legitimè certantes accipiunt, de qua dicit Salomon in parabolis: Audi fili mi disciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ, vt addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo. Fit enim pallium de candida lana contextum, habens de super circulum humeros constringentem, & duas lineas ab vtraq; parte dependentes. Quatuor autem cruces purpureas, ante & retro, & à dextris, & à sinistris: sed à sinistris est duplex, & simplex à dextris. Hæc omnia moralibus sunt imbuta mysterijs, & diuinitis grauida sacramentis. Nam vt scriptura testatur: in thesauris sapiētiae significatio disciplinæ.

Prouer. i.

Forma pallij.

Eccle. i.

In

I N N O C E N T I I . P P .

In lana quippe notatur asperitas, in candore benignitas designatur. Nam ecclesiastica disciplina contra rebelles & obstinatos feueritatem exercet, sed erga pœnitētes & humiles exhibet pietatem. Propter quod de lana non cuiuslibet animalis, sed ouis tantum efficitur, quæ māsuetum est animal. Vndè Propheta: Tanquam ouis ad occisionem ductus est, & quasi agnus coram tōdente se obmutuit, & non aperuit os suum. Hinc est, q̄ illius semiuuii vulneribus, quem Samaritanus duxit in stabulum, & vinum adhibetur & oleum, vt per vinum mordeātur vulnera, & per oleum foueantur, quatenus qui sanandis vulneribus præest, in vino morsum feueritatis adhibeat, in oleo mollitiē pietatis. Hoc nimirum & per arcam tabernaculi designatur, in qua cū tabulis virga continetur & manna. Quoniam in mente rectoris cum scripturæ scientia debet esse virga districtiōnis, & manna dulcedinis, vt seueritas immoderatè non sæuiat, & pietas plus q̄ expedit nō indulgeat. Circulus pallij, per quem humeri constringuntur, est timor domini, per quem opera coërcentur, ne vel ad illicita defluant, vel ad superflua relaxentur. Quoniam disciplina sinistram cohibet ab illicitis formidine pœnæ: dextram verò temperat à superfluis amore iustitiæ. Beatus ergo vir qui semper est pauidus. Nam iuxta sententiam Sapiētis. Timor domini peccatū repellit, qui verò sine timore existit, iustificari non poterit. Hinc est ergo, quòd pallium & ante pectus & super humeros frequēter aptatur. Quatuor cruce purpureæ, sunt quatuor

Esa. 53.

Luc. 10.

Heb. 9.

Pro. 28.

Eccles. 1.

tuor

tuor virtutes politicæ iustitia, fortitudo, prudentia, temperantia: quæ nisi crucis Christi sanguine purpurentur, frustra sibi virtutis nomē usurpant, & ad veram beatitudinis gloriam non perducunt. Vndè dominus inquit apostolis: Nisi abūdauerit iustitia vestra plus quàm scribarum & pharisæorum, non intrabitis in regnum cœlorū. **Matth. 5.**

Hæc est purpurea regis, * tinctā canalibus, quā Salomon commemorat in Canticis canticorum. * Alias iuncta, alias vinctā. **Canti. 7.**

Is ergo qui gloria pallij decoratur, si cupit esse quod dicitur, in anteriori parte debet habere iustitiam, vt reddat vnicuiq; quod suum est. Prudentiam in posteriori, vt caueat quod vnicuiq; nocium est. Fortitudinem à sinistris, vt eum aduersa non deprimant. Temperantiam à dextris vt eum prospera non extollant. Duæ lineæ, quarum vna post dorsum, & altera progreditur ante pectus, actiuam & contemplatiuam vitam significat. Quas ita debet exercere prælatus, vt exemplo Moyfi nunc in montem ascendat, & ibi philosophetur cum domino: nunc ad castra descendat, & ibi necessitatibus immineat populorum, prouisurus attentius, vt cum sæpe se dederit alijs, interdum se sibi restituat. Quatenus & cū Martha circa frequens satagat ministerium, & cū Maria verbum audiat Saluatoris. Vtraq; tamen grauat inferius, quia corpus quod corrumpitur, grauat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Quapropter & pallium duplex est in sinistra, & simplex in dextra. Quia vita præsens, quæ pro sinistra accipitur, multis est subiecta molestijs: sed vita futura

E ra,

- ra, quæ per dextram designatur, in vna semper collecta quiete est. Quod veritas ipsa designavit, cum intulit: Martha Martha, sollicita es, & turbaris erga plurima. Porro vnum est necessarium, Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea in æternum. Pallium duplex est in sinistro, quatenus ad tolerandas vitæ præsentis molestias prælatus fortis existat. Simplex in dextra, quatenus ad obtinendam vitæ futuræ quietem, toto suspiret affectu, iuxta verbum
- Luc. 10.** Psalmistæ, dicentis: Vnam petij à domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo domini omnibus diebus vitæ meæ. Tres autem acus, quæ pallo infiguntur ante pectus super humerum & post tergum, designant compassionem proximi, administrationem officij, distinctionemq; iudicij. Quarum prima pungit animum per dolorem, secunda per laborem, tertia per terrorem. Prima pungebat Apostolum, cum dicebat: Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis scandalizatur, & ego non vror? Secunda est, præter illa quæ extrinsecus sunt instantia mea quotidiana sollicitudo omnium ecclesiarum. Tertia, si iustus vix saluabitur, impius & peccator vbi parebunt? Super dextrum humerum non infigitur acus, quoniam in æterna quiete nullus est afflictionis aculeus, nullus stimulus punitionis.
- Pfal. 16.** Absterget enim Deus omnem lachrymam ab oculis eorum, & iam non erit amplius neque luctus, neq; clamor: sed nec vllus dolor, quoniam priora transierunt. Acus est aurea, sed inferius est acuta, & superius rotunda, lapidem continens
- Tres acus quid designent.**
- 2. Cor. 11.**
- 1. Pet. 4.**
- Apoc. 21.**

rens pretiosum, quia nimirum bonus pastor propter curam ouium in terris affligitur, sed in cœlis æternaliter coronatur, vbi pretiosam illam margaritam habebit, De qua dominus ait in Euangelio: Simile est regnum cœlorum homini negotiatori quærenti bonas margaritas. Inuenta autem vna pretiosa margarita, abiit & vendidit omnia quæ habuit, & emit eam. Dicitur autem pallium plenitudo pontificalis officij, quoniam in ipso, & cum ipso confertur pontificalis officij plenitudo. Nam antequam Metropolitano pallio decoretur, non debet clericos ordinare, pontifices consecrare, vel ecclesias dedicare, nec Archiepiscopus appellari.

Matth. 13.

Vfus pallij

De armatura virtutum. CAP. LXIII.

Ista sunt arma quæ pontifex debet induere, cōtra spirituales nequitas pugnaturus. Nam, vt inquit Apostolus. Arma militiæ nostræ non sunt carnalia, sed ad destructionem munitionū potētia Deo. De quibus idem Apostolus in alia dicit epistola: Induite vos armaturā Dei, vt possitis stare aduersus insidias diaboli. State ergo succincti lumbos vestros in veritate, & induiti lorica iustitiæ, & calciati pedes in præparationem euangelij pacis, in omnibus sumentes scutum fidei, quo possitis oīa tela nequissimi ignea extinguere: & galeam salutis assumite: & gladium spiritus, quod est verbum Dei. Prouideat ergo diligenter episcopus, & attendat sacerdos studiosè, vt signum sine significato non ferat, vt vestem sine virtute non portet. Ne fortè simi

1. Cor. 10.

Ephe. 6.

Salubris
exhortatio.

Matth. 23.

Matth. 23. lis sit sepulchro de foris dealbato, intus autem
 omni pleno spurcitia. Quisquis autem sacris in-
 dumentis ornatur, & honestis moribus non in-
 duitur, quanto venerabilior apparet hominis
 bus, tanto indignior redditur apud Deum. Pon-
 tificalem itaque gloriam iam honor non com-
 mendat vestium, sed splendor animarum. Quo-
 niam illa quæ quondam carnalibus blandiebantur
 obtutibus, ea potius, quæ in ipsis erant intel-
 ligenda poscebant. Vt quicquid illa velamina in
 fulgore auri & in nitore gemmarum, & in mul-
 timodi operis varietate signabant, hoc iam in
 moribus actibusq; clarescat. Quod & apud ve-
 teres venerantiam ipsa significationum species
 obtineret, & apud nos certiora sint experimen-
 ta rerum, quàm ænigmata figurarum. Tunc es-
 nim valles abundant frumento, quum arietes
 ouium sunt induti.

Psal. 64.

De quatuor coloribus principalibus, qui-
 bus secundum proprietates dierum
 vestes sunt distinguendæ

C A P. L X V.

Exod. 28.

Canti. 5.

Quatuor autem sunt principales colores,
 quibus secundum proprietates dierum sa-
 cras vestes Ecclesia Romana distin-
 guit, Albus, Rubeus, Niger, & Viridis. Nam &
 in legalibus indumentis quatuor colores fuisse
 leguntur: byssus & purpura, hyacinthus & coc-
 cus. Albis induitur vestimentis in festiuitatibus
 confessorum & virginum. Rubeis in solennitati-
 bus apostolorum & martyrum. Hinc sponsa di-
 cit in canticis: Dilectus meus candidus & rubi-
 cundus,

cundus, electus ex millibus. Candidus in confessoribus & virginibus, rubicundus in martyribus & apostolis, Hi & illi sunt flores rosarum & lilia conuallium. Albis indumentis igitur utendum Quibus festis utendum est in festiuitatibus confessorum & virginum propter integritatem & innocentiam. Nam candidi sunt facti Nazaræi eius, & ambulant semper cum eo in albis. Virgines enim sunt, & sequuntur Apoc. 14. agnum quocunq; ierit. Propter eam causam utendum est albis in solennitatibus angelorum. De quorum nitore dominus ait ad luciferum. Vbi Iob. 38. eras, cum me laudarent astra matutina? In natiuitate Saluatoris & præcursoris, quoniam vterq; natus est mundus, id est, carens originali peccato. Ascendit enim dominus super nubem leuem, Esa. 19. id est, sumpsit carnem à peccatis immunem, & intrauit in Aegyptum, id est, venit in mundum, iuxta quod angelus ait ad virginem: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obrumbrabit tibi. Ideoq; quod nascetur ex te, sanctum, vocabitur filius Dei. Ioannes autem & si fuit conceptus in peccato, fuit tamen sanctificatus in utero, secundum illud propheticum: Antequam exires de vulua, sanctificaui te. Nam & angelus ait ad Zachariam: Spiritu sancto replebitur adhuc ex utero matris suæ. In Epiphania propter splendorem stellæ, quæ magos adduxit secundum illud propheticum: Et ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in splendore ortus tui. In Hydropopanti, propter puritatem Mariæ, quæ iuxta canticum Simeonis, obtulit lumen ad reuelationem gentium & gloriam plebis tuæ Israël. In de festo Pu

Quibus fe
stis utedū
est albis.

Apoc. 14.

Iob. 38.

Esa. 19.

Luc. 1.

Hier. 1.

Luc. 1.

Esa. 66.

Vide Rō
nale diuis
norū. li. 7.

de festo Pu

rificatiōis cœna domini, propter confectionem Chrisma-
 B. Mariæ. tis, quod ad mundationem animæ consecratur.
 Nam & Euangelica lectio munditiam principas
 Ioan. 13. liter in illa solennitate commendat. Qui lotus
 est, inquit, non indiget, nisi vt pedes lauet, & est
 Marc. 16. mundus totus. Et iterum. Si non lauero te, non
 habebis partem mecum in resurrectione, pro-
 pter angelum testem & nuntium resurrectio-
 nis, qui apparuit stola candida coopertus, de
 Matth. 28. quo dicit Matthæus, quod erat aspectus eius sicut
 fulgur, & vestimentum eius sicut nix. In
 Ascensione, propter nubem candidam in qua
 Christus ascendit. Nam & duo viri steterunt iux-
 ta illos in vestibus albis, qui & dixerunt: Viri
 Galilæi, quid statis aspicientes in cœlum, &c.
 Illud autem non otiosè notandum est, quod licet
 in consecratione pontificis talibus indumen-
 tis sit vtendum, consecrantibus scilicet & mi-
 nistris (nam consecrandus semper albis vtitur)
 qualis secundum proprietatem diei conueniunt.
 In dedicatione tamen ecclesiæ semper vtendum
 est albis, quocunque dierum dedicatio celebretur.
 Quoniam in consecratione pontificis cantatur
 missa diei, sed in dedicatione Basilicæ ded-
 icationis missa cantatur. Nam & ecclesia vir-
 gineo nomine nuncupatur, secundum illud Ap-
 i. Cor. 11. postoli: Despondi enim vos vni viro virginem
 castam exhibere Christo. De qua sponsus dicit
 Canti. 4. in Canticis: Tota pulchra es amica mea, & mas-
 cula non est in te. Veni de Libano sponsa mea,
 veni de Libano, veni coronaberis. Rubeis au-
 tem vtendum est indumentis in solennitatibus
 aposto-

apostolorum & martyrum, propter sanguinem passionis, quem pro Christo fuderunt. Nam ipsi Apoc. 7. sunt qui venerunt ex magna tribulatione, & lauerunt stolas suas in sanguine agni. In festo Crucis, de qua Christus pro nobis sanguinem suum fudit. Vnde propheta: Quare rubrum est vestimentum tuum, sicut calcantium in torculari? Esa. 63. Vel in festo crucis melius est albis utendum, quia non passionis, sed inuentionis, vel exaltationis est festum. In Pentecoste, propter sancti spiritus feruorem qui super apostolos in linguis igneis apparuit. Nam apparuerunt illis dispersa Actu. 2. titæ linguæ tanquam ignis, seditque supra singulos eorum spiritus sanctus. Vnde propheta: Thre. 1. Misit de cælo ignem in ossibus meis. Licet autem in apostolorum Petri & Pauli martyrio rubeis sit utendum, in Conuersione tamen & Cathedra utendum est albis. Sicut licet in natiuitate Ioannis sit albis utendum, in decollatione tamen ipsius utendum est rubeis. Cum autem illi Virginitas celebratur, qui simul est martyr & ti præferatur virgo, martyrium aliàs, præfertur virginitati, tur martyrium. quia signum est perfectissimæ charitatis, iuxta Ioan. 15. quod veritas ait: Maiorem charitatem nemo habet, quàm ut animam suam ponat quis pro amicis suis. Quapropter in commemoratione omnium sanctorum quidam rubeis utuntur indumentis: Alij verò, ut curia Romana candidis: quum non tantum in eadem, sed & de eadem solennitate dicat Ecclesia, quia sancti, secundum Apocalypsin Ioannis, stabant in cōspectu agni, Apoca. 7. amicti stolis albis, & palmæ in manibus eorum.

E 4 Nigris

Nigris autem indumentis vtendum est in die afflictionis & abstinentiæ, pro peccatis & pro defunctis. Ab aduentu scilicet vsq; ad Natalis vigiliam, & à Septuagesima vsque ad sabbatum paschæ. Sponsa quippe dicit in Canticis: Nigra sum, sed formosa, filiæ Ierusalem, sicut tabernacula Cedar, sicut pellis Salomonis, Nolite me considerare, quòd fusca sim, quia decolorauit me sol.

Canti. 1.

Festum in Innocentum autem die, quidam nigris, alij vero rubeis indumentis vtendum esse contendunt.

Hier. 31.

Illi propter tristitiam, quia vox in Rama audita est, ploratus & ululatus multus, Rachel plorans filios suos, & noluit consolari quia non sunt.

Matth. 2.

Nam propter eandem causam cantica lætitiæ subticentur, & non aurifrigio mitra defertur.

Luca. 18.

Apoça. 7.

Isti propter martyrium, quod principaliter commemorans inquit Ecclesia: Sub throno Dei omnes sancti clamabant, vindica sanguinem nostrum qui effusus est, Deus noster. Propter tristitiam ergo, quam & silentium innuit lætitiæ canticorum, mitra quæ defertur non est aurifrigio insignita, sed propter martyriū rubeis est indumentis vtendum. Hodie vtimur violaceis, sicut in Lætare Hierusalē, propter lætitiā, quā aurea rosa significat. Romanus Pōtifex portat mitram aurifrigio insignitam, sed propter abstinētiā nigris imò violaceis vtitur indumentis.

Restat ergo, q̄ in diebus ferialibus & cōmuni bus, viridibus sit indumentis vtendum. Quia viridis color medius est inter albedinē & nigredinē & ruborē. Hic color exprimitur, vbi dicitur:

Cantic. 4. Cyprium Nardo, & Nardus cum Croco.

Ad

Ad hos quatuor cæteri referuntur. Ad rubeū colorem coccineus, ad nigrum violaceus, ad viridem croceus. Quauis nonnulli rofas ad martyres, Crocum ad confessores, Liliū ad virgines referant.

CAPITVLA LIBRI SECVNDI.

- 1 De accessu Pontificis ad altare.
- 2 De presbytero & diacono, qui deducunt hinc inde pontificem.
- 3 De subdiacono, qui præcedit, clausum portans codicem Euangely.
- 4 De pontifice qui peruenit ad altare, codicem osculatur apertum.
- 5 De processione Romani Pōtificis à secretario ad altare, vbi agitur.
- 6 De duobus diaconis qui ducunt pontificem.
- 7 De mappula quatuor baculis colligata, quæ super Pontificem portatur extensa.
- 8 De cereis & incenso.
- 9 De igne quem manipulo stuppæ Pontifex apōnit in choro.
- 10 De primicerio qui pōtificis præcedentis dextrū humerum osculatur.
- 11 De tribus sacerdotibus, qui corā altari reuerenter inclināt os, et pectus Pōtificis osculātes.

C A P. L I B. I I.

- 12 De processione dispositione.
- 13 De confessione & pectoris tunsione, In qua tria notantur, ictus, tactus, & sonus.
- 14 De incenso, quod sacerdos representat in capsula, & episcopus apponit Thuribulo.
- 15 De triplici osculo, videlicet oris, altaris, & pectoris.
- 16 De Thurificatione, qua pontifex incensat altare, et sacerdos Episcopum.
- 17 De forma Thuribuli, et de duplici causa thurificandi, spiritali et literali.
- 18 De antiphona quæ dicitur ad introitum, et cur ipsa repetitur interposita gloria Trinitatis, et quis eam cantari constituit.
- 19 De Kyrie eleisō, et quare novies decātatur, et quare sex vicibus dicitur Kyrie eleyson et tribus Christe eleyson.
- 20 De Gloria in excelsis, et de triplici pace, et quis hymnum angelicum cantari ad missam constituit.
- 21 De candelabris et Cruce, quæ super medio collocantur altaris.
- 22 De situ orandi, vbi agitur de mutatione sacerdotis ab vna parte altaris ad alteram.
- 23 De salutatione maioris et minoris ad populū, vbi agit de reuelatiōe capitis cū oratur. Etiā ostēditur quotiēs popul⁹ salutatur ad missā.

24 *Vtrum sacerdos minus quàm duobus .præsen-
tibus debeat celebrare, vbi agitur q̄ in offi-
cio missæ angeli præsent es existunt.*

25 *De oratione, conclusione, et responsione, vbi do-
cetur vnde sit forma orationis, conclusionis,
et responsionis assumpta.*

26 *Quare orationes dicuntur collectæ, et quot sunt
in missa dicendæ, vbi traditur qui fuerunt
authores.*

27 *De extēsiōne manuum sacerdotis in missa, vbi
traditur quare ministri sustētāt hincinde ma-
nus pontificis, & quare sacerdos tenet co-
ram eo librum sacramentorum.*

28 *De epistola quæ præmittitur euāgelio, vbi tra-
ditur quare subdiaconum legentē epistolam
solus comitatur acolytus: diaconum verò le-
gentem Euāgelium, tam subdiaconi, quàm aco-
lyti comitantur, ostenditur etiam quòd epi-
stola nec semper legitur de apostolis, nec sem-
per legitur de prophetis, sed interdum sumi-
tur de veteri testamento, interdū de nouo.*

29 *De reuerentia, quam subdiaconus exhibet epi-
scopo post epistolam, vbi traditur quare sub-
diaconus post finem epistolæ, diaconus autem
ante principium euangeliij reuerentiam exhi-
bet sacerdoti.*

30 *De graduali. vbi monstratur, cur in die Pente-
costes.*

CAP. LIB. II.

- eoſtes Graduale non dicitur. Oſtēditur etiam
 vnde dicatur, & qualiter ſit cantandum.
- 31 De Alleluia, quare poſt graduale cantatur,
 vbi docetur quid ſignificet Alleluia, quali-
 ter nomen iſtud interpretetur, & quis inſti-
 tuit vt cantetur ad miſſam.
- 32 De verſu, qualis eſſe debeat, & quare interpo-
 natur, & quur in officio miſſe trium lingua-
 rum concurrit diuerſitas.
- 33 De ſacerdotis ſeſſu, dum epiſtola legitur, &
 graduale cantatur.
- 34 De mutatione ſacerdotis ab vna parte altaris
 ad alteram, cum lecturus eſt Euangelium.
- 35 Quare diaconus, qui lecturus eſt Euangelium,
 dextram pontificis oſculatur.
- 36 Quando manus & pedes ſummi pontificis de-
 beant oſculari, vbi docetur, quòd præter obla-
 tionem panis, & eam quæ pro defunctis offer-
 tur, quas manibus t̄agit, cæteras recipit obla-
 tiones ad pedes.
- 37 De bñdictione, quã diaconus petit & accipit.
- 38 De ſuſceptione codicis Euangelij de altari.
- 39 De his qui præcedunt Diaconem cum cereis
 & incenſo.
- 40 Qualiter ſubdiaconus in eundo ſequitur, &
 in redeundo præcedit, referens Euangelium.
- 41 Quare diaconus per vnam partem aſcendit in
 pulpitu

pulpitum, & per aliam partem descēdit:
 Vbi docetur, quòd diaconus cum silentio de-
 bet procedere, nihil ferens præter codicem
 Euangeliy.

- 42 Quare versus Aquilonem legitur Euangeliū,
 Vbi traditur quòd Euangelium pronuntiari
 debet in alto, Vt qui lecturus est euangeliū,
 consignet sibi os, pectus, frontem, & librum.
- 43 De crucis mysterio & de multiplici eius ef-
 fectu.
- 44 Quomodo signum crucis sit exprimendum.
- 45 De salutatione quæ præmittitur euangelio.
- 46 De præeminentia euangeliy.
- 47 Quare post euangelium liber & thuribulum
 ad episcopum reportantur.
- 48 De symbolo quod post euangeliam decanta-
 tur, Vbi traditur quot & qui fuerint eius au-
 thores, & quis illud constituit ad missam
 cantari.
- 49 De duodecim partibus vtriusque symboli, tñ
 apostolici quàm Constantinopolitani.
- 50 Quibus diebus symbolū sit dicendum in missa.
- 51 A quibus, & Vbi symbolum sit cantandum.
- 52 De offertorio, Vbi traditur quare post euange-
 lium cantatur symbolum. & quare post sym-
 bolum cantatur offertorium.
- 53 De silentio post offertorium.

- 54 De ablutione manuum antequam sacrificium offeratur.
- 55 De corporalibus, ubi docetur cur una pars extenditur, & altera complicatur.
- 56 De oblatis & incenso, ut dicitur, quare sacerdos tertio circumducit & superducit incensum, & quare totum undique incensatur altare.
- 57 De modo & ordine sacrificium offerendi, ubi agitur de aqua, quæ cum vino miscetur in calice, ostenditur etiam cur sacerdos signat uniuersa quæ accipit.
- 58 De patina super quam sacrificium panis offertur, ubi docetur, quare post susceptam oblatam, sacerdos abscondit sub corporali patenam, vel ab altari remota, subdiacono traditur conseruanda, donec tempore fractionis ab eo resumatur.
- 59 De sacerdotis inclinatione.
- 60 De præfatione, ubi agitur de hymno partim angelico, partim humano, traditur etiã quis hymnum cantari constituit, quisue præfationem dictauit.
- 61 De præfationis expositione, ubi queritur & ostenditur, quare cum nouem sint ordines angelorum, tres præmittuntur ex illis.

LIBER

Secundus.

De accessu pontificis ad altare. CAP. I.

H Si indumentis ornatus Episcopus ad altare procedit, duobus eum ducentibus hinc inde, sacerdote videlicet, & leuita, subdiacono præcedente, qui clausum portat codicem Euāgelij, donec episcopus ad altare per

ueniat, ibique codicem oscularur apertum. Hęc omnia diuinis plena sunt sacramētis. Episcopus em̄ illū in se representat pontificem, de quo dicit Apo Hebr. 9. stolus: Christus assistens pontifex futurorum bonorum, per amplius & perfectius tabernaculum non manufactum, id est, non huius creationis. &c.

De presbytero & diacono qui deducunt pontificem hinc inde.

CAP. II.

Sacerdos & Leuita significant legem & prophetiam, secundum illud quod dominus ipse proponit in parabola sauciat, quia sacerdos quidam Luc. 10. descendit eadem via, & viso illo præteriuit, similiter & leuita. Moyse & Elias in figura legis & prophetiæ apparuerunt in monte cum Christo Matt. 17. sto loquentes. Sacerdos ergo & leuita ducunt episcopum. Quia lex & prophetia Christum annun-

INNOCENTII PP.

annuntiauerunt & promiserunt. Moyses enim
 Deut. 18. inquit in lege, prophetā suscitabit nobis Deus
 de fratribus nostris, ipsum tanquam me audie-
 Esa. 66. tis. Et Esaias: Ecce veniet propheta magnus, &
 ipse renouabit Hierusalem.

De Subdiacono qui præcedit, clau-
 sum portans codicem euangelij.

CAP. III.

Subdiaconus qui præcedit, Ioannem Bapti-
 stam significat, qui præcessit Christum in vir-
 tute Eliæ, parare domino plebē perfectam. Hic
 ante pontificem portat codicem Euāgelij: quia
 Ioannes ante Christum, prædicationem euā-
 Lucæ. 1. gelicam inchoauit. Pœnitentiam (inquit) agi-
 te, appropinquabit enim regnū cœlorū. Quod
 Matt. 3. autem liber clausus tenetur, donec pontifex ad
 altare perueniat, & tunc aperitur, hoc insinuat,
 Apoca. 5. quod in Apocalypsi describitur. Quoniā nemo
 inuentus est dignus aperire librum qui scriptus
 erat intus & foris, & signatus sigillis septem, nisi
 si Leo de tribu Iuda, radix David, qui librum
 Altare ec- aperuit, & septem eius sigilla soluit. Per altare
 clesiā desi- re signatur ecclesia, iuxta quod dominus dixit
 gnat. in Exodo: Si altare lapideum feceris mihi, non
 Exod. 20. ædificabis illud de sectis lapidibus. Quòd sectio-
 nem lapidum prohibet in altari, diuisionem fide-
 delium reprobatur, ne ecclesia diuidatur per erro-
 res & schismata.

De Pōtifice qui peruenit ad altare.

CAP. IIII.

Tunc ergo liber aperitur, cū episcopus per-
 uenit ad altare, Quoniam vbi Christus pri-
 mitia

mitiuam apostolorum congregauit ecclesiam
 docens & prædicans, scripturæ mysteria reuela
 uit, Vobis inquit, datum est nosse mysterium re Luc. 8.
 gni Dei, cæteris autem in parabolis. Vnde post
 resurrectionem aperuit illis sensum, vt intellige Luc. 24.
 rent scripturas. Rectius ergo facit episcopus, cū
 ipsemet aperit librum euangelij, quanuis & per
 ministros suos Christus patefecerit mysteria
 scripturarum. Quòd episcopus codicem euan:
 gelij osculatur, insinuat quòd Christus pacem
 in euangelio prædicauit. Pacem meam, inquit, Ioann. 14.
 do vobis, pacem relinquo vobis: non quomo:
 do mundus dat, ego do vobis.

De processione Romani pontificis

à secretario ad altare

C A P. V.

CUm autem stationalis solennitas celebra
 tur, Romanus pontifex cum sex præfatis
 ordinibus à secretario processionaliter ad alta
 re progreditur, designans, quòd Christus exiuit à
 patre & venit in mundū. Hic autē processionis
 ordo generationis Christi seriem representat:
 quā Matthæus Euangelista describit: in qua sex Matt. 1.
 inueniuntur ordines personarū, à quibus Chri: Sex ordi:
 stus secundū carnem traxit originem, in mun: nes perso:
 dū processit: patriarchæ videlicet & prophetæ, narū in ge:
 reges & principes, pastores & duces. Abraham neratione
 patriarcha, Dauid propheta, Salomon rex, Sal: Christi.
 mō princeps, Iudas pastor, Zorobabel dux.

De duobus diaconis qui ducunt
 pontificem.

C A P. V. T. V I.

F

Duo

Dvo diaconi qui ducunt pontificem, designant Abraham & David, quibus facta est incarnationis Christi repromissio. Nam illi promissum est, In semine tuo benedicentur omnes gentes: isti pollicitum. De fructu ventris tui imponam super sedem tuam. Propter quod Evangelista signanter hos duos in generatione Christi præmisit. Liber, inquit, generatiōis Iesu Christi filij David, filij Abraham. Isti sunt duę columnę, quas verus pacificus in vestibulo templi posuit ante ostiū, quas ambit funiculus duodecim cubitorum, id est, quod fides duodecim Apostolorum complectitur, de quorū medio Christus ostium aperitur credentibus.

Gene. 22.
Psal. 131.

Matt. 1.

2. Par. 3.

Ioan. 10.

¶ De mappula, quę portatur super Pontificem, quatuor baculis colligata.

C A P V T . V I I .

Quatuor autem ministri super Pontificem ferunt Mappulam quatuor baculis colligatam, propter quod ipsi ministri mappularij nuncupantur. Mappula quę diuersis imaginibus est figurata, sacram scripturam signat, quę multis mysterijs est insignita. Hęc quatuor baculis super pontificem portatur extensa, quia sacra scriptura quatuor modis super Christū fertur exposita, secundū historiā, secundū allegoriā, secundū tropologiā, & anagogen. Hic est fluuius paradisi, qui quatuor in capita diuisus progreditur. Hęc est mensa propositionis, quę quatuor pedibus eleuata subsistit. Hęc autē super pontificem extensa portatur, vt is venisse monstratur.

Quatuor
sensus scri
pturę.

Gen. 2.

Exod. 25.

stretur

stretur, quem lex scripserat & prophetæ. Nam ipsemet incipiēs Christus à Moyse & prophe: Luc. 24. tis, interpretabatur in omnibus scripturis, quæ de ipso erant. Propter quod alibi dicit: Si cre: Ioan. 3. deretis Moyfi, crederetis & mihi, ille enim de me scripsit.

¶ De cæreis & incenso.

CAP. VIII.

ET ideò præferuntur duo lumina cum in: censo, quia lex & prophetæ cum psalmis Christi pronuntiauerūt aduentum. Christo at testante qui ait: Necesse est impleri omnia quæ Lucæ. 24. scripta sunt in lege Moyfi & prophetis & psalmis de me. In maioribus autem solennitatibus Septem candelabra coram pontifice deferuntur, per quod illud ostenditur, quod Ioannes septiformis in Apocalypsi describit. Conuersus, inquit, vi mis spiri: di septem candelabra aurea, & in medio se: tus.

ptem candelabrorum aureorum similem filio ho Apoca. 1. minis vestitū podere, vt ille per hoc adueni: re monstretur, super quem requieuit spiritus gratiæ septiformis secūdum vaticinium Esaiæ. Esai. 11. Egredietur, inquit, virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum spiritus domini, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eū spiritus timoris dñi.

¶ De igne quem manipulo stuppæ ponti: fex apponit in choro.

CAP. IX.

IN quibusdam basilicis circa medium chori manipulus stuppæ super columnam appens

F 2 ditur

I N N O C E N T I I . P P .

ditur, cui pontifex ignem apponit, vt in conspectu populi subito comburatur. Per hoc secundum aduētum commemorans, in quo Christus iudicabit viuos & mortuos & seculū per ignē.

Psal. 42. Nam ignis in conspectu eius exardescet, & in circuitu eius tempestas valida. Ne quis ergo male securus existat, qui per primum blanditur, per secundum exterret. Quia qui iudicandus venit in primo, iudicaturus veniet in secundo.

Iacob. 4. Vel potius, quia secundum apostolum Iacobum vita nostra vapor est ad modicum parens, pontifex ignem apponit in stuppam, ne forte qui gloriosus incedit, in temporali gloria deletur.

Esai. 40. Nam omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quasi flos fœni.

1. Pet. 2.

De primicerio, qui pōtificis dextrū humerum osculatur.

C A P . X .

Luc. 2. **Esai. 2.** **C**um autem pontifex appropinquat altari, primicerius scholæ cantorū accedēs, dextrum ipsius humerū coram astantibus osculatur. Quia quū Christus nasceretur in mūdo, angelus ille cū quo facta est cœlestis militiæ multitudo laudantiū Deum, natiuitatē eius pastoribus patefecit. De quo dicit propheta. Puer natus est nobis, & filius datus est nobis, &c.

De tribus sacerdotibus, qui coram altari reuerenter inclināt: os & pectus Pontificis osculantes.

C A P . X I .

Tres sacerdotes qui pontifici venienti coram altari reuerenter occurrunt, & inclinantes

nantes os eius osculantur & pectus, tres illos magos signant, qui venerunt Hierosolymam, dicentes: Vbi est qui natus est rex Iudæorum? Et proccidentes adorauerunt inuentum, & apertis thesauris, obtulerunt ei munera, aurū, thus, & myrrham. Per geminum osculum, geminā in Christo naturam confitentur, diuinā scilicet & humanā: diuinā quasi latentem in pectore, humanam quasi patentē in ore, quas quoq; per oblata munera magi mystice figurarunt. Osculum enim est signū reuerētiae. Iuxta quod Hester sum Hester. 5. mitatem virgæ regis legitur osculata.

De processione dispositione.

CAPVT. XII.

Disponitur autē ista processio velut castrum: Cant. 6. Drum acies ordinata. Nam & maiores & fortiores quasi custodes exercitus præueniunt & sequuntur. Minores quasi debiliores colliguntur in medio, præcedunt episcopi & presbyteri, subsequuntur pontifex & diaconi, colliguntur in medio subdiaconi & acolyti. Cantores quasi tubicines præcedunt exercitum, vt eum ad præ: velut tubilium contra dæmones excitent & inuitent. De cines. quo prælio inquit Apostolus: Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiae in cœlestibus. Vndè: Buccinate in Pſal. 80. nœomenia tuba in die insigni solennitatis vestræ. Crux ergo quasi regale vexillum præmittitur & præfertur, vt fugiant qui oderunt eum Pſal. 67. à facie eius. Nobis ergo absit gloriolam nisi in Gal. 6.

F 3

cruce

INNOCENTII PP.

cruce domini nostri Iesu Christi, per quem mundus nobis crucifixus est, & nos mundo crucifigendi debemus.

De cōfessione & pectoris tunctione,
in qua tria notantur, ictus, tactus, &
sonus. CAPVT. XIII.

Prou. 18. ***Rit^o mis** **se ab apo** **stolis deri** **uari docet** **Vvald. de** **sacramēt.** **tit. 4. c. 31.** **Pfalm. 42.** **Confessio** **generalis.** **Luca. 18.** **Tria i pœ** **nitentia** **quærūtur.**

Quia iustus verò in principio sermonis accusator est sui, Pontifex * ad altare perueniens, & ad seipsum reuertens, antequam ordiatur sacrum officium, de peccatis suis cum astantibus confitetur, psalmum illum præmittens, qui manifestè per totum sibi ad hoc dinoscitur pertinere & conuenire: Iudica me Deus, &c. vt discretus à gente non sancta: & ab homine liberatus iniquo, ad altare Dei dignus introeat. Illud autem in hac confessione notandum est, quia non (vt quidam minus provide faciunt) in specie, sed in genere cōfitenda sunt peccata, quoniam ista confessio non est occulta, sed manifesta. Percutimus autem pectus, cum confitemur peccata, quatenus exemplo publicani, qui percutiebat pectus suum, dicens: Domine propitius esto mihi peccatori, iustificati descendamus in domum. In percussione tria sunt, ictus, sonus, & tactus. Per quæ signantur illa tria quæ sunt in vera pœnitentia necessaria, videlicet cordis contritio, oris confessio, & operis satisfactio. Nam sicut tribus modis peccamus: scilicet, corde cogitando, ore loquendo, & opere perpetrando, Ita tribus modis pœnitere debemus, scilicet, corde per dolorem, ore per pudorem, & opere per laborem,

De

De incenso, quod sacerdos represen-
tat in capsula, & episcopus ap-
ponit Thuribulo.

CAPUT XIII.

Ingressurus * ergo pōtifex ad altare, incēsum * D. Th. 3.
apponit thuribulo, per hoc illud insinuans, p. q. 83. art.
quod angelus venit & stetit ante altare habens 5. ad. 2.
thuribulum aureum, quod impleuit de igne al- Apoca. 8.
taris, & data sunt ei incensa multa, vt daret de
orationibus sanctorum. Angelus enim Chris-
tus, thuribulum aureum corpus immacula-
tum, altare Ecclesia, ignis charitas, incensum
oratio, secundum illud propheticum, Diriga: Psal. 140.
tur oratio mea, &c. Venit ergo angelus, id est,
Christus stetit ante altare, id est, in conspectu
Ecclesie, habens thuribulum aureum, id est, cor-
pus immaculatum, plenum igne, id est, charita-
te, & data sunt ei incensa multa à fidelibus, id
est, orationes, vt daret, id est, præsenteret eas
patri de orationibus sanctorum, non dicit ora-
tionestantum, quia Christus non omnes ora-
tiones exaudit, sed de omnibus illis quæ perti-
nent ad salutem. Vnde cum Paulus ter rogasset 2. Cor. 12.
dominum, vt ab eo stimulum carnis auferret,
Respōdit ei Dominus: Sufficit tibi gratia mea,
nam virtus in infirmitate perficitur. Episco-
pus ergo thus apponit thuribulo, quia Chri-
stus orationem inspirat animo, vt per ipsum
offeratur incensum dignum in odorem suau- Merita no-
tatis, ipse nos præuenit in benedictione dulcedi stra dona-
nis, vt eius donum sit nostrum meritū, quia non Chri sunt
accipit nisi quod tribuit. Sine me (inquit) ni- Ioan. 15.

hil potestis facere, quia palmes non potest ferre fructum à semetipso nisi manserit in vite. Sacerdos autem incensum representat Episcopo, quia lex illud pretiosum thymiama confecit quod in odorem suauitatis offertur altissimo, de quo Exod. 30. dominus subdit in Exodo: Talem compositionem non facietis in vus vestros, quia sanctum est dño. Homo quicumq; simile fecerit, vt odore illius perfruatur, peribit de populis suis. Fuerunt qui dicerent, quòd si thuribulum descendat ab altari, tunc aliud ibi thus sine benedictione ponendum est, & hominibus offerendum, tanquã illud spectat ad latriam, istud ad duliã. Melius tamen secundum spiritum quàm secundum literam intelligitur. Nam litera occidit, spiritus autem viuificat.

De triplici osculo, videlicet oris, altaris, & pectoris.

C A P V T . X V .

Christus sponsus ecclesie. Cantic. 1. **T**Vnc accedens Episcopus ad altare, osculatur sacrum altare, significans, quòd Christus adueniẽs, sanctam sibi copulauit ecclesiam secundum illud epithalamium. Osculetur me osculo oris sui. In osculo siquidem os ori coniungitur. Et in Christo non solum humanitas est vnita diuinitati, verum etiã sponsa sponso est copulata, secundum illud propheticũ: Quasi sponsam decorauit me corona, & quasi sponsam ornavit me monilibus. Vndè Ioannes, Qui habet sponsam sponsus est. Nã in sole posuit tabernaculum suũ, & ipse tanquã sponsus procedens de thalamo suo. Deinde cõuersus episcopus osculatur

latur diacones, vt ostendat pacem illam, in ad-
 uentu Christi venisse, quam prophetae promise-
 rant. Vnde Dauid. Orietur in diebus eius iusti- Psal. 44.
 tia & abundantia pacis, donec extollatur luna. Psal. 71.
 Alius iterum propheta. Pax erit in terra nostra Hier. 23.
 cum venerit. Et ideò Christo nascente, vox into-
 nuit angelorum. Et in terra pax hominibus bo- Luc. 2.
 nae voluntatis. Osculum enim quandoq; pacē si-
 gnat. Iuxta quod dicit Apostolus. Salutate vos Rom. 16.
 inuicem in osculo sancto, Deus autem pacis sit
 cum omnibus vobis. Diaconus ergo statim in-
 clinans osculatur pectus episcopi, designans q;
 inspiratione diuina prophetae prædixerunt pa-
 cem futurā. Nam & Ioannes supra pectus Chri- Ioan. 15.
 sti recumbens, euangelij fluentia, de ipso sacro
 dominici pectoris fonte potauit.

De Thurificatione, qua pontifex incensat
 altare, & sacerdos Episcopum.

CAPVT. XVI.

EPiscopus ergo thuribulum accipiens à dia-
 cono, sacrum incensat altare. Quia Christus
 corpus assumens de genere prophetarū factus
 ex semine Dauid secundum carnem, suis oratio-
 nibus fouet Ecclesiam, secundum quod orat in
 Euangelio: Pater sancte, ego pro eis rogo, & nō Christus
 tantum pro eis, sed pro illis, qui credituri sunt orat p ec-
 per verbum eorum. Quòd autem diaconus thu- clesia.
 ribulum recipit, vt incenset Episcopo, moraliter Ioan. 17.
 instruit, quòd si dignè volumus incensum ora-
 tionis offerre, thuribulum incarnationis debe-
 mustenere. Nam sine fide mediatoris homines Heb. 11.
 Deo placere non possunt, sed iuxta verbum pro

F 5 missio

INNOCENTII. PP.

Matthæ. 21. missionis ipsius. Si quid petierint credentes in oratione accipient. Per thuribulum enim verbum accipitur incarnatum.

De forma thuribuli, & de duplici causa thurificandi, spirituali & literali.

CAP. XVII.

Nam sicut in thuribulo pars superior & inferior tribus catenulis vniuntur: Ita tres in Christo sunt vniones, quibus diuinitas & huma-

Tres in vnitate coniunguntur. Vnio carnis ad animam, Christo vnio diuinitatis ad carnem, & vnio diuinitatis ad animam. Quidam autem quartam vnionem assignant, videlicet Deitatis ad compositum ex anima simul & carne. Nam & quedam thuribula quatuor habent catenulas. De hoc thuribulo

Nim. 16. Moyses specialiter inquit ad Aaron: Tolle thuribulum, & hausto igne de altari, mitte incensum desuper. Præter mysticam rationem, ob hoc

Fumo fumarii demonis nequitia propellatur. Fumus enim incensi valere creditur ad dæmones effugandos.

Tobiæ. 6. Vnde cum Tobias interrogasset angelum, quod remedium haberent ea quæ de pisce iusserat feruari, Respondit, cordis eius particulam si super carbones pones, fumus eius omne genus dæmoniorum extricet.

omnibus libris. De Antiphona quæ dicitur ad introitum, & cur de ipsa repetitur, interposita gloria Trinitatis, & quis eam cantari constituit.

CAP. XVIII.

Inter ea chorus concinit Antiphonam ad introitum, quam repetit, interposita gloria Trinitatis.

nitatis. Porro sicut introitus sacerdotis aduentum Christi signat: Sic antiphona quæ dicitur ad introitum, desiderium aduentus eius signat. De quo dominus inquit apostolis, Multi reges & Matth. 13. prophetae voluerunt videre quæ vos videtis, & Luc. 10. non viderunt, & audire quæ auditis, & non audierunt. Chorus ergo dilatat animam suam, & Introitus in iubilo cantat introitum. Quoniam prophete missæ. te, patriarche, reges & sacerdotes, omnesque fideles aduentum Christi cum magno desiderio expectabant, clamantes & implorantes. Emitte agnū Esaiæ. 16. domine dominatorem terræ de petra deserti ad montem filia Sion. Veni domine & noli tardare, relaxa facinora plebis tuæ Israël. Hinc ergo Simeon ille iustus & senex, benedixit & dixit. Nunc dimittis seruum tuum domine, secundum Luca. 1. verbum tuum in pace. Quia viderunt oculi mei salutare tuum. Ex eorum ergo persona catur introitus, per quos Christus intrauit in mundum. Iuxta quod Apostolus. Et cum introducit primogenitum in orbem, dicit: Et adorent eum omnes angeli eius. Antiphonæ repetitio multiplicationem clamoris insinuat. Unde propheta: Esaiæ. 28. Manda remanda, expecta, & reexpecta, modicum ibi, modicum ibi. Si moram fecerit expecta Abac. 2. eum quia veniens veniet, & non tardabit. Interpositio Gloriæ designat captationem benevolentia, ut enim quod expectabant facilius obtinerent, ad totam Trinitatem cum glorificatione cantabant: Ostende nobis domine misericordiam tuam, & salutare tuum da nobis. Qui sedes super Cherubim, appare coram Effraim, Benjamin & Manasse. Psalm. 84. Quorum

Pfal. 79: Quorum tandem clamorem spiritus sanctus ex
 Esa. 61. audiuit, vngens eum oblectatione præ consorti
 Luc. 4. bus suis. Et ad euangelizandum pauperibus de
 Celestin^o stinauit. Secundum quod ipse filius per prophes
 Papa. tam testatur. Spiritus domini super me eo quod
 * Vvalde. vnxit me, ad euangelizandum pauperibus mi
 c. 31. citato sit me. Hoc ergo desyderium antiquorum ins
 docet hæc troitus præsentat, non secundum intellectum li
 esse ab apo teræ, sed iubilo cantilenæ. Celestinus papa cons
 stolis insti stituit, vt psalmi David C L. ante sacrificium ca
 tuta. Dio: nerentur * antiphonatim ex omnibus, quod an
 nys. c. 3. Ec tea non fiebat, sed Epistola tantum & Euange
 cles. Hier. lium legebantur, excepti sunt ergo de psalmis
 Iusti. apol. introitus, gradualia quocunq; ac offertoria, nec
 2. ad Anto non communitioes quæ cum modulatione cœ
 nium. perunt, ad missam in Ecclesia Romana cantari.
 Antipho: Antiphona Græcè, Latinè dicitur vox recipro
 na. ca, quia duo chori reciprocando vicissim melo
 diarum cantus alternant.

* Vvalde. * De Kyrie eleison, & quare nouies decantas
 c. citato ex tur, & quare sex vicibus dicitur Kyrie
 Grego. li. eleison & tribus Christe eleison.

CAPVT. XIX.

CVM ergo iam tempus plenitudinis, & an
 loanè. D. nus benignitatis aduenerit, sicut prædictū
 Tho. ar. 4. fuerat à Psalmista, Tu exurgens misereberis
 supra cita Sion, quia venit tempus miserendi eius, cōgrue
 to. cōci. Va chorus tunc concinendo subiungit Kyrie eleis
 fense. c. 5. son, quod interpretatur, domine miserere. Vn
 Psal. 101. de propheta, Domine miserere eius & exaudi.
 Esai. 33. Dicit autem hic nouies contra nouem genera
 Nouē ge: peccatorum, Est enim peccatum originale, mor
 tale

tale & veniale, hoc est, serpens, mulier & vir. nera peccatorum.

Serpens enim, id est, concupiscentia suggerit originaliter. Mulier, id est, delectatio comedit venialiter. Vir, id est, ratio cōsensit mortaliter.

Item est peccatum cogitationis, locutionis, & perpetrationis. Cogitationis in corde, loquutionis in ore, perpetrationis in opere, hoc est, mors in domo, mors in porta, mors, in monumento

Rursus est peccatum fragilitatis, simplicitatis, & malignitatis. Fragilitatis per impotentiam, simplicitatis per ignorantiam, malignitatis per invidentiam. Hoc est, peccatum in patrem, peccatum in filium, peccatum in spiritum sanctum.

Et ideò chorus dicit ter ad patrem Kyrie eleison, ter ad filium Christe eleison, ter ad spiritum sanctum Kyrie eleison. Sed ad patrem & spiritum sanctum sub eodem tantum vocabulo. Quia pater & spiritus sanctus sunt eiusdem naturæ tantum. Ad filium verò sub alio, quia filius etsi sit eiusdem naturæ cum illis, est tamen etiam alterius, vt geminæ gigas substantiæ. Vel ideò dicitur novies, vt ordo decimus ex hominibus reparatus, nouem associetur ordinibus angelorum.

Beatus Gregorius Kyrie eleison ad missam cantari præcepit à clero, quod apud Græcos ab omni populo cantabatur. Grego. i.

De Gloria in excelsis, & de triplici pace, & quis hymnum angelicum cantari ad missam constituit. C A P. X X.

MOx sequitur hymnus angelicus, tempora li Christi natiuitati perhibens testimonium, quem ille primus inchoando pronuntiat, qui

INNOCENTII. P. P.

- Lucæ. 9.**
 qui angelum magni consilij repræsentat. Chorus autem concinendo profequitur, quia subito facta est cum angelo multitudo militiæ cœlestis laudantium & dicentium: Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Hymnus iste, non tatum est angelorum, sed hominum congratulantium, quod mulier illa quæ perdidit drachmam decimam iam lucernam accenderat vt drachmam perditam inueniret. Et pastor dimissis nonaginta nouem ouibus in deserto, iam venerat, vt quæreret centesimam ouem quã amiserat. Ante natiuitatē enim
- Lucæ. 15.**
Tres inimicitiarū parietes. Tres erant inimicitiarū parietes, Primus inter Deum & hominem. Secundus inter angelum, & hominem. Tertius inter hominem & hominem. Homo nanq; per inobedientiam creatorem offenderat, per suum casum restaurationē angelicam impedierat, per varios ritus se ab homine separauit. Iudæus nanq; cæramonias excolebat. Gentilis idololatriam exercebat, vtriusq; ritus alterius displicebat. Sed veniens pax vera, fecit vtraq; vnum, destruxit inimicitiarum macerias, & concurrentes parietes in se angulari lapide copulauit, vt de cætero vnum esset ouile &
- Ephes. 2.**
Triples pastor. Abstulit ergo peccatum, & reconciliauit hominem Deo. Reparauit casum, & restum reco conciliauit hominem Deo & angelo. Destruxit ritus, & reconciliauit hominem homini. Restaurauit ergo secundum Apostolum, quæ in cœlis & quæ in terris sunt. Et ob hæc cœlestis militiæ multitudo psallebat: Gloria in excelsis, id est, in angelis, Deo: & in terra pax Iudæis hominibus
- Ioan. 10.**
- Col. 1.**
- Lucæ. 2.**

minibus & Gentibus bonæ voluntatis. Hinc est etiam quòd angelus loquitur & congaudet pastoribus. Quia pax est inter homines & angelos reformata. Nascitur Deus homo, quia pax est inter Deum & hominem restaurata. Nascitur in præsepibus & asini, quia pax est inter homines & homines reparata. Per bouem enim Iudaicus, per asinum Gentilis populus figuratur, secundum illud: Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe domini sui. Symmachus Papa constituit tam die dominico, quam natalitij martyrum Gloria in excelsis ad missam cantari, quem hymnũ * Thelesphorus nonus à B. Petro ad missam nocturnam Natalis domini (quã idem constituit) cantari præceperat. Et in eo, ea quæ sequuntur, verba angelorum adiecit. Quãquam à pluribus asseratur, quòd ea B. Hilarius Pictaviensis adiecerit.

Esa. i.

Symmachus. P P.

thelesphorus. P P.

*Epistola prima De

cretali.

De candelabris & Cruce, quæ super medio collocantur * altaris.

CAP. XXI.

*De altari Optatus episc. lib. 6.

AD significandum itaq; gaudium duorum populorum, de natiuitate Christi letantium, in cornibus altaris duo sunt constituta candelabra, quæ mediante cruce, faculas ferunt accensas. Angelus enim pastoribus inquit: Annuntio vobis gaudium magnũ, quod erit omni populo, quia natus est vobis saluator, &c. Hic est verus Isaac, qui risus interpretatur. Lumẽ autẽ candelabri, fides est populi, nam ad Iudaicum populum inquit

cõtra Dosit. hom.

36. primæ

ad Corint. D. Tho. 3.

p. q. 83 ar. 3

Lucæ. 1. Genes. 11.

INNOCENTII. PP.

Esa. 60. inquit propheta: Surge illuminare Hierusalem, quia venit lumen tuum, & gloria domini super te orta est. Ad populū verò gentilem dicit Apostolus: Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. Nam & in ortu Christi noua stella Magis apparuit, secundum vaticinium Balaam. Orietur, inquit, stella ex Iacob, & consurgit virga ex Israël. Inter duo candelabra in altari crux collocatur media, quoniã inter duos populos Christus in ecclesia mediator existit, lapis angularis, qui fecit vtraq; vnum. Ad quẽ pastores à Iudæa, & Magi ab oriente venerunt.

De situ orandi. CAPVT. XXII.

Lucæ. 4. **Esaia. 61.** **Abac. 3.** **Dextrū & sinistrū in altari quid designāt.**
Pontifex oraturus ad sedem ascēdit, & stans collectam pronūtiat, quam libro legit aperto. Quia secundum euangelica testimonia venit Iesus in Nazareth, vbi erat nutritus, & intrauit secundum consuetudinem die sabbati in synagogam, & surrexit legere. Et traditus est ei liber Esaiaæ prophetæ, quem vt reuoluit, inuenit locum vbi erat scriptum: Spiritus domini super me, propter quod vnxit me. Et cum plicuisset librum, reddidit ministro, & sedit. Porro secundum cōsuetudinem aliorum episcoporum, cum episcopus orat, ad dextram consistit altaris. In hoc illud signās, quod fuerat prophetatū, Deus ab austro veniet. Et quoniam ea quæ sunt læta, si gnantur per dextram, ea quæ sunt tristia, per sinistram, Idcirco pōtifex ad dextram partem altaris primum accedit, vt gaudium dominicæ natiuitatis ostendat. Deinde post euangelium ad sinistram conuertitur, vt tristitiam passionis insinuet.

finuet. Sed iterum redit ad dextram, vt gaudiū
 resurrectionis annuntiet. Hoc ipsum Ezechiel
 in descriptione quatuor animalium figurauit.
 Facies, inquit, hominis, & facies leonis à dextris
 ipsorum quatuor. Per hominem quippe natiui-
 tas, per leonem resurrectio, per bouem immo-
 latio designatur. Et ideo facies hominis & facies
 leonis erant à dextris, facies autem vituli erat à
 sinistris, quia natiuitas & resurrectio gaudium
 intulerunt, passio verò tristitia in inspirauit, pro-
 pter quod ipse dicebat: Tristis est anima mea Matth. 26.
 vsq; ad mortem. Debet ergo sacerdos * versus Orare ver-
 orientem orare, quia visitauit nos oriens ex al- sus oriētē.
 to. De quo legitur: Ecce vir oriens nomen eius, * Damas-
 cuius argumētum in libro Sapientiae reperitur. cen. lib. 4.
 Oportet, inquit, ad lucis orientem adorare. Nō de fid. or-
 q; diuina maiestas localiter in oriente consistat, thod. c. 13.
 quę tamē essentialiter est vbiq;. Cœlum, inquit, Basi. de spi-
 & terram ego impleo. Sed quia timentibus Deū ri. sanct. c.
 orietur sol iustitię, qui illuminat omnem homi- 27. Tertul-
 nem in hunc mundum venientem. Nam & tem- li. de coro-
 plum Salomonis, & tabernaculum Moyse legi- na mil.
 tur ad orientem ostium habuisse. Magister in hi Zacha. 6.
 storia libri Regum. Quia sub veteri testamento Sapien. 16.
 ingressus templi erat ab oriente in occidentem, Hiere. 23.
 ad significandum, quia omnes ante Christi pas- ludæi ver-
 sionem tendebant ad occasum, id est, ad infer- sus occidē-
 num post mortem: nunc verò fit ingressus in tē- tē orabāt,
 plum ab occidente in orientem, ad figurandum
 ortum nostrum & ascensum ad gloriam. In illis
 autem ecclesijs quę habent ostium ab occiden-
 te, sacerdos coram altari consistens vt adoret ad

G oriētē

IN NOCENTII. PP.

orientem, semper in salutatione se conuertit ad
populum, excepto præfationis & fractionis arti-
culo, cum orationibus totus intentus, & cor ha-

1. Corin. 11. bet, sursum ad dominum, & eucharistiæ peragit

* De his o sacramentum.

mnib⁹ q̄ se De salutatione maioris & minoris ad populū.

quunt Dio Et de reuelatione capitis cum oratur.

nyf. c. 3. li.

CAPVT. XXIII.

de ecclesiis.

Hier. & lu

stin⁹ mar.

in apolog.

aduersus

gentes. 2.

Dominus

vobiscum,

* Chryfos.

hom. 18. se

cundæ ad

Corinth.

Vval. de sa

cramental.

tit. 4. c. 31.

Ruth. 2.

Pax vobis.

* Chryfos.

hom. 33. in

Matth. &

hom. 3. ad

Colof. Cy

ril. li. 11. in

Ioan. c. 54.

ORaturus episcopus mitram deponit, quia
vir secundum Apostolum reuelato capite
debet orare, quatenus inter ipsum & Deum nul-
lum malitiæ sit velamen, vt reuelata facie, domi-
ni gloriam contempletur.

* De salutatione Pontificis & Sacerdotis ad
Populum. CAP. XXIII.

Pontifex ergo salutationem præmittit ad po-
pulum, dicens: Pax vobis, illius vtens eulo-
gio, cuius fungitur pontificio. Minor autem sa-
cerdos cum salutat populum, ait: Dominus vo-
biscū. * Quod vtiq; verbum Booz legitur dixit
se messoribus, quòd intelligitur Booz quoq; fi-
guram saluatoris expressisse. Quia Ruth Moa-
biticam duxit vxorem. Chorus autem vtriq; re-
spondit: Et cum spiritu tuo. Quod sumptum est
ex epistola Pauli ad Timotheum, Dominus, in-
quit, Iesus Christus cum spiritu tuo. Vt autem
episcopus ostendat se Christi vicarium, prima
& vice dicit: Pax vobis. Quoniã * hæc fuit prima
vox Christi ad discipulos, cum eis post resurre-
ctionem apparuit. Ad instar verò sacerdotum
cæterorum dicit postea: Dominus vobiscum, vt
se vnū ex ipsis ostendat. Cæterū septē vicibus po-

pulus

pulus salutatur in missa, quatenus exclusis septē Septem salu-
vitijs capitalibus, suscipiat gratiam septiformē. lutationes

* Vtrum sacerdos non minus quàm duobus in missa.
præsentibus debeat celebrare. * Anaclet.

CAP. XXIII. epist. 1. So-

STatutum est autem in sacris canonibus, vt ther. epist.
nullus presbyterorum missarum solennia ce 2. D. Tho.
lebrare præsumat, nisi duobus præsentibus, sibi 3. p. q. 83. ar.
que respondentibus, ipse tertius habeatur. Quia ti. 5. ad. 12.
cum pluraliter ab eo dicitur: Dominus vobiscū. De conse-
Et illud in secretis. Orate pro me, a pertissimè cō cratiōe di-
uenit, vt illius salutationi respondeatur à pluri- stinct. 1. c.
bus. Verum aliud est necessitatis articulus, & Hoc quo-
aliud religionis contemptus. Piè quoq; credens que.
dum est, & sacris autoritatibus comprobatur,
quod angeli Dei comites assistant orantibus, se Angelorū
cundum illud propheticum, In conspectu ange- præsentia
lorum psallam tibi, &c. Et angelus ad Tobiam. in missa.
Quando orabas cum lachrymis, ego obtuli ora- Psalm. 137.
tionem tuam domino. Sed & in canone contine Tob, 12.
tur: Supplices te rogamus omnipotens Deus, iu-
be hæc perferri per manus angeli tui sancti in
sublime altare tuū, &c. Sanè quilibet homo ha-
bet angelū suū ad custodiā. Vnde legit in actis
Apostolorum, q̄ cum puella, quæ cucurrit ad Actu. 12.
ostium, Petri nuntiaret aduentū, dicebāt: Ange Matth. 18.
lus eius est. Et dñs loquens in Euangelio de par-
uulis, ait: Angeli eorum semper vident faciem
patris. Illos igitur habemus in oratione partici-
pes, quos habebimus in glorificatione cōsortes.

De oratione, conclusionē, & oratione.

CAPVT, XXV.

G 2 Salutatione

INNOCENTII. P. P.

*Chrysol. **S**alutatione præmissa, per quã auditores redi-
 lib. 6. de Sa-
 cerdo. & gnantur in Apocalypsi, per fumum aromaticum
 hom. 71. in
 Matth. D. li. Christus enim verus homo passioni propter
 Tho. 3. p. nos destinatus, cuius illa vox est, Holocausta &
 q. 83. art. 4. pro delicto nõ postulasti, tunc dixit, ecce venio,
 Aug. epif. semper vnitum sibi verbum pro nobis orabat.
 107. & 57. Qui secundum Apostolum, in diebus carnis suæ
 Apoca. 8. preces supplicationesq; ad Deum, qui saluum il-
 Psalm. 39. lum facere posset à morte, cum clamore valido
 Heb. 5. & lachrymis offerens exauditus est in omnibus
 * Vval. ex pro sua reuerentia. Quod autem* in fine oratio-
 sanctis lib. nis subiungitur, Per dominum nostrum Iesum
 de Sacra-
 mental. ti. Christum: Illud signat, quod ipse dicit in Euan-
 4. c. 31. gelio. Quicquid petieritis patrem in nomine
 Carthagi. æterna Dei beneficia possunt deuenire, quàm
 nen. 3. c. 31. per eum qui est mediator Dei & hominum, hoc
 Per dñm mo Christus Iesus. Sicut per mediantem crystal-
 nostrũ le- lum mutua mus ignem, in escam suppositam in
 sum Chri- solẽ longinquo. Sumptum est autem de epistola
 stum. Ad Romanos. Gloriamur, inquit, in Deo per
 Ioan. 15. & dominum nostrum Iesum Christum. illud autẽ
 19. quod sequitur. Qui tecum viuit & regnat in vni-
 1. Tim. 2. tate spiritus sancti Deus, ita potest simpliciter,
 Qui tecũ sed non imprudenter intelligi, Qui cum patre
 viuit. & c. viuit & regnat in vnitatem spiritus sancti Deus,
 id est, vnã cũ sancto spiritu. Nam pater & filius
 & spiritus sanctus sunt vnus Deus. Vel in vnitatem
 spiritus sancti, id est, in spiritu sancto, qui est
 vnitas patris & filij, amor & connexio vtriusq;.
 Per

Per omnia secula seculorum, hoc consecutiue
& antonomasticè, sicut cantica canticorū. Amen Amen.
optantis vel affirmantis ostendit affectum, nam *1. Corint.
in fine psalmorū vbi dicimus, fiat, fiat, Hebræus 14.
dicit, amen, amen. Et Christus in euangelio sæ. Iusti. mar:
pe dicit, amen amen dico vobis, hoc est, verum tyr apolo.
verum dico vobis, secundum illud quod alibi di r.
cit: Sit sermo vester, est est. Respicit ergo vel ad Matth. 5.
formam orationis, vt quod oratur optetur. Vel
ad modum conclusionis, vt quod concluditur,
affirmetur, verbi gratia, cum sacerdos orat: Da
nobis quæsumus domine salutem mentis & cor:
poris, populus optando respondet, Amen, id est,
fiat. Vel cum sacerdos concludit, qui tecum vi:
uit & regnat in vnitate spiritus sancti Deus, per
omnia secula seculorum. Populus affirmādo re:
spondet. Amen, id est, verum est.

Quare orationes dicuntur collectæ, & quot in
missa dicendæ. CAP. XXVI.

ORationes quæ circa principium missæ di:
cuntur, collectæ vocantur, eò quòd sacer:
dos qui fungitur ad Deum legatione pro popu:
lo, petitiones omnium in eis colligat & conclus:
dat, propriè tamen collectæ dicuntur, quæ super
collectam populi fiunt, dum colligitur populus,
vt ad stationem faciendam, de vna ecclesia pro:
cedant ad alteram. Orationum verò plures & Varij ora:
varij fuerunt autores, & intantum earundē nu:
merus & diuersitas ex crescebat, quòd octauum
Africanum concilium, cui B. Augustinus inter:
fuit, ita constituit. Nullæ preces vel orationes, leuitanū.
vel missæ, vel præfationes, vel commendationes,

G 3 vel

INNOCENTII. P P.

c. 12. & Lao vel manus impositiones dicantur, nisi in concilio
dicē, c. 59. lio fuerint approbatæ. Nā & Gelasius papa tam
 à se quàm ab alijs compositas preces dicitur ordi-
 dinasse. Beatus autem Gregorius seclufis his,
 quæ nimia vel incongrua videbantur, rationabi-
 lia coadunauit, & congrua multa per se neces-
 saria superaddens. Quidam verò modum & ordi-
 nem excedentes, intantum orationes multi-
 plicant, vt auditoribus suis tædium generent &
 fastidium. Cum econtra dominus dicat in euang-
Matth. 6. gelio: Cum oratis, nolite multum loqui, sicut faci-
 ciunt ethnici, putant enim se in multiloquio ex-
Lucæ. 11. audiri. Vndè cum ei dixissent apostoli: Domine,
 doce nos orare, compendiosam orationem eos
 edocuit. Pater noster qui es in cœlis, &c. Huius
 ergo orationis formam sequentes sacerdotes in
 missa septenarium numerum non excedant. Nam
 Christus septem petitionibus omnia corporis &
Collectæ animæ necessaria comprehendit. Quia Deus nu-
 in numero mero impari gaudet, summoperè quidam obser-
 impari fiūt uant, vt impares dicant orationes in missa, vel
 vnā, vel tres, vel quinque, vel septem. Vnā vel
 tres, propter vnitatis sacramentum vel myster-
 riū trinitatis. Quinque, vel septē, propter quinque
 partitam domini passionem, vel spiritum gra-
 tiæ septiformis. Deus enim diuisionem & discor-
 diam detestatur. Vndè cum cæterorum dierum
 operibus benedixit, operibus secundæ diei bene-
 dixisse non legitur. Quia binarius numerus ab
 vnitare recedit, & ab eo cæteri diuisibiles nume-
 ri sortiuntur originem. Et cauendum est. Si for-
 tè collecta pro defuncto misceatur, nō finalis sed
 penultima,

penultima, vel antepenultima dicatur: quia finis ad suum debet torqueri principium. In missa autem pro defunctis non debet interponi oratio pro viuis, nisi illa communis, Omnipotens sempiterne Deus, qui viuorum. &c.

De extensione manuum sacerdotis in missa.

CAPVT. XXVII.

STans ergo pontifex ad orandū manus eleuat & extēdit, a stātibus hinc inde ministris, qui manus eius sustētāt, sacerdote corā eo tenēte sacramentariū. Lex quippe istud sacramentū insinuat. Legitur enim in Exodo: Quòd cū Israēl pugnaret aduersus Amalech ī deserto, Moyfes ascēdit in verticē collis, cumq; leuaret Moyfes manus, vincebat Israēl. Si autem paululum remississet, Amalech superabat, Aaron & Hur sustentabant manus eius ex vtraq; parte. Et factū est vt manus eius nō lassarētur, vsq; ad solis occasum, fugauitq; Iosue Amalech & populū eius in ore gladij. Propter hoc ergo sacerdos extendit manus in missa cum orat. Nam & Christus cum expandisset manus in cruce, pro persecutoribus orauit & dixit: Pater dimitte illis, quia nesciunt quid faciūt. Moraliter instruens, quia Christus semper paratus est recipere pœnitentes. Iuxta quod ipse promisit: Omne quod venit ad me nō eijciā foras. Cū autē verus Moyfes, id est, Christus eleuat manus, id est, impēdit auxiliū & solatiū, vincit Israēl, id est, ecclesia. Nā si Deus pro nobis, quis contra nos? Sin autem paululum manus remittit, id est, si peccatis exigētibus subtrahit auxiliū & solatiū, superat Amalech, id est

G 4 diabolus.

Exod. 17.

Lucae. 23.

Ioan. 6.

Sensus allegoricus.

Roma. 8.

Roma. 6. diabolus. Quia non est volentis, neq; currentis,
 sed Dei miserentis. Quia verò Christus promissus
 Matt. vlti. sit ecclesiæ: Ecce ego vobiscum sum vsq; ad consummationem seculi. Ob hoc Aaron, id est, mons fortitudinis, & Hur, id est, ignis charitatis, sustentant manus ipsius, vt in fortitudine ferat auxilium, & ex charitate solatium, ne manus eius lassentur vsque ad solis occasum, id est, vsque ad finem mundi. Sicq; Iosue duce, id est, Christo ductore Israël fugit Amalech, & populum eius, id est ecclesia superat diabolum & exercitum demonum in ore gladij, id est, per virtutem orationis. Gladius enim est verbum Dei. Si quis ergo vult orationis virtute superare diabolum, debet eleuare manus, id est, actus ad Deum, vt eius conuersatio sit in cœlis. Vndè demissas manus erigite, & genua debilia roborate. Nam eleuatio manuum est sacrificium vespertinum. Bona
 Ephe. 6. * Dionys. est oratio cum ieiunio & elemosyna. Fides autem
 Philip. 3. c. 3. li. de eccl. tem sine operibus mortua est. Leuemus ergo pu
 Hebr. 12. cles. Hier. ras manus sine disceptatione, quærentes quæ sur
 Psal. 140. D. Tho. 3. sum sunt, non quæ super terram, Vbi Christus
 Iacob. 2. p. q. 83. art. est in dextra Dei sedens.

4. Vvaldè. * De epistola quæ præmittitur euangelio.

de Sacram. CAPVT. XXVIII.

menta. tit. **E**Pistola quæ præmittitur euangelio, præcursoris designat officium, quod Ioannes ante
 4. c. 32. Subdiaco: Christum exercuit, qui præiuit ante faciē domini Ioanē ni parare vias eius. Sicut ipse testatur: Ego vox Baptistam clamantis in deserto parate viam dñi. Ioannes representat. ergo quasi subdiaconus fuit, id est, subminister illius qui de se dicit. Nō veni ministrari, sed ministrare.

strare. Lex enim quasi pædagogus, infantē Dei Matt. 20.
 populum per manum Moyſi custodiendum sus-
 scipiens, illius aduentum docuit expectare, quē
 eidem populo iam adulto, per os digitumque
 Ioannis præsentem in carne monstravit, vnde
 eum ducēs sequeretur ad regnum. Ecce, inquit, Ioan. 1.
 agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Præ Collatio
 cessit nāque lex euangelium, sicut vmbra lucē, legis ad e-
 virga spiritum, timor charitatem, initium per- uangeliū.
 fectionem, dominantis præceptum, amantiscō Ioan. 1.
 filium. Nam lex per Moyſen data, gratia & ve-
 ritas per Iesum Christum facta est. Epistola ve-
 rò vox legis est, suam imperfectionem Ioannis
 testimonio profitentis, & ad perfectionem euā-
 gelicam transmittentis. Hic est, inquit, de quo
 dixi vobis. Qui post me venit, ante me factus
 est, cuius non sum dignus corrigiam calciamen-
 ti soluere: me oportet minui, illum autem cre-
 scere. Non erat ille lux, sed vt testimoniū perhi-
 beret de lumine. Erat lux vera, quæ illuminat
 omnem hominem venientem in hunc mundū.
 Lex quippe neminem duxit ad perfectionem. Hebr. 7.
 Hinc est ergo quòd subdiaconum legentem epi-
 stolam vnus acolytus comitatur, diaconum ve-
 rò legentem Euangelium, tam subdiaconus
 quàm acolyti comitantur. Quia prædicationē
 Ioannis pauci sequuti sunt, sed prædicationem
 euangelij plurimi susceperunt. Vndè discipuli
 leguntur dixisse Ioanni. Rabbi qui erat tecum Ioan. 3.
 trans Iordanem, cui testimoniū perhibuisti, ec-
 ce hic baptizat, & omnes veniunt ad eum. Vt er-
 go cognouit Iesus, quia pharisæi audierunt, q̄

Iesus plures discipulos facit quàm Ioannes, reli-
 Ioãnes Ba quit Iudæam, &c. Quia verò Ioannes fuit li-
 pti. vt li- mes præcedentium & sequentium, medius inter
 mes fuit. apostolos & prophetas. Nam lex & prophetæ
 Matt. ii. vsque ad Ioannem, & ex eo regnum Dei euan-
 gelizatur, & omnis in illud vim facit: ideò nec
 epistola semper legitur de prophetis, nec sem-
 per de apostolis, sed interdum sumitur de vete-
 ri testamento, interdum de nouo, quia Ioan-
 nes, cuius vocem representat epistola, cum anti-
 quis prædixit Christum vêturum: Qui post me
 venit, ante me factus est, & cū modernis Chris-
 tum ostendit præsentem, Ecce agnus Dei qui
 tollit peccata mundi. Epistola verò Græcè, La-
 tinè supermissio vel supererogatio nuncupa-
 tionē si tur, quod nomen bene congruit literis aposto-
 gnificat. licis, quæ supererogatae sunt euangelio, de qui-
 bus frequentius leguntur epistolæ. Apostolicus
 enim ordo per illum stabularium intelligitur,
 Luc. io. cui Samaritanus commisit hominem à latro-
 nibus spoliatum, vulneratum & semiuivum re-
 lictum, proferens duos denarios, & dicens ei:
 Curam illius habe: & quodcunque supereroga-
 ueris, ego cum rediero, reddam tibi.

De reuerētia, quā subdiaconus exhi-
 bet episcopo post epistolam

CAP. XXIX.

QUOD autem subdiaconus, cum acolyto ad
 sacerdotem post lectam epistolam acces-
 dit, illud insinuat, quòd Ioannes cum aus-
 Matt. ii. disse in vinculis opera Christi, mittens duos ex
 discipulis suis: ait illi, Tu es qui venturus es,

an

an aliū expectamus? vt per visa miracula Christum iam venisse cognoscerent. Vndè respondens Iesus, ait illis: Euntes renuntiate Ioanni quæ vidistis & audistis. Cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes euāgelizantur. Et quia dextera domini fecit virtutem, ideò subdiacon⁹ osculatur sacerdotis dextram. Quia verò per visa miracula cognouit hunc esse de quo magister prædixerat, Qui post me venit, ante me factus est, cuius non sum dignus corrigiam calciamenti soluere. Pronus ad pedes, calciamentum Romani pontificis osculatur. Sacerdos verò subdiaconum benedicit, quia Christus commendauit Ioannem. Quid, inquit, existis in desertum videre, prophetam? Etiam dico vobis, & plus quàm prophetam. Amē dico vobis, inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista. Subdiaconus ergo post finem, sed diaconus ante principium lectionis ad sacerdotem accedit, & exhibet reuerentiam, quia lex accepit finem in Christo, sed euangelium originem sumpsit ab ipso. Nā lex & prophetæ vsq; ad Ioannē, euangelium & apostoli post Ioannem.

Psal. 117.

Osculū pedum.

Matt. 3. &

& II.

De graduali.*

CAPVT. XXX.

* D. Tho.

& Vvald,

locis citatis.

c. 28.

Verum quia Ioannes pœnitentiam prædica-
bat. Pœnitentiam, inquit, agite, appropin-
quabit enim regnum cœlorum. Et iterum:
Facite dignos fructus pœnitentiæ. Merito post
epistolam graduale consequitur, quod pœni-
tentiæ lamentum insinuat. Propter quod in
pœnitentiæ diebus

Graduale

lamentum

pœnitentiæ.

diebus

diebus Pentecostes tollitur de officio, quia videlicet dies illi futurum in regno Dei felicem ecclesiae statum significat. Quando iam area Christi ventilabro quod est in manu eius purgata, grana reponentur in horreo felicitatis aeternae.

Dicitur autem graduale à gradibus humilitatis, ut pote illi conueniens, qui necdum ascendit de virtute in virtutē, sed adhuc in valle lachrymarum positus, iam tamen ascensiones in corde disposuit. Rectius ergo faciunt, qui graduale non festiuus, aut modulationis vocibus efferunt. Sed quasi cantum grauem & asperum simpliciter

Psal. 83.

Apostolo: rñ vocatio post praedicationē Ioānis Baptistae.

potius & lamentabiliter canunt. Potest tamen responsum illud quod graduale vocatur, ad vocationem apostolorum referri, quando Christo vocante, Venite post me, ipsi non tantum modo verbo se opere responderunt, quia relictis omnibus secuti sunt eum, & ideò graduale cantatur: quoniam apostoli gradiebantur post dominum, discipuli post magistrum. Post epistolam ergo graduale cantatur, quia post praedicationem Ioannis discipuli sunt sequuti Christum. Sicut Ioannes Euangelista describit. Stabat, inquit, Ioānes & discipuli eius duo, & respiciens Iesum ambulātem dicit, Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi: & audierunt eum discipuli duo loquentem, & sequuti sunt Iesum.

Ioann. 1.

Andreas.

Erat autem Andreas frater Simonis Petri vnus ex duobus, qui audierunt à Ioāne, & sequuti eū fuerant. Hic graduale cantauit, cum inuenit fratrem suum Simonē, & dicit ei. Inuenimus Messiam, quod est interpretatum Christus, & adduxit

duxit eum ad Iesum. Philippus quoque gradua Philippus
le cantauit, cum inuenit Nathanaëlem, & dicit
ei: Quem scripsit Moyfes in lege, & prophetæ, * Alleluia
inuenimus Iesum filium Ioseph à Nazareth, ve: est, lauda
ni & vide. te dñm in

De Alleluia.*

C A P V T. XXXI.

Post luctum sequitur consolatio, nam beati cellam. D.
qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Tho. & V.
Et ideò post graduale cātatur alleluia, quod si vald. locis
gnificat ineffabile gaudium angelorum & ho: citatis. c.
minum in æterna felicitate lætantium, hoc est 28.

semper laudare Deum. Nam beati qui habitant Matt. 5.
in domo tua domine, in secula seculorum lauda Psalm. 83.
bunt te. In voce exultationis & confessionis fo: &. 141.

nusepulantis. Quid sit alleluia. 112. psalmus ex:
ponit, cui cū alleluia præmittatur in titulo: Sta:
tim psalmus exponendo titulum incipit, Lauda
te pueri dominum. Hoc ineffabile gaudium, vis
tæ præsenis inopia nullatenus habere meretur,
sed prægustans illud in spe, sitit & esurit quod
gustauerit, donec spes mutetur in rem, & fides
in speciem. Quapropter hoc nomē Hebraicum Alleluia.
in interpretatum remansit, id est, interpretatū
non fuit, vt peregrinum ab hac vita gaudium,
peregrinum quoq; vocabulum signaret potius
quàm exprimeret. Cuius mysteriū, velut quod
dam gaudij stillicidiū, de diuitijs supernæ Hie
rusalem, primum in mentem patriarcharum &
prophetarum, pòst in apostolorum ora plenius
per spiritum sanctum dei apsum est. Quoniam
igitur alleluia futurę beatitudinis quasi propriū
est vo:

INNOCENTII. PP.

est vocabulū, iure magis eo tempore frequenta-
 tur, quo Christus resurgens, eiusdem beatitudi-
 nis spem nobis tribuit & promissum meritum.
 Vt autem alijs temporibus caneretur ad mis-
 sam, olim ecclesiæ Romanæ consuetudo non e-
 rat, sed à beato Gregorio constitutum, imò po-
 tius restauratum est. Nam à tēpore Damasi pa-
 pæ, cum prius fuisset, eadem consuetudo defece-
 rat. Deniq; cum de his & quibusdam alijs quos-
 dam murmurare sentiret, tanquam Constantis-
 nopolitanæ ecclesiæ consuetudinem sequeretur,
 non est dedignatus reddere rationem, di-
 cens: Nos in nullo horum aliam ecclesiam secus-
 ti sumus. Nam vt alleluia hic non diceretur, de
 Hierosolymorum ecclesia ex beati Hieronymi
 traditione tempore beatæ memoriæ Damasi
 papæ traditur tractum, & ideò in hoc magis illā
 consuetudinem amputauimus, quæ hic à Græ-
 cis tradita fuerat. Canimus ergo alleluia post
 graduale canticum lætitiæ post luctum pœniten-
 tiæ, summopere volentes exprimere magnitu-
 dinem consolationis, quæ reposita est lugentibus,
 iubilantes potius quàm canentes, vnamque
 breuem digni sermonis syllabam in plures neu-
 mas protrahimus, vt iocundo auditu mens atto-
 nita repleatur, & rapiatur illuc, vbi semper erit
 vita sine morte, dies sine nocte, certè sine fortè,
 iocunditas sine dolore, securitas sine timore,
 tranquillitas sine labore, fortitudo sine debilita-
 te, rectitudo sine peruersitate, pulchritudo sine
 deformitate, veritas sine fallacia, charitas sine
 malitia, felicitas sine miseria. Potest tñ alleluia
 referri

Rō beati
 Gregorij
 pro Alle-
 luia. lib 9
 regist. epi-
 sto. 8.

referri ad exultationem eorum, qui de miraculis Christi gaudebant laudantes dominum, & dicentes: Quia vidimus mirabilia hodie, & quia **Luc. 5. & 7** visitauit dominus plebem suam. Tunc enim can **Ibid. 10. &** tabatur in iubilo alleluia, cum omnis plebs vt **vi 13.** dit dedit laudē Deo, omnis populus gaudebat in vniuersis quæ gloriose fiebant ab eo. Nam & septuaginta duo reuerſi ſunt cum gaudio dicentes. Domine, etiam dæmonia ſubijciuntur nobis in nomine tuo. Hinc eſt quod à ſeptuageſima vſ **Septuages** que ad paſcha non cantatur alleluia. Quia tem **ſima.** pore triftitiæ non debet carmen lætitiæ decantari, ſecundum illud propheticum: Quomodo cā **Pſal. 139.** tabimus canticū domini in terra aliena? Septuagēſima nāq; tempus Babylonice captiuitatis reſentat ſpiritualiter, in qua ſuper flumina Babylonis ſedentes & flentes in ſalicibus organa ſuſpenderunt. Canitur autem tractus, qui cum **Tractus** aſperitate vocum tum prolixitate verborū miſeriam præſentis incolatus inſinuat. De qua dicit **Pſal. 119.** pſalmiſta: Heu mihi quia incolatus meus **Pſal. 119.** longatus eſt, habitauicū habitātibus Cedar, multum incola fuit anima mea.

De verſu, qualis eſſe debeat, & quæ
liter interponatur:

C A P V T. X X X I I.

Quòd autem interpoſito verſu bis Alleluia **Gemina** cantatur, deſignat quòd interiecta lætitia, ſtola ſan **ſtola ſan** ſancti geminam lætificationis ſtolam acc **ctorum.** cipient, mentis & carnis: ſiue cordis & corporis. Nam ſecundum ſtolam mentis, exultabunt **Pſal. 140.** ſancti in gloria, lætabuntur in cubilibus ſuis. **Sapient. 3.**
Secun:

Sapient. 3. Secundum stolam carnis, fulgebunt iusti, & tanquam scintillæ in arūdineto discurrent. Versus ergo nihil sinistrum aut triste, sed totum iocundum & dulce debēt sonare, quales sunt: Dominus regnavit decorem indutus est. Dominus regnavit, exultet terra. Iubilate Deo. Iustus ut palma florebit: Quoniam absterget Deus omnem lachrymam ab oculis sanctorū, & iam non erit amplius neque luctus neque clamor, sed nec ullus dolor, quoniam priora transierunt. Hoc ipsum significat, quod in quibusdam ecclesijs sequentia post alleluia cantatur, suaui iubilo dulciq̄ canore. Notandum est autem quod in of-

Trium linguarū divinitas, ut omnis lingua confiteatur, quia dominus universitas in Iesus Christus in gloria est Dei patris. Quod & missa. titulus crucis ostēdit, qui scriptus fuit literis Hebraicis, Græcis, & Latinis, Iesus Nazarenus rex Iudæorum.

De sacerdotis confessu, dum epistola legitur, & graduale cantatur.

C A P . X X X I I I .

Marc. 1. **H**Akten⁹ tacitus sedebat sacerdos, illud insinuans, quod prædicante Ioanne, Christ⁹ quodammodo tacebat, quia non prædicabat aperte. Sed ut tradit Evangelista. Postquam traditus fuit Ioannes, venit Iesus in Galilæam, prædicans Evangelium regni Dei. Vel quia sedere victoris est, sessio sacerdotis Christi victoriam signat, qui post ieiunium vicit diabolum. Nam reliquit eum tentator, & accesserunt angeli & ministrabant ei.

De

De mutatiōe sacerdotis ab vna parte altaris ad aliam, cum lecturus est Euangelium.

CAPVT. XXXIII.

* Cōci. Valentinū. c. 10.
Anastasi⁹

His ergo rite præmissis, sacerdos ad sinistrā prim⁹ in eā partem altaris accedens, pronunciat Euāgeliū, * significans quòd Christus non venit sc. Germ. vocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiam. c. 1. D. Th. iuxta quod ipse dicit in Euangelio: Quia nō in⁹ & Vvald. digēt qui sani sunt medico, sed qui malè habēt: locis cita. per dextrā enim iusti, per sinistram peccatores c. 28. figurantur. Propter quod dominus quidem in Matth. 9. iudicio statuet oues à dextris, hœdos autem à Matth. 25. sinistris. Quidam tamen in hoc loco dixerunt, Alia rō. quòd ideò sacerdos in principio missæ consistit ad dextram. Cum autem pronunciat euangelium, conuertitur ad sinistram. Et circa finem, iterum redit ad dextram. Quia cultus fidei, pri- Malac. 4. mo fuit in populo Iudæorum, deinde transiuit Apoca. 11. ad gentes. Et circa finem iterum reuertetur ad Iudæos, ad prædicationem Enoch & Eliæ, qui conuertent corda patrum in filios, quoniam in Roma, 11. diebus illis saluabitur Iuda, & reliquæ Israël saluæ fient, Sed cum sacerdos qui pronūciat Euangelium, ipsi⁹ Christi representet personā, & Christus nō prædicauerit Gētibus, sed Iudæis, iuxta quod ipse dicit in Euāgelio: Nō sum missus nisi Matt. 15. ad oues, quæ perierūt domus Israël: vtrum illud recte dicatur, prudens auditor aduertat. ?

Quare diaconus, qui lecturus est Euangelium, dextrā pontificis osculatur.

CAP. XXXV.

H

Porro

Porrò cum Episcopus celebrat, omnia solens
 prius peraguntur. Diaconus enim dextra Pō
 tificis osculata, codicem Euangelij suscipiens de
 altari, benedictionem postulat ab Episcopo,
 qua data procedit ad pulpitem præcedentibus
 ceroferarijs, qui faculas ferunt accensas & thu-
 ribulum cum incenso. Iam figura mutatur. Nam
 Diaconus, qui prius repræsentabat prophetam,
 modo repræsentat Euangelistam. Inquit enim
 lex & prophetæ usque ad Ioannem, ex eo autē
 regnum cælorum euangelizatur. Puteus altus
 est, sed si fuerit diligenter eruderatus, haurie-
 mus aquam in gaudio de fontibus saluatoris.
 Diaconus ergo dextrā Pōtificis osculatur, quia
 prædicator euangelizare debet pro gloria sem-
 piterna, pro qua sponsa dicit in Canticis. Dextra
 illius amplexabitur me. Nam & angelus, qui re-
 surrectionis Christi gloriam venerat nuntiare,
 sedebat ad dextrā, stola candida coopertus. Li-
 cet ergo secundū apostolū, qui semināt spiritua-
 lia, metere possunt carnalia. Non est tamē semi-
 nandū pro carnalibus & terrenis, sed pro spiri-
 tualibus & æternis. Nam qui semināt in benedi-
 ctionibus, de benedictionibus & metet vitam
 æternam: Mercenarius enim est, qui de prædi-
 cationis officio non quærit præmium sempiter-
 num, sed commodum temporale.

Quādo manus & pedes summi pon-
 tificis debeant osculari.

C A P . X X X V I .

Osculum
 pedum.

CAETERUM subdiaconus vel Diaconus non
 manus, sed pedes Romani Pontificis oscu-
 latur,

latur, vt & summo Pontifici summam exhibeat reuerentiam: & cum illius ostendat vicarium esse, cuius pedes osculabatur mulier quæ fuit in ciuitate peccatrix. Adorandum est enim scabellum pedum eius, quoniam sanctum est, cuius pedes mulieres tenentes resurgentẽ à mortu sado rauerunt. Generaliter autem nemo debet manus summi pontificis osculari, nisi cum de manibus eius aliquid accipit, vel cum ad manus eius aliquid tribuit, vt ostendatur quòd ex utroque debemus ei gratias exhibere. Quia sicut semper dat propria, sic nunquam recipit aliena. Ipse verò præter oblationem panis nullam aliam oblationem manibus tangit, nisi quæ pro defunctis offertur. Quam ideò manibus accipit, vt eorum fugillet errorem, qui dogmatizant, eleemosynas non valere defunctis. Panem verò tangit propter reuerentiam sacrificij, quod ex pane conficitur. Eo quia vicarius est illius qui de se dicit: Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi. Cæteras autem oblationes ad pedes accipit, propter illud quod in Actibus apostolorum habetur, quoniam offerebant pretia eorum quæ vendebantur, & ponebant ante pedes Apostolorum.

De benedictione, quam diaconus petit & accipit.

C A P V T. XXVII.

SVscipiens ergo diaconus codicem Euangelij, benedictionẽ postulat ab episcopo, quia nullus debet prædicare, nisi mittatur secundum illud Apostoli: Quomodo prædicabunt nisi

H 2

prius

I N N O C E N T I I P P.

Matth. 9. prius mittantur? Et dominus inquit Apostolis:
 Luc. 10. Messis quidem multa, operarij auté pauci. Rogate ergo dominum messis, vt mittat operarios
 Esai. 6. in messem suam. Esaias quoque cum audisset vocem domini dicentis: Quem mittá? & quis ibit ex vobis? Respōdit, Ecce ego, mitte me. Dixit: q; dominus. Vade, & dices populo huic, audite
 Cur diaco audientes, &c. Pontifex ergo visibiliter benedici-
 no, & non cit Diacono, qui lecturus est Euāgelium, quod
 subdiaco: non fecit subdiacono qui lecturus erat episto-
 no benedi lam: quia Christus inuisibilis manens, legem &
 citur. prophetas, quæ per epistolam significantur, in-
 Matth. 10. uisibiliter misit & docuit, Euntes (inquit) prædi-
 cate dicentes, appropinquabit regnum cœlorū.
 Baruc. 3. Sed postquàm in terris visus est, & cum homini-
 bus conuersatus est, Apostolos & Euangelistas
 Luc. 9. visibiliter misit. Illi autem egressi circuibant ca-
 stella, euangelizantes & curantes vbique.

De susceptione codicis Euāgelij de altari.

C A P V T. XX XVIII.

Esai. 8. **T**Extus Euangelij sumitur de altari, quia de
 Differentia rufalem: non vtiq; lex Mosaica, quæ quondam
 inter legē exierat de mōte Sinai, sed euāgelica lex de qua
 Mosaicā dicit Propheta: Ecce dies veniunt dicit dñs, &
 & euange conseruabo testamētum nouum super domum
 licam. Israél, & super domum Iuda, non secundum tes-
 Hie. 31. tamentum quod dedi patribus eorum, cum es-
 ducerem eos de terra AEgypti. Sed dabo leges
 meas in mentes eorum, & in corde eorum su-
 perscribam eas, & ero illis in Deum, & ipsi erūt
 2. Cor. 3. mihi in populum. Lex quippe Mosaica scripta
 fuit

fuit in tabulis lapideis. Sed lex euangelica scribitur in tabulis cordis digito Dei. Nam illa datur habentibus cor lapideum. Sed hæc datur obedientibus, sicut ipse dicit in psalmis: Populus quem non cognoui seruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi. Psal. 117.

De his qui præcedunt Diaconum cum cereis & incenso. CAP. XXXIX.

Diaconus præmittit ceroferarios cum faculis & incenso, quia prædicator debet ex se prædicare odorẽ bonæ opinionis emittere. Secundum illud apostoli: Christi bonus odor fumus deo, in omni opinionis loco. Nam cuius vita despicitur, restat ut eius esse debet. prædicatio contemnatur, & dicitur. Medice cura te ipsum. Eijce primam trabem de oculo tuo, & tunc eijcies festucam de oculo fratris tui. Debet etiam desiderium & gaudium in cordibus auditorum accendere, quatenus & libenter audiant & gratanter obediant. Quis autem non desiderat bonum nuntium, & de bono nuntio quis non gaudet? Euangelium enim bonum nuntium, ipsa sui nominis interpretatione signat. Vel per hoc quod Episcopus duos præmittit acolytos ante diaconem, qui lecturus est Euangelium portantes cereos & incensum, notatur quod Christus præmittebat binos ante faciem suam, in omnem ciuitatem & locum, quod ipse erat venturus, præferentes coruscationes miraculorum, & odorem virtutum. Unde reuersi dixerunt: Domine in nomine tuo etiam demonia subiiciuntur nobis. Facies enim Christi conuenienter hic intelliguntur Apostoli, qui formam doctrinæ suæ populis ostendebant.

I N N O C E N T I I . P P .

bant. Propter quod ipsis aiebat: Qui vos recipit me recepit. Vel ideo librum Euangelicum præcedunt thuribulum & candelabrum, quia doctrinam Christi virtus & fama præibant, Euangelista testante. Exiuit Iesus in virtute spiritus in Galilæam, & fama exiuit in vniuersam regionem de illo, & ipse docebat in synagogis eorum.

Lucæ. 4.

Qualiter subdiaconus in eundo sequitur, & in redeundo præcedit, referens Euangelium. CAP. XL.

Diaconus præcedit vt doctor, subdiaconus autem sequitur vt auditor. Ille præcedit vt prædicet, iste sequitur vt ministret, quia dignus est operarius mercede sua. Secundum quod dominus in lege præcepit, non claudes os bouis triturantis. Post verò lectionem subdiaconus quasi sufficienter edoctus præcedit referens euangelium, quoniam mercedem Euangelij de sua ministracione reportat. Secundum illud quod

Matt. 19.

Deut. 25.

Matth. 10.

Ioann. 15.

Quid puluillus designat.

1. Cor. 9.

ipse Dominus promisit in Euangelio: Qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ recipiet. Quem ideo præmittit diaconus ad episcopum, vt ostendat fructum prædicationis referre, de quo dominus iusserat: Posui vos vt eatis & fructum afferatis & fructus vester maneat. In quibusdam tamen Ecclesijs subdiaconus præcedit diaconum, ferens puluillum, quem in libro supponat vt molliter sedeat, per puluillum, qui fesso supponitur ad quietem, signatur vitæ solatium, vt videlicet auditores, quasi pro mercede laboris prædicanti sibi necessaria subministrent. Nam inquit Apostolus: Qui altari

tari deseruiunt, cum altari participant.

Quare diaconus per vnā partē ascēdit in pulpitum, & per aliam descendit. CAP. XL I.

Procedit ergo diaconus cum silentio, nihil ferens præter codicem Euangelij. Propter illud quod Dominus ipse præcepit, neminem salutaueritis, & nihil tuleritis in via, Subdiaconus autem per vnā viam. Et diaconus per aliam ascendit in pulpitu. Quoniā ille docendo, iste descendendo procedit in augmentum scientiæ, vel quia ministrator per meritū operis, & prædicator per meritū oris progreditur in augmentū iustitiæ. De quo dicit Psalmista: Iustitia tua sicut montes Dei. Sed per eandē viam reuertuntur ad præsullem. Quia per finaliē perseuerantiā pertingitur ad premiū. Sicut dñs ait. Qui perseuerauerit vsq; in finē, hic saluus erit. Et quia prædicatio non sufficit sine opere. Cœpit enim Iesus facere & docere. Idcirco prædicator per eādē viam reuertitur, per quā ministrator accesserat. Vel ideō diaconus qui lecturus est Euangeliū, ab vna parte progreditur, & ab altera parte regreditur: quoniā apostoli pri^o prædicauerunt Iudeis, & postea gentilibus prædicauerunt: Secundū quod inquit ad Iudæos: Quia repulistis verbū Dei & indignos vos fecistis, ecce conuertimur ad gentes.

Quare versus Aquilonem legitur
Euangelium.

CAP. V. T. XL II.

Diaconus ergo in ambonem ascendit, vt annuntiet Euangelium, secundum illud propheta

H 4

phes

- Efai. 40.** pheticum: Super montem excelsum ascende tu,
 qui euangelizas Sion, exalta in fortitudine vo-
Matt. 10. cem tuã. Et dominus inquit in euangelio: Quod
 dico vobis in tenebris, dicite in lumine: & quod
 in aure auditis, prædicate super tecta. Nam & ip-
 se dominus ascendit in montem, vt Euangeliũ
 prædicaret. Et aperiens os suum, docebat disci-
Matt. 5. pulos suos, dicens: Beati pauperes spiritu, quo-
Ad aquilo niam ipsorum est regnum cœlorum, &c. Faciem
nem. autem suam versus aquilonem apponit, vt ostē-
Efai. 14. dat prædicationem Christi contra eum specia-
 liter dirigi, qui ait: Ponam sedem meam ad a-
 quilonem, & ero similis altissimo. Nam secun-
Hier. 1. dum prophetam, ab aquilone pandetur omne
Canti. 4. malum super habitatores terre. Aduersus ergo
 aquilonem legitur Euangelium, vt aquilo sur-
Lecturus gat & auster adueniat, id est, vt diabolus fu-
euangeliũ giat, & spiritus sanctus accedat. Vnde diaconus
facit. 4. munit, se signaculo crucis, ne diabolus qui bo-
cruces. nis insidiatur operibus, tollat ei deuotionem
 de corde, vel sermonem de ore. Sacerdos itaque
 vel diaconus cum lecturus est euāgelium, signa-
 re se debet in fronte, signare se debet in ore, si-
 gnare se debet in pectore, ac si dicat: Ego crucē
 Christi nō erubesco, sed corde credo, quod ore
1. Cor. 1. prædico. Prædicamus, inquit Apostolus, Iesum
 Christum, & hunc crucifixum: Iudæis qui-
 dem scandalum, Gentibus autem stultitiam.
Gal. 6: Nos autem gloriari oportet in cruce domi-
 ni nostri Iesu Christi, in quo est salus. Quia do-
Luca. 9. minus inquit in Euangelio, Qui me erubuerit,
 & meos sermones, hunc filius hominis erube-
 scet,

scet, cū venerit in maiestate sua, & patris, & sanctorum angelorum. Debet etiam signare librū & osculari. Librum osculatur diaconus vel presbyter, dicto euāgelio, & non prius, quasi dicat: Hic est liber crucifixi, per quem reconciliationem accepimus.

De crucis mysterio, & de multiplici eius effectu.

C A P V T. X L I I I.

Quam * profundum est crucis mysterium? * D. Da-
 quam arduum est sacramentum? Legitur masc. li. 4.
 enim quod Moyses ad mandatum domini de fid. or-
 mini serpētem erexit æneum pro signo. Quem thod. c. 12.
 aspicientes qui percussi fuerant à serpentibus san-
 nabantur, quod ipse Christus exponens in euā-
 gelio, inquit: Sicut Moyses exaltauit serpentem militis.
 in deserto, ita exaltari oportet filium hominis, Figurę cru-
 vt omnis qui credit in ipso, non pereat, &c. Le-
 gitur etiā, quod quum Ioseph applicuisset Ma-
 nassen & Effraim ad Iacob, statuens maiorem to-
 ad dextram, & minorem ad sinistram, vt eis se-
 cundum ordinem benediceret Iacob. Ille verò Ioan. 3.
 manus commutans, id est, modum crucis cancel-
 lans, dextram posuit super caput Effraim mino-
 ris, & sinistram super caput Manassæ maioris, &
 dixit: Angelus qui eruit me de cunctis malis, be-
 nedicat pueris istis, &c. Ezechiel autem audiuit Ezech. 9.
 dominū dicentē ad virum vestitū lineis, habētē
 atramentarium scriptoris ad renes. Transi per
 medium ciuitatis, & signa Thau in frontibus vi-
 rorum dolentium & gementium. Post hoc dicit
 septem viris: Transite per mediam ciuitatem,

H 5 &

& percutite omnem super quem non videritis
 Thau. Nemini parcat oculus vester. Ioanes quos
 Apoca. 7. que vidit angelum ascendentem ab ortu solis,
 habentem signum Dei viui, & clamavit voce
 magna quatuor angelis, quibus datum est nocere
 re terræ & mari, dicens: Nolite nocere terræ, &
 mari, neque arboribus, quoadusque signemus
 feruos Dei nostri in frontibus eorum. Hinc est,
 Exod. 18. cum dominus percuteret Aegyptiorum primo-
 genita, domos Hebræorum absq; læsione tran-
 scendit, eò quòd sanguinem in superliminari &
 Exod. 17. in vtroque poste vidisset. Dum Moyse manus
 tenebat extensas, Israël pugnans, Amalech sus-
 Exod. 15. perabat. Lignum missum in Marath, aquas dul-
 4. Reg. 6. corauit amaras. Et ad lignum missum in Iorda:
 Aliàs* ceci nem ferrum quod* inciderat enatauit. Hoc est
 derat. lignum vitæ in medio paradisi, de quo Sapiens
 Genes. 3. protestatur: Benedictum lignum per quod fit iu-
 Sapien. 14. stitia, quoniam regnauit à ligno Deus. Etenim
 Psalm. 92. correxit orbem terræ, qui non commouebitur.
 Sapien. 1. Qui dixerunt. Morte turpissima condemne-
 Ephes. 3. mus eum, nescierunt sacramenta Dei. Nec com-
 prehenderunt quæ sit latitudo & longitudo,
 quæ sit sublimitas & profundum. Crux ergo sa-
 nitatem restituit, benedictionem impendit, dis-
 scernit à perfidis, liberat à periculis, hostes ex-
 Laudes pellit, victores constituit. Crux mysterium fi-
 crucis. dei, firmamentum spei, clavis scientiæ, forma
 iustitiæ, magnificentia regum, gloria sacerdo-
 tum, inopum sustentatio, pauperum consola-
 tio, cæcorum dux, claudorum baculus, spes de-
 speratorum, resurrectio mortuorum.

Quos

Quomodo signum crucis sit exprimendum.

CAPVT. XLIII.

Est autem signum crucis tribus digitis exprimendum, quia sub inuocatione trinitatis imprimitur, de qua dicit propheta: Quis appendet tribus digitis molem terræ? ita quod à superiori descendat ad inferius, & à dextra transeat ad sinistram. Quia Christus de cælo descendit in terram. Et à iudæis transiit ad gentes. Quisdam tamen signum crucis à sinistra producunt in dextram: quia de miseria transire debemus ad gloriam. Sicut & Christus transiit de morte ad vitam, & de inferno ad paradisum, præsertim vt seipsum & alios vno eodemq; pariter modo consignet. Constat autem quod cum super alios signum crucis imprimimus, ipsos à sinistris consignamus in dextram. Verum si diligenter attendas, etiam super alios signum crucis à dextra producimus in sinistram, quia non consignamus eos quasi vertentes dorsum, sed quasi faciem præsentantes.

Esai. 40.

De salutatione quæ præmittitur euangelio.

CAPVT. XLV.

Diaconus ergo in ambone consistens, salutatur populum, dicens: Dominus vobiscum, illud obseruans quod dominus iusserat. In quam cunq; domum intraueritis, primum dicite: Pax huic domui. Stans ergo populus quod ante non fecerat, cum epistola legeretur deuotus & attentus, respondet: Et cum spiritu tuo. Statimq; diaconus vt eos beneuolos reddat & dociles subdit:

Matth. 10.

Luca. 10.

Sequens

INNOCENTII. PP.

Sequentia sancti euangelij, &c. Sed & ipsi cum reuerentia & honore respondēt: Gloria tibi domine, glorificantes dominum quod miserit eis uerbum salutis, sicut in Actibus apostolorum habetur. Et glorificauerunt dominum, dicētes: Ergo & gentibus dedit Deus pœnitentiam ad vitam.

Actu. II.

De præeminentia euangelij.

CAP. XLVI.

SANÈ sicut caput præeminet corpori, & ei cætera membra subseruiunt, sic euangeliū toti officio præcellit, & ei cæteræ partes intellectuæ

li ratione consentiūt. Hoc est uerbum uerbi, sermo sermonis, sapientia sapientiæ. Verbum uerbi quod erat in principio apud Deum, omnia per ipsum facta sunt & sine ipso factū est nihil. Sermo sermonis, qui uenit à regalibus sedibus, in simulatum portans imperiū, uiuus & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti. Sapientia sapientiæ, quæ attingit à fine usque ad finem fortiter, & disponit uniuersa suauius. Paradisus deliciarum, hortus aromatum, cella uinaria, cœnaculum uitæ, mensa propositionis, quadriga Amnadaab, turris Dauid, gazophylacium templi, thesaurus patrisfamilias. Hic est fons hortorum, puteus aquarum uiuentium, quæ fluunt impetu de Libano. Quocirca diaconus corde purū, ore castum se studeat exhibere, quatenus sacrosanctum Euangelium possit dignè proferre, quia puteus aquarum uiuentium, id est, euangelica prædicatio non fluit impetu, id est, liberè, nisi de Libano, id est, de corde casto, & ore candido. Non enim est speciosa laus in ore peccatoris.

Laudes euangelij. Sapien. 18. Heb. 4.

Sapien. 8.

Canti. 4.

Qualis debet esse diaconus.

Ecclesia. 15

catoris. Sed peccatori dicit Deus: Quare tu enarras iustitias meas, & quare assumis testamētum meum per os tuum? Hic iam non loquitur Moyses, qui ab heri & nudiustertius non eloquens est, sed impeditioris & tardioris linguæ factus est. Ex quo dominum loquentē sibi audiuit. Hic nō loquitur Esaias, qui de se dicit: Væ mihi quia tacui, quia vir pollutus labijs ego sum. Hic non loquitur Hieremias, qui dicit: A à à domine Deus, nescio loqui, quia puer ego sum. Sed loquitur pater in filio, quem constituit hæredem vniuersorum, per quem fecit & secula.

Psal. 49.

Exod. 4.

Esai. 6.

Hiere. 1.

Heb. 1.

Quare post euangelium liber & thuribulum ad episcopum reportantur.

CAP. XLVII.

EVangelio perlecto liber & thuribulum ad episcopum reportantur, quoniam ad eum omnia bona sunt referenda, à quo cuncta procedunt. Vnde multi psalmorum intitulatur, in finem psalmus David. Quia Christus est finis cōsummans, sed nō consumens, alpha & ω primus & nouissimus, initium & finis. Episcopus ergo thus odorat, & codicem osculatur. Quia Christus quod inspirauit & docuit, hoc approbat & acceptat. Deus enim nihil accipit, nisi quod efficit, nec remunerat, nisi quod donat. Quia sicut cuncta quæ facit, sunt bona: sic nulla sunt bona, nisi quæ facit. Nam vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona.

Qualis finis est christus.

Genes. 1.

* De symbolo quod post euangelium cantatur.

• Cōcil. Aegathens. c. 9. Tolta.

CAP. XLVIII.

Quia

3. cā. 1. Flo:
rēt. in vniō
ne Arme:
norum D. de
Thom. & quod
Vvaldēs.
locis cita:
tis. c. 28.
Rom. 10.
Curepisco
pus incipit
symbolū.
Iaco. 1.
Matth. 11.

Quia vero corde creditur ad iustitiam, ore
autem confessio fit ad salutem, vt osten-
dat ecclesia, q̄ euangelij verbū cor-
porum D. de recepit, mox fidei symbolum ore decantat,
Thom. & quod tamē episcopus incipit, vt significet quòd
Vvaldēs. omne bonum à Christo procedat. Nam omne
locis cita: datum optimum & omne donum perfectum de
tis. c. 28. sursum est, descendens à patre luminum. Quos
Rom. 10. circa ne musicus ille cœlestis diceret: Cantauis-
Curepisco mus vobis, & non saltastis, chorus catholicus
pus incipit euangelicæ doctrinæ consona voce respondet,
symbolū. & solēni tripudio fidem catholicam profitetur.
Iaco. 1. Symbolum autem græcè, latinè sonat indicium
Matth. 11. vel collatio. Tum quia fidei plenam indicat re-
gulam & perfectam rationē, tum quia simul in
vnum continet articulos fidei. Traditur enim
quòd postquam apostoli sanctum paracletum
acceperunt, cū iam forent ad prædicandū euan-
gelium profecturi, conferentes in vnū super arti-
culos fidei, statuerūt, vt sicut omnes erāt in fide
cōcordes, sic omnes vnā fidē cōcorditer prædica-
rēt, & ideò symbolū cōponentes, vnusquisq; bo-
lū, id est, particulam vnā apposuit. Vndē secun-
dum apostolorū catalogum duodecim particu-
las dinoscitur cōtinere. Symbolū ergo post euā-
geliū, fidem post prædicationem ostendit. Vndē
Ioan. 7: Ioannes, Hæc eo loquente, multi crediderunt
Roma. 10. in eum. Nam & secundum Apostolum fides ex
auditu, auditus autem per verbum Christi. Das-
masus autem papa constituit, vt symbolum can-
tetur ad missam, ex decreto sanctæ vniuersalis
Synodi apud Constantinopolim celebratæ.

De

De duodecim partibus vtriusq; symboli, tam
apostolici quàm Constantinopolitani

CAPVT. XLIX.

Credo in Deum patrem omnipotentem, Petrus.
creatorem cœli & terræ.

Et in Iesum Christum filium eius vnicum domi Andreas.
num nostrum.

Qui conceptus est de spiritu sancto, natus ex Iacobus,
Maria virgine.

Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus Ioannes.
& sepultus.

Descendit ad inferna, tertia die resurrexit à Thomas.
mortuis.

Ascendit ad cœlos, sedet ad dexteram Dei pa: Iacobus
tris omnipotentis. minor.

Inde venturus est iudicare viuos & mortuos. Philipp⁹.

Credo in spiritum sanctum. Bartholo⁹

Sanctam ecclesiam catholicam, sanctorum com mæus.
munionem. Mattheus.

Remissionem peccatorum. Simon.

Carnis resurrectionem. Thadde⁹.

Et vitam æternam. Amen. Mathias.;

Constantinopolitanum quoq; symbolum
dinoscitur continere duode-
cim clausulas.

Credo in vnum Deū. Patrem omnipotētē:
factorem cœli & terrę; visibilium omnium
& inuisibiliū. Et in vnum dominum Iesum Chri-
stum filiū Dei vnigenitū. Et ex patre natū ante
omnia secula. Deum de Deo lumen de lumine:
Deū verū de Deo vero. Genitū non factum, cō-
substātialem patri: per quem omnia facta sunt.

Qui

INNOCENTII. P. P.

Qui propter nos homines: & propter nostram salutem descendit de caelis. Et incarnatus est de spiritu sancto ex Maria virgine. Et homo factus est. Crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato: passus & sepultus est. Et resurrexit tertia die secundum scripturas. Et ascendit in caelum sedet ad dexteram patris. Et iterum venturus est cum gloria iudicare vivos & mortuos: cuius regni non erit finis. Et in spiritum sanctum dominum & viuificantem: qui ex patre filioq; procedit. Qui cum patre & filio simul adoratur & cōglorificatur, qui locutus est per prophetas. Et vnam sanctam catholicam & apostolicam ecclesiam. Confiteor vnum baptisma in remissionem peccatorum. Et expecto resurrectionem mortuorum. Et vitam venturi seculi. Amen.

Leuiti. 24. Isti sunt duodecim panes qui recentes & calidi super mensam propositionis, coram domino ponebantur. Hæc sunt dona quæ principes tribuum in consecratione altaris duodecim obtulerunt diebus. Duodenarius enim numerus multipliciter est consecratus. In. xij. Apostolis, in. xij. Prophetis, in. xij. Patriarchis, in. xij. exploratoribus, in. xij. principibus, in. xij. tribubus, in. xij. fontibus, in. xij. lapidibus, in. xij. sedibus, in. xij. horis, in. xij. mensibus, in. xij. annis, in. xij. signis in. xij. stellis, in. xij. gemmis, in. xij. portis, in. xij. angulis, in. xij. fundamentis, in. xij. virgis, in. xij. cubitis, in. xij. cophinis, in. xij. phialis, in. xij. acetabulis, in. xij. mortariolis, in. xij. bobus, in. xij. leunculis, in. xij. arietibus. Est autem numerus superabundans, constans ex duobus senarijs signis.

gnas

gnantibus perfectionem cogitationis & operis
 siue mentis & corporis. Ex ternario multiplicato
 per ter quaternarium, & quaternario per ternarium,
 signantibus fidem indiuiduę trinitatis,
 & quatuor Euangeliorum doctrinam, siue tres
 virtutes Theologicas catholicas, & quatuor vir-
 tutes politicas. Hic numerus ex suis partibus ag-
 gregatis, excrescit in se denarium, qui constat
 ex denario & senario, mandatorum executio-
 nem significans. Quia decem sunt legis manda-
 ta, quę sex diebus exequimur, excrescentes in
 charitatis perfectionem, quę secundum aposto-
 lum. xvj. proprietates habere dinoscitur. Chari-
 tas (inquit) patiens est, benigna est, non æmula-
 tur, non agit perperam, nõ inflatur, non est am-
 bitiosa, non quęrit quę sua sunt, non irritatur,
 non cogitat malum, non gaudet super iniquita-
 te, congaudet autem veritati, omnia suffert, om-
 nia credit, omnia sperat, omnia sustinet, chari-
 tas nunquam excidit.

XVI. pro-
 prietates
 charitatis.
 1. Cor. 13.

Quibus diebus symbolum fit dicendum in
 missa. CAPVT. L.

Symbolum autem in illis tantum solennitatibus
 sub cantari debet ad Missam, de quibus alibi
 qua mentio fit in simbolo, videlicet omnibus
 diebus dominicis, Natali domini, Epiphania do-
 mini, Cœna domini, Pascha, Ascensione, Pente-
 coste, omnibus festiuitatibus beatę Marię, san-
 ctę Crucis, Angelorum, Apostolorũ, Dedicatio-
 nibus ecclesiarum, & commemoratione omniũ
 Sanctorum, quanquam & ipsa fit dedicationis
 festiuitas. Infra octauas Natalis domini, exce-

* Concil.
 Agathens.
 c. 9.

I pta

INNOCENTII P.P.

Infra octava pta die Innocentum, in qua cantica lætitiæ subti-
 uas. centur. Tum quia vox in Rama audita est plo-
 Hier. 31. raturus & ululatus multus, Rachel plorans filios
 Matth. 2. suos, tum quia innocentes descenderunt ad in-
 feros, tum etiam quia non loquendo, sed moriē-
 do confessi sunt. In octaua tamen cantantur can-
 tica lætitiæ, propter resurrectionis gloriã, quam
 octaua signat. Infra octauas Epiphanię, Paschę,
 Ascensionis, Pentecostes, Apostolorum Petri,
 & Pauli, & Assũptionis virginis Marię. Vndeli-
 cet in natiuitate sancti Ioannis Baptistę, & festi-
 uitate sancti Laurentij symbolum nõ cantetur,
 in octauis eorum tamen cantatur, eo quòd in-
 fra octauas Apostolorum & assumptionis adue-
 niat, & ob hoc in octauis sancti Ioannis præfa-
 tio de apostolis, & in octauis sancti Laurentij
Mentio fe præfatio de Assumptione cantatur. Horum os-
 storum in mniū commemoratio fit in symbolo, quorum
 symbolo. dam tamen obscure, vt Epiphanię quę est festũ
 baptismatis, de quo continetur in symbolo, con-
 fiteor vnum baptisma. Cœnę domini quę est so-
 lēnitas eucharistię, ad quam respicit illud, quod
 in symbolo continetur sanctorum communio-
 nem. Angelorum qui nomine cœli debent intel-
 ligi, cum in symbolo dicitur: Creatorem vel fa-
 ctorem cœli & terrę. Secundum illud: In princis-
 pio creauit Deus cœlum & terram, id est, natu-
 ram angelicam & mundanam. Quibusdam ta-
 men videtur, in festiuitatibus angelorũ non esse
 symbolum decantandum, eo q̄ angeli nõquam
 habuerũt fidem sed speciem, non credentes sed
 agnoscentes. Dedicationis ecclesiarum, ad quã
respicit

respicit illud: Sanctam ecclesiam catholicam. Tunc enim (vt infra dicam) sanctificatur catholica ecclesia, cum dedicatur. Ad octauas respicit resurrectio mortuorum, de qua continetur in symbolo, Expecto resurrectionem mortuorum. In festo tamen Agnetis secundo symbolum non cantatur, quia licet celebretur in octaua, non tamen est festum octauæ. Vnde nec in Kalendario scribitur, nec in ecclesia pronuntiatur octaua.

Quidam non absurdè singulis diebus paschalibus sicut omnibus diebus dominicis symbolū cantant, à die resurrectionis vsq; ad festum Ascensionis. Quidam etiam in festiuitate sanctæ Mariæ Magdalenæ, dicentes illam apostolorū apostolam, symbolū cantant. Et in capella propriè cantatur, pro eo q̄ ipsa propriè vel prima resurrectionis gaudiū apostolis nuntiauit. De quibusdam tamen mentio fit in symbolo, in quorū cōmemoratione symbolum non cantatur, vt passionis & sepulturæ, quoniam illorum dierū officium, aliorum officiorum regulam nō sectatur.

A quibus symbolum sit cantandum.

CAPVT. LI.

Quia verò Christus nō venit prædicare Gætibus, sed Iudæis, iuxta quod ipse dicit in euangelio Apostolis, in viam gentiū ne abieritis, & in ciuitatem Samaritanorum nō intraueritis, donec post resurrectionē præcepit eisdē. Euntes in mundum vniuersum, prædicare Euangelium omni creaturæ. Idcirco Romano Pontifice solenniter celebrante, symbolum si dei non cantores in choro, sed subdiacones ad

I 2 altare

INNOCENTII. P. P.

altare decantant, ipsi & generaliter ad vniuersa respondet, vsq; dum Pontifex dicit: Pax domini sit semper vobiscum. Quoniam vsque post Christi resurrectionem, sola Iudeorum ecclesia, quæ per subdiacones designatur, qui sursum ad altare consistunt, corde credidit ad iustitiã, ore autẽ confessa est ad salutem. Sed ex tũc cãtores in choro respõdent, & vniuersa decantant, quia post resurrectionẽ ecclesia gentium quam can-tores designant, qui deorsum in choro cõsistũt, fidem Christi recepit, & laudum præconia saluatori persoluit. Inter Euangelium tamen & sacrificium chorus concinit offertorium. Quoniam inter prædicationem & passionem gentilitas fidei votum offerens decantauit, quando mulier

Matth. 5.

Cananæa de finibus Tyri & Sydonis egressa clamauit, & dixit: Misere mei domine fili David, filia mea à dæmonio malè vexatur, cuius tãdem fidem commẽdans Dominus ait, O mulier, magna est fides tua, fiat tibi sicut vis.

De offertorio. CAPVT. LII.

Dicturus sacerdos Oremus, præmittit Dominus vobiscum, quia nisi nobiscum sit dominus, ad salutem nostram orare nõ possumus.

* **D. Tho:** Statim autem canitur* offertorium, trahens no-
 3. p. q. 83. ar men ab offerendo, quia dum offertorium can-
 ti. 4. V val. tur, sacerdos accipit oblationes à populis vel ho-
 de Sacra- stias à ministris. Hilarem enim datorem diligit
 mental. ti. Deus. Ordo conueniens, vt post prædicationem
 4. c. 32. sequatur fides in corde, laus in ore, fructus in
 opere. Fides in symbolo, laus in offertorio, fru-
 ctus in sacrificio. Quapropter offerenda cantan-
 tur

tur, quia sacrificium laudis offertur. Vndè Psal-
mus: Circuibo & immolabo in tabernaculo ei⁹ Psal. 20.
hostiã iubilationis, cantabo & psalmũ dicã dño.
Et in Paralipomenon, Cum offerrent holocau- 1. Par. 5.
sta, cœperunt laudes canere domino: Et in diuer-
sis organis, quę David rex cōpererat, cōcrepare.

De silentio post offertorium,

* Vval. to.

CAP. LIII.

de Sacra-

Post hoc sacerdos silentium solitudinem ex- mental. ti.
petit, instãte memoria dominicę passionis: 4. c. 35.
illud insinuans, quòd Iesus iam non palam am-
bulabat apud Iudæos, cum cogitarët eum inter- Ioan. II.
ficere, sed abiit in regionem, iuxta desertum in
ciuitatem quę dicitur Effrem, & ibi morabatur
cum discipulis suis. Collegere ergo pontifices
& pharisæi consilium, & dicebãt: Quid facimus?
quia hic homo multa signa facit, si dimittimus
eum, sic, omnes credent in eũ, & venient Roma-
ni, & tollent nostrũ locum & gẽtem. Vnus autẽ
ex illis, Caiphas nomine, cum esset Pontifex an-
ni illius dixit eis. Vos nescitis quicquam nec co-
gitatis, quia expedit vobis, vt vnus homo pro
populo moriatur, & non tota gens pereat. Ab il-
lo ergo die cogitauerunt, vt interficerent eum. * Diony. d.

Silentiũ ergo sacerdotis, latibulũ Christi signat. eccle. Hie.

De ablutione manuum antequam sacrificium c. 3. Vvald.
offeratur. CAP. LIIII. de Sacra-

Notandum verò, quòd quum sacerdos di- mental. ti.
xisset: Oremus, nõ statim orationem sub: 4. c. 34. D.
iungit, sed antequã ad altare procedat, manus Th. 3. p. q.
abluit, quatenus lotis manibus oblationem acci 83. artic. 5.
piat, incensum offerat, & orationem effundat. ad. 1.

I 3 Scriptum

Exod. 30. Scriptum est enim in Exodo: Facies labiū eñeū, ponesque illud in tabernaculum testimonij ad altare, & missa aqua lauabunt in ea Aaron & filij eius, manus suas & pedes, quando ingressuri sunt in tabernaculum testimonij, & quando accessuri sunt ad altare. Cū ergo iam manus suas

Bina lotio lauisset Episcopus, ingressurus tabernaculum, tunc iterum manus abluit, cum accessurus est ad altare, vt magis magisque mundatus offerat hostiam immaculatam, sanctam, Deo placentem.

Psal. 30. Vnde Psalmista, cum esset mundatus, petebat amplius emundari. Amplius (inquit) laua me ab iniustitia mea, & à delicto meo munda me. Sacerdos igitur hostiam oblaturus, debet conscientiam lauare lachrymis pœnitentiæ. Secundum illud:

Psal. 6. Lauabo per singulas noctes lectum meū lachrymis meis stratum meum rigabo. Nam & Christus antequam verum & vnicum sacrificium in ara crucis offerret, in resurrectione Lazari lachrymas effudit miseratus, Euangelista testante. Iesus (inquit) infremuit spiritu, turbauit semetipsum & lachrymatus est.

Ioan. 11.

De corporalibus, & quare vna pars extenditur, & altera complicatur.

CAPVT. LV.

INterim verò diaconus corporales pallas super altare disponit, quæ significant lintheamina, quibus inuolutum fuit corpus Iesu. Pars autem quæ plicata ponitur super calicem, signat sudarium, quod fuerat super caput eius separatim in uolutum in vnum locum. De his itaque tantum reperitur in canone, Cōsulto omnium cōstituimus vt sacrificium

Constitutio de pallis lineis.

ficium altaris non in serico panno aut intincto D.
 quisq; celebrare præsumat, sed in puro lineo ab distin. 1. c.
 episcopo consecrato, terreno scilicet lino pro Consulto.
 creato atq; contexto, sicut corpus domini no: * D. Tho.
 stri Iesu Christi in sindone linea munda sepultu 3. p. q. 83. ar
 fuit. Potest tamen & in his aliud figurari. Du: ti. 3. ad. 7.
 plex est enim palla, quæ dicitur corporalis, vna Ne pscrui:
 quam diaconus super altare totam extendit, al: temur, sed
 tera quam super calicem plicatã imponit. Pars credamus
 extensa, signat fidem: pars plicata signat intellectione mysteria.
 Etum. Hic enim mysterium credi debet, sed cõ: 1. Tim. 1.
 prehendi non valet, vt fides habeat meritum, Psal. 63.
 cui humana ratio non præbet experimentum. Prou. 25.
 Credamus ergo de corde puro, conscientia bo: Ioan. 6.
 na & fide non ficta. Sed non præsumamus discu:
 tere, quia defecerunt scrutantes scrutinio. Scri:
 ptum est enim, quia perscrutator maiestatis op:
 primetur à gloria. Nam qui dixerunt, durus est
 hic sermo, & quis potest illum audire? abierunt * Incensum
 retro, & iam non ambulant cum Christo. significat

De oblatione & incenso, & quare sacerdos ter: aromata
 tio circumducit & reducit incensum, & qua delata à sã
 re totum vndiq; incensatur altare. ctis mu:
 lierib⁹ ad

CAPVT. LV I.

TVnc exurgens sacerdos ad altare procedit, sepulchrũ.
 vbi mysticam oblationem accipit à mini: Vval. de sa
 stris. Illud insinuans quod Ioãnes euãgelista de: crametal.
 scribit. Iesus, inqt, ante sex dies Paschæ venit in tit. 4. c. 31.
 Bethania, vbi fuerat Lazarus mortuus, quẽ susci D. Tho. 3.
 tauit Iesus. Fecerunt autẽ ei cœnã ibi, & Martha p. q. 83. art.
 ministrabat. Oblatione suscepta, statim adole: 5. ad. 2.
 tur incensum, per quod illud innuitur, qd statim Ioan. 12.

I & per

per euangelistam subijcitur. Maria ergo accepit libram unguenti Nardi pistici pretiosi, & unxit pedes Iesu, & domus impleta est ex odore unguenti. Quod autem sacerdos tertio superducit Magdalenam & circumducit incensum, designat quod Maria ter unxit Iesum, & adhibuit unguentum circa corpus Iesu. Primo cum unxit pedes ipsius in domo Lucae. 7. Simonis Pharisei. Secundo cum in domo Simonis leprosi super caput eius unguentum effudit. Ioan. 12. Tertio cum emit aromata ut veniens ungeret Iesum, iam positum in sepulchro. Voluntas enim pro facto reputatur, cum & per ipsam non steterit, quo minus expleuerit quod incepit. Quod undique totum incensatur altare, designat quod factum illud, totam undique respargit ecclesiam. Matth. 26. Sicut dominus ipse testatur. Amen dico vobis, ubicunque predicatum fuerit hoc euangelium in toto mundo dicetur quod haec fecit in memoriam eius. Moraliter autem incensum de ubiouis adolendum est in thuribulo cordis, igne charitatis, ut odorem suauitatis emittat. De quo dicit scriptura: Eccles. 45. Fungi sacerdotio, & habere laudem in nomine ipsius, & offerre illi incensum dignum in odorem suauitatis. Hoc enim incensum sacerdos accepit, id est, Christus acceptat, & incensat ex eo sacrificium & altare.

* Dionys. De modo & ordine sacrificium offerendi.

c. 3. de eccles. Hier. CAPVT. LVII.

Ministerium subdiaconi. **V**erum libet adhuc oblationis mysterium explicare. Subdiaconus enim calicem preparatum subdiacrat, panem & vinum in illo disponens, quia nimis rursus lex, quae per subdiaconum hic congrue designatur,

tur, huius oblationis mysterium præsignavit,
 docens quòd Melchisedech rex Salem protulit Gene. 14.
 panem & vinum. Erat enim Dei sacerdos altis-
 simi. Quod exponens Propheta dicit ad Chri- Psal. 109.
 stum. Tu es sacerdos in æternum, secundum or-
 dinem Melchisedech. Diaconus autem calicem Ministe-
 præparatum accipiēs, in altari componit. Quo- riū diaco-
 niam euangelium, cuius est figura diaconus, hu- ni.
 ius sacrificij ritum cōmendavit ecclesiæ, quam
 per altare suprà diximus figurari. Prius tamen
 diaconus patenam cum hostia tradit episcopo, * D. Tho.
 quàm episcopus ipse super altare disponit, infi- 3. p. q. 73. ar-
 nuans quòd ipsemet Christus * hoc sacramentū tic. 5.
 primum instituit, & ecclesiæ tradidit celebra-
 dum, dicens: Hoc est enim corpus meum, quod 1. Cor. 11.
 pro vobis tradetur, hoc facite in meam comme-
 morationem. Episcopus * aquam vino commi- Cur aqua
 scet in calice, quia Christus populum reconci- admisceat
 liauit in morte. Scriptum est enim quòd aquæ vino.
 multæ sunt populi multi, Christus autē sangui- Apoca. 17.
 nem suum effudit pro populo, sicut ipse testatur, * D. Tho.
 Hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro 3. p. q. 74.
 multis effundetur in remissionem peccatorum. arti. 6. 7. 8.
 Et de latere Christi simul exiuit sãguis & aqua. Vual. d. sa-
 Quatenus nec Christus sit sine populo, nec po- cra. tit. 4.
 pulus sine Christo. Quia cum aqua vino misce- c. 31. 6. Sy-
 tur, Christus & populus adunantur. Verum hoc nod. gene-
 quoque mysterium lex Mosaica figurat, sicut ra. c. 33. Flo-
 exponit Apostolus, dicens: Bibebant autem de rét. sub Eu-
 spiritali consequente eos petra, Petra autem genio. 4.
 erat Christus. Quapropter ampullam cū aqua 1. Cor. 10.
 subdiaconus tradit episcopo, quã ep̃s fundit in
 I 5 calicem,

calicem, vt sicut aqua non separatur à vino, sic nunquam populus separetur à Christo. Calix ponitur ad dextrum latus oblatae, quasi sanguinẽ suscepturus: qui de latere Christi dextro creditur vel cernitur profluxisse. Nam sicut panis in corpus, ita profecto vinum transubstantiatur in sanguinem. Porrò cum sacerdos accipit patenam & vrceolum, calicem & thuribulum: patenam cum hostia, vrceolum, cum aqua, calicem cum vino, thuribulum cum incenso, efficit super ea crucis * signaculum, vt per crucis virtutem omnis * comitatus diabolicæ malignitatis effugiat, ne contra sacerdotem vel sacrificiũ aliquo modo præualeat, ob hoc & in modum crucis superducit & circumducit incensum & sacrificiũ ad altare, quatenus & crucis signaculo & thuris incenso diabolicæ fraudis malignitas extricetur. Sicut prædiximus & ostendimus ad id vtrumque valere.

De patena super quam sacrificiũ panis offertur. CAP. LVIII.

Patena dicitur à patendo, cor latum & amplitudinem signat, super hanc patenam, id est, super latitudinem charitatis, sacrificium iustitiæ designat. debet offerri, vt holocaustũ animæ pingue fiat. Hanc latitudinẽ cordis Apostoli habebant, cum Petrus aiebat: Et si oportuerit me mori tecũ, nõ te negabo. Similiter & omnes discipuli Christo dixerũt. Propter quod dominus intulit dicens. Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma. Sed latitudo cordis ab eis aufugit & latuit, cum omnes discipuli relicto magistro fugerunt & la-

& latuerunt. Et ideò post susceptam oblatam sacerdos abscondit sub corporali patenam, vel ab altari remotam subdiaconus retro continet involutam, per quod discipulorum fuga vel latibulum designatur, qui dum verum sacrificium offerretur, fugerunt relicto Christo, sicut eis ipse se prædixerat: Omnes vos fugam & scandalum patiemini in me in hac nocte. Scriptum est enim: **Zach. 13.** Percutiam pastorem, & dispergentur oves gregis, postquam autem surrexero, præcedam vos in Galileam. Et ideò sacerdos dominicæ resurrectionis annunciaturus * euangelium, resumit patenam, quia cum esset sero die illo vna sabbatorum, & fores essent clausæ, ubi erant discipuli congregati propter metum Iudæorum, venit Iesus, & stans in medio dixit eis: Pax vobis, resumens oves quæ trepidantes aufugerunt. **Ioan. 10.**

De sacerdotis inclinatione

C A P. L I X.

Tunc sacerdos inclinans, orat primùm pro se, deinde pro populo, monens vt populus oret pro ipso. Orate, inquit, pro me fratres. Debemus enim pro inuicem orare secundum Apostolum, vt saluemur. Nam & dominus inquit in euangelio: Amē dico vobis quia si duo vel tres consenserint de omni re super terram quancunq; petierint, fiet eis à patre meo qui est in cælis. Oravit autem & Christus primum pro se, deinde pro populo dicens: Pater, venit hora, clarifica filiū tuū, vt & filius tuus clarificet te. Pater sancte, serua eos quos dedisti mihi, vt sint vnum, sicut & nos. Per hoc autem quod sacerdos inclinat se, humi-

Iacob. 5.

Matt. 18.

*** D. Th. 3.**

P. q. 21.

Oratio

Christi.

Ioan. 17.

- Philip. 2. humiliationem Christi signat, qui exinanivit semetipsum, formam serui accipiens, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. Nunc tandem sacerdos dicit orationem quam intermisit, quia tunc demum Christus redit Hierosolymam ad domum orationis quam ad tempus deseruerat, cum secesserat in Effrem. Sic enim habetur in Euangelio: Cum venisset Iesus Hierosolymam, intrauit in templum Dei, & eiecit vendentes & ementes de templo, dicens: Dominus meus mea domus orationis vocabitur.
- Ioan. 11.
- Matt. 21.

*Vual. d. sa
cramental.

tit. 4. c. 35.
num. 10.

Ioann. 12.

Finis ora-
tionis sit
principium
præfationis.

De præfatione. *

CAPVT. LX.

Quia verò iterum iam palam ambulabat Iesus, ita quòd in crastinum turba multa quæ conuenerat ad diem festum, cum audissent quia Iesus venit Hierosolymam, acceperunt ramos palmarum, & obuiam processerunt clamantes: Osanna, benedictus qui venit in nomine domini rex Israël. Leuat ergo sacerdos manus & vocem, dicendo palam: Per omnia secula seculorum. Finis orationis est principium præfationis, per quod sacerdos insinuat, quod Christus est lapis angularis, qui fecit vtraque vnum, Iudæos continens & Gentiles, vt sit vnum ouile & vnus pastor. Vnde post laudem Iudeorum Euangelista describit fidem Gentilium. Erant, inquit, Gentiles quidam ex his qui ascenderant vt adorarent in die festo, hi rogauerunt Philippum dicentes: Domine: volumus Iesum videre. Dicturus autem sacerdos orationem dignissimam, præmittit salutationem, optans nos tales

INNOCENTII PP.

exercituū, plena est omnis terra gloria eius. Le
Matth. 21. gitur quoque in Euangelio, quòd qui præibant,
 & qui sequebantur, clamabant dicentes: Osana
 * **Vval. de** na filio David, benedictus qui venit in nomine
 sacramen- domini, Osanna in altissimis. Vox * angelorū
tal. titu. 4. trinitatis & vnitatis in Deo commendat arcas
c. 35. cōcil. num, vox hominum diuinitatis & humanita-
Vasense. tis in Christo personarū sacramentum. Potest tas
can. 6. men præfationis officium ad illud referri, quòd
Luc. 21. Iesus ascendit in cœnaculum magnū stratum:
 In quo multa locutus est cum discipulis suis, &
 gratias agens, hymnum retulit Deo patri,
Ioan. 18. quod Ioannes euangelista describit, vsque dum
 egressus esset transtorrentem Cedron, de quo
Matth. 26. dicit Matthæus: Et hymno dicto, exierunt in
 montem oliueti. Gelasius Papa tractus & hy-
 mnos composuit, & sacramentorum præfatio-
 nes cauto & elimato sermone dictauit. Sixtus
 autem hymnum Sanctus, Sanctus, Sanctus, can-
 tari constituit.

PER omnia secula seculorum.
Amen. Dominus vobiscum.
 Et cū spiritu tuo. Sursum corda.
 Habemus ad dominum. Gratias
 agamus domino Deo nostro. Di-
 gnū & iustum est. Verè dignū
 & iustum est, æquū & salutare.

Nos

Nost tibi semper & vbiq; gratias agere. Dñe sancte pater omnipotēs æterne Deus. Per Christum dominum nostrum. Per quem maiestatem tuam laudant angeli, adorant dominationes, tremūt potestates. Cœli cœlorumq; virtutes ac beata seraphin socia exultatione cōcelebrant. Cum quibus & nostras voces, vt admitti iubeas deprecamur, supplici confessione dicentes..

De expositione præfationis eiusdem.

CAPVT. LXI.

Monet ergo sacerdos, vt corda sursum habeamus ad dominum, secundum exhortationem apostoli dicentis: Quæ sursum sunt querite, & non quæ super terram. Nam vbi est thesaurus tuus, ibi & cor tuum. Multi quidem dum ore loquuntur cœlestia, corde meditantur terrena. Quibus dominus improperat per prophetã: Populus hic me labijs honorat, cor autem eorũ longè est à me. In qualibet ergo oratione peccatum est, sed in ista periculum, Cor habere diuisum

Sursum
corda.
Colos. 3.
Matt. 6.
E sai. 26.
Ne sit cor
sum

ab ore di- sum ab ore, os habere diuisum à corde. Nam qui
uisum. semetipsum non audit, Deus illum nō exaudit.

Chorus ergo respondens profitetur se sacerdo-
tis monita suscepisse, cum ait: Habemus ad do-
minum. Diligenter ergo prouideat, ne cor has-
bens deorsum ad seculum, spiritui sancto dama-
nabiliter mentiatur. Sacerdos postquam atten-

Gratias a- tos reddit & deuotos, hortatur vt gratias aga-
gamus do mus domino Deo nostro. Quoniã ipse est Deus
mino Deo id est, creator, ipse est dominus, id est, redēptor.
nostro. Ipse enim est noster Iesus, id est, Saluator. Tunc

erit verissimè noster, cum erit omnia in omni-
bus, id est, sufficientia singulorum, quoniam ipse
se est Deus qui de nihilo nos creauit, ipse est do-
minus, qui sanguine suo nos redemit. Ipse est no-
ster, qui sui munere nos saluabit. Qui creando
nobis dedit naturam, qui redimendo dedit gra-
tiam, & saluando conferet gloriam. Chorus ergo
respondens, sacerdotis verbum approbat &

Dignū & affirmat. Dignum, inquit, & iustum est, Dignū
iustū est. quantum ad dominum, quia ipse est dominus
Deus noster. Iustum est, quantum ad nos, quia

nos sumus populus eius, & oues pascuæ eius. Verè
dignū & iustum est, æquum & salutare. Nos
tibi semper, &c. Dignum, quia nos mera volun-
tate fecisti. Iustum, quia nos pura misericordia
redemisti. AEquum, quia gratuito nos iustifi-
cas. Salutare, quia nos perpetuò glorificas. Age
re gratias tibi domine sancte, vbique pater om-

Psal. 102. nipotens, semper æterne Deus. Vndè Psalmista.

In omni loco dominationis eius benedic anima

Psal. 33. mea domino. Et iterum: Benedicam dominum

in

in omni tempore, semper laus eius in ore meo.
 Per Christum dominum nostrum. Aduocatum 1. Ioan. 2.
 enim habemus apud patrem Iesum Christum Hebr. 5.
 dominum iustum, qui interpellat pro nobis, &
 ipse est propitiatio pro peccatis nostris, qui exau-
 ditur, in omnibus pro sua reuerentia. Per eum
 ergo quasi per mediatorem laudes efferimus.
 Per eum quasi per aduocatum gratias exhibe-
 mus. Per quem maiestatem tuam laudant ange-
 li, adorant dominationes, tremunt potestates.
 Per illum itaque laudant, adorant & tremunt, per
 quem omnia facta sunt, per quem omnes spirituū or-
 dines sunt creati. Nā dixit Deus, fiat lux, & fa-
 cta est lux. Verbo dixit, & verbo fecit, quia ver-
 bo domini cœli firmati sunt. Et in principio erat
 verbū, & verbū erat apud Deū. Omnia per ip-
 sum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Lau-
 dant. Vndè Psalmista. Laudate eū omnes ange-
 lieus. Adorant. Vndè Esdras, Exercitus cœli te
 adorant. Tremunt. Vndè Iob: Colūnæ cœli con-
 tremiscunt, & pauēt aduentū eius. Tremere ve-
 rò dicuntur, non metu formidinis, cū sint perfe-
 ctè beati, sed administrationis affectu, vel obe-
 dientiæ famulatu, cum secundum apostolum, Heb. 1.
 Omnes sunt administratorij spiritus in ministe-
 rium destinati. Cœli dicuntur laudare, quia lau-
 dis præstant materiam. Vndè Propheta: Cœli laudant
 cœlorum & aquæ quæ super cœlos sunt laudent Deum.
 nomen domini. Vel per cœlos hic thronos ac-
 cepit, quia dominus ait: Cœlum mihi sedes est.
 Seraphin ardens vel succendens interpretatur, Seraphin.
 eo quòd præ cæteris ardent & succenduntur in

K

charis

charitate. Reperitur autem hoc nomen & neutrum & masculinum. Sed neutraliter terminatur in, n, vt in hoc loco beata Seraphin. Masculinè terminatur in, m, vt in propheta, Seraphim clamabant, alter ad alterum. Verùm cum nouè

Esai. 6. Cur in præ sint ordines angelorum, quare tribus exclusis, fatiõen non tantum sex in præfatione ponuntur? an non illi exprimũt cum cæteris maiestatem diuinam glorificantur nouè & adorant? Absit. Nam virtutes cælorum, omnes ordines comprehendunt. Vndè Psalmista: Verbo angelorũ. domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius, omnis virtus eorum. Et iterũ: Dominus virtutũ ipse est rex gloriæ, vel forte licet occulta, tamen certa prouisum est ratione. Dionysius quippe de cœlesti tres esse tradit ordines angelorum trinos in sin Hierar: gulis ponens, vt similitudo trinitatis eis insinuetur impressa. Sũt enim tres ordines superiores, & D. Th. tres inferiores, tres medij. Superiores, Seraphin i. p. q. 108. Cherubin, throni. Medij, dominationes, principatus, potestates. Inferiores, virtutes, archangeli, angeli. De singulis autem hic ordo medius * i. lib. sen. d. 3. d. Th. i. pa. q. 45. artic. 7. subtrahitur, de superioribus Cherubin, de medijs principatus, de inferioribus autem archangeli. Quia ad comparationẽ trinitatis æternæ (cuius maiestas hic præcipuè commendatur) omnis alia trinitas diminuta reperitur & imperfecta. Nam quis in nubibus æquabitur domino?

Vestigiũ aut quis similis erit Deo inter filios Dei? Quod trinitatis dam enim increatæ trinitatis vestigium * re in creatu: lucet in omnibus creaturis, tam in angelis, quàm in homine quàm in mundo. Nam ad angelũ inquit propheta. Tu signaculũ similitudinis

ple:

plenus sapientiæ: & perfectus decore. De homi-
 ne dicit scriptura. Fecit Deus hominem ad ima- **Gen. 1.**
 ginem & similitudinem suam. De mundo dicit
 apostolus. Inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt **Roma. 1.**
 à creatura mundi conspiciuntur intellecta. Quæ-
 libet autem trinitas, siue spiritualis in angelo,
 siue corporalis in mundo, siue spiritualis & cor-
 poralis in homine, similitudinem quandam di-
 uinæ trinitatis ostendit, ipsius tamen similitudi-
 nis non perficit veritatem. Deus enim est spiri- **Quid tris-**
 tus increatus, immensus, incommutabilis: sum- **nitas.**
 me potens, summe sapiens, summe bonus. In-
 creatus, quia non incœpit in tempore vel ex
 tempore. Immensus quia non circumscribitur lo-
 co. Incommutabilis, quia non variatur * in fa- *** Aliàs af-**
 cto. Summe potēs, cui nihil est impossibile. Sum **fectu.**
 me sapiens, cui nihil est ignoratiæ. Summe bo-
 nus, cui nihil est inuidentiæ. A quo omnia, in **Roma. 11.**
 quo omnia, per quem omnia. A quo sunt poten-
 ter creata. Per quem omnia sunt sapienter for-
 mata. In quo omnia sunt diligenter conseruata.
 Creata per potentiam, formata per sapientiam,
 conseruata per diligentiam. Creata per potens-
 tiam, patrem causam efficientem. Per sapiens-
 tiam, filium causam afficientem. Per diligen-
 tiã, spiritum sanctũ causam perficientem. Tres **1. Ioan. 5.**
 em̄ sunt qui dant testimoniũ in cœlo, pater, ver-
 bũ, & spiritus sanctus, & hi tres vnũ sunt. Tres
 personaliter, sua quisq; ratione distinctus. Pater
 generatione, Verbũ filiatione, Spiritus sanctus
 processione, vnũ * efficialiter. Totum omnes **Alias * eff-**
 Quod singuli natura, potētia, volū tate. Et omni- **sentialiter**

no quicquid secundum substantiam prædicatur. Hanc æternam & indiuiduam trinitatem laudant angeli, adorant dominationes, tremunt potestates. Cum quibus & nostras voces. Duas enim omnipotens Deus rationabiles condidit naturas, angelicam & humanam, quæ laudibus diuinis insisterent, & ei gratiarum actiones redderent, quas dum pari voto concelebrant, tanquam superiores & inferiores chordæ in cœlesti cithara sociens

Apoca. 15. tur. De qua dicit Ioannes. Et audiui vocem citharæ dorum citharizantium in citharis suis, & cantabant quasi canticum nouum. Supplici confessione, quasi non superba præsumptione, sed humiliter laude dicentes. Sanctus, Sanctus, Sanctus dominus Deus Sabaoth. Ter dicitur sanctus, & semel Deus dicitur, ut trinitatis & unitatis mysterium comprobetur. Hoc non solum Seraphim clamabant, sub excelso Dei solio secundum prophetam,

Efai. 6. Sed & quatuor animalia, secundum Apocalypsim

Apoca. 4. in circuitu sedis, requiem non habebant die ac nocte dicentia: Sanctus, Sanctus, Sanctus, dominus

Sæctus dominus. Deus omnipotens. Sanctus dicitur, id est, sanctificans, non autem sanctificatus. Unde sancti estote,

Leu. 19. & 20. quia ego sanctus sum dominus Deus vester. Sanctus pater dicente filio: Pater sanctifica eos in veritate quos dedisti mihi, quia tu sanctus es: Sanctus filius angelo protestante. Quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei. Sanctus spiritus Christo dicente: Accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. Dicitur autem dominus Deus Sabaoth, id est, dominus exercituum, videlicet angelorum & hominum, quorum terribilis

Ioan. 11.

Luc. 1.

Ioan. 20.

Deus Sabaoth.

ribilis

ribilis vt castrorum acies est ordinata: tot enim exercitus habet Deus in terra, quot sunt ordines in Ecclesia: tot habet in cœlis, quot ordines sunt in angelis. Pleni sunt cœli & terra gloria tua. Nomine cœlorum & terræ, angeli & homines diuina pleni gratia, perhibentur, vel ad literam cœlum & terra gloria diuina replentur, quia * deitas est vtiq;. Vnde Propheta. Si ascendero in cœlum, tu illic es, Si descendero ad infernum ades. Super omnia non elatus, subter omnia non prostratus, intra omnia non inclusus, extra omnia non exclusus. Vnde reperitur in Iob, Iob. ii. Excelsior cœlo est, & quid facies? profundior inferno, & vnde cognosces? longior terra mensura eius, & latior mari. Quia vero necessarium est ad æternam salutem, incarnationis mysterium confiteri, recte subiungitur: Benedictus qui venit in nomine domini. Ego, inquit, veni in nomine patris mei, nomen patris est filius, de quo dicit propheta: Ecce nomen dñi venit de longinquo. Osanna in excelsis. Verbum Hebræum est, quod signat, salua obsecro, compositum ex Osi, quod est salua, & Anna quod est interiectio obsecrantis. Vel Osi & Anna duæ sunt dictiones per eclipsem prolatae. Bis autem dicitur Osanna propter duas partes salutis, quæ sunt stola mentis & stola carnis, quibus sancti beatificantur in gloria. Hic laudis versiculus in psalmo. cxvij. reperitur. Quod enim turbæ dixerunt: Osanna, hoc est, quod ibi dicitur: O domine saluum me fac, & eisdem verbis subiungitur, Benedictus qui venit in nomine domini.

K 3

CAPIT.

CAPITVLA TER-
TII LIBRI.

- 1 De silentio post præfationem, vbi triplex ratio ipsius assignatur, allegorica, tropologica, & historica, agitur etiam de flabello.
- 2 De his quorum memoria colitur in secreta, vbi dicitur quur ante canonem in plerisque sacramentarijs imago Christi depingitur.
- 3 De primis signis quæ fiunt primò super oblata & calicem, vbi agitur de trina Christi traditione, quæ facta est à Deo, à Iuda, à Iudæo. Docetur etiam quòd ea quæ sacris offeruntur altaribus, & dona & munera & sacrificia nuncupantur, cur sacrificia pluraliter nominentur, cum vnum sit sacrificium singulariter, & quod dicitur sanctum sacrificium illibatum.
- 4 De tribus ecclesiæ sacrificijs.
- 5 Pro quibus sacrificium offeratur, vbi distinguitur, quibus videlicet, & pro quibus sacrificium altaris sit offerendum, agitur etiam de duplici potestate, spiritali & temporalis, ecclesiastica & mundana, quur etiam sacerdos vel presbyter dicat, Offerimus, quum vnus sit ille qui offert.
- 6 In quo loco debeant viuorum nomina recitari, vbi tra

ubi traditur, quòd vsque ad finem missæ fideles debent in ecclesia permanere, quid sit Deum meminisse & obliuisci, Quæ ratione sacrificium laudis Eucharistia nuncupatur.

- 7 De tribus bonis, pro quibus sacrificium laudis offertur, tēporalib⁹, spiritualibus & æternis.
- 8 Quòd sacrificium altaris æqualiter offertur toti trinitati.
- 9 De trina commemoratione sanctorum quæ fit in Secreta.
- 10 Quare non fit commemoratio in canone confessorum.
- 11 Quòd sacrificium soli Deo offerendum est, ubi distinguuntur duæ species seruitutis, videlicet Latria & Dulia, agitur etiã de tribus petitionibus, quas B. Gregorius adiecit in canone. Et de triplici pace quæ postulatur in missa.
- 12 De quinque signis quæ secundo fiunt super oblata & calicem, ubi agitur de Christi venditione, de persona venditoris & venditi & eumentis. Exponitur etiã tripliciter & illa clausula. Quam oblationem digneris facere benedictam, ascriptam, ratam rationabilē & acceptabilem.

L I B E R

Tertius.

De silentio post præfationem.*

C A P V T . I .

* Vval. de sacramen-
tal. ti. 4. c.
35. D. Th.
3. p. q. 83. ar-
ti. 4. ad. 6.

Quid desi-
gnat silen-
tium.

Ioann. 12.

Ost acclamatum præconium, sequitur secretum silentium. Nam vt Ioannes Euangelista describit, vbi Iesus honorifice fuit receptus à turbis: tum pal-
mis & laudibus, abijt & absco-
dit se ab eis, non vtique trepi-

dantis formidine, sed dispensantis officio, quia nondum venerat hora eius, quæ postquam ad-
uenit, spontaneus ad passionem accessit. Surgis-
te (inquit) eamus, ecce appropinquat qui me-
trader, oblatus est enim quia ipse voluit, vnde
cum cohors & ministri venissent cum laternis
& facibus & armis, vt comprehenderent illum,
sciens Iesus omnia quæ ventura erant super eum
processit & dixit eis: Quem quæritis? Respon-
derunt ei, Iesum Nazarenum, dicit eis: Ego sum.

Matt. 26.

Esai. 53.

Ioann. 12.

Orandum
in secreto
cordis.

Illud ergo latibulum Christi hic secretum silen-
tium representat, in quo cessante verborum
tumultu, sola dirigitur ad Deum intenta deuotio.
Tunc enim sacerdos debet intrare in cubicu-
lum cordis, & ostio sensuum intercluso, Deum pa-
trẽ orare, nõ multiloquio, sicut Ethnici faciunt: q-
1, Timo, 1. putant multiloquio exaudiri, sed in corde puro: &

Matt. 6.

1, Timo, 1.

con-

conscientia bona, & fide non ficta. Deus enim Hier. 17.
 nō est exauditor vocis sed cordis, nec est admo-
 nendus clamoribus, quia renum est scrutator &
 cordium. Quod Anna typum gerens Ecclesiæ,
 legitur obseruasse, quæ non petitione clamosa,
 sed tacita deuotione impetrauit quæ petijt. Scri-
 ptum est enim in libro Regum, q̄ Anna loque- i. Reg. 1.
 batur in corde suo, tantūq; labia illius commo-
 uebantur, & vox penitus non audiebatur. Item
 in psalmo: Dicite in cordibus vestris, & in cubi- Psalm. 4.
 libus vestris compungimini. Spiritus est Deus, Ioan. 4.
 & eos qui adorant in spiritu & veritate oportet
 adorare. Ne verò muscæ morientes perdant sua
 uitatem vnguenti, flabello spiritus abigantur. Eccles. 4.
 Quatenus auster adueniens perflet hortum, vt Canti. 4.
 aromata fluant: hoc est, ne importunę cogitatio-
 nes tollant deuotionem orationis, inspiratione
 gratiæ repellātur. Quatenus spiritus sanctus ac- Cur Canō
 cedens mentem fecundet, vt virtutes abundēt. in secreto
 Cæterum ne sacrosancta verba vilescerēt, dum canit. Vis
 omnes pene per vsum ipsa scientes, in plateis & de Ratio-
 vicis, alijsq; locis incongruis decantarent, de- nale diuis
 creuit Ecclesia, vt hæc obsecratio quæ secreta norū. li. 4.
 censetur, à sacerdote secretè dicatur, vndè fer: De. secre-
 tur, quòd cum ante consuetudinem quæ post: ta.
 modum inoleuit, quidam pastores ea decanta-
 rent in agro, diuinitus sunt percussi.

De his quorum memoria colitur in secreto.

C A P V T. I I.

IN secreto recolitur memoria passionis, vides
 licet, eorum quæ gesta sunt per hebdomadā
 antepaschalem, à decima luna primi mensis,
 K 5 quando

quā Iesus adiit Ierosolymā, vsq; ad septimādecimam quādo resurrexit à mortuis. Propter quod inter præfationem & canonem in plerisq; sacramentarijs imago Christi depingitur, vt non solum intellectus literæ, verum etiam aspectus picturæ memoriam dominicæ passionis inspiret.

Litera in Et fortè diuina factum est prouidentia, licet huius
principio mana non sit industria procuratum, vt ab ea litera
Canonis. canon inciperet, quæ sui forma signum crucis ostendit & exprimit in figura Thau. Namq; mysterium crucis insinuat, dicente domino per
Ezech.9. Prophetā: Signa Thau in frontibus virorū dolentium & gementium, &c.

TE igitur clementissime pater per Iesum Christum filium tuum dominum nostrum supplices rogamus & petimus: vt accepta habeas & benedicas. Hæc ✱ dona. Hæc ✱ munera. Hæc ✱ sancta sacrificia illibata. In primis quæ tibi offerimus pro ecclesia tua sancta catholica: quam pacificare: custodire adunare, & regere digneris toto orbe terrarum: vnā cū famulo

famulo tuo papa nostro. N. & antistite nostro. N. & rege nostro. N. & omnibus orthodoxis: atque catholicæ & apostolicæ fidei cultoribus.

De tribus signis quæ fiunt super oblatam & calicem. CAPVT. III.

* D. Tho.

3. p. q. 83. ar

tic. 5. ad. 3.

Vvald. de

Sacramen

tal. titu. 4.

c. 37.

Exod. 12.

Triples

Christi tra

ditio.

Rom. 8.

Matth. 26.

Ioan. 11.

Luca. 22.

Ephe. 5.

TE igitur clementissime pater. Eadem die qua laudes à turbis sunt acclamatæ: videlicet decima luna primi mensis, quando secundum legem typicus agnus in domos Hebræorum inferabatur, verus agnus ingressus est Hierosolymam, & à nequissimis Iudeis obsessus, multis in fidijs quærebatur ad mortem. Traditus est autem à tribus, à Deo, à Iuda, à Iudæis. De prima traditione dicit Apostolus: Proprio filio suo non pepercit Deus, sed pro nobis omnibus tradidit illum. De secunda scribitur in Matthæo: Quærebat Iudas opportunitatem, ut eum traderet. De tertia legitur in Ioâne: Gens tua & pontifices tui tradiderunt te mihi. Prima fuit ex gratia, quia dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis. Secunda ex auaritia, quia constituerunt ei triginta argenteos, & exinde quærebat opportunitatem ut traderet eum sine turbis. Tertia ex inuidia, Sciebat enim Pilatus, quod ex inuidia tradidissent eum. Deus ergo tradidit illum ex dono, Iudas pro munere, Iudæus in

INNOCENTII. P. P.

in sacrificium illibatum, quod utiq; non Iudæi
 libauere, sed gentes. Quoniam ablatum est res
 Matth. 22. gnum à Iudæis, & datum est genti facienti frus
 Hęc dona, & eius. Ad hoc igitur designandum, facers
 hęc mune dos facit tres cruces super oblatam & calicem,
 ra hęc san dum dicit: Hęc dona, hęc munera, hęc sancta
 & sacrificia illibata, commemorans illam traditio
 cia. nem, quam Deus fecit ex dono, Iudas pro mune
 re, Iudæus in sacrificium illibatum. Singuli ta
 men ad mortem, mortem autem crucis. Nam li
 cet diuersa fuerunt operantia, tamen vnum &
 idem extitit operatum. Hęc trina traditio tunc
 incoepit, cum filius, ex Dei patris decreto, & ex
 consilio spiritus sancti, necnon ex proprio bene
 placito veniens Hierosolymam, semetipsum ex
 posuit passioni, qui cum venisset, ibidem expo
 suit ad quid venisset. Nisi, inquit, granum frus
 menti cadens in terram, mortuum fuerit, ipsum
 solum manet: si autem mortuum fuerit, multum
 fructum affert. Et ego si exaltatus fuero de terra
 Opera tris ra, omnia traham ad me ipsum, hoc autem dices
 nitatis in bat significans qua morte esset moriturus. Vel
 diuisa. potius quia indiuisa sunt opera trinitatis, potest
 * 3. Sentēt. referri totum ad indiuiduam trinitatem, quæ
 d. 1. c. 1. & tota tradidit Christum in mortem, vt tota per
 4. ex Aug. Christum redimeret nos à morte. Donum enim
 Toleta. 6. est dantis, munus accipientis, sacrificium offerē
 can. 1. Dio tis. Et pater dedit, filius obtulit, spiritus sanctus
 nys. c. 2. de accepit. Hinc ergo dicit Apostolus: Christus per
 diuin. no: sanctum spiritum semetipsum obtulit Deo im
 min. maculatum. Singuli tamen obtulerunt, & dede
 Heb. 9. runt, & acceperunt. Sed ad distinctionem dicitur

tur

tur pater dedisse propter autoritatem, filius obtulisse propter humanitatem, Spiritus sanctus accepisse propter benignitatem. O liberalis gratia, liberalitas gratiosa, quod Deus dedit nobis in donum, hoc accepit à nobis in munus, eadem enim sacrificia dona sunt simul & munera. Dona sunt nobis collata, munera sunt à nobis oblata. Nam quæ sacris offeruntur altaribus, & munera nuncupantur & dona. Unde dominus inquit in euangelio: Si offers munus tuum ad alta: Matth. 5. re, vade prius reconciliari fratri tuo. Et Aposto Heb. 3. lus de Pontifice vt offerat dona & sacrificia pro peccatis. Daniel quoq; dixit ad Balthasar. Mus Danie. 5. nera tua tibi sint, & dona tua alteri da. Sermo: num igitur inculcatio, piæ deuotionis est excisatio vel ineffabilis commendatio sacramenti. Non enim vnum aliquod inuenitur vocabulum quod tantum sacramentum dignè valeat appellare, nisi quod Græcè dicitur eucharistia, quod exponitur bona gratia. Dicuntur autem dona Cur plura pluraliter, munera, sacrificia, quia panis & vinum liter dona antequam consecrentur, & diuersæ sunt species dicuntur. substantiarum, & diuersæ specierum substantiæ. Sed vbi consecratio cœlestis accesserit, species quidem remanent, sed substantiæ conuertuntur, ita quòd diuersa sunt continentia, sed vnicum est contentum. Nam idem sub vtraq; specie continetur, licet non in idem vtraq; substantia conuertatur, sicut infra planius & plenius ostendetur. Dicuntur & sancta & illibata, quia panis & Sacrificia vinum significant sacrosanctum corpus & im- illibata. maculatum sanguinem Iesu Christi. Non enim dicuntur

INNOCENTII. P. P.

2. Cor. 11.

dicuntur illibata quasi nondum gustata. Sed potius illibata dicuntur, id est, immaculata, quæ sine macula cordis & corporis oportet offerri, quatenus & cor ab iniquitate purgetur, & corpus ab immunditia, quoniam ut inquit Apostolus: Quis cum manducauerit panem vel biberit calicem domini indignè, reus erit corporis & sanguinis domini. Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui autem manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit, non dijudicans corpus domini. Ideo multi sunt infirmi & imbecilles, & dormiunt multi.

De tribus sacrificijs ecclesiæ.

CAP. IIII.

* Missam esse sacrificium definitur in Niceno. c. 14. Tridè. ses. 22. c. 1. & 2. Addo * an spiritus contribulatus. Psalmista. Psal. 50. Ibidem. Psalm. 115.

Porrò tria sunt ecclesiæ sacrificia, quæ significata sunt in veteri testamento per propitiatorium, thuribulum & altare, videlicet, sacrificium pœnitentiæ, sacrificium iustitiæ, & sacrificium eucharistiæ. De primo * Sacrificium Deo

Triplicis sacrificij triplex panis, triplex vinum, & triplex aqua. **T**riplicis fertur pro redemptione super altare corporis, sacrificij intra thuribulum cordis, ad propitiatorium patris. In sacrificijs illis panis & vinum & aqua spiritualiter offeruntur. In sacrificio pœnitentiæ vinum doloris & compunctionis, aqua mœroris & plorationis, panis laboris & afflictionis: doloris in corde, mœroris in ore, laboris in opere. In sacrificio

sacrificio iustitiæ panis fortitudinis & constantiæ, vinum rectitudinis & prudentiæ, aqua mansuetudinis & temperantiæ: fortitudinis inter aduersa, rectitudinis inter iniqua, mansuetudinis inter probra. In sacrificio eucharistiæ panis unitatis, vinum charitatis, & aqua fidelitatis: panis pro corpore, vinum pro anima, & aqua pro populo, sicut infra planius & plenius ostenditur. Inter hæc sacrificia, primum educit, secundum deducit, tertium autem inducit. Educit incipientes, deducit proficientes, inducit perficientes ex Aegypto per desertum in patriam, ex Aegypto confusionis, per desertum peregrinationis, in patriam glorificationis. Hæc tria sacrificia sacerdos offert in missa. Primum in confessione, secundum in præfatione, tertium in actione. Nã & tria sunt quæ secundum prophetam, Deus requirit ab homine: diligere misericordiam, facere iudicium, & sollicitum ambulare cum Deo. Diligat ergo misericordiam qui vult offerre sacrificium pœnitentiæ, faciat iudicium qui vult offerre sacrificium iustitiæ, cum Deo ambulet sollicitus qui vult offerre sacrificium eucharistiæ.

De quibus sacrificium offertur.

CAPVT. V.

IN primis igitur, &c. Hic primo inuestigandum occurrit, quibus videlicet & pro quibus, qualiter & quare sacrificium laudis debeamus offerre. Quæ quatuor ex ipso canone possumus euidẽ ter aduertere. Quibus, soli Deo scilicet, & indiuiduæ trinitati. Pro quibus, pro ecclesiâ sancta tholica, videlicet pro omnibus orthodoxis. Qualiter, est.

Tria res
quirit Deus
ab homine.
Mich. 6.
* D. Tho.
3. p. q. 83. ar
ti. 4. Vval.
de Sacra-
mental. ti.

4. c. 37.

Quibus,

pro quibus,

qualiter,

& quare

offerendũ

est.

in

INNOCENTII. PP.

in vnitate fidei, videlicet in communione sanctorum. Quare, pro beneficijs temporalibus & spiritualibus & æternis, sed oibus ppter Deū. Primum notatur cum dicitur, tibi reddūt vota sua, æterno Deo viuo & vero. Secundum, pro ecclesia tua sancta catholica. Tertium, communicantes & memoriam venerantes. Quartum, pro redemptione animarum suarum, pro spe salutis & incolumitatis suæ. Sacrificium ergo laudis offertur & generaliter pro cunctis, & specialiter pro quibusdam prælatis & subditis, ibi, vna cum famulo tuo Papa nostro, & omnibus orthodoxis, pro viris & mulieribus ibi astantibus. Memeto domine famulorum famularumq; tuarum pro sacerdotibus & astantibus, ibi, & omnium circumstantium. Et qui tibi offerunt hoc sacrificiū: pro nobis & nostris, ibi, pro se suisq; omnibus.

In primis, id est, principaliter offerimus tibi pro ecclesia sancta tua catholica, id est, vniuersali toto orbe terrarum diffusa, sed fidei sacramentis vnita, quam pacificare digneris, vt pacem habeat ab hæreticis & schismaticis, & adunare quæ dispersa est inter paganos & perfidos, quæ etiam custodire digneris à vitijs & dæmonijs, & regere in prosperis & aduersis. Id ipsum tamen videtur esse pacificare, coadunare, custodire & regere. Tunc enim pacificat, cum fidelium mentes adunat, vt per spiritum sanctum charitate diffusa, multitudinis credentium sit cor vnum & anima vna. Tunc custodit, cum inter mundi pericula regit, vt de sancto mittens auxiliū, eam de Siō tueatur. Licet enim septem in Apocalypsi scribantur

Pro eccle:
fia catholi
ca.

Actu. 4.

Psal. 9.

Apoca. 1.

scribantur ecclesie, vna tamen in Canticis est co Canti. 6.
 lumba, nam sapientia ædificauit sibi domum, ex Prou. 9.
 cecidit columnas septem, vna ergo est ecclesia, se-
 ptem ordinibus distributa, vel septem charisma-
 tibus insignita, quã ille pacificat & adunat. Ille
 custodit & regit, qui propter ipsius regimen &
 munimen vnum præposuit vniuersis, vt omnes
 ab vno, sicut corpus à capite gubernentur. Pro
 quo statim oratur, vnã cū famulo tuo Papa no- Pro papa,
 stro. Vndè cōstat, vt inquit Pelagius, ab vniuersis
 so orbe separatos esse, qui qualibet dissentione
 inter sacra mysteria apostolici pōtificis memo-
 riam secundum consuetudinē non frequentant.
 Qui verò non sunt de Romana diœcesi, pro suo
 quoque dicuntur orare pontifice, quatenus vni-
 tatem spiritus in vinculo pacis obseruent. Oran Pro rege,
 dum etiã esse pro principe Apostolus docet ad i. Tim. 2.
 Timotheum. Obsecro, inquit, primum omniũ
 fieri obsecrationes, orationes, postulationes,
 gratiarum actiones, pro omnibus hominibus,
 pro regibus, & pro omnibus qui in sublimitate
 sunt constituti, vt quietam & trãquillam vitam
 agamus in omni pietate & castitate. Sicut enim Duæ vitæ
 sunt duæ vitæ, cœlestis videlicet & terrena, vna & duæ po-
 qua spiritus viuunt ex Deo, altera qua caro viuunt testates.
 ex spiritu. Sed vtraque vita nutritur vt possit
 subsistere cœlestis spiritualibus, & terrena car-
 nalibus. Ita sunt duæ potestates, ecclesiastica &
 mundana, vna quæ moderatur spiritualia, &
 alia quæ moderatur carnalia. Ista per clericos, il-
 la per laicos, vt ista vacet cœlestibus quantum
 ad animam, & illa terrenis quantum ad corpus.

L

Post

Pro omni Post vtramque potestatem, orandum est pro omnibus orthodoxis, qui sub vtraque fidem catholicam & apostolicam venerantur & colunt. Orthodoxi quasi recte gloriosi dicuntur, qui Deum

Oblatio facta recte fidei confessione glorificant. Licet autem sacerdoti in vnus tantum offerat sacrificium, pluraliter tamen persona eccliesie dicit: Offerimus, quia sacerdos non tantum in sua, sed in totius ecclesie persona sacrificat.

Quapropter in sacramento corporis Christi nihil a bono magis nihil a malo minus perficitur sacerdote, dummodo sacerdos cum ceteris in arca consistat, & formam obseruet traditam a columba. Quia non in merito sacerdotis est, sed in verbo conficitur creatoris. Non ergo sacerdotis iniquitas effectum impedit sacramenti, sicut nec infirmitas medici virtutem medicinae corrumpit.

Quomodo: Quamuis igitur opus operans aliquando sit im-
do est bonum mundum, semper tamen opus operatum est mundum.
na missa dum. Sed sicut omnia sunt munda mundis, sic omnia sunt immunda immundis. Malus ergo
semper. cum vitam accipit, mortem incurrit. Sic contra
1. Tit. 1. tra bonus cum mortem sustinet, vitam acquirit. Nam
1. Cor. 11. qui manducat indignè, iudicium sibi manducat.

Memento domine famularum famularumque tuarum
N. & omnium circumstantium: quorum tibi fides cognita est: & nota deuotio pro quibus tibi offerimus:
vel

vel qui tibi offerunt, hoc sacrificiū
 laudis pro se suisque omnibus pro
 redemptione animarum suarum,
 pro spe salutis & incolumitatis sue
 tibi que reddunt vota sua: æterno
 Deo viuo & vero.

In quo loco debeant viuorū nomina recitari.

CAPVT. VII.

Memento famulorum famularumque tuarum. N. & omnium circumstantiū. Ex hac iunctura verborum manifeste conijcitur quod quasi quidam sit locus vbi sacerdos specialiter quos voluerit * debeat nominare. Viuorum ta- *fortē*pos-*
 men nomina hic debet recensere, quoniam in se *sit.*
 quentibus locus occurret, vbi defunctorū pote-
 rit agere memoriam specialem. Hinc euidenter
 apparet, quā sanctū sit ac salubre missarum in-
 teresse mysterijs, cum sacrificiū eucharistiæ pro
 circū astantibus offeratur specialius. Vndē cau- *De conse.*
 tum est in Canonibus, q̄ omnes fideles qui cōue *dist. 1. c.*
 niūt in sacris solēnitatibus ad Ecclesiā, & scriptu *Omnes fi-*
 ras Apostolorum & Euangeliū audiant. Qui ve *deles.*
 rò non perseuerauerint in oratione vsq; dū mis-
 sa peragatur, velut inquietudines ecclesię cōmo-
 uentes, conuenit cōmunionem priuari. Verum cū
 Dñs nihil ignoret, nec alicuius valeat obliuisci,
 quid est q̄ petimus vt Deus nri meminerit. Por-
 rò Deus dicitur scire quos approbat. Vndē, Nos

L 3 uit

1. Ti. 2. uis Dñs qui sunt eius. Et dicitur nescire quos re
 Matth. 7. probat. Vnde, Nō noui vos. Rursus dicitur obli
 &. 25. uisci malorum, cum malus ad bonum conuertis
 Obluisci. tur. Vnde, Si impius egerit pœnitētiā, omniū
 Eccles. 18. iniquitatū eius non recordabor. Et dicitur obli
 uisci bonorum, cum bonus ad malum conuertis
 Ibidem. tur, siue peruertitur. Vnde, Si iustus a iustitia se
 auerterit, omnes iustitias eius non recordabor.
 Meminis. Deus quandoque ergo recordatur ad misericor
 se. diam. Vnde, Memento mei Deus, quia ventus
 Job. 7. est vita mea. Quandoque recordatur ad punien
 Psal. 136. dum. Vnde: Memento domine filiorum Edom
 in d e Hierusalem. Ergo petimus, ut non tātum
 me ninerit, sed h c petimus ut nostri misereas
 Psal. 24. tur. Secundum illud: Reminiscere miserationū
 tuarum domine, & misericordiarum tuarū, quę
 a seculo sunt. Quorum tibi fides cognita est, &
 nota deuotio. Quasi qui propitiaris fidelibus &
 deuotis, qui solus vides in conscientijs, qui recte
 credant & deuote te diligant, ut pote renū scru
 Psalm. 7. tator & cordium, Deus scientiarum dominus,
 occultus omnium occultorum perscrutator.
 Heb. 4. In cuius conspectu nulla creatura est inuisibilis.
 Pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt,
 quasi, Memento domine eorum pro quibus of
 ferimus, sed & sacerdotum qui offerunt. Cum
 enim sacerdos offert pro populo nihilominus &
 pro se. Vel ideò dicit pro quibus offerimus, vel
 qui tibi offerunt, quia non solum offerunt sacer
 dotes, sed & vniuersi fideles. Nam quod specias
 Sacrificiū liter adimpletur ministerio sacerdotum, hoc
 laudis. vniuersaliter agitur voto fidelium. Dicitur aus
 tem

tem sacrificium laudis, secundum illud Apосто: Col. 3.
 li: Quicquid facitis, omnia in laudem Dei agite,
 vt Deus laudetur in vobis. Vel sacrificium lau-
 dis dicitur, quia cum Deo quicquam offerimus,
 sua sibi reddimus, non nostra largimur. Vnde: Psalm. 49.
 Si esuriero non dicam tibi, meus est orbis terre,
 & plenitudo eius. Ergo immola Deo sacrificiũ
 laudis, & redde altissimo vota tua. Vel potius sa-
 crificium laudis dicitur, quia propter hoc maxi-
 me Deum laudare debemus, quia non solum se
 dedit pro nobis in pretium, sed etiam se dedit
 nobis in cibum, vt per pretium redimeret nos à
 morte. Per cibum aleret nos ad vitã. Vnde, Qui Ioan. 6.
 manducat me vivit propter me. Pro se suisq; o-
 mnibus. Videlicet consanguineis vel affinibus,
 familiaribus vel amicis. Licet enim diligere te-
 neamur etiam inimicos. Secundum illud. Diligi Luc. 6.
 te inimicos vestros. Servare tamen debemus or-
 dinem charitatis, secundum illud Introduxit me Canti. 2.
 rex in cellam vinariam, & ordinavit in me cha-
 ritatem. Nam & Apostolus ait: Dum tempus ha- Gala. 6.
 bemus operemur bonũ ad omnes, maximẽ au-
 tem ad domesticos fidei.

De tribus bonis pro quibus sacrificiũ laudis
 offertur, tẽporalibus, spiritualibus, &
 æternis. CAP. VII.

PRO redemptione animarum suarum: quasi
 dicat, non pro tẽporali lucro & appetitu ter-
 reno, sed pro spe salutis & incolumitatis, id est,
 pro salute vel incolumitate sperata, Spe nanq; Rom. 18.
 salvi facti sumus, pro salute mentis & incolumi-
 tate corporis. Nam vtraq; sanitas est ab illo, qui
 L 3 dicit,

INNOCENTII. PP.

Esa. 15. dicit, Salus populi ego sum, &c. Verum vtraque sanitas prouenit ex redemptione animæ, id est, remissione peccati, sicut e contra de reatu peccati procedit infirmitas vtriusq;. Iuxta sententiam veritatis: Ecce sanus (inquit) factus es, iam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. Porro tria sunt hominis bona, corporalia, spiritualia, & æterna, videlicet, infima, media, & suprema, pro quibus sacerdos dicit se offerre. Pro corporalibus, id est, pro incolumitate. Pro spiritualibus, id est, pro redemptione. Pro æternis, id est, pro salute. Nam & dominus docet nos pro his tribus orare. Pro æternis, vnde, Adueniat regnū tuum. Pro spiritualibus, vnde, Fiat volūtas tua, sicut in cælo & in terra. Pro corporalibus, vnde, Panem nostrum da nobis quotidianū. Offerimus ergo sacrificium pro æternis, vt dentur nobis in præmium, Pro spiritualibus, vt dentur nobis ad meritum, Pro corporalibus, vt dentur nobis ad adminiculum, vt per hac & ista perueniamus ad illa. Aliquando non offerimus Deo sacrificium nisi propter seipsum, quia ipse est dominus Deus noster. Vnde propheta: Confitemini domino quoniam bonus. Verum cum dicat apostolus, quòd virtus in infirmitate perficitur, & iterū: Cum infirmor tunc potens sum, Quid est quod pro corporis incolumitate sacrificium laudis offerimus? vt conseruata nobis sanitate vel reddita, gratiarum actiones in ecclesia referamus.

Psal. 117.

2. Cor. 12.

Quòd sacrificium altaris æqualiter offertur

toti Trinitati. **CAP. VIII,**

Tibi

Tibi reddunt vota sua, cum nostra donemus Bonū op^o
 & aliena reddamus. Quomodo vota si sua & Dei &
 sunt reddūt, & non potius donant? Vel si reddūt nostrū est.
 quomodo sua sunt & nō potius aliena? Sane vo: *Cōcil. Au
 tum bonum & hominis est & Dei, sed Dei pro: raul. can. 9
 pter autoritatem gratiæ, hominis propter liber
 ratem arbitrij. Propter quod dicit Apostolus: 1. Cor. 15.
 Non autem ego, sed gratia Dei mecum. Et ite:
 rum: Coadiutores Dei sumus. A Eterno Deo vi: Ibid. 3.
 uo & vero. Dij nanq; dicuntur homines & dæ: Quomo
 mones & imagines, sed homines adoptiuè, dæ: do dij mul
 mones vsurpatiuè, imagines nuncupatiuè. Per ti sunt.
 adoptionē, vt ibi. Ego dixi dij estis & filij excel: P fal. 81.
 si omnes. Per vsurpationem, vt ibi, Omnes dij P fal. 95.
 gentiū dæmonia. Per nuncupationē, vt ibi: Ap: Sap. 13.
 pellauerunt deos opera manuum hominū. Pri:
 mi sunt veri & viui sed non æterni. Secūdi sunt
 viui, sed nec æterni, nec veri. Sed ille solus est
 æternus, viuus & verus, imò veritas & vita &
 æternitas, qui est Deus per essentiā, qui de se di:
 cit. Ego sum Deus, & non alius præter me. Licet Esai. 45.
 autē *specialiter dirigatur ad patrē, propter au: hæc obse
 toritatē principij. Nam & filius ita docet nos ora cratio.
 re. Pater noster qui es in cœlis. Propter hoc in
 principio Canonis dicitur. Te igitur clementis:
 sime pater per Iesum Christum filium tuū domi
 nū nostrū supplices rogamus & petimus. Aequa Sacrificiū
 liter tamen indiuiduæ trinitati, sacrificiū laudis toti trinis
 offertur tā patri quā filio quā vtriusq; spiri: tati offer
 tui. Quorū sicut indiuisibilis est maiestas, sic in: tur.
 diuisibilis adoratio. Iuxta quod veritas docet.
 Veri adoratores adorabunt patrem in spiritu Ioan. 4.
 L 4 &

& veritate. Nam qui Deū fatagit veraciter ad-
 rare, patrem adoret in spiritu sancto & verita-
 te, id est, in filio, quia pater essentialiter est in fi-
 lio, & filius naturaliter in patre, Spiritus sanctus
 substantialiter in utroq; secundum illud. Ego in
 patre & pater in me est. Quapropter ita *potest
 non indiscretè distingui, cum dicitur, æterno vi-
 uo & vero, ut quod est cōmune secundum essen-
 tiam, approprietur propter notitiā. A Eternitas
 patri, ratione principij, quia pater à nullo est, &
 omnia sunt ab eo, filius per generationem, spiri-
 tus sanctus per processionem, cætera per crea-
 tionem. Veritas filio qui de se dicit. Ego sum ve-
 ritas. Et de quo Psalmus dicit. Veritas de terra
 orta est. Vita spiritui sancto, sicut habetur in
 symbolo. Credo in spiritum sanctum dominum
 & viuificantē, qui ex patre filioq; procedit. To-
 tius igitur indiuidue Trinitatis indiuisa est ado-
 ratio, quæ principaliter exhibetur in sacrificio.

Ioan. 14.
 & 17.
 *possunt.

Ioan. 14.
 Psal. 84.

Communicantes & memo-
 riam venerantes. In primis
 gloriosæ semperq; virginis Mariæ
 genitricis Dei & domini nostri Ie-
 su Christi. Sed & beatorū aposto-
 lorum ac martyrum tuorum Pe-
 tri, & Pauli, Andree, Iacobi, Ioan-
 nis,

nis, Thomæ, Iacobi, Philippi, Bartholomæi, Matthæi, Simonis, & Thaddæi, Lini, Cleti, Clementis, Sixti, Cornelij, Cypriani, Laurentij, Grisogoni, Ioānis, & Pauli, Cosmæ, & Damiani. Et omnium sanctorum tuorum: quorum meritis precibusque concedas, vt in omnibus protectionis tuæ muniamur auxilio. Per eundem Christum dominum nostrum. Amen.

¶ De trina commemoratione sanctorum, quæ fit in Secreta.

CAPV T. IX.

Communicantes, &c. Secreta quæ secundum diuersos & Canon & actio nuncupatur, nõ tota simul ab vno, sed paulatim à pluribus, ex eo quoq; perpeditur fuisse compõsita, quod ter in ea sanctorum commemoratio repetitur. Licet hoc ipsum peruenerit ad laudem & gloriam Trinitatis. In secunda quippe commemoratione supplentur qui de primitiuis sanctis deesse videbantur in prima. Verum in ea commemoratione quæ fit ante consecrationem corporis Christi

*Diony. d. eccle. hierarch. c. 3. Chrysoft. hom. 21. in act. apost. Augu. tra. c. 2. 84. in loã. & lib. 22. de ciui. c. 10. Vval d. lib. de sacramen. tal. titu. 4. c. 37. nu. 12. & sequētibus.

L 5 sti

Triplex sti postulatur sanctorum suffragium. In ea vero comemo: quæ fit post consecrationem corporis Christi ratio san: sanctorum consortium imploratur: quia nimis: & sanctorum. rum antequam corpus Christi quod est vniuersalis ecclesia consecratur, id est, antequam regnũ adueniat, necessarium est nobis in via sanctorum suffragiũ, vt meritis eorum & precib⁹ diuinæ protectionis muniamur auxilio. Sed vbi corpus Christi fuerit consecratum, id est, vbi regnum aduenerit, assequemur in patria sanctorum consortium, vt societatem & partem cũ sanctis Apostolis & martyribus habeamus. In via

Quomo: quippe comunicamus sanctis per fidem, quã ipsi
do comu: habuerunt & nos habemus, in patria vero parti
nicamus cipabimus sanctis per speciem, quã ipsi habent,
sanctis. & nos habebimus. Nos enim fidem habemus, & spẽ, illi speciem habet & rem. Nos percurrimus stadium, illi possidet brauiũ. Nos pugnamus in via, illi triumphant in patria. Comunicamus igitur & memoriã veneramur apostolorũ & martyrum, & præcipuè gloriosæ genitricis virginis Mariæ, vt eorum suffragio de fide perducamur ad speciem, de stadio veniamus ad brauium, de

Merita pa via transeamus ad patriam. In hac quidem com
trũ suffra: memoracione sanctorũ, illud obseruat ecclesia,
gantur fi: quod antiquitas consuevit agere, vt in orationi
lijs. bus suis recolat patrũ memoriã, quatenus eorum meritis suffragantibus facilius obtineat, quod implorat. Sic Moyses pro peccante populo intercedens patrum memoriã interposuit. Recordare (inquit) Abraham, Isaac, Israël, ser-

Exod. 32. uorum tuorũ, &c. Sic Azarias orasse legitur in

Daniel. 3. fornacibus. Amen.

fornace. Ne quæsumus auferas misericordiam tuã a nobis Domine Deus noster, propter Abraham dilectum tuum, & Isaac seruum tuum, & Israël sanctum tuum. Multum enim merita patrũ filijs suffragantur. Vnde cum Ezechias diuinum auxilium postularet, audiuit. Protegam urbem hanc & seruabo eam propter me & propter Dauid seruum meum. Et alibi. Ecce ego scindam regnum de manu Salomonis, verũtamen vna tribus remanebit ei propter seruum meum Dauid vt remaneat lucerna David serui mei corã me in Hierusalem cũctis diebus. Vndè, Propter Dauid seruum tuum non auertas faciem Christi tui. Et quoniam extra vnitatem Ecclesiæ non est locus offerendi sacrificium vnitatis, ideò sanctorum memoriæ communicamus in sacrificio, quatenus in communionem sanctorum sacrificiũ offeramus. Nam sicut vnus panis ex multis granis, ita & vnum corpus ex multis mēbris. Sic ex multis fidelibus vna constat ecclesia. Scriptum est enim, alienigena nõ vescetur ex eis, quoniã sancta sunt. Et ideò solũ illũ ad esum huius agni assumimus, qui nostræ coniunctus est domui, videlicet omnem domesticũ fidei à principe vsq; ad plebeium, ab apostolo vsq; ad publicanum.

¶ Quare nõ fit commemoratio confessorum in Canone.

CAPVT. X.

Illud autem oportet inquiri, cur in Canone nulla fit commemoratio Confessorum, cũ inter sanctos eorum memoriam magnificè veneret ecclesia? Sed ad hoc potest probabiliter responderi.

4. Reg. 19.

1. Reg. 11.

Psal. 131.

Exod. 10.

deri. Quòd Canon prius fuit æditus, quàm memoriam sanctorum confessorum Ecclesia celebraret. Nam omnes ferè sancti, qui commemorantur in Canone, præcesserunt Sylvestrum, præter Ioannem & Paulum, Marcellinum & Petrũ qui proximo successerunt: Ecclesia verò post tẽpus beati Sylvestri cœpit sanctorum confessorum memoriam venerari. Nam & sedes episcopales, quæ iuxta dispositionẽ beati Petri apostoli sunt in ciuitatibus singulis antiquitus constructe, nõ in memoria confessorum, sed ad honorem apostolorum & martyrum, & præcipuè beatę virginis, veterum deuotio dedicauit. Nam & in Ecclesiasticis reperitur historijs, quòd S. Bonifacius, qui quartus à B. Gregorio Romani vrbis episcopatum tenebat, suis precibus à Phoca Cæsare impetrauit donari Ecclesię Christi templũ Romæ, quod ab antiquis Pantheon antea vocabatur. In quo eliminata omni spurcitia fecit Ecclesiam Dei genitricis atq; omnium martyrum Christi. Canon autem ex eo conijcitur præcessisse, quòd Apostolorum catalogus non ita reperitur in eo dispositus, sicut in emendationibus codicibus euangelicis reperitur. In prioribus enim editionibus (vt inquit Hieronymus) non solum Euangelistarum mutatus est ordo, sed etiã verborum ac sententiarum erat confusa commixtio. Traditur autem quod Gelasius papa, quinquagesimus primus à beato Petro, qui fuit post Sylvestrum per. CLX. annos, Canonem principaliter ordinauit. Sed vt beatus Gregorius asserit in Registro, Scholasticus illam orationem

compo

**Tẽplũ Pã
theõa Pho
ca donatũ**

**Autor Ca
nonis.**

composuit, quæ super Eucharistiam dicitur in Secreta.

Hanc igitur oblationem seruitutis nostræ: sed & cunctę familiæ tuę quæsumus domine: vt placatus accipias: diesq; nostros in tua pace disponas: atq; ab æterna dānatione nos eripi: & in electorum tuorū iubeas grege numerari. Per Christū dominum nostrū. Amen.

*Vvaldēs.
de sacra-
mētal. tit.
4.c.38.

¶ Quòd * sacrificium soli Deo offerendum sit, vnde distinguūtur duę species seruitutis. C A P. X I.

• D. Th. 2.
2.q.81.ar.1.

Hanc igitur oblationem, &c. Duæ sunt species seruitutis, vna quæ debetur soli Deo creatori, & dicitur Latria. Et altera quæ creaturis impenditur, & dicitur Dulia, vtranq; speciē determinat dominus dicens, Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Ad latriā pertinent templa, altaria, sacerdotia, sacrificia, & huiusmodi, quæ sunt soli Deo exhibēda, qui glorificatur in concilio sanctorum magnus & metuēdus super omnes qui in circuitu eius sunt. Non enim sanctis, ad honorem Dei, sed Deo potius ad honorem sanctorum dedicātur templa, cōsecrantur altaria, sacerdotia statuuntur, sacrificia

lib.3. sent.

d.9.

Latria &

Dulia.

Matt. 22.

Psal. 88.

Psal. 88.

Psal. 88.

Psal. 88.

Psal. 88.

Psal. 88.

Psal. 88.

Psal. 88.

Psal. 88.

- ficia offeruntur, ne forte si secus agatur, nō theos
 sebia, sed idololatria committatur. Hinc ergo
 Deus in lege præcepit, dominū Deum tuū ados
 rabis, & illi soli seruias, id est, soli Deo seruitus
 tem adorationis impendes. Diesq; nostros. &c.
- Additio.** B. Gregorius has tres orationes in Canone dici
 tur addidisse, videlicet. Dies nostros in tua pas
 ce dispone, per eum qui pro nobis est traditus in
 manus eorum qui pacem oderunt. Ab ætere
 na damnatione nos eripi, per eum qui pro no
 bis morte temporali damnatus est, Et in eles
 ctorum grege facies numerari, per eum qui pro
 nobis deputatus est cum iniquis. Est autem pax
 plex pax. peccatorum, & pax iustorum, pax temporis, &
 pax æternitatis. Porrò pax temporis interdum
 conceditur bonis & malis. Sed pax æternitatis,
 nunquam dabitur nisi bonis, quia non est pax
 impijs, dicit dominus. De pace peccatorum dic
 cit Psalmista, Zelavi in peccatoribus, pacē pec
 catorum videns. Aduersus hanc pacem domi
 nus inquit in euangelio: Non veni mittere pax
 cem, sed gladium. De pace iustorum dicit Apo
 stolus, Fructus spiritus est charitas, gaudiū, pax
 patientia. Hanc pacem dominus reliquit Apo
 stolis dicens. Pacem relinquo vobis. De pace tē
 poris inquit propheta: Orietur in diebus eius iu
 stitia, & abundantia pacis. Hanc pacem incessan
 ter petit ecclesia. Da pacem (inquit) in dieb⁹ no
 stris, quia non est alius, qui pugnet pro nobis,
 &c. De pace æternitatis dominus dixit Apo
 stolis: Pacem meam do vobis, nō quomodo mū
 dus dat ego do vobis. Hæc est secūdam prophe
 tam,

tam, pax super pacem de qua dicit Psalmista. In Psal. 4.
 pace in idipsum dormiam & requiescam. Pro-
 pter hanc triplicem pacem ter oramus in Missa.
 Dies nostros in tua pace disponas, Da propitius
 pacem in diebus nostris. Dona nobis pacem, vt
 de pace temporis, per pacem pectoris transe-
 mus ad pacem æternitatis. Ob hoc etiam sacer-
 dos ter in Missa osculatur altare, in principio, in
 medio, in fine.

Quam oblationem tu Deus
 in omnibus quæsumus Be-
 ne * dictã. Ascri *
 ptam. Ra * tam, rationabilẽ: ac-
 ceptabilemque facere digneris: vt
 nobis Cor * pus & San * guis
 fiat dilectissimi filij tui domini no-
 stri Iesu Christi.

¶ De quinque signis quæ fiunt secundo super obla-
 tam & calicem, & de Christi venditione,
 De persona venditoris & venditi &
 ementis. CAP. XII.

Quam oblationem, &c. Quarta feria Iudas
 vnus ex duodecim, a diabolo supplantatus,
 immane sacrilegium perpetravit, dũ fi-
 lium Dei pro triginta siclis argenteis vendi-
 dit Phariseis, in recompositionem damni, quod Iuda ven-
 ditoris

ditus. xxx incurrerat propter effusionem vnguenti, quare
 argenteis. inquit, hoc vnguentum non venit trecentis de-
 ioan. 11. narijs, & datum est egenis? Dixit autem hoc, nō
 quia de egenis pertinebar ad eum, sed quia fur
 erat & loculos habens, ea quæ mittebantur por-
 tabar. Quilibet autem argenteus valebat decē
 denarios vsuales, & ita damnum vnguēti, quod
 valuerat. CCC. den. triginta recompesauit ar-
 genteis. Si verò dicamus argenteos denarios
 fuisse vsuales, dicemus, quòd ludas vendidit
 Christum, quasi vile mancipium triginta dena-
 rijs, qui sunt decima trecentorum denariorum
 quod valuerat vnguentum, propter quod domi-
 forte * de- nus * respectiue loquitur per prophetam. Appē
 spectiue. derunt mercedē meam triginta argenteis, quo
 Zacha. 11. appretiatus sum ab eis. Ad designandum ergo
 pretij quantitatem, quo Christus est venditus, sa-
 cerdos hic facit tres cruces communiter super
 oblatam & calicem cum dicit. Benedictā, ascri-
 Iudæ veno ptam, ratam. Nam & trecenta pariter & trigin-
 ditio con- ta multiplicationem suscipiunt à ternario. Post
 traria ob- modum autem ad designandum venditionem
 lationi no & emptionem duas cruces imprimit sigillatim,
 stræ. vnam super oblatam, & aliam super calicem, cū
 dicit, Fiat corpus & sanguis, quasi diceret. Illa
 veditio fuit maledicta, proscripta, irrita, iniqua
 & detestabilis, sed tu Deus hanc oblationem di-
 gneris facere benedictam, ascriptam, ratam, ra-
 Psal. 108. tionabilem & acceptabilem. Iudas enim dilexit
 maledictionem, & venit ei, & noluit benedictio-
 nem, & prolongabitur ab eo, Sed tu Deus digne
 ris hanc oblationē facere benedictam, per quā
 nos in

nos in cœlestibus benedicas. Iudas enim deletus est de libro vite, & cum iustis non scribetur. Sed tu Deus hanc oblationem facere digneris ascriptam, per quam nos inter electos ascribas. Iudas se laqueo suspēdit, & episcopatum eius accepit alter. Sed tu Deus hanc oblationem digneris facere ratam, per quam ratum sit tibi nostræ salutis promissum. Iudas exijt condemnatus, & oratio eius facta est ei in peccatum. Sed tu Deus hanc oblationem facere digneris rationabilem, per quam rationabile fiat nostræ seruitutis obsequium. Iudas reddit mala pro bonis, & odium pro dilectione retribuit. Sed tu Deus hanc oblationem digneris facere acceptabilem, per quam nos tibi reddas acceptos. Ideo sacerdos facit tres cruces communitè super oblatam & calicem, quia Christus communitè tria egit circa panem & vinum, accepit, benedixit, & dedit. Postmodum vnam crucem facit specialiter super oblatam, quia dixit: Comedite hoc est corpus meum, & alteram facit specialiter super calicem, quia dixit, Bibite, hic est sanguis meus. Et secundum hunc sensum rectè subiungit: Qui pridie quam pateretur, &c. vel poti⁹ quia Iudas vèdidit Christum ad crucifigendum sacerdotibus, scribis & pharisæis. Idcirco sacerdos ad notandum communitè tres emptores, facit tres cruces communitè super oblatam & calicem, dum dicit, Benedictam, ascriptam, ratam. Ad notandum verò discretè venditorem & venditum, facit duas cruces discretè, super oblatam & calicem, cum dicit, vt fiat corpus & sanguis. Petim⁹ ergo hanc

Quinque

cruces.

*D. Th. 3.

p. q. 83. art.

5. ad. 3.

M

oblatam

INNOCENTII PP.

Ascripta, oblationem, vt Deus faciat benedictam, ascriptam, & ratam, vt eam consecret, approbet, & confirmet in rationabilem hostiam & acceptabile sacrificium, vt ita nobis, id est, ad nostram salutem panis fiat corpus, & vinum sanguis, dilectissimi filij Dei domini nri Iesu Christi. **Vel oramus**, vt Deus hanc oblationem facere dignetur ascriptam, id est, talem quæ de memoria sua nulla possit obliuione deleri, & ratam, id est, talem quæ de memoria sua nulla possit mutatione conuelli. **Rationabile** autem eam fieri depreciamur, id est, talem quæ diuinæ rationi conueniat. Refert enim inter rationabile & rationale quia rationabile dicitur quod de ratione procedit. Et rationale, quod utitur ratione. **Vel ita**, quam oblationem tu Deus digneris in omnibus facere, benedictam, hoc est, transferre in eam hostiam quæ est in omnibus benedicta, ascripta, rata, rationabilis, & acceptabilis. **Benedicta** dicitur hostia salutaris, id est, ab omni causa maledictionis immunis tam originali quàm actuali, tam criminali quàm veniali. Sicut Elisabeth inquit ad virginem, **Benedictus** fructus ventris tui. **Ascripta** dicitur, id est, figuris & scripturis veteribus designata, tam in agno paschali, quàm in manna cœlesti, tam in Isaac immolando, quàm in Abel immolato. Quoniam (vt inquit Ioannes) hic est agnus, qui occisus est ab origine mundi. **Rata** dicitur, quasi non transitoria, sicut vetus quæ recessit & noua successit, sed quæ permanet in æternum secundum ordinem Melchisedech. **Rationabilis** dicitur quasi non peculiaris, sicut erat

erat legalis, quæ sanguine taurorum & hircorū non poterat à peccato mūdare, sed quæ sanguine proprio consciētias emūdat ab operibus mortuis. Acceptabilis dicitur, quasi non illa de qua dicit Propheta: Sacrificiū & oblationē noluisti. Psal. 39. Sed sicut dominus ait, Sacrificium laudis honorabit me. Psal. 49. Secundum hanc * dispositionem recte Alias * ex subiungitur, vt fiat corpus & sanguis dilectissimi filij tui domini nostri Iesu Christi. positionē.

CAPITVLA QVARTI LIBRI.

- 1 De sacramento Eucharistiae.
- 2 De diuersis figuris Eucharistiae quæ præcesserūt in veteri testamento.
- 3 Quare sacramētum corporis & sanguinis Christi fuit institutum in specie panis, & vini, vbi traditur: quia panis debet esse de frumēto, et vinum de vite.
- 4 Quòd panis non fermentatus, sed azymus in sacrificio debet offerri, vbi ponuntur & soluntur obiectiones quas Græci contra Latinos inducunt.
- 5 De tribus verbis, quæ formæ consecratoriae vidētur adiecta, vbi monstratur, quòd tam de verbis, quàm de factis dñicis, multa prætermiserunt Euangelistæ quæ Apostoli supplerunt.

CAP. LIB. III.

- 6 Quando Christus confecit & sub qua forma.
- 7 De veritate corporis & sanguinis Christi, sub specie panis & vini, ubi docetur quod vertitur panis in corpus, & vinum transubstantiatur in sanguinem. Ostendit etiam quod ipse Christus in Sacramento comeditur, sed integer & illaesus. Et sicut per transubstantiationem omnino non crescit, ita per comestionem penitus non decrescit.
- 8 Quod sub tota forma totum corpus existit. Vbi traditur, quod totalis panis in totale corpus convertitur. Ita quod nulla pars panis transit in aliquam partem corporis. Queritur etiam utrum corpus Christi sub Sacramento faciat localem distantiam, & habeat situm localem.
- 9 De fractione, ubi dicitur, quare fiat fractio & attritio. Utrum accidentia panis & vini post consecrationem sint in subiecto.
- 10 De confessione Berengarii.
- 11 Quid etiam à mure comeditur cum Sacramento corroditur.
- 12 Quale corpus Christi dedit in cœna, super quo triplex opinio recitatur. Innuitur etiam si pars aliqua sacramenti, per triduum mortis fuisset reseruata, quale permansisset corpus sub illa.
- 13 Utrum Iudas accepit Eucharistiam, super quod duplex assignatur opinio. Dicitur etiam, verum
sacerd

sacerdos negare debet Eucharistiam criminoso: Et utrum Christus ad bonum, an ad malum Iudæ tradiderit. Traditur etiam quod Eucharistia non debet dari intincta.

14 De duobus modis Eucharistiam comedendi.

15 Quid fiat de corpore Christi, postquam sumptum fuerit & comestum, ubi dicitur, quandiu presentia maneat corporalis, quod cibus ille nec sumitur nec digeritur.

16 Unde secessus aut vomitus, post solam Eucharistiae perceptionem eueniat. Et utrum Christus localiter descendit de caelo, vel ascendit in caelum, cum exhibet, aut subtrahit presentiam corporalem.

17 Quando fiat transubstantiatio, & quid demonstravit Christus siue sacerdos, cum dicit: Hoc est corpus meum, siue dicendo: manducate ex hoc omnes.

18 De forma verborum, utrum per additionem vel subtractionem, transpositionem, vel mutationem effectum consecrationis amittat.

19 Utrum panis transubstantietur in Christum.

20 De modo transubstantiationis, utrum sit formalis an essentialis.

21 Cur Eucharistia sub duplici specie consecretur cum sub alterutra specie sumatur utrumque: ubi queritur, utrum sanguis sub specie panis,

M 5 aut

aut caro sub specie vini bibatur aut comedatur.

- 22 *Utrum panis sine vino, vel vinum sine pane valeat consecrari: vbi quæritur, si post prolationem verborum istorum: Hoc est corpus meum, & ante prolationem illorum: Hic est sanguis meus, impedimentum accidat sacerdoti, quo minus procedere valeat, quid sit in hoc articulo faciendum.*
- 23 *Etsi vinum inueniri non possit, vel in aliquo casu defuerit, vtrum necessitate cogente vel casu intercedente, sola panis materia possit in Eucharistiam consecrari.*
- 24 *Quid etiam agendum sit sacerdoti, si post consecrationem vinum in calice prætermissum comperiat.*
- 25 *De diuersis sacerdotibus super eadem oblatam celebrantibus: vbi quæritur, an ille solus conficiat, qui primus consecratoria verba pronunciat.*
- 26 *De hora institutionis, vbi traditur, quare Christus post cœnam hoc sacramentum instituit, & quare nunc ante alium cibum sit ritè sumendum.*
- 27 *Quòd corpus Christi totum est simul in pluribus locis.*
- 28 *Quare sanguis Christi nouum testamentum*
dica

dicatur.

- 29 *Vtrum aqua cum vino conuertatur in sanguinem, vbi ostenditur, quare cum sacerdos profuderit eodem die denuo non sacrificat.*
- 30 *Queritur etiam, vtrum Christus resurgens à mortuis, sanguinem illum resumpserit quem effudit in cruce.*
- 31 *Quid de circūcisione præputij vel vmbilici præcisione dicendum sit. Et an sit irritum sacramentum, si plus apponatur aquæ quàm vini.*
- 32 *De vino post consecrationē admisto, vtrum conuertatur in sanguinē, & an vinum sine aqua in sanguinem conuertatur.*
- 33 *Vtrū frumentū transubstantietur in carnem.*
- 34 *Quare sub alia specie sumitur Eucharistia, cuius triplex assignatur ratio.*
- 35 *Quòd sacramentum altaris simul est & veritas & figura.*
- 36 *De sacramento & re sacramenti, vbi tria distincta notantur, quorum primum sacramentum & non res, secundum est sacramentum & res, tertium est res & nō sacramentum.*
- 37 *Quòd species panis & vini duabus ex causis intelligitur esse sacramentū corporis & sanguinis Christi: quia & cōtinet & significat, vbi queritur, cū post cōsecrationē nō sit in altari panis aut vinū, quid tū ibi sit sacramentum.*

- 38 *Vtrum forma panis & forma vini, vel species
accidentis & veritas corporis diuisa sint sa-
cramēta, & cū panis & vini diuersa sint ac-
cidentia, quod eorū dicendū est sacramentū.*
- 39 *De distinctione signorum, vbi ostenditur q̄ sa-
cramentum actiue, dicitur & passiue.*
- 40 *Quòd etiam sacramentum consistit in tribus,
in rebus, factis, & verbis.*
- 41 *Quòd sanguis Christi dupliciter intelligitur
in remissionem peccatorum effusus.*
- 42 *Quòd sumptio Eucharistiæ nō est nimium dif-
ferenda.*
- 43 *Quòd sacramentum altaris est commemoratio
mortis Christi.*
- 44 *De diuersis causis institutionis.*

LIBER

Quartus.

¶ **De sacramento Eucharistiæ.**

CAPVT. I.

CCE nunc ad summum sacramenti
verticē accedētes, cū ad ipsum cor di-
uini sacrificij penetramus quicquid
conamur exprimere, vix vlli⁹ appa-
ret esse momenti, deficit lingua, ser-
mo

mo

mo disparet, superatur in geniū, opprimitur in
 intellectus. Quis enim nouit ordinē cœli, & ponit Iob. 38.
 rationes ei⁹ in terra? Sed pulsemus ad ostiū, & si
 fortē clavis David aperire dignetur, vt commo Apoca. 3.
 det nobis tres panes amicus, qui maximē erunt Lucæ. 11.
 in hoc conuiuio necessarij. Fides enim petit & forte *
 accipit, spes quærit & inuenit, charitas pulsatur & huic.
 aperit, petit & accipit vitam, quærit & inuenit Addo cha
 viam, pulsatur & aperit veritatem. Is enim est via, ritas.
 veritas & vita. Ioan. 14.

Qui pridie quàm pateretur:
 accepit panē in sanctas ac
 venerabiles manus suas: & eleua-
 tis oculis in cœlum: ad te Deū pa-
 trem suum omnipotētē tibi gra-
 tias agens. Bene * dixit, fregit, de-
 ditque discipulis suis: dicens. Acci-
 pite & manducate ex hoc omnes.

Hoc est enim corpus meum.

De diuersis figuris Eucharistiæ, quæ præces-
 serunt in veteri testamento.

CAPVT. II.

Quintadecima die mensis primi, quæ tunc testa. Ge-
 extitit sexta feria, passus dominus est, & nes. 14.
 præcedente nocte, videlicet quarta: Exo. 12. &
 decima luna primi mensis ad vesperam, vt legis 16. 1. li. reg.

M 5 figuras

* Figuræ
 Eucharis-
 tiæ in vet.

INNOCENTII. PP.

e. 21. & 3. li. figuras impleret, post typicum pascha corporis
 reg. c. 19. & sanguinis sui sacramentū instituit, & ecclesie
 d. Cypria. tradidit frequentandū. Sic enim fuerat præfigus
 epist. 3. li. 2. ratum in Exod. Decima die mensis primi tollat
 Ambro. 4 vnusquisq; agnū per familias & domos suas, &
 li. de sacra seruabit eum vsq; ad quarta mdecimā diem mē-
 men. c. 3. sis huius, immolabitq; eum vniuersa multitudo
 D. Tho. 3. filiorū Israēl ad vesperā, & sument de sanguine
 p. q. 73. ar. agni, & ponent super vtranq; postem, & in sus-
 ti. 6. perliminaribus domorū in quibus comedent il-
 Exod. 12. lum, & edent nocte illa carnes assas igni & azy-
 mos panes cū lactucis agrestibus, & post pauca.
Agnus Pa Est enim phase, id est, transitus dñi. Transitum
schalis. istum Ioannes euangelista determinat, dicens:
Ioan. 12. Ante diē festum Paschæ, sciens Iesus quia venit
 hora eius vt transeat de hoc mūdo ad patrē, cū
 dilexisset suos qui erant in mundo, in finē dile-
 xit eos, & facta cœna cōpleuit ea quæ fuerant fi-
 gurata. A Egyptus est mūdus, exterminator dia-
 bolus, agnus Christus: sanguis agni, passio
 Christi, domus, animarū corpora, superlimina
 * Hic de re domus, cogitationum corda. * Hæc sanguine
 est parti: tingimus per passionis fidē. Illa sanguine tingi-
 cula, forsi: mus per passionis imitationē, signum crucis in-
 tā ista: po: tus & foris opposentes cōtra aduersarias aēreas
 stes vtriq; potestates, deniq; carnes agni comedimus, & in
 intellectu sacramento verū corpus Christi suscipimus, &
 & memo: azy mos panes, id est, sincera opera, cū lactucis
 ria. agrestibus, id est, amaritudine pœnitētiae. Sicut
 forte * itē * enim manna fuit datū Hebræis post trāsitum
 seu etiam. maris rubri iam submersis Aegyptijs, sic Eucha-
 Exod. 16. ristia datur christianis post * oblationē baptismi
iam

iam deletis peccatis, vt per baptismū mūdēmur lego* ablu
 à malo, per eucharistiā seruemur in bono. Nam tionem.
 sicut manna populum illū* peruaſtantem inuiæ Manna.
 ſolitudinis ad terram promiſſionis perduxit: ſic Lego* per
 eucharistia populum iſtum per incolatum vitæ vaſtitatē
 præſentis ad patriam paradifi perducit. Vnde re inuiam.
 Etē viaticum appellatur, quia reficiens in via du
 cit ad patriam. Sanē quod in manna præceſſit,
 in eucharistia conſummatur. Nam quantālibet
 quiſq; partem accipit, totam percipit eucharis
 ſtiā, ſicut euenit de māna, quia nec qui plus colle
 gerat, habuit amplius, nec qui minus parauerat
 reperit minus. Hanc ergo præfigurabat panis il
 le cœleſtis, de quo Sapiens proteſtatur: Panē de Sapien. 16.
 cœlo præſtitit ſine labore, omne delectamētum
 in ſe habētem omnis ſaporis ſuauitatem. Quod
 de ſe quaſi Chriſtus exponens: Ego ſum, inquit Ioan. 6.
 panis viuus, qui de cœlo deſcendi. Si quis man
 ducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Et pas
 nis quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vi
 ta. Hinc ergo Apoſtolus ait: Nolo vos ignorare 1. Cor. 10.
 fratres, quia omnes patres noſtri eandem eſcam
 ſpiritualem manducauerunt, & omnes eundem
 potum ſpiritualem biberunt. Bibebant autem
 de ſpirituale conſequentē eos petra, Petra au
 tem erat Chriſtus.

Quare ſacramentum corporis & ſanguinis con
 ſtitutum eſt ſub ſpecie panis & vini. * D. Tho.
 3. p. 9. 74.

CAPVT. III.

art. 1.

Accepit panem hunc. Sacrificij ritū Melchi:
 ſedech primus legitur celebrare, offerens Genes. 14.
 panem & vinum. Erat enim ſacerdos Dei altis
 ſimi.

Pfal. 109. simi. Vnde David inquit ad Christum: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Sacrificium ergo Euangelicum præcessit legale, non solum dignitate, sed etiam tempore, sicut Apostolus plenius ostendit in epistola ad Hebræos. Ideo verò panem & vinum in sacrificium corporis & sanguinis sui Christus instituit: quia sicut præ cæteris cibis & potibus corporalibus panis cor hominis confirmat, & vinum lætificat cor hominis: ita corpus & sanguis Christi præ cæteris cibis & potibus spiritualibus interiorem hominem reficit & saginat. Vnde: Poculum tuum inebrians quàm præclarum est. In his enim duobus plena consistit & perfecta refectio, sicut ipse testatur: Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Panis autem debet esse de frumento, & vinum de vite. Quia Christus semetipsum comparauit frumeto, cum ait: Nisi granum frumeti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet. Et viti, cum dixit. Ego sum vitis vera. Porro nec racemus vuae, nec granum frumenti debet offerri, nisi vel expressum in vinum, vel redactum in panem, quia Christus & panem se dedit, & frumento se comparat. Quia verò Christus accepit panem & calicem in sanctas ac venerabiles manus suas, & sacerdos exemplo Christi panem & calicem in manus accipiens, vtrumque per se crucis signaculo benedicit. Cum tamen sacerdos plures simul benedicit oblatas, vnam pro omnibus in manibus accipit. Nam & in vnum Christo corpus omnes simul hostiæ conuertuntur.

De

De azymo & fermentato pane.

* D. Tho.

CAPVT. IIII.

3. p. q. 74.

Panis autem non fermentatus, sed azymus art. 4.
 debet offerri in sacrificium, tum ratione facti, tum etiã ratione mysterij. Sic enim legitur praeceptum in Exodo: Primo mense, quartade: Exod. 12.
 cima die primi mensis ad vesperam comedetis azyma vsq; ad diem vigesimam primam eiusdem mensis ad vesperam. Septem diebus fermentatum non inuenietur in domibus vestris: qui comederit fermentatum, peribit anima eius de coetu Israël, tam de aduenis q̃ de indigenis terræ, omne fermentatum non comedetis, in cunctis habitaculis vestris edetis azyma. Quum ergo Christus quartadecima die mensis ad vesperam coenauerit cum discipulis, & agnum paschalem comederit, & vtiq; ritu legali cum azymis panibus & lactucis agrestibus: constat quòd ea hora fermentatum non inueniebatur in domibus Hebraeorũ. Et ita panem azymum in corpus suum in azymo sine dubio consecrauit. Fermentum enim corruptionem signat, apostolo testante, qui dicit: Modicum fermenti totam massam corrumpit. Vt et 1. Cor. 5.
 ergo nihil corruptum siue corrupens, sed totum syncerum atq; syncerans in hoc esse sacramento monstretur, non fermentatum, sed azymum consecramus. Nam secundum Apostolum: Pascha nostrum immolatus est Christus. Itaq; epulum Argumen-
 lemur non in fermento veteri, neq; in fermento ta Græcorum.
 malitiæ & nequitiae, sed in azymis synceritatis & veritatis. Græci autem in suo pertinaces*er: * Nõ errãt
 rore, de fermento conficiunt, asserentes in pa: Græci cele-
 rasceue

INNOCENTII P P.

brantes factas ceue lunam quartamdecimam extitisse, in qua
 cramentum verus agnus est immolatus, ut legis impleretur
 hoc in festo figura, quæ quartadecima luna primi mensis pa-
 mento ut schalem agnum iusserat immolari. Dominus er-
 docet. D. go ea die se passurum esse prænosens, præcedens
 Tho. 3. p. te in vespera necessitate ductus anticipavit cos
 q. 74. ar. 4. medere pascha, quia tunc licite poterat comedi
 fermentatum, & ipsi corpus domini de fermenta-
 Ioan. 13. & tato conficiunt. Nam & Ioannes Euangelista te
 18. statur, q̄ ante diem festum paschæ Iesus cum
 Apostolis nocte cœnauit, dicit etiam Iudæos in
 parasceue non intrasse prætorium, ut non conta-
 minarentur, sed comederent pascha. Sabbatum
 quoq; post crucem, magnam diem sabbati nomi-
 nauit, quod dici non solet, nisi cum sabbato fe-
 stum concurrat. Et Lucas ait, quod mulieres in
 parasceue parauerunt vnguenta, quod eis in die
 festo facere non liceret. Matthæus quoq; descri-
 bit, quod principes sacerdotum & seniores po-
 puli disposuerant Christum occidere, sed non in
 Solutio ar die festo, ne forte tumultus fieret in populo. Por-
 gumento: rone quæ dicta sunt, eorum assertioni non conso-
 rum. nant, si sane fuerint intellecta. Pascha namq; di-
 citur dies, solennitas, agnus, & hora. Dies ut ibi,
 Luc. 22. Appropinquabat dies festus azymorum qui di-
 Ioan. 13. citur pascha. Solennitas ut ibi, Ante diem festum
 paschæ. Agnus ut ibi. Vbi vis paremus tibi come-
 Ibidem. dere pascha? Hora ut ibi. Scitis quia post biduum
 Matth. 26. pascha fiet. Dies autem festus paschalis erat quina-
 Leuit. 23. tadecima luna secundum illud. Et in quintadeci-
 ma die solennitatem celebrabitis altissimo domino.
 Nam quartadecima non erat solennis nisi tantum
 à vespera.

à vespera. Ante diem festum hunc dominus pascha cum apostolis celebrauit. Nam, vt inquit Matthæus, prima die azymorum accesserunt discipuli ad Iesum, dicentes: Vbi vis paremus tibi comedere pascha? & vespere facto discubuit cū duodecim. Marcus autem primū diem azymorum determinat, dicens: Quando pascha immobilabant, & Lucas, In qua necesse erat occidi pascha. Constat ergo quod Christus cum apostolis ea die fecit pascha, quo necessario fiebat ex lege, scilicet quartadecima luna primi mensis ad vesperā. Hoc etiam incunctanter poterit inueniri, quisquis tabulam cōputi percurrit diligēter. Diem magnū sabbati nominabant in tribus solennitatibus hebdomadalibus, quocūq; septem dies sabbatidierum contingeret. Nam omnes erant solennes, & si non adeò sicut primus & vltimus, sed ad edendum azyma septem diebus oportebat eos omnes existere mundos. Vndè quolibet septem dierum no poterant introire prætorium, ne contaminarentur, sed comederēt pascha, id est, in pascha. Vel nomine paschæ possunt & azyma designari. Quod autē mulieres die festo pasceue dicuntur vnguenta parasse, non obest, quia nō erant sub lege, sed sub gratia. Veruntamen Lucas ait: Quia sabbato si fuerunt secundū mandatū. Sed & mandatū erat in lege, q̄ in diebus azymorū prima & vltima nihil operis facerēt, exceptis his quæ pertinēt ad vescendū. Præterea nemo tunc etiā volentibus emere vēdidisset aromata, vt venientes vngerent Iesum. Vt ergo nihil dubietatis remaneat, Lucas reducat ad
 Vbi supra. Marc. 4. Luc. 2. * D. Tho. q. 74. citata ar. 4. ad i. Magnus dies sabbati.

ad Marcum, vt intelligatur, q̄ mulieres reuertētes, parauerunt, secundum Lucam, aromata & vnguenta, non tunc, sed secundum Marcū, cū sabbatum pertransisset. Quid si longē antē parauerant, quia frequenter audierant dominum in proximo moriturum? Nōne Magdalenam iam parasse videtur, & per inspirationem præoccupasse mysterium vnctionis, teste veritate, quæ **Matth. 26.** dixit: Mittens hoc vnguētum in corpus meum, **Ioan. 12.** ad sepeliendum me fecit. Et iterum: Sinite illam, vt in die sepulturæ meæ seruet illud. Sed vnguentum quod prius incœperat, postea consummasuit. Porro dispositio sacerdotū dispositioni Dei præualere non potuit, qui disposuerat, vt verus agnus in diebus paschalibus immolaretur, & sicut typicus agnus quartadecima luna primi mēsis comedebatur in nocte à Iudæis, ita verum agnū discipuli eadē hora comederūt, verū etsi verū esset quod Græci de luna contendunt, credendum tamen est ita ritum legis in hoc sicut in alijs dominum obseruasse, qui non venit legem **Matth. 5.** soluere, sed adimplere, natus de muliere factus **Gala. 4.** sub lege, vt eos qui sub lege erāt redimeret. Sed **Alia Græcorum obiectio.** ipsi rursus opponunt, quia cum veritas venit, figura cessauit, & euauit vmbra cum lumen esset. Cum ergo ad verum Pascha peruentū est, quæ præcesserunt in typo cessauerunt, secundum **Leuit. 26.** illud: Nouis superuenientibus vetera proijcietis, & **2. Cor. 5.** Apostolus ait: Vetera transierunt, ecce noua facta sunt omnia. Et ideò Christus sicut verū pascha confecit sine lactucis agrestibus, sic & absq; panibus azymis, ne veterem ritum in no-

uo sacrificio retineret, ac per hoc nos iudaizare
 doceret. Nam vtrumq; pariter erat in lege præ-
 ceptum. Edent, inquit, carnes nocte illa assas
 igni, & azymos panes cum lactucis a grestibus.
 Sciendum ergo, quòd non omnes antiquæ legis
 consuetudines abiicit ecclesia, sed quasdam pro
 uida consideratione retinuit. Vnde sponsa dicit
 ad sponsum in Canticis canticorum. Omnia po-
 ma noua & vetera dilecte mi seruaui tibi. Ad:
 huc enim faciem plenæ lunæ consyderat* ne pa-
 scha celebretur in defectu. Adhuc cõficit oleum
 vnctiois, & thus suauitatis incendit, adhuc sol-
 uit decimas & primitias, adhuc habet candela-
 brum, & lucernas, & vestes, & vasa, & pontifis-
 ces, & Leuitas. Nam si propterea repudiandum
 est azymum, quia lex illud admisit, pari ratione
 repudietur fermentum, quia lex statuit in Leui-
 tico. Offerent panes fermentatos cū hostia gra-
 tiarum, quæ offertur pro pacificis. Item in*Pen-
 te. Offeretis panes primitiarum de duabus deci-
 mis similæ fermentata. Non solum enim de con-
 stitutionibus legalibus, verumetiam de scriptis
 gentiliū libenter assumit Ecclesia, si quid in eis
 probè dictum, vel factum agnoscit, & tanquàm
 mulieris captivæ refecat vngues, pilosq; supers-
 fluos, vt ab alienigena superfluitate mundata,
 thalamū veritatis digna sit introire. Legales er-
 go consuetudines nõ penitus sunt abolitæ, neq;
 contrarijs superuenientibus sunt destructæ, sed
 interdū in melius commutatæ. Nam cum Deus
 circumcisionem mutauit, non superduxit cõtra-
 rium id est, præputium, sed protulit melius, id
 N est,

Solutio.

* D. Tho.

q. 74. cita:

ta ar. 4. ad

Ad:

* ob

seruat,

Leuiti. 7.

Lego * pē

tecoste.

Ibid. 23.

Deut. 21.

Galat. 5. est, bap̄tismum, quia circuncisio nihil est, * vt di
 addo * ne: cit Apostolus. Sed fides quæ per dilectionē ope:
 que prepu: ratur. At azymum & fermentum penitus sunt
 tiū aliquid opposita, sicut immediata contraria: non ergo
 valet.

decebat, vt Deus tanquàm sibi contrarius abija:
 ceret azymum, & assumeret fermētatum, quin
 potius fermentatum quasi minus bonum post:
 poneret, & azymum quasi maius bonum præ:

Alia rurs: ferret. Nec illud valere putandum est, quod di:
 sus Græco cun̄tur ideo se fermentum offerre, quia ferme:
 rū ratio. ratum (vt aiunt) spiritus sancti feruorem signat,

quo superueniente corpus Christi de virginis
 carne conceptum est, sicut angelus illi prædixe:
 rat. Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus
 altissimi obumbrabit tibi. Ideoq; & quod nasce:

Lucæ. 1. tur ex te sanctum vocabitur filius Dei, trahens
 tes fortassis hanc significationem fermenti ex il:

Matth. 13. la parabola euangelica. Simile est regnum celo:
 rum fermento, quod acceptum mulier, abscons:
 dit in farinae satis tribus, donec fermētatum est
 totū. Nam & fermētum manifeste signat tumo:

Solutio. rem vteri virginalis, & vinculum vnionis. Por:
 rò multo religiosius illud insinuat, quod secun:
 dum Apostolum Christus de massa peccatrice,

corpus sine peccato suscepit, tanquam de fer:
 mentato suscepit azymum, & vt inter Chris:
 tum & populum, ita militiæ, & nequitiae nihil
 intersit, sicut inter frumentum & aquam in azy:
 mo nihil veteris massæ vel alienæ corruptionis
 interuenit. Nam per frumentum Christus, per

Ioan. 12. aquam populus designatur, secundum illud: Ni:
 si granum frumenti cadens in terram mortuum
 fuerit,

fuerit, ipsum solum manet. Et illud: Beati qui se: Esa. 32.
 minatis super aquas. Aqua sine fermento, mixta
 frumento, designat populum sine peccato Chri-
 sto coniunctum. Quanquam & illud valeat desi-
 gnare, quod sicut azym⁹ panis de pura massa, si-
 ne fermento conficitur, ita corpus Christi de il-
 libata virgine sine peccato conceptum est. Cæs-
 terum id solum latinis sufficeret contra Græcos,
 quod Constantinopolitanam ecclesiam multas-
 rum hæreseon corruptio fermentauit: vt non so-
 lum hæreticos, verum etiam hæresiarchas pro-
 duceret. Romanam autem ecclesiam super apo-
 stolicæ fidei petram, stabili soliditate fundatâ,
 nulla prorsus hæreticæ prauitatis procella po-
 tuit conquassare. Sed illud semper integra fide
Rom. eccl.
 cles. nunq̃
 hæretica
 fuit.
 seruauit, quod ab ipsis accepit apostolis, qui præ-
 sentialiter eam sacris vel instituere doctrinis, &
 ecclesiastici ritus regulam docuere. Ab ipsis er-
 go beatis Apostolis Petro & Paulo, quos & vi-
 uos habuit, & defunctos custodit, hunc sacrifi-
 cij ritum accepit, quem hætenus inuiolabili cul-
 tu seruauit. Græci verò postquam tunicam do-
 mini inconfutilem diuiserunt, vt perpetuæ diui-
 sionis scandalum interponerent, sacrificij ri-
 tum temerè mutauere, quos Leo nonus per epis-
 tolam ad Imperatorem Constantinopolita-
 num directam super varijs confutauit hæresi-
 bus. Qui latinos inter cætera azymitas vo-
 cabant, cum ipsi verius Fermen-
 tarij nuncupentur.

N 2 Quod

INNOCENTII. P P.

*Cōci. Tri
den. sessio.
22. c. 4.

Quòd Apostoli suppleuerunt quæ
Euangelistæ prætermiserunt.
CAPVT. V.

ELeuatis oculis in cœlum. Tria quædam hic commemorantur in Canone, quæ nullus Euangelistarum describit, videlicet eleuatis oculis in cœlum, æterni testamēti, mysterium fidei. Quis ergo tantæ præsumptionis extitit & audaciæ, vt hoc de corde suo tentauerit interponere?

Vide. c. Sane formam istam verborum ab ipso Christo Cum Mar acceperunt Apostoli, & ab ipsis Apostolis accessæ. ex. de pit ecclesia. Multa quippe tam de verbis, quàm celebratio de factis dominicis prætermiserunt euangelistæ, quæ tamen Apostoli suppleuerunt, vt est illorum.

1. Cor. 15. thios: Visus est plusquam quingentis fratribus simul, deinde visus est & Iacobo, nouissime omnium tanquam abortiuo visus est & mihi. Nam inter ipsos euangelistas quædam omittuntur ab vno, quæ suppleuntur ab alio. Vndè cum tres Euangelistæ commemorant: Hoc est corpus meum, solus Lucas adiecit, quod pro vobis tradetur. Et cum Matthæus & Marcus dicant, peraddita pro multis, Lucas dicit, pro vobis: sed Matthæus addit, in remissionem peccatorum. Et tamen ea quæ adduntur in canone, possunt ex alijs locis euangelij comprobari. Ioannes enim Lazari suscitationem describens, testatur quòd Iesus eleuatis sursum oculis, dixit: Pater gratias ago tibi, quoniam audisti me. Idem alibi dicit. Hæc loquutus est Iesus, & subleuatis oculis in cœlum, dixit: Pater clarifica filium tuum. Si enim tunc

Quædã in pus meum, solus Lucas adiecit, quod pro vobis tradetur. Et cum Matthæus & Marcus dicant, peraddita pro multis, Lucas dicit, pro vobis: sed Matthæus addit, in remissionem peccatorum. Et tamen ea quæ adduntur in canone, possunt ex alijs locis euangelij comprobari. Ioannes enim Lazari suscitationem describens, testatur quòd Iesus eleuatis sursum oculis, dixit: Pater gratias ago tibi, quoniam audisti me. Idem alibi dicit. Hæc loquutus est Iesus, & subleuatis oculis in cœlum, dixit: Pater clarifica filium tuum. Si enim tunc

Ioan. ii. scitationem describens, testatur quòd Iesus eleuatis sursum oculis, dixit: Pater gratias ago tibi, quoniam audisti me. Idem alibi dicit. Hæc loquutus est Iesus, & subleuatis oculis in cœlum, dixit: Pater clarifica filium tuum. Si enim tunc

Ibid. 16. bi, quoniam audisti me. Idem alibi dicit. Hæc loquutus est Iesus, & subleuatis oculis in cœlum, dixit: Pater clarifica filium tuum. Si enim tunc

in cœlum oculos leuauit ad patrem, cum animã Lazari reuocabat ad corpus, quanto magis credendum est, quòd tunc oculos in cœlum leuarit ad patrem, cum panem, & vinum, in corpus & sanguinem proprium conuertebat? Vtrobique tamen hoc ad nostram instructionem agebat, vt & nos, oculos cordis ad terram non deprimamus, sed eleuemus in cœlum, si quod oramus, volumus impetrare. Gratias agens. Hinc quoque colligitur, vnde sacrificiũ laudis dicatur. Quia Christus gratias agens, illud instituit. Gratias autem agebat non pro se, sed pro nobis, id est, pro reparatione hominum sic futura.

Quomodo Christus confecit & sub qua forma. CAPVT. VI.

Benedixit. Cum ad prolationem verborum Bistorum. Hoc est corpus meum: Hic est sanguis meus, sacerdos conficiat, credibile iudicatur, quòd & Christus eadem verba dicendo, confecit. Porro quidam dixerunt, quòd Christus confecit, cum benedixit, literam construens hoc ordine. Accepit panem, benedixit, subaudiendum est dicens: Hoc est corpus meũ, & tunc fregit, & dedit, & ait: Accipite & comedite, & iterauit, hoc est corpus meũ. Prius ergo protulit illa verba, vt eis vim conficiendi tribueret, deinde protulit eadẽ, vt Apostolos formam conficiendi doceret. Alij verò dixerunt, quòd & sacramentũ confecit & formã instituit post benedictionem, cum dixit: Hoc est corpus meum, intelligentes illam benedictionem fuisse, vel aliquod signum quod super panem impressit, vel aliquod verbũ

* Verã sententiã pro

ponit. D.

Tho. 3. p.

q. 81. ar. 1.

Triplex

opinio.

Prima.

Secunda.

Ter

Quarta.

Quinta.

Sexta.

Septima.

Octa.

Nona.

Decima.

N 3 quod

quod super panem expressit. Quibus illud vide-
tur obfistere, quod prius fregerit quam dixerit:

Tertia. Hoc est corpus meum. Nec etiam est credibile,
*Hac sen- quod prius dederit quam confecerit. Sanè * dici
tētiā re: potest, quod Christus virtute diuina confecit,
fellit. D. & postea formam expressit, sub qua posteri be-
Tho. q. 78. nedicerent. Ipse nanq; per se virtute propria be-
ar. i. ad. i. nedixit. Nos autem ex illa virtute quam indi-
dit verbis.

* D. Tho. De veritate corporis & sanguinis

3. p. q. 75. & sub specie panis & vini

Tridēt. cō CAP. VII.

ci. sessio. 13. **C**VM enim sacerdos illa Christi verba pro-
c. i. & 3. nūtiat, Hoc est corpus meum, & hic est san-

Quāta vir- guis meus, Panis & vinum in carnem, & sangui-
tus est ver- nem conuertuntur, illa verbi virtute, qua verbū
borum. caro factum est, & habitauit in nobis, qua dixit,

& facta sunt, ipse mandauit, & creata sunt. Qua
fœminam mutauit in statuā, & virgam conuer-

Psal. 32. & tit in colubrū. Qua fontes mutauit in sanguinē,
148. & aquam conuertit in vinū. Nam si verbū Eliæ

Genes. 19. potuit ignem de cœlo deponere, verbum Chris-
Exod. 4. & sti nō potuit panem in carnē mutare? Quis hoc

6. audeat opinari de illo, cui nullum verbū est im-
possibile, per quem omnia facta sunt, & sine quo

Ioan. 2. factum est nihil? Certe maius est creare quod
4. Reg. i. non est, quàm mutare quod est. Ac lōge maius,

quod non est, de nihilo procreare, quàm quod
est in aliud transmutare. Illud autē nemo est qui

dubitet, & de hoc aliquis dubitabit? absit omni-
no. Incomparabiliter maius est, q̄ Deus ita fa-

ctus est homo, q̄ non desijt esse Deus, quàm q̄
panis

panis ita fit caro q̄ definit esse panis. Illud per in-
 carnationē semel est factum, istud per consecra-
 tionē iugiter fit. Sed dixerit aliquis: Certus sum
 omnino q̄ valet, sed non sum certus aliquo mo-
 do quòd velit. Aduertat ergo, q̄ Christus cum
 accepisset panē, benedixit, & dixit: Hoc est cor-
 pus meum. Veritas enim hoc dixit, & ideò ve-
 rum est omnino quod dixit. Quòd ergo panis
 fuerat cū accepit, corpus suum erat cū dedit.
 Panis itaq; mutatus erat in corpus ipsius, & si-
 militer vinum in sanguinem. Non enim vt here-
 ticus sapit, sed desipit, ita debet intelligi, quod
 Dominus ait: Hoc est corpus meum, id est, hoc
 signat corpus meum, sicut quod dicit Apосто-
 lus, Petra autē erat Christus, id est, petra signifi-
 cabat Christum. Hoc enim potius dixisset de
 agno Paschali, q̄ de azymo pane. Nam Pascha-
 lis agnus absq; dubio figurabat corpus domini-
 cum, sed azymus panis, opus syncerum. Sicut au-
 tem Ioānes Baptista, quod dixerat, ecce agnus
 Dei, per adiunctū determinauit, qui tollit pecca-
 ta mundi. Sic & Christus quod dixerat, Hoc est
 corpus meum, per adiunctum determinauit, qđ
 pro vobis tradetur. Sicut ergo corpus Christive-
 raciter tradebatur, ita verē demonstrabatur, nō
 in figura, quæ iam cessauerat, sed in veritate
 quæ iam aduenerat. Sanē cum litigarent Iudæi
 ad inuicem dicentes: Quomodo hic poterit car-
 nem suam dare nobis ad manducandum? Dixit
 illis Iesus. Amen amē dico vobis, nisi manduca-
 ueritis carnem filij hominis, & biberitis eius san-
 guinē, nō habebitis vitā in vobis. Qui māducat

Sensus hæ-
 reticus.
 Est, id est,
 significat.
 1. Cor. 10.

Ioan. 1.
 Luca. 22.

Verē est
 corpus
 Chri sub
 specie pa-
 nis.
 Ioan. 6.

N 4 carnem

carnem meā, & bibit sanguinem meum habet
 vitam æternam. Ideò dicit, Amen amen, id est,
 in veritate in veritate, vt non figuratiuè, sed ve-
 rè intelligatur quod dixit: Nisi manducaueritis
 carnem, &c. & ad maiorem veritatis expressio-
 nem adiungit, Caro mea verè est cibus, & san-
 guis meus verè est potus. Ego verò quia vitam
 æternam habere desydero, carnem Christi ve-
 raciter comedo, & sanguinem eius veraciter bi-
 bo. Illam vtiq; carnem quam traxit de virgine,
 & illum sanguinem què fudit in cruce. Ego cre-
 do corde, & ore confiteor, quod ipsum dominū
 nostrum Iesum Christū, in hoc sacramento mā-
 duco, fretus auctoritate qua dicit, Qui mandu-
 cat me, viuet propter me. Non enim cum man-
 ducatur, per partes diuiditur, nec laceratur sub
 sacramento, sicut caro quæ venditur in macela-
 lo, sed & illæsus sumitur, & integer māducatur.
 Viuit manducatus, quia surrexit occisus. Man-
 ducatus non moritur, quia surrexit nō moriturus.
 Christus enim resurgens à mortuis, iam nō
 moritur, mors illi vltra non dominabitur, quod
 enim mortuus est peccato, mortuus est semel,
 quod autē viuit, viuit Deo. Sicut enim vidua Sa-
 reptana quotidie comedebat, & nūquā diminue-
 bat farinā de hydria, & oleū de lechyto. Sic vni-
 uersalis Ecclesia quotidie sumit & nūquā consu-
 mit carnē & sanguinē Iesu Chri, sub diuersa spe-
 cie sacramēti. Sicut ergo corpus Chri quotidie
 manducatur, & non deficit nec decrefcit, ita pa-
 nis quotidie transit in corpus Christi, sed ipsum
 corpus nec in aliquo proficit nec accrescit,

Non

Non enim de pane vel de vino materialiter, nec caro vel sanguis, sed materia panis vel vini mutatur in substantiam carnis & sanguinis, nec adijcitur aliquid corpori, sed transubstantiantur in corpus.

Aliàs for-
matur.

¶ Quòd sub tota forma totum
corpus existit.

De his om-
nibus D.

CAPVT. VIII.

Th. 3. p. q.

Verùm an partes in partes, an totum in totum, an totale transeat in totale, nouit ille qui facit. Ego quod residuum est igni comburo. Nam credere iubemur, discutere prohibemur. Si tamen quærentis instet improbitas, ego salua fide cõcesserim, quòd totalis panis in totale corpus conuertitur, ita quòd nulla pars panis trãsit in aliquam partem corporis. Reor autem salua fidei maiestate, quòd vbi panis est consecratus, sub tota specie, totum corpus existit. Sicut enim miraculose tam magnum corpus, sub tam parua forma concluditur, ita miraculose totum corpus in singulis partibus continetur: quod inde * * forte cõ-
cognitio, quoniam in quocunq; partes species
diuidantur, sub singulis partibus totus est Chri-
stus, totus in magno, totus in paruo, totus in in-
tegro, totus in fracto. Scio tamen quod dicitur à
quibusdam, quòd quãdiu species panis integra
perseuerat, sub totali specie totale corpus exi-
stit. Vbi verò diuiditur, in singulis diuisionibus
incipit esse totum. Sicut in speculo dum est inte-
grum vna tãtum apparet inspiciētis imago: sed
eo fracto, tot apparēt imagines quot sunt in eo
fracturæ. Porro cum Deus illam virtutem ver-

76.

* * forte cõ-
iycio.

Hanc simi-
litudinē re-

fellit D.

Th. ead. q.

76. ar. 3.

N 5

bistu

bis tulerit, vt ad prolationem eorum corpus dominicum incipiat esse sub specie sacramenti, nec illa verba proferantur in fractione, diligenter attendant & ipsi respondeant, vnū corpus Christi quod ante fractionem non in singulis partibus erat totū, sed sub totali specie totaliter existebat, post fractionē in singulas partes quodam modo secedit, & incipit esse singulatim in singulis partibus quod integraliter erat in integro.

* D. Tho. Licet autem corpus dominicum sit in loco locale ead. q. 76. le, quæritur tamen, vtrum in sacramento sit locatum localiter, id est, vtrum faciat localem distantiam, & an habeat localem situm, vt dici de

Tutius est beat q̄a iacet aut sedet aut stat? Sed & alia multa credere q̄ta circa præsentem articulum possunt inquiri, discutere, quæ melius est intacta relinquere, quàm temerè

Exod. 19. diffinire. Nam bestia quæ tetigerit montem, lapidabitur, tutius est in talibus citra rationē subsistere, quàm vltra rationem excedere, ne fortè,

Amos. 2. quod absit, ossa regis Idumææ redigantur in cinerem.

¶ De fractione, vbi dicitur, quare fractio fiat & attritio.

C A P V T. I X.

Falsa opinio, quæ ne Regit. Solet à multis inquiri, sed à paucis intelligi, quid Christus tunc in mensa fregit, & quid sacerdos in altari nūc frangit. Fuerunt qui dicerent, quòd sicut post consecrationē vestra panis remanent accidentia, sic & vera panis substantia, quia sicut subiectum non potest sine sentētia in accidentibus existere, sic accidentia nō possunt existere sine subiecto: quoniam accidentis esse non

nō est aliud q̄ inesse. Sed panis & vini substātijs ses. 13. ca. 4.
 permanentibus, ad prolationē illorū verborum & can. 2.
 corpus & sanguis Christi. veraciter incipiūt es. Reproba
 se sub illis, ita quòd sub eisdē accidentibus vtrū: ta est hęc
 que vere sumitur panis & caro, vinū & sanguis, opinio sub
 quorum alterū probat sensus, reliquum credit si hoc ponti-
 des. Hi dicunt q̄ substantia panis frāgitur & at fice in Con
 teritur, inducentes ad hoc illud quod dicit Apo cilio Late-
 stolus: Panis quem frāgimus, & Lucas: Vna sab ranē. vt pa
 bati cum conuenissemus ad frangendum panē, tet extra d̄
 &c. Hi facile soluūt quæstionē illam, qua quæri summa tri
 tur, quid à mure comeditur, cū sacramentū cor: ni. & fid. ca
 roditur, comeditur secundū illos illa panis sub: tho. Et lon
 stātia, sub qua corpus Christi esse mox desinit. ge ante res
 Porro qualē significandi modū habet nomē ac ppbata fuit
 cidentis, in physica facultate, talē existendi mo a S. Ambr
 dū habet accidens nominis in theologica veri tate.
 tate. Nā sicut hoc nomen album significat acci: dens in substantia, id est, in adiacentia, sed hoc
 nomē albedo significat accidens sine subiecto, id est, in existētia: sic ante consecrationē accidēs
 est in subiecto, quoniam existit in alio. Sed post Accidētia
 consecrationē accidēs est sine subiecto, quoniā in sacramē
 existit per se. Transit enim substantia, sed rema to sine sub
 nent accidentia: nec dicitur accidens in vi partici iecto. D.
 pij, sed accipiendū est in vi nominis. Sicut enim Th. 3. p. q.
 ibi substantia corporis est, vbi forma corporis nō 75. art. 5. &
 videtur, sic ibi forma panis videtur, vbi substan q. 74. art. 1.
 tia panis non est, nec est alius ibi panis nisi caro
 Chri, quæ nomine panis aliquando designatur.
 Iuxta quòd Dñs ait: Panis quem ego dabo, caro Ioan. 6.
 mea est pro mundi vita. Et Apostolus: Quoties: 1. Cor. 11.
 cunque

cunque manducabitis panem hunc & calicem bibetis, &c. Non enim debemus quærere naturam in gratia, neq; consuetudinem in miraculo. Non solum accidentales, verum etiam naturales proprietates remanere videntur, vt panetas quæ saturando famem expellit, & vinitas quæ satiando sitim extinguit. Dicamus ergo qd forma panis frangitur & atterit, sed corp^o Christi sumitur & comeditur. Ea videlicet quæ notât corruptionem referentes ad formam panis, ea verò quæ notant acceptionem ad corpus Chri.

¶ De confessione Berengarij.

CAPVT. X.

Vide. c. Es go Beren: garius. de consecra. dist. 2. Berengarius quippe quia suspectus habebatur de hæresi, & ne remaneret anguis sub herba, ad maiorem expressionem coram Nicolo Papa multisq; præsulibus est confessus, panem & vinum, quæ in altari ponuntur post consecrationem, non solum sacramentum sed etiam verum corpus & sanguinem Chri esse, & sensualiter non solum sacramentum, sed etiã in veritate in manibus sacerdotum tractari & frangi, etiam fidelium dentibus atteri. Non autem corpus Christi vel in partes diuiditur, vel dentibus laceratur, cum sit immortale & impassibile. Sed in qua re fiat fractio vel attritio, beatus Augustinus ostendit, dicens: Quando Christus manducatur, reficit & non deficit. Nec quando manducamus de illo partes facimus, quod quidem in sacramento &c. ca. Hoc sic fit. Nam & Christus carnalem sensum discipulorum redarguit, qui putabant carnem eius sicut aliam carnem diuidendam in partes, & moribus

fibus lacerandam. Dicitur autem forma panis Matth. 26. non qui sit, sed qui fuit, sicut dicebatur Simon *Præcedens Leprosus, nō quod talis existeret, sed quod talis sententia extiterat.

¶ Quid etiam à mure comeditur, cum sacramentum corroditur.

est falsa, hæc est vera, quia accidentia

CAPVT. XI.

SI vero quærat quid à mure comeditur, cū quæ manet sacramentum corroditur, vel quid incinera in eucha. situr, cum sacramentum crematur. Respondetur ne subiecto quod sicut miraculose substantia panis conuersetur, habetur, cum corpus dominicum incipit esse sub sacramento, sic quodammodo miraculose reuertitur uina esse, cum ipsum ibi desinit esse, non quod illa panis individua substantia reuertatur quæ transiit in carnem, le quæ prius sed quod eius loco alius miraculose creatus, * & ideò quæ quanuis huius accidentia sine subiecto possunt diu manere sic corrodi, sicut edi. Hic obstante miraculo, falso trahitur argumentum à coniugatis vel coniu quæ admodum, sicut alibi trahitur falso à contrarijs. Est enim dum manet hic color & sapor, quantitas & qualitas, cum nient in subiecto suo, tum aut quale. Miraculum quippe vincit naturam, & legi detrahit dispensatio. Sane in natura verum Christi Dei est trinitas personarum, videlicet pater & corpus, & filius & spiritus sanctus. In hypostasi filij est sub verum substantiarum trinitas, videlicet deitas, corpus, & animalis. D. ma. In sacramento corporis est trinitas specierum Th. 3. p. q. videlicet panis, vinum, & aqua. In natura Dei nec 77. ar. 1. ad est accidens in substantia, nec substantia sub accidente. In hypostasi filij est accidens in substantia. Triplex trinitas, & substantia sub accidente. In sacramento trinitas.

corpo

corporis accidens non est in substantia, sed substantia consistit sub accidente.

¶ Quale corpus Christus dedit in cœna.

CAPVT. XII.

DEdit. Quæri solet quale corpus suum Christus dedit in cœna, mortale, an immortale, passibile an impassibile, accetera quæ ad hanc vitandæ pertinent quæstionem. Ego diuina sacramenta sunt quæ magis veneranda quàm discutienda profiteor, quæ simplicitati fidei ratus sufficere. Si dicatur quod tale dedit quale voluit, & rursus, quale dederit ipse nouit. Fuerunt tamen qui dicerent, quod si cut idem veraciter ipse erat qui dabat & qui dabatur, ita in eo quod dabatur erat passibilis & mortalis, & in eo quod dabatur erat immortalis & impassibilis, sicut visibiliter gestabat, & inuisibiliter gestabatur, inuisibiliter inquam quantum ad formam corporis, non quantum ad speciem sacramenti. Nam in eo quod gestabat, quod erat hoc apparebat, in eo verò quod gestabatur quod erat ipse non videbatur, quia forma panis & vini velabat formam carnis & sanguinis. Hic *1. Reg. 11.* est ille verus David, qui corâ Achis rege Gethis suis manibus ferebatur. Quoniam ergo immortalis dabatur, incorruptibiliter edebatur. Hi profectò concedunt, posito quod pars aliqua sacramenti per triduum mortis Christi reseruata fuisset, idẽ corpus simul & iacebat mortuum in sepulchro, & manebat viuum sub sacramento. In ara crucis patiebatur, & sub forma panis non lædebatur. Sed quoniâ incredibile iudicatur, vt secundum eãdem naturã simul esset mortalis & immor

immortalis (quòd tamen congruebat ei secundum eandem personam.) Fuerunt alij qui dixerunt Christus mortalis utique fuit, sed voluntate non necessitate. In eo quippe quòd immortalis fuit non tantum erat ab omni culpa, liber erat ab omni necessitate pœna, ut nihil morti deberet, pro eo quòd peccata, sed voluntate nihil haberet, sustinuit tamen spontè mortali voluntate, quia mortem sustinere volebat: quia si mortalitatem non suscepisset, omnino mori non potuisset. Ut ergo probaret quòd mortalis erat, non necessitate se voluntate, quando voluit mortalitatem deposuit, & immortalitatem recepit. Legitur enim in Evangelio, quòd cum Iudæi duxissent Iesum usque ad supercilium montis, ut eum precipitarent, ipse transiens per medium illorum ibat. Cum esset ducendus, teneri se sicut passibilem tolerabat, sed cum esset precipitandus, sicut impassibilis per medium illorum transibat. Quatuor enim sunt gloriati corporis propriæ qualitates, videlicet claritas, subtilitas, agilitas, & impassibilitas. De quibus legitur: Fulgebunt iusti & tanquam scintille in arboribus: discurrent, & absterget Deus omnem lachrymam ab oculis sanctorum, & iam non erit amplius neque luctus neque clamor, &c. Hinc etiam dominus, inquit, in Evangelio: Mensuram bonam & confertam & coagitatam & superfluentem reddent in sinum vestrum. Singulas sibi Christus singulatim accepit: Hæc est sententia Ugo ti corporis induisset. Subtilitatem cum nascitur ex virgine, Claritatem, cum transfiguratur.

fellit D. retur in monte. Agilitatem, cū incederet super
Th. 3. p. q. mare. Impassibilitatem, cum manducaretur in
81. art. 3. & cœna. Sicut enim signum passibilitatis exhibuit
sequit̃ pō: in corpore immortali, cum post resurrectionē
stremā sen ostendit manus & latus, sic in corpore mortali
tentiā hu: signum impassibilitatis ostendit, cum carnē, &
ius. c. sanguinem ante passionem exhibuit. Potest ta:
men salua fide cōcedi, quod tale dedit, quale tūc

Quale cor habuit, mortale, videlicet passibile. Non quod
pus Ch̃rus posset pati in sacramento, sed quod sub sacramē
Apostolis to poterat pati. Nunc autem sumitur à nobis im
dedit. mortale & impassibile. Nec tamen maiorem ha
bet nunc efficaciam, sicut nec maiorem potens
tiam. Quod ergo passibilis edebatur, & tamen
non lædebatur, non erat humanæ naturę, sed di
uinæ potentię, qua valebat quicquid omnino
volebat.

¶ Vtrum Iudas accepit Eucharistiam.

CAPVTV XII.

Quod Iu: D Edit discipulis suis. Dubitari solet, vtrum
das affue: ludas cum alijs acceperit Eucharistiā. Lu:
rit in cœna cas enim ostendit ludā interfuisse cum alijs, qui
Luc. 22. statim post calicem traditorem commemorat,
dicens: Hic est calix novi Testamenti in sangui
ne meo, qui pro vobis effundetur, Veruntamen
ecce manus tradentis me mecum est in mensa.

Quotquot autem interfuerunt, Eucharistiā ac
Marc. 14. ceperunt, Marco attestante, qui ait: Et biberūt
ex illo omnes. Iuxta quod Christus ipse præce:
Matth. 26. perat, teste Matthæo, Bibite ex hoc omnes. Ecō
Quod Iu: tra ludam non interfuisse probatur. Nam secun
das non af dum Matthæum statim dixit Iesus bibentibus
calicem:

psal. 10. & An vt suo doceret exemplo, quòd sacerdos non tract. 6. in debet illi communionem negare, cuius crimen Ioá. Chry: etsi sibi sit notum, non tamen ecclesiæ manifestum, ne forte nõ sit corrector sed proditor. Vn latrone D. de cautum reperitur in Canone, Nõ prohibeat Th. 3. p. q. dispensator domini pingues terræ mensam domini manducare. Sed moneat exactorem time

Exemplũ re. Sit ita, si * mihi quod est melius valeat respõ sacerdotiã deri. Porrò cum minus malum sit reddi suspectum de crimine, quàm committere crimen. Et de duobus malis, si alterum vrget, minus sit eligendum, cur discretus sacerdos non neget eucharistiam criminoso, quatenus minus malum incurrat, vt maius euitet, id est, vt reddatur suspectus ne manducet indignè? Sanè cum nemo debeat vnũ mortale committere, ne proximus aliud mortale cõmittat, eligendum est potius sacerdoti nõ prodere peccatorẽ: vt ille nõ peccet, sed ille potius debet eligere, vt abstinẽdo reddatur suspectus, quàm communicando manducet indignè. Si verò quæratyr vtrũ Christus ad bonum an ad malũ eucharistiæ Iudæ tradiderit. Et quidẽ nõ videtur ad bonum dedisse, ne sua fraudatus sit intētione. Qui teste propheta fecit vniuersa quæ voluit. Iudas enim nõ ad bonum, sed ad malum accepit, sed nec ad malum dedisse videtur. Quia Christus non est autor malorum, sed vltor. Responderi verissimè potest, quòd si propositio intencionem denotet vel affectum, cum dicitur, dedit ad malũ, falsa est propositio. Si autem consecutionem insinuat vel effectum, vera est. Quia verò Christus buccellã intinctã

Quæstio.

Psal. 113.

Responso

Iudæ

Iudæ porrexit. Vnde constitutum est ab ecclesia ut Eucharistia non detur intincta. Constitutum est nihilominus & pro hæresi extirpanda, quæ eucharistia intincta. dogmatizauit Christum sub neutra specie tantum existere, sed sub vtraque simul existere tantum. Nec debet intelligi, quod sub buccella panis intincta Christus Eucharistiã dederit traditori, sed per buccellam intinctam atque porrectam, suum denique traditorem expressit, forsatis per panis intinctionem illius significans fictionem.

¶ De duobus modis Eucharistiã comedendi.

CAPVT. XIII.

Accipite & manducate. Non est intelligendum, quod sumptum corpus de manu Domini sibi discipuli ministrarent, sed qui consecrauit idem & ministravit, ac si diceret: Comedite, iterũq; comedite, vtranque huius sacramenti comestionem insinuans. Dupliciter enim corpus Christi comeditur, quia dupliciter intelligitur. Verum, quod de virgine traxit & in cruce pependit, & mysticum quod est ecclesia Christi spiritu vegetata. De vero corpore Dominus ait: Hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur. De mystico dicit Apostolus: Vnus panis & vnum corpus multi sumus. Verũ corpus Christi comeditur sacramentaliter, id est, sub specie. Mysticũ autẽ comeditur spiritualiter, id est, in fide, sub specie panis, in fide cordis. De comestione sacramentali dominus ait: Accipite & comedite, hoc est corpus meũ quod pro vobis tradetũ,

* D. Th. 3. p. q. 80. ar. 1. 2. 3. Concil. Tri. se. 13. c. 8.

* D. Th. 3. p. q. 78. ar. 1. ad. 2.

Duplex corpus

Christi, ve

rũ & mysti

cum.

O 2 hoc

Fortassis cogitatio adhuc pulsat animum,
 quærens quid fiat de corpore Christi, post
 quam sumptum fuerit & comestum? Tales sunt
 cogitationes mortalium, vt vix quiescere ve-
 lint in his maximè quæ quærenda non sunt. Au-
 di consilium Sapientis: Altiora te ne quæsieris, **Eccle. 3.**
 & fortiora te ne scrutaris, sed quæ præcepit Deus
 illa tu semper cogita, & in pluribus operibus
 eius ne fueris curiosus. Si verò præsentia quæri-
 tur corporalis, in cælo quæritur, vbi Christus
 est in dextera Dei sedens. Ad tempus tamè præ-
 sentiam exhibuit corporalem, vt ad spiritualem
 præsentiam inuitaret. Cum sacramentum tene-
 tur, comeditur & gustatur, Christus corporali-
 ter adest in visu, in tactu, & in sapore, quandiu
 corporalis sensus afficitur, corporalis præsentia
 non aufertur. Postquam in percipiendo sensus
 deficit corporalis, deinceps non est quærenda
 corporalis præsentia, sed spiritualis est retinen-
 da dispensatione completa. Christus de ore tran-
 sit ad cor. Melius est enim vt procedat in men-
 tem, quàm vt descendat in ventrem. Cibus est
 non carnis, sed animæ. Venit vt comedatur, nõ
 vt consumatur: vt gustetur non vt incorpore-
 tur. Ore comeditur, sed stomacho non digerit-
 tur. Reficit animum, sed non effluit in secessum.
 Illud ergo sanè debet intelligi, quod Dominus
 ait: Omne quod in os intrat, in ventrem vadit, **Matth. 15.**
 & in secessum emittitur. Cum constet illud
 fuisse dictum non de spirituali cibo,
 sed de carnali.

* D. Th. 3.
p. q. 77. art.

4.

Christus
spiritualis
est eucha-
ristia.

O 3

¶ Quòd

¶ Quòd si secessus aut vomitus post solam Eucharistiæ perceptionem eueniat.

C A P V T . X V I .

Quòd si fortè secessus vel fluxus aut vomit⁹ post solam Eucharistiæ perceptionē eue-
nerit, ex accidentibus & humoribus generatur. Cum interdum humores absque cuiuslibet cibi materia vel effluant in secessum, vel emittantur ad vomitum. Cum ergo post dispen-

Hic deef sationis officiū aliquid iterato sentitur In hoc se videtur quoque species ad proprietatem famulatur, vt particula veritas similitudinis vbiq̄ue seruetur. Nā in quo quædā for similitudo deficeret, in eo sacramentum non es-
sitā ita sup set, sed ibi se proderet, & fidei locum auferret: plenda. Nō neque iam crederetur quod ita fieri non oportet ad corpus tet. Itaque quātum ad nos seruat per omnia cor-
ris aut san ruptibilis cibi similitudinem, sed quantum ad guinis veri se, non amittit inuiolabilis corporis veritatem. tatē, sed ad Species quandoq; corroditur vel maculatur, sed specierum veritas nunquā corrumpitur aut coinquinatur. corruptibi Si quando tale quid videris, noli timere sibi, sed litatem re: esto sollicitus tibi ne tu malè lædaris si malè cre- fertur. dideris. Si verò quærat vtrum Christus locali

*D. Th. 3. ter descendat de cælo, vel ascendat in cælum, cū p. q. 75. art. exhibet aut subtrahit præsentiam corporalē, an 1. ad. 3. aliter incipiat vel desinat esse sub specie sacra-

Quæstio: menti. Respondeo non oportere nos in talibus nes curio: curiosos existere, ne plus quàm possumus præsu- sæ deuitan mamus, & nō cōprehendamus. Salubre consiliū dæ sunt. dedit Apostolus. Non plus sapere quàm oportet

Roma, 18. sapere, sed sapere ad sobrietatē. Ego nescio quo modo Christus accedit, sed & quomodo reces- dit

dit ignoro, nouit ille qui nihil ignorat.

¶ Quando fiat transubstantiatio.

*D. Th. 3.

CAPVT. XVII.

p. q. 75. ar. 7

HOc est corpus meum. Si ad prolationē isto-
rum verborum, hoc est corpus meum, pa-
nis mutatur in corpus. Et ad prolationem isto-
rum verborum, hic est sanguis meus, vinum
mutatur in sanguinem. Cum prius proferantur
ista verba quā illa, prius ergo mutatur pa-
nis in corpus, quā vinum in sanguinem. Nun-
quid igitur corpus est sine sanguine, vel sanguis
sine corpore? Propterea dicitur à quibusdam,
quòd cum totum est dictum, totum est factum,
nolentes vel non valentes ipsius cōuersionis de-
terminare momētum. Alij dicunt & bene, quòd
licet ad prolationem præcedentium panis à na-
tura mutetur in corpus, & ad prolationē sequē-
tium vinum præterea mutetur in sanguinē, nū-
quā tamen corpus est sine sanguine, vel san-
guis est sine corpore, sicut neutrū est sine anima
sed sub forma panis sanguis existit in corpore,
per mutationem panis in corpus. Et econuerso.
Non quòd panis in sanguinē, vel vinū mutetur
in corpus, sed quia neutrum potest existere sine
reliquo. Est ergo sanguis sub speciebus panis, nō
ex vi sacramenti, sed ex naturali concomitans-
tia secundū fratrem Aegidium. Sed quæritur,
quid demonstraerit Christus cum dixit: Hoc
est corpus meum? non panem, quia de pane non
erat verum, quòd corpus eius existeret: nec cor-
pus, quia nondū illa verba protulerat, ad quorū
p. q. 78. art. 1. & 5.

Naturalis
cōcomitans
tia.

*D. Th. 3.
p. q. 76. ar. 1

Quid amō
strat Hoc.

*D. Th. 3.
p. q. 78. art.

1. & 5.

O 4

Simi:

Similis obiectio, fit à logicis, cū dicitur. Hoc viu-
uum est mortuū, posito quòd in prolatione sub-
iecti fit viuū, & in prolatione prædicati fit mor-
tuum. Sed quantum distat ortus ab occasu, tan-

*Cōtrariū tum refert inter miraculum & naturam. Ab hu-
definit D. ius ergo quæstionis laqueo facilè se absoluit, *
Tho. q. ci: qui dicit, quòd Christus tunc confecit cum be-
tata proxi nedixit. Nā si opponatur de sacerdote quis tūc
mè ar. i. consecrat cum illa verba pronunciat. Respōde-
tur, quòd sacerdos nihil demonstrat, cum illis
verbis non vtatur enuntiatiuè, sed recitatiuè.

Quemadmodum & Christus ait: Ego sum vitis
vera. Ego sum lux mūdi, & innumera talia. Sed
rursus quæritur, quid demonstrauit cum dixit:

Manduca: Manducate ex hoc omnes? Licet in nullo qua-
te ex hoc tuor euangelistarum hoc legatur de corpore,
omnes, sed tan: um de sanguine, bibite ex hoc omnes.

Cum enim iam panem fregisset, si demonstra-
bat aliquid fragmentorum, illud non debebant
omnes comedere, cū singulis singula distribue-
ret. Si demōstrabat corpus, non poterat ex isto,
sed illud comedere, quia corpus Christi non mā-
ducatur per partes, sed integrum. Sanè secundū

De septem regulam Ticonij debet intelligi, qua frequēter
regulis Ti in sacra scriptura videtur agi devno, sed agitur
conij vide de diuersis, vt est illud: Bñdixit, fregit & dedit:
B. Aug. de benedixit panem, formā fregit, & dedit corpus.
doctrina Eodem modo cū dixit: Manducate ex hoc oēs,
christia. li: pronomen ostendit integrum corpus, & præpo-
br. 3. circa sitio innuit formā diuisam, vt iste sit sensus: Co-
finem. medite hoc corpus integrum sub forma diuisa.

Nam sola forma per partes diuiditur, & totum
corpus

corpus integrum manducatur. Simili modo potest intelligi, quod subiūxit, hoc est corpus meū id est, illud quod præbeo sub hac forma.

De forma verborum. CAP. XVIII.

Quæritur etiam, vtrum additio vel subtractio, transpositio vel mutatio, si fortè fiat in illa forma verborū quam Christus expressit, effectum consecrationis impediatur an non: vt si dicatur addendo, hoc est corpus meū, quod assumpsi de virgine, vel subtrahendo, hoc est corpus, vel transponendo, corpus meū hoc est, vel interponendo, hoc est vti corpus meum, siue mutādo, hoc est corpus Iesu. Sane fecit Deus hominē rectum, sed ipse se infinitis miscuit quæstionibus. His itaq; prætermisis, quæ quandoq; subuertunt animum, magis quàm ædificent. Illud pro certo sciatur, quòd grauitè peccat, qui quodlibet horū quomodolibet attentauerit, maxime si formam intendat mutare, vel hæresim introducere, quia forma verborum quam Christus expressit, per omnia illibata debet seruari, quanuis secundum philosophū nomina & verba transposita idem significant. Nec vtile per inutile vitietur.

Vtrum panis transubstantietur in Christū.

CAP. V. T. XIX.

Porrò cum panis transubstantietur in corpus rationale & vtiq; spiritu animatum, videtur quòd panis transubstantietur in hominē, & pari ratione in Christum transubstantietur, & ita in creatorem. Sic ergo creatura quotidie fit creator. Quidam voluerunt astruere qd panis

O 5 trans

Variæ quæstiones de forma verborum.

* D. Tho. 3. p. q. 78.

arti. 2. & 3.

ad arguenda.

Eccles. 7.

Nō est mutanda verborum forma.

* D. Th. 3. p. q. 60. ar. 8. ad. 3.

* D. Tho. 3. par. q. 75.

ar. 4. cōci.

Tridenti.

ses. 13. c. 4.

INNOCENTII. P.P.

transubstantiatur in Christum, non tamen in creatorem, quia Christus dicitur secundum naturam humanam, secundum quam panis transubstantiatur in ipsum. Nam sicut dicitur Christus manducari, quia corpus eius comeditur, ita panis credendus est in ipsum mutari, quoniam in corpus eius conuertitur. Ego sum (inquit) panis viuus, qui de cœlo descendi, & panis quem ego dabo caro mea est pro mundi vita. Christus igitur seipsum & carnem suam nomine panis appellat, vt ostendat ex hoc, q̄ panis sicut verè mutatur in carnem ipsius, ita verè mutatur in ipsum. Ego tamè sicut in alijs, ita pariter in hoc diuina sacramenta magis veneranda q̄ discutienda profiteor. Scriptum est enim: Non comedetis ex eo crus dum quid, nec coctum aqua, sed assum igni. Etsi secundum vim inferentiæ non sequatur. Quod si panis transubstantiatur in corpus humanum, ideò panis transubstantietur in hominem, quia non homo sed hominis pars est corpus.

Ioan. 6.

Exod. 12.

De modo transubstantiationis.

CAPVT. XX.

Quæritur autem, Vtrum ante consecrationem sit concedendum, panis erit corpus Christi, vel post consecrationem id quod panis fuit, est corpus Christi. Quod inde videtur, quoniam qui sacerdos fit, erit sacerdos: & qui sacerdos est factus, sacerdos est. Similiter quod corpus fit, erit corpus, & quod corpus est factum, est corpus. Quis enim dixerit, quod hoc sit illud, si nunquam hoc erit illud? Tradit etiam Augustinus, ante consecrationem panem esse & vinum

vinum quod natura formavit, post consecrationem verò carnem, & sanguinem, quod benedictio consecrauit. Et Ambrosius in hæc verba, De consecratione quod erat panis ante consecrationem, iam est distinctio. 2. c. corpus Christi post consecrationem. Nam etsi panis nec erit corpus Christi, nec aliud, panis ibi & c. Panis nihil erit, & ita panis annihilatur, ergo nec fit est.

corpus Christi, nec aliud. Si verò dicatur, quod panis erit corpus Christi, statim infertur, aliud fore corpus Christi, quod nec fuit natum, nec passum, nec mortuum, nec sepultum, demonstratis quoque diuersis panibus, oportebit concedi, quod hoc etiam illud erit idem, & non est idem, hoc igitur fiet illud, rursus si hoc erit panis, & non est corpus Iesu, quod est penitus impossibile. Præterea si id quod fuit panis, est corpus Christi, perfectò corpus Christi est illud quod fuit panis ergo corpus Christi vel fuit, vel est panis. Diuersa & innumerabilia talia possent inferri, quæ penitus à veritate discordant. Propter hæc & alia quæ circa præsentem articulum subtiliter magis quàm vtiliter possent inquiri, non desunt qui dicunt, quòd ea ratione dicitur panis mutari, vel conuertere, seu transubstantiari, siue transire in corpus Christi, quod corpus Christi sub eisdem accidentibus loco panis incipit esse, sicut dicitur à Grammaticis, quod a mutatur in e cum à præsentem formatur præteritum, ago egi, quia loco huius literæ a ponitur hæc litera e. Quidam autem expressè dixerunt, quod ipsa panis essetia verè mutatur in corporis Christi substantiam, nec redigitur panis in nihilum, quia desinit esse quod fuit, sed mutatur in aliud, quoniam

Argutiæ
nimiū sub
tiles.

Simplex
responsio.

Subtilis di
sceptatio.
alias *pro:
cedit.

quoniam incipit esse quod non fuit. Sic autem ipsa conuersio non fit secundum vnionem, sed secundum transitionem, quia nequaquam essentia essentiae accedit in augmentum, ut per id quod accedit id ad quod accedit, maius aliquid fiat, sed id quod accedit, sit vnum cum eo ad quod accedit, nec corpus accipit esse panis. Sed panis accipit esse corporis, quia panis transit in corpus, non corpus in panem. Cum ergo concluditur, quonia aliud erit corpus Christi, quod nec fuit natum, nec passum. Si relatio fiat ad praedicatum, est falsum. Si vero ad subiectum, est verum, sed inde non *prouenit. Ergo corpus Christi nec fuit natum, nec passum, sicut non sequitur, aliquid est pater quod nec genuit, nec spirauit, ergo nec pater genuit, nec spirauit. Quod autem infertur hoc & illud erunt idem, & non sunt idem, hoc igitur fiet illud, non prouenit, sed ita rectius inferretur, hoc ergo fiet aliquid quod illud erit. Sicut pater & filius sunt idem, non tamen pater est filius, sed id quod est filius. Licet autem hoc erit illud, nunquam tamen erit verum hoc esse illud, quoniam hoc definit esse hoc, & incipiet esse illud. Sicut sanum erit aegrum, nunquam tamen erit verum, sanum esse aegrum: quia sanum definit esse sanum, & incipiet esse aegrum. Quauis etiam id quod fuit panis fit corpus Christi, non tamen corpus Christi est aliquid quod fuit panis, quonia id quod fuit panis, est aliud omnino quam fuit, sed corpus Christi est omnino idem quod fuit. Sicut iniquum quod fuit Saulus, est Paulus, non tamen Paulus est iniquum, quod fuit Saulus.

Saulus. Quod enim secundum naturam contingit in accidentibus, hoc secundum miraculum accidit in naturis. Est autem duplex conuersio, Duplex
 substantialis videlicet & formalis. Nam sicut ali conuersio
 quando forma conuertitur sine substantia, sic substantia
 interdum substantia conuertitur sine forma, nō lis & for
 nunquam vtraque cum altera. Substantia verò malis.
 quandoq; conuertitur in id, quod fit, & nō erat,
 vt virga in colubrum, & tunc forma cōuertitur Exod. 47.
 cum substantia. Quando conuertitur in id quod
 erat & non fit, vt panis in Eucharistiam, & tunc
 substantia cōuertitur sine forma. Sed desinamus Psalm. 63.
 scrutare scrutinium, quoniam perscrutator ma Prou. 25.
 iestatis opprimetur à gloria. Nā accedit homo
 ad cor altum & exaltabitur Deus. Sicut ineffabi
 lis est illa vnio qua Deus factus est homo. Sic in
 effabilis est illa conuersio qua panis fit caro. Nō
 tamen ita panis dicendus est incarnari, quia pa
 nis fit caro. Sicut verbum dicitur incarnatum,
 quia verbum factum est caro. Nam verbum ma Non incar
 nens, quod ita erat factum est caro, quod carnē natur pas
 assumpsit non transiuit in carnem, sed panis des nis,
 sinens quod erat, ita fit caro, quod trāsijt in cars
 nem, non assumit carnem.

Simili modo postea quam cœ
 natū est accipiens & hunc præ
 clarum calicem in sanctas ac vene
 rabiles manus suas. Item tibi gra
 tias

tis agens Bene ✱ dixit: deditq; discipulis suis dicens. Accipite & bibite ex eo omnes.

HIC est enim calix sanguinis mei, noui & æterni testamenti mysteriũ fidei: qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum.

Hæc quotienscũq; feceritis: in mei memoriam facietis.

* D. Tho.
3. p. q. 74.
art. 1.

Cur Eucharistia sub duplici specie consecratur. CAPVT. XXI.

Simili modo. Licet sub alterutra specie sumatur utrumq; id est, corpus & sanguis, vtraq; tamen species consecratur, & neutra superfluit, vt ostendatur quòd Christus humanam naturã totam assumpsit, vt totã redimeret. Panis enim refertur ad carnem, & vinũ ad animam, quia vinum sanguinem operatur, in quo sedes est animæ. Moyse quippè testatur, quòd caro pro corpore, sanguis autẽ offertur pro anima. Vnde legitur in Leuitico: Anima carnis in sanguine est, quocirca panis & vinum in sacrificio offeruntur, quod valet ad tuitionem carnis & animæ,
ne

Leuit, 17.

ne si sub alterutra specie tantum sumeretur, ad alterius tantum putaretur pertinere salutem. Et quanuis sub specie panis sanguis sumatur cum corpore, & sub specie vini corpus sumatur cum sanguine, tamen nec sanguis sub specie panis, nec corpus sub specie vini bibitur, & comeditur: quia sicut nec sanguis comeditur nec corpus bibitur, ita neutrum sub specie panis bibitur, aut sub specie vini comeditur. Etsi concessibile videatur, quod corpus bibendo, aut sanguis comedendo sumatur. Est ergo modus sumendi carnem & sanguinem, quo neutrum manducatur & bibitur.

Vtrum panis sine vino, vel vinum
sine pane valeat consecrari.

CAPVT. XXII.

Sed quæritur, vtrum panis sine vino, vel vinum sine pane, non dico debeat, sed valeat consecrari? Cum enim ad prolationem istorum verborum: Hoc est corpus meum, panis mutetur in carnem, & ad prolationem istorum verborum: Hic est sanguis meus, vinum mutetur in sanguinem. Si post prolationem istorum, & ante prolationem istorum, impedimentum accidat sacerdoti, quo minus procedere valeat, videtur ergo quod panis sit mutatus in carnem, vino in sanguinem non mutato. Quid ergo iudicabitur in hoc articulo faciendum? an alius sacerdos totum repetet à principio, & sic super panem iterabitur consecratio? an ab eo tantum loco incipiet, in quo sacerdos ille dimisit, & sic diuideretur mysterium vnitatis? De hoc ita statutum legitur in Concilio Toletano. Cæsui

* D. Tho.
3. p. q. 74.
ar. 1. ad. 2.

* D. Tho.
3. p. q. 83. ar.
1. ad. 1.

Vide Con
mus

INNOCENTII P P.

ci. Tole. se mus conuenire, vt cum à sacerdotibus missarum
ptimū. c. 2. tempore sacra mysteria consecrantur, si ægritu-
 dinis cuiuslibet accidat euētus, quo cœptum ne-
 queat consecrationis explere mysterium, sit li-
 berum Episcopo vel presbytero alteri, consecra-
 tionem exequi cœpti officij, vt præcedentibus,
 libenter alij pro complemento succedant. Por-
 rò cum inter Theologos de tempore consecra-
 tionis sit diuersa sententia, quibusdam dicentis-
 bus, quod cum totum est dictum, totum est fa-
 ctum: alijs autem dicentibus, q̄ panis antè muta-
 tur in corpus, & postea vinum mutatur in san-
 guinem. Pleriq; tutius procedentes affirmant,
 q̄ alius sacerdos cōsecrationem repetere debet
De conse. atq; perficere. Quoniam (vt tradit autoritas) nō
distin. 4. c. dicitur iteratum, quod nescitur ante esse factū.
Cū itaq; Verum ne vlla fiat iteratio, vel diuisio sacramē-
 ti, nec aliquis scripulus erroris, vel dubitationis
 remaneat, consultius & tutius iudicatur, vt illa
 talis oblatio studiosissimè recondatur, & super
 aliam totum officium celebretur.

Quæritur, vtrum necessitate cogente, vel casu
 intercedente, sola panis materia possit
 in Eucharistiam consecrari.

CAP. XXIII.

ET si vinum inueniri nō possit, vel aliquo ca-
 su defuerit, quæritur, vtrum necessitate cogente
 vel casu intercedente, sola panis materia
 possit in Eucharistiam consecrari, sicut sub sola
 panis specie debet Eucharistia reseruari? Sūt sa-
 nè qui dicunt, quòd cum verbum & elementum
 efficiant sacramentum, nec forma verborū nec
 materia

*D. Th. q.
 7+. ar. 1. ad
 2.

materia rerum, quam Christus expressit, mutari potest siue dimidiari. Quia sicut vinū sine pane, sic panis sine vino minimè consecratur, cum vtrunq; sit de substantia sacramenti: vnde siue aqua pro vino mittatur in calicē, siue hordeum pro frumento formetur in panē. Sicut neutrum per se, sic neutrum cum alio transubstantiatur in carnem, aut mutatur in sanguinem. Nam si panis sine vino, vel vinum sine pane mutari posset in carnem aut in sanguinem. In his regionibus, in quibus alterutrum inueniri non potest, licet posset alterum sine altero cōsecrari. Minus enim ignorantia quàm necessitas, vel negligentia quàm difficultas excusat. Alij verò dicunt, q̄ cum Christus prius cōuertit panem in carnem, & postea vinum mutauit in sanguinē, sicut Euāgelicæ lectionis textus ostendit, & sine vino panem, & sine pane vinum consecrari contingit. Grauius tamen offendit, qui negligenter aut ignoranter alterutram speciem prætermittit, grauius qui scienter aut spontē, maximè si formam intendit mutare, vel heresim introducere.

Cautela quando sacerdos post consecrationem inuenit prætermissum vinum.

* D. Tho.
3. p. q. 83.
ar. 6. ad. 4.

CAPVT. XXIII.

Quid ergo faciendum est sacerdoti, qui post consecrationem vinum comperiat prætermissum? Dicunt aliqui quòd vinum apponere debet, & super illud solūmodo consecrationem repetere. Alij, quòd appposito vino panem consecratū, sicut in die parasceue debet immittere, sicq; sumere sacrificium. Ego verò semper

P per

per in dubijs quod tutius est, iudico præferendū.

* D. Tho.
3. p. q. 81. ar
ti. 2.

De diuersis sacerdotibus super eandem ho-
stiam celebrantibus.

C A P V T. X X V.

Quæstio.

CVM autem interdum vni pontifici multi sa-
cerdotes concelebrent, si fortè non omnes
simul consecratoria verba pronuntient, Quæri-
tur, an ille solus conficiat, qui primus pronūtiat?
Quid ergo cæteri faciunt, an iterant sacramen-
tum? Poterit ergo contingere, q̄ ille non conficiat
qui celebrat principaliter, & ille cōficiet, qui
secundario celebrabit, & sic pia celebrantis in-
tentio defraudabitur? Sanè dici potest, & proba-
biliter respōderi, q̄ siue prius, siue posterius pro-
ferant sacerdotes, referri debet eorum intentio
ad instans prolationis episcopi, cui principaliter
celebranti concelebrant, & tūc omnes simul
consecrant, & conficiūt. Quanquam nōnulli cō-
sentiant, q̄ qui prius pronuntiat, ille consecrat:
nec aliorum defraudatur intentio, quia factum
est quod intenditur. Consueuerunt autē presby-
teri Cardinales Romanum circumstare pontifi-
cem, & cum eo pariter celebrare. Cumq; cōsum-
matum est sacrificium, de manu eius cōmunio-
nem recipere, significantes Apostolos, qui cum
Domino pariter discumbentes sacram de ma-
nu eius eucharistiam acceperunt, & in eo quòd
ipsi concelebrant, ostendunt apostolos tunc à
Domino ritum huius sacrificij didicisse.

Respōsio.

Missa pas-
palis.

De hora institutionis. C A P. X X V I.

* D. Tho.
3. p. q. 73. ar
ti. 5.

Postquam cœnatum est. Quarta decima luna
primi mensis ad vesperam Christus secun-
dum

dum legis typum pascha cum Apostolis celebra
 uit, de quo cum dixisset, desyderio desyderavi
 hoc pascha manducare vobiscum antequam pa
 tiar. Cur hoc dixerit, statim ostendit, vt scilicet
 veteri Paschæ imponens finem, nouum Paschæ
 substituerit sacramentum. Accipiens enim pa
 nem, benedixit ac fregit, deditq; discipulis suis
 dicens: Accipite & comedite, hoc est enim cor
 pus meum quod pro vobis tradetur. Similiter &
 calicem, postquam cœnauit, dicens: Bibite ex
 hoc omnes, hic est sanguis meus noui testas
 menti qui pro vobis & pro multis effundetur
 in remissionem peccatorum. Hoc facite in
 meam commemorationem. Hac ergo institua
 tione formati celebramus iugiter per myster
 rium, quod semel offerebatur in pretium. Nam
 vbi veritas venit, figura cessauit, & signum est
 sublatum de medio, cum iam non erat res alia
 qua quæ futura significarentur, sed quæ præ
 sens perciperetur, mansit tamen figura, donec
 fuit in veritate completum, quod in similitudi
 nem prius erat exhibitum. Ob id etiam Chri
 stus corpus & sanguinem suum post cœnam de
 dit apostolis, vt hoc sacramentum vel vltimum
 testatoris mandatum arctius memoriæ com
 mendarent. Vnde nouissimum condens hære
 tibus testamentum, Vos inquit, estis qui me
 cum permansistis in tentationibus meis, & ego
 dispono vobis regnum, sicut pater mihi dispo
 suit, vt edatis & bibatis super mensam meam in
 regno meo. Patet ergo cum primam acceperunt
 apostoli eucharistiam, nō eos accepisse ieiunos.

P 2 Non

Nunc à ie: Non ideò tamen est calumniandum ecclesiæ, q̄
iunis acci: à ieiunis semper accipitur. Placuit enim spiritui
piédū est. sancto, vt in honorē tanti sacramenti prius in os

Vide Au: Christiani dñicum corpus intraret, sicut vbiq;
gust. in epi mos iste seruator. Non enim quia post cibos Do
itola ad la minus dedit, ideò pransi vel cœnati debent illud
nuarium. accipere. Quemadmodum illi faciebant quos ar
1. Cor. ii. guit Apostolus, dicens: Conueniētibus vobis in
vnum, iam non est dominicā cœnam manducas
re, vnusquisq; suam cœnā præsumit ad mandus
candū, & alius quidē esurit, alius ebrius est. Sal
uator ergo præscriptis ex causis post cœnam tra
didit eucharistiam, quo autem deinde ordine
sumentem disponendum apostolis reseruauit.

Quòd corpus Christi totum est in pluribus
locis simul. CAP. XXVII.

Accipiens hunc præclarum calicem. Conti
nens metonymicè, ponitur pro contento.
Nam & vnus, & idem, & tunc, & nunc, & hic, &
alibi sacrificatur ab omnibus, totus in cœlo, &
totus in altari, simul & sedet ad dextram patris,
Vide Am: & manet sub specie sacramenti. Miraris q̄ vers
brofiū de bum Dei iuxta sacramenti virtutem totum si
mysterijs mul in diuersis locis existit: & nō miraris q̄ vers
inici. c. 9. bum hominis iuxta vocis naturam totum est si
mul in auribus diuersorum. Quid quæris natu
ram in Christi corpore, cum præter naturam sit
ipse natus de virgine? Sic ergo Christus in diuer
sis locis est vnus, sicut in diuersis partibus totus.
Quòd autem vinum in calice consecrauerit, pa
tet ex eo quod ipse subiunxit: Non bibam am
modo de hoc genimine vitis.

Quare

Quare sanguis Christi dicatur nouum testamen-
 tum. CAP. XXVIII.

* D. Tho.

Hic est sanguis noui testamenti & æterni. 3. p. q. 78. ar
 Vetus testamentum quod hircorum fuit ti. 3. ad. 3. &
 & vitulorum sanguine dedicatum, promittebat 4.
 homini temporalia: nouum autē quod fuit Chri-
 sti sanguine confirmatum, promittit æterna. Et Nouum &
 ideò testamētum illud fuit vetus & transitoriū, æternū te-
 hoc autem nouum est & æternum, vel inde pro-
 stamentū.
 batur æternum, id est, perpetuum, vnde nouum
 asseritur, id est, vltimū. Nouissimū enim homi-
 nis testamentum immobile perseuerat, quia tes-
 tatoris firmatur morte, iuxta quod docet Apo-
 stolus. Testamentum, inquit, in mortuis confir-
 matum est, alioquin nondum valet, dum viuit
 qui testatus est. Porro testamentum dicitur non Hebr. 9.
 solum scriptura, sed & promissio, quemadmo: Testamen-
 dum dicit Apostolus: Ideò noui testamenti me- tum & scri-
 diator est, vt repromissionem accipiant, qui vo- ptura & p
 cati sunt, æternæ hæreditatis. Et secundum hūc missio dici
 modum dicitur: Hic est sanguis meus noui & tur.
 æterni testamenti, id est, confirmator nouæ &
 æternæ promissionis. Sicut dominus ipse pro-
 mittit: Qui manducat carnem meam, & bibit Ioan. 6.
 meum sanguinē, habet vitam æternā. Vnde nec
 primum testamētum (vt inquit Apostolus) sine Heb. 9.
 sanguine dedicatū est. Lecto enim vniuerso le: Exod. 24.
 gis mādato, Moyse accipiēs sanguinē hircorū
 & vitulorū, ipsum quoq; librū & omnē populū
 asperfit dicens: Hic est sanguis Testamenti, qđ
 mandauit ad vos Deus. Ecce qđ propriē Moyse
 verba prædixit, quib⁹ Christus vsus est in cœna.

P 3 Vtrum

*D. Tho. Vtrum aqua cum vino conuertatur in sanguinem. CAP. XXIX.

3. p. q. 74. art. 8. & c. **S**ed quæritur, vtrum aqua cum vino conuertatur in sanguinem? Si conuertitur, ergo factum est sacramentum, sanguis est: imò populi, nam aquæ multæ sunt populi multi, & ob hoc aqua vino miscetur, vt Christo populus adunetur. Nam de latere Christi exiuit sanguis & aqua. Si non conuertitur, vbi post cōsecrationem existit? Et quomodo separatur à vino, cui fuerat in vnum commixta? Præterea non solum sanguinem bibit sacerdos in hoc sacramento, si post consecrationem aqua pura permanferit, post vrã ergo summptionem iterum eodem die communicare non debet, ac si prius aquam bibisset. Nam idcirco sacerdos postquam perfudit, eodem die iterum non sacrificat, quia vinum purum assumit. An fortè sicut vinum mutatur in sacramentum redemptionis, sic & aqua transit in sacramentum ablutionis, quæ de latere Christi pariter effluxerunt. Quis hoc valeat diffinire?

deat. Vtrum Christus resurgens sanguinem resumpsit quem effudit in cruce.

*D. Tho. CAP. XXX.

3. p. q. 54. art. 2. ad. 1. **I**am & illud inquiratur, vtrum Christus resurgens à mortuis, sanguinem illum resumpsit quem effudit in cruce. Si enim capillus de capite vestro non perit, quanto magis sanguis ille non perijt qui fuit de veritate naturæ?

De circuncisione præputij, & præcisione vmbilici.

C A P V T . X X X I .

Quid

Quid ergo de circūcisione præputij vel vmbilici præcisione dicetur? an in resurrectione Christi similiter redijt ad veritatem humanæ substantiæ? Creditur enim in Lateranensi basilica, scilicet in sancto sanctorum conseruari. Licet à quibusdā dicatur, quòd præputium Christi fuit in Hierusalem delatum ab angelo, Carolo Magno qui transtulit illud & posuit Aquilgrani. Sed post à Carolo Caluo positum est in ecclesia Saluatoris apud Carosium. Melius est tamen Deo totum cōmittere, quàm aliud temere diffinire. Illud omnino nephase est opinari, quod quidā dicere præsumpserunt, videlicet aquā in phlegma conuerti. Nam & de latere Christi nō aquā, sed humorem aquaticum, id est, phlegma mentiūtur exiuisse, nō attendentes quòd de latere Christi duo præcipua ecclesiæ sacramenta fluxerunt, videlicet & sacramentum redemptionis in sanguine, & sacramentum regenerationis in aqua. Non enim baptizamur in phlegmate, sed in aqua, iuxta sententiā euangelij: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, nō intrabit in regnum Dei. Quibusdā verò non absurdum videtur, quòd aqua cum vino transit in sanguinem ea videlicet ratione, quia in calice quòd aqua per admixtionem transit in vinum, & vinum per consecrationem transit in sanguinem. Quis enim ambigat aquam in vinum transire, cum multo vino modicū infunditur aquæ? Alioquin tota vini substantia propter guttam aquæ mutatur, vt quoddam fiat ex illis confusum, quod nec sit aqua nec vinum. Sic ergo tota

Præputiū
Christi.

Falsa opinio de aqua ex latere Christi.

Ioan. 3.
Recta opinio de aqua & vino sacramento.

fontis vel fluminis aqua propter modicam vini stillam in confusionis speciē mutaretur, nec panis ille posset in Eucharistiam consecrari, qui factus est de frumento, cui fortē mixtum fuerat vnum granum hordei vel auenæ, Quid autem si plus apponatur aquæ quàm vini, erit irritum sacramentum? Oportet quidem quòd tantum vini ibi ponatur, q̄ aqua commixtum saporem vini retineat. Licet autem diligenti studio vinum optimum sit quærendum, vt sacrificium offeratur, vitium tamen vini non maculat mūditiā sacramēti. Quocirca siue vinum nouum, quod dicitur mustum, siue vinum acidum, quod appellatur acetum, in sacrificium offeratur, sacramentum conficitur & diuinitus consecratur.

* D. Tho.
q. 77. ar. 4.

De vino post consecrationem admixto.

C A P V T . X X X I I .

SI vero post calicis consecrationem aliud vinum mittatur in calicem, illud quidem non transit in sanguinem, nec sanguini cōmiscetur, sed accidentibus prioris vini cōmixtum corpori, quod sub eis latet, vndiq; circumfunditur, nō madidans circumfusum. Ipsa tamen accidentia vnum appositum videtur efficere, quod inde cōijcitur. Quia si aqua pura fuerit apposita, vini saporem assumit. Contingit accidentia permutare subiectū, sicut subiectum contingit accidentia permutare. Cedit quippē natura miraculo, & virtus supra consuetudinē operatur. Quidam autem voluerunt astruere q̄ sicut aqua pura per aquæ benedictæ contractū efficitur benedicta: Sic vinum per sacramenti contractum efficitur conse-

consecratum, & transit in sanguinem, quorum
 assertioni ratio minimè suffragatur.* Queritur * D. Th. 3.
 autem, an irritum sit quod geritur, si fortè præ p. q. 74. ar.
 termittitur aqua. Cautum est enim in Canone, 7.
 quod non potest calix domini aqua sola esse, ne De conse.
 que vinū solū, nisi utrūq; misceatur. Et Cypria dist. 2. c. 1. 2.
 nus, Calix Dñi nō est aqua sola, neq; vinū solū, & 3.
 sicut neq; corpus dñi potest esse farina sola, nisi
 fuerit utrūque adunatū, & panis vnius cōpage
 solidatum. Hoc quidam constanter affirmant,
 dicentes, quòd sicut aqua sine vino consecrari
 non potest, sic vinum sine aqua transubstantia
 ri non potest, quia de latere Christi simul vtrun
 que manavit. Alij verò concedunt, quòd si quis
 quam non intendens heresim introducere, obli
 uione vel ignorantia prætermiserit aquam, ille
 quidem vehementer est corripiendus, & graui
 ter, non tamen fit irritum sacramentum. Quod
 ergo prædictum est, hoc est, verum vinum solū
 offerri non posse: determinari debet, quia reci
 pit exceptionem, hoc modo, non potest nisi fiat
 simpliciter vel ignoranter, vel non potest, id est
 non debet: quia non dicitur posse fieri, quod de
 iure non fit. Nam & Græcorum ecclesia dicitur
 aquam non apponere sacramento. Ait enim Cy Cypria. in
 prianus, si quis de antecessoribus vel ignorāter epi. lib. 2. c.
 vel simpliciter non obseruauerit, quod nos do: 3.
 minus exēplo facere vel magisterio docuit, pos
 test simplicitati eius indulgentia dñi venia con
 cedi, nobis verò non potest ignosci, qui nunc à
 domino instructi sumus, vt calicem dominicum
 vino mixtum, secundum quod dominus obtu
 lit,

lit, offeramus. Hinc ergo colligitur, quod vinū
aqua mixtū Chrus in cœna discipulis tradidit.

*D. Th. 3.

p. q. 74. ar.

4. soluit

hanc. q.

¶ Vtrū fermentatū transubstantietur.

CAPVT. XXXIII.

Quæritur autem, vtrum qui fermentatum
sacrificat, sacramentum conficiat, præfer-
tim si negligenter vel ignoranter hoc fa-
ciat? Superius enim sufficienter ostensum est, q̄
Christus azymum consecrauit, cum sacramen-
tum instituit. sed adhuc multi sacrificant de fer-
mentato, quibus tanquam verè catholicis eccle-
sia Romana cōmunicat. Verum hæc quæstio me-
lius soluenda differtur, vt aliàs competētius sol-
uatur.

¶ Quare sub alia specie sumitur

Eucharistia.

CAPVT. XXXIII.

*D. Th. 3.

p. q. 74. ar.

1.

Tres cau-
sæ institu-
tionis.

Tribus autem ex causis sacramētum corpo-
ris & sanguinis sui Christus sub alia specie
sumendum instituit, scilicet ad augendum meri-
tum, ad fouendum sensum, ad vitandum ridicu-
lum. Ad augēdum meritum, quoniam aliud ibi
cernitur, & aliud esse creditur, vt fides habeat
meritum, cui humana ratio non præbet experi-
mētum. Ad fouendū sensum, ne abhorreret ani-
mus, quod cerneret oculus, Quia non consueui-
mus carnem crudam comedere, vel sanguinē hu-
manum potare. Ad vitandum ridiculum, ne in-
sultaret paganus, cum id ageret Christianus, &
vt ita veritas adsit, & ridiculum desit. Ad hoc
ergo Christus sub specie principalis edulij sumē-
dam

dam proposuit Eucharistiam, vt sensus foueretur in vno, & fides ædificaretur in altero. Fouetur enim sensus in vno, dum solita percipit, ædificatur fides in altero, dū in eo quod videt, quale sit illud quod non videt agnoscit. Proponitur autē species panis & vini, quatenus in sumptione corporis & sanguinis Chri doceatur esse perfecta refectio, plena quippè refectio cibus & potus est. Cibi autem & potus, & panis & vini est* aliàs* principaliter.

¶ Quòd sacramentum altaris simul est veritas & figura.

CAPVT. XXXV.

Mysterium* fidei. Ex his alijsq; scripturæ *D. Th. 3. verbis, quidam munimentum erroris ducere putauerunt dicentes, in sacramento altaris veritatem corporis & sanguinis Christi nō esse, sed imaginem tantum & speciem & figurā, eo quòd scriptura memoret aliquotiens id quod in altari suscipitur, esse sacramentum & mysterium & exemplum. Qui profectò laqueum erroris incurrunt, quia nec sacramenta Dei reuerenter suscipiunt, nec auctoritates scripturæ cōuenienter intelligunt, nescientes scripturas neque virtutem Dei. Quid enim, Nunquid ideò sacramentum altaris veritas non est, quia figura est? ergo nec mors Christi veritas est, quia figura est. Et resurrectio Christi veritas non est, quia figura est. Nam & mortem & resurrectionem Christi figuram & imaginem & simili-

Roma.4. multitudinem esse manifestè declarat Apostolus
 dicens: Chrus mortuus est pro delictis nostris &
 1. Pet. 2. resurrexit propter iustificationē nostrā. Et Pe-
 trus ap[osto]lus. Chrus passus est pro nobis, vobis re-
 linquēs exēplū, vt sequamini vestigia eius. Ergo
 mors Chri exemplū fuit, vt peccato moriamur,
 & resurrectio eius exemplum fuit, vt iustitiæ vi-
 uamus, Nunquid ideò veritas nō fuit? ergo Chri-
 stus verè mortuus non fuit, & verè non resurre-
 xit? Si mors eius vel resurrectio eius vera nō fuit
 absit. Nam propheta de ipso prædixit. Verè lan-
 guores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse
 portauit. Altaris ergo sacramentum est, & veri-
 tas, & figura.

Isa. 53.

Alias * dis-
 creta.

¶ De sacramento & re sacramenti: quo-
 rum tria notantur * distincta

CAPVT. XXXVI.

Vide cap. **T**Ria quippè in hoc sacramēto sunt discreta:
 Cum Mar- videlicet forma visibilis, veritas, & virtus
 thæ. Ex. de spiritualis. Forma panis & vini, veritas carnis &
 celebrat. sanguinis, virtus vnitatis & charitas. Primum
 miss. oculo cernitur, secundum animo creditur, tert-
 * D. Th. 4. tium corde percipitur. Primum est sacramētū
 d. 24. q. 1. ar & non res, secundum est sacramētum & res, tert-
 ti. 1. & 3. p: tium & res & non sacramētum. Sed primum est
 q. 73. art. 1. sacramentum geminæ rei, tertium verò res ges-
 ad. 3. mini sacramenti, secundum autem est sacramē-
 tum vnus, & res alterius. Nā forma panis vtran-
 que carnem Christi significat, id est, verā & my-
 sticam. Sed veram carnē & continet & significat.
 Mysticam verò significat, sed non continet.
 Sicut vnus panis ex multis granis conficitur, &
 vnum

vnum vinum ex diuersis acinis confluit. Sic corpus Christi ex multis membris componitur. Et vnitas ecclesiastica ex diuersis personis cōsistit. In prædestinatis, vocatis, iustificatis, & glorificatis, Nam quos prædestinauit, hos & vocauit, Roma. 8. & quos vocauit, hos & iustificauit, & cæt. Propter quod dicit Apostolus: Vnus panis & vnum corpus multi sumus. In cuius rei typo facta est Exod. 15. Arca domini de lignis Cethim quæ sunt impus- tribilia, & albæ spinæ similima. Vinum autem in quantum liquet, & rubet, similitudinem sanguinis significat. In quantum calet, & redolet, proprietatem charitatis significat & ostendit. Nam vinum & sanguinem operatur, & excitat charitatem, quia cor bibentis exhilarat & dilatat. Patet ergo quòd substantia corporis & sanguinis Christi est sacramentum & res, sed alterius sacramenti res, & alterius rei sacramentū. Est enim res primi, quia significatur & continetur à primo, videlicet à forma visibili. Et est sacramentum tertij, quia significat, & efficit tertium, videlicet vnitatem ecclesiasticam. Illud ergo sanè debet intelligi quod dominus ait, pauperes semper habebitis vobiscum, me autem non semper habebitis. Ne videretur esse contrarium illi, quod alibi dicit: Ecce ego vobiscū sum omnibus diebus vsq; ad consummationē seculi. Christus enim * habemus nobiscum, sub diuini specie sacramenti, & non semper habemus nobiscū in propria forma personæ. Dicitur ergo mysterium fidei, quoniam aliud ibi cernitur, & aliud creditur. Cernitur species panis & vini, & creditur.

Quomodo
 Chrum
 nobiscū ha
 bemus.
 Matth. 26.
 28. addo *
 semper.
 Mysteriū
 fidei s. c. 35
 tur.

tur veritas carnis & sanguinis domini. Quod autem hic dicitur mysterium fidei, alibi dicitur spiritus & vita. Spiritus enim est mysterium, secundum illud: Litera occidit, spiritus autem vivificat. Fides est vita, secundum illud. Iustus ex fide vivit. Hinc ergo dominus ait: Verba quæ locutus sum vobis, spiritus & vita sunt.

1. Cor. 3.
Abac. 2.
Ioan. 6.

¶ Quod species panis & vini duabus ex causis intelligitur sacramentum.

CAPUT XXXVII.

Verum cum consecratio perficiat sacramentum, & post consecrationem non sit panis in altari aut vinum, quis panis est corporis, aut quod vinum est sanguinis sacramentum? Si dicatur quod panis qui fuit, vel vinum quod extitit, profecto nec ille est corporis, nec illud est sanguinis sacramentum, quia panis transiit in corpus & vinum transiit in sanguinem. Si vero dicatur, quod species quæ remansit, illa quidem nec consistit ex granis nec confluit ex acinis, quoniam ex his non provenit accidens, sed substantia. Quidam ergo similitudinem assignabimus inter sacramentum rei, & rem sacramenti? Nam si sacramenta non haberent similitudinem rerum quarum sunt sacramenta, non dicerentur proprie sacramenta, sicut sacramentum baptismi, quod est ablutio carnis exterior, similitudinem habet significati, quod est ablutio mentis interior. Sanè sacramentum istud in hoc gerit similitudinem corporis, in quo panis similitudinem representat. Species ergo panis sacramentum est corporis, non solum ratione rei significatæ, verum etiam ratione contentæ.

*D. Th. 3.
p. q. 74. ar.
1. & q. 73.
ar. 1.

¶ Vtrum

¶ Vtrum forma panis & vini, vel species ac
cidentis & veritas corporis diui
sa sint sacramenta.

* D. Th. 3.
p. q. 73. art.
2.

CAPVT. XX XVIII.

Sed quæritur, Vtrum species panis & veritas
corporis vnum sunt sacramentum, an diuer
sa sunt sacramenta? Scriptum est enim. Perficiât
in nobis tua quæsumus sacramenta quæ conti
nent, sed & alibi legitur: Præsta vt hoc tui cor
poris & sanguinis sacramentum nõ sit nobis rea
tus ad pœnam. præterea cum eandem rem san
ctam significet, videtur quòd sit idem sacramen
tum. Sed cum diuersa sint signa, videtur quòd di
uersa sunt sacramenta. Sunt sanè qui dicunt, qd
forma panis & vini sunt vnum sacramentum, nõ
propter vnum significatum, sed propter vnum
contentum. Species autem panis & veritas cor
poris sunt vnum sacramentum, nõ propter vnũ
contentũ, sed propter vnum significatum, hi de
bent concedere, quòd sicut diuersæ res propter
idem significatum, idem sunt sacramentum, sic
eadem res propter diuersa significata diuersa
sunt sacramenta. Quibus obijcitur, quòd si spe
cies panis, & veritas corporis idem sunt sacra
mentum, cum species panis sacramentum sit cor
poris, ergo veritas corporis idem est sacramen
tũ, & ita sacramentũ est sui. Non prouenit, quia
species panis est quoddam sacramentũ, quod est
veritas corporis, & est quoddã quod nõ est illa,
quoniã est duo * sacramenta diuersa. Alij verò di
cunt, qd siue sint diuersa significata, siue diuersa
sint significatia, semper diuersa sunt sacramenta.

Obiectio.

Dilutio.

forte * si
gnificata.

Quos

Quos oportet concedere, quod in altari admissus sunt quatuor sacramenta, videlicet species panis, & species vini, veritas carnis, & veritas sanguinis. Præterea cū panis & vini diuersa sint accidentia, vt sapor, odor, pondus & color, quãtitas & figura, videtur quod singula per se sint varia sacramenta. Nam qua ratione potius vnũ quàm aliud dicendum est sacramentum? Sed cuius rei sacramentum est odor aut sapor? Potest Veradeter minatio. non incongruè responderi, quia omnia simul ac forte * totum. cepta, sunt vnum Eucharistiæ sacramentum, eo quod nullum sacramentũ * solum significat per se, sed omnia simul panis speciem representant, quæ corpus Christi continet, & significat.

¶ De distinctione signorum, vbi ostenditur, quod sacramentum actiue & passiuè dicitur.

CAPVT. XXXIX.

Signorum Signorum autẽ alia sunt naturalia, & alia posita. Naturalia sunt, quæ secundum naturã significant. Quorum quædam sunt quæ per antecedens significant consequens, vt rubore vespertino significatur serenitas matutina. Alia sunt quæ per consequens significant antecedens, vt fumo vel cinere significatur ignis. Positiua sunt illa quæ secundum impositionem significãt, quorum alia sunt signum rei sacre, vt serpens æneus erectus in eremo. Alia sunt signa rei non sacre, vt arcus triumphalis erectus in biuio. Signorum rei sacre, alia sunt sacra, vt baptismus, alia non sacra, vt agnus paschalis. Sacra sunt signa noui testamenti, nõ sacra veteris. Quanuis enim

enim vtraque sint signa rei sacræ, id est, rem facti meliora
 cram significantia, non tamen vtraq; sunt sacra sunt quàm
 signa, id est, iustificantia. Licet nonnulli dixerunt, legalia iustificasse. Hæc est enim differentia
 tia inter legalia & inter euangelica sacramen-
 ta, quòd illa significabant tantum & non iustifi-
 cabant, hæc autem significant & iustificant. Ver-
 rum quandoque large quandoque stricte sacra-
 mentum accipitur. Large secūdum quod omne
 signum rei sacræ, siue sit sacrum siue non sacrū,
 dicitur sacramentum. Vndè signa legalia sacra-
 menta dicuntur. Stricte secūdum quod sacrum
 solummodo signum dicitur sacramentum. Sa-
 cramentum autem & actiue & passiuè dicitur, tū & acti-
 quasi sacrum signans, vel sacrum signatum. Nā uè & passi-
 nomine sacramenti quandoq; signum rei, quan-
 doq; res signi varie nuncupatur, secundū quod
 sacramentum accipitur pro re signi, sacramen-
 tum dicitur à sacro & secreto, quasi sacrū secre-
 tū. Species ergo panis dicitur sacramentū actiue *D. Th. 3.
 id est, sacrum significās. Vnitas autem Ecclesiæ p. q. 73. ar. 3.
 dicitur sacramentum passiuè, id est, sacrum si-
 gnatum: Corpus domini vtroque modo dicitur
 sacramentum, id est, sacrum significans, & sa-
 crum signatum.

¶ Quòd sacramentum consistit in tribus,
 in rebus, factis, & verbis.

CAPVT. XL.

*D. Th. d.
 1. q. 1. art. 3.
 ad. 2. in. 4.
 libr. sentē.

Sacramentum verò consistit in tribus, rebus,
 factis, & verbis, secundum proprietatem, si-
 militudinem, & interpretationem. Leo nanque
 secundum proprietatem designat diabolū. Vn-
 de:

Q

de:

1. Pet. 5. dè: Aduersarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret. Seminare secundum similitudinem significat prædicare:
- Lucæ. 1. Vndè: Exijt qui seminat seminare semen suum, & aliud cecidit in terram bonam, aliud supra petram, aliud inter spinas. Emanuel secundum
- Matth. 8. interpretationem significat Christū. Vndè. Vocabitur nomen eius Emanuel, quod interpretatur nobiscum Deus. Res vt aqua baptismi, vel aqua, Factum vt signaculum crucis, Verbum vt inuocatio trinitatis. Singula reperiuntur in hoc excellentissimo sacramento. Res, id est, corpus & sanguis, Factum, id est, esus & potus. Verbū, Hoc est corpus meum, hic est sanguis meus.
- ¶ Quòd sanguis Christi dupliciter intelligitur in remissionem peccatorum effusus.

C A P V T. X L I.

Qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Pro solis prædestinatis effusus est, quantum ad efficientiam. Sed pro cunctis hominibus est effusus quantum ad sufficientiam. Effusio quippè sanguinis iusti pro iniustis tam fuit diues ad pretium, vt si vniuersitas crederet in redemptorem, nullum omnino

Duplex re diaboli vinculum retinerent. Peccatum autem missio pec duobus modis remittitur, quo ad meritum culcati. pæ, & quo ad debitum pœnæ. Meritum culpe remittitur per sanguinis fidem, quia iustificamur à culpa. Debitum pœnæ remittitur per sanguinis pretium, quo redēpti sumus à pœna. Omnes enim quasi oves errauimus. Vnusquisq; in viam suam declinauit. Et dñs posuit in eo iniquitates omniū

Esa. 53.

omniū nostrū. Vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nra, disciplina pacis nostræ super eū, & luore eius sanati sumus. Verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. Quia ergo iustus iniuste punitus, iniusti iuste sunt liberati. Assumpsit enim pœnam in se pro omnib⁹, vt daret per se gratiam vniuersis.

¶ Quòd sumptio Eucharistiæ non est nimium differenda,

*D. Th. 3.
p. q. 80. ar.
10. concil.

CAPVT. XLII.

Tri. ses. 22.
cap. 6.

HAEC quotienscunq; feceritis, In perceptio ne corporis & sanguinis Chri, magna est nobis adhibēda discretio. Cauendū est enim, ne si nimiū differatur, mortis periculū incurratur, Dño protestāte: Nisi manducaueritis carnē filij hominis, & biberitis ei⁹ sanguinē, nō habebitis vitā in vobis. Si verò quis indigne suscipiat, iudicium dānationis incurrat, Apostolo testāte: Qui manducat & bibit indigne, iudicium sibi māducat & bibit. Ideoq; iuxta vocē eiusdē Apostoli, Probet seipsum homo, & sic de pane illo edat & de calice bibat. Ingens itaq; nobis indicitur bene viuendi necessitas, ne corpus domini vel inde dignē sumendo sumamus iudicium, vel sumere cessando nihilominus incurramus periculū. Ne cessario quippe sumendus est agnus, vt à vastāte angelo protegatur, nec exire possum de Aey: pto nisi celebrādo phase, paschalē agnū edam⁹. Dixerit ergo quispiam communicandum esse quotidie, dixerit alius quotidie cōmunicandū non esse, faciat vnusquisq; quod piē crediderit

Ioan. 6.

1. Cor. ii.

Ingens no
bis indiēta
probitatis
necessitas.

Exod. 12.

De con. di

stin. 2. cap.

Quotidie.

Q 2

faciēs

Luc. 19. faciendum. Non enim litigauerunt ad inuicem
 nec alter alteri se præposuit Zachæus & ille Cé-
Matth. 8. turio, cum alter eorū gaudens in domo sua Chri-
 stum recepit, & alter eorum dixit: Domine, nō
 sum dignus vt intres sub tectum meum. Audi
 quid super hoc sentiat Augustinus: Quotidie,
 inquit, eucharistiam recipere, nec laudo nec vis-
 tuptero, omnibus diebus tamen dominicis com-
 municandum hortor. Si tamen mens in affectu
 peccandi est, grauari magis dico Eucharistiæ
 perceptione, quàm purificari. Et licet quis pec-
 cato mordeatur, si tamen peccandi de cætero
 non habeat voluntatem, & satisfaciat lachry-
 mis, & orationibus, securus accedat. Sed hic
 de illo loquor, quem mortalia peccata non gra-
Decōs. di. uant. Cautum est enim in Canone, q̄ si non fres-
2. c. Secula quentius, saltem ter in anno omnes communis-
res. cent, qui nolunt ecclesiasticis carere luminibus:
 in Pascha, Pentecoste, & Natali.
***D. Th. 3.** ¶ Quòd sacramentum altaris est comme-
p. q. 73. art. moratio mortis Christi.
4. Tri. ses. **CAPVT. XLIII.**
13. c. 2. & se. **I**N mei memoriam faciatis. In hoc sacramen-
22. cap. 1. to nobis quotidie mortis Christi memoria re-
1. Cor. 11. nouat, sicut apostolus determinat dicens: Quo-
 tienscunq; manducaueritis panem hunc, & bi-
 beritis calicem, mortem domini annuntiabis-
 tis donec veniat. Propter quod ipse dicebat apo-
Luc. 22. stolis: Hoc facite in meam cōmemorationem.
Cur vlti- Hanc vltimam sui memoriam dominus nobis
mo loco dereliquit, quemadmodū si quis peregre profi-
instituit ciscēs aliquod pignusei quē diligit derelinquat,
 vt quo-

vt quotiēs tūc illud aspexerit, ipsius debeat ami-
 citias memorari, quoniā is si perfectē dilexerit, hoc sacras
 absq; magno fletu vel dēsyderio nequit illud aspi-
 cere. Ideoq; hoc saluator instituit sacramentū,
 vt quia venerat eius hora qua de mundo transi-
 ret ad patrem, quia verum erat quod dicebat
 apostolis. Quo ego vado, vos non potestis veni-
 re. Nam & Petro dicenti: Domine, quo vadis?
 Respondit: Quo ego vado, me sequi non potes.
 Cōpetentē illis hāreditatē cōscribēs, visibilē sui
 memoriā cōmēdarat, Hoc, inquit, facite in meā
 cōmemorationē. Nō enim solū scripturam com-
 memoracionē ad hęc sufficere iudicabat, qui le-
 thargicū venerat ægrotū sanare. Quota nanq;
 pars nostri capit illud quod in Euangelio opti-
 mis vnguentis fragrat, antidotū, verbum quod
 erat in principio apud Deum, per quē oīa facta
 sunt, quodq; caro factum est, & habitauit in no-
 bis? Nam illud quidē ruminare, medela salubris
 est super mel & fauū, dulcis faucibus animæ di-
 ligētis. Sed tantus cibus valde paucorū, & solius
 mentis pabulum, quo tunc anima plenissime sa-
 tiabit, cū verbū ipsum in eterna felicitate gusta-
 bit. At ille qui corp⁹ assumpsit & animā, vt sana-
 ret & animā & corpus, pigmēta sua prouida cha-
 ritatis arte composuit, quibus lethargicam mē-
 tem ægroti renouata quotidie suæ salutis cōme-
 moracione percelleret, & edentulā. i. sine denti-
 bus plebē (quæ verbum antiquum & æternum
 principium, quasi solidum cibum ruminare non tulæ plebi
 poterat) hic dulcissimo confecto liquamine in
 panis & vini sacramēto cōsuefaceret sorbillare.

Ioan. 13.

Cibus soli

dus.

Psal. 16.

Cibus edē

Q 3

¶ De

*D. Th. 3.

¶ De diuersis causis institutionis

p. q. 63. ar.

CAPVT. XLIII.

1. & 5. Tri.

fess. 13. c. 2.

Sapientia Dei, quæ se per visibilia manifestat, volens euidenter ostendere quòd ipsa cibus est animarum, carnem assumptam proposuit in edulium, vt per cibum humanitatis inuitaret ad gustum diuinitatis, de quo dicit Psalmista: Gustate & videte quoniam suavis est dominus.

Psal. 33.

Dupliciter nos cibum, vt sicut diuinitate nos reficit, quam spiritaliter gustamus corde, ita nos humanitate reficiat, quam corporaliter ore comedimus, vt ita de visibilibus ad inuisibilia, de tēporalibus ad æterna, de terrenis ad cœlestia, de humanis ad diuina nos transferat. Ego sum, inquit, panis viuus, qui de cœlo descēdi. Ecce cibus diuinitatis. Et panis quem ego dabo caro meo est. Ecce cibus humanitatis. Panis igitur angelorū factus est cibus hominum, secundum illud propheticum: Panē angelorum manducauit homo. Quatenus qui secundum animam cibum diuinitatis accipimus, etiam secundum carnem cibum humanitatis sumamus, quoniam sicut anima rationalis & caro vnus est homo, ita Deus & homo vnus est Christus. Et quia homo per gustum ignem sciebat mortem incurrit, per gustum quoque vitæ acquirat, quatenus vnde mors oriebatur inde vita resurgeret. Dicitur est quippè de illo. Quacunque die comederis, morte morieris. Dicitur autem de isto. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Cibus ille mortalis pependit in ligno scientiæ boni & mali. Cibus iste vitalis pepen

Ioan. 6.

Sap. 16.

Psal. 77.

Duplex li

gnum sciē

tiæ & vitę.

Gene. 3.

Ioan. 6.

pepen

pependit in ligno vitæ, quod est in medio para-
 disi. Illud fuit lignum inobedientiæ, ad quod
 homo manus extendit, vt fieret sicut Deus iux-
 tà quod illi serpens promiserat: Eritis sicut dij,
 scientes bonum & malum. Istud autem lignum
 est obedientiæ, in quo Deus manus extendit, &
 factus est homo, iuxta quod dicit Apostolus: Exi **Phil. 3.**
 naniuit semetipsum, formam serui accipiens in
 similitudinem hominum factus, & habitu inue-
 tus vt homo, factus obediens vsque ad mortem,
 mortem autem crucis. Vt ergo suam erga nos **Christus**
 charitatem ostenderet, & nostrã erga se charita- **dedit se in**
 tẽ accenderet, qui dedit se pro nobis in pretium **pretium &**
 ipse tribuit se nobis in cibum, vt per pretium re **in cibum.**
 dimeret nos à morte, per cibum aleret nos ad vi-
 tam. Vnde ait, Qui mãducat me, viuet propter
 me. Quid amplius vnquam potuit pro nobis effi-
 cere? Pretium se dedit pro nobis in mortem, &
 cibum se tribuit nobis ad vitam, vt mortem no-
 stram sua morte perimeret, & vitam nostrã sua
 vita nutriret. Panis iste si dignè mãducatur, im-
 pinguat: & calix iste si dignè bibitur, inebriat,
 non corpus sed cor, non ventrem sed mentem.
 Vndè, Poculum tuum inebrians quàm præcla- **Psal. 22.**
 rum est. Per huius ergo sacramenti virtutem, vni-
 uersæ virtutes augentur, & omnium gratiarum
 fructus exuberant. Is enim in hoc sacramen-
 to sumitur totus & integer, qui est fons & ori-
 go totius virtutis & gratiæ. Per crucismyste: **Virtº & ef**
 rium eripuit nos à potestate peccati. Per Eus **fectº huiº**
 charistiæ sacramentum liberat nos à voluntate **sacramenti**
 peccãdi. Nã eucharistia si dignè sumatur à malo **liberat,**

Q 4

liberat,

*D. Th. 3. liberat, & confirmat in bono, venialia delet, &
 p. q. 79. concauet mortalia. Vnde cum premittimus in ora
 cil. Tridē. tione dominica, Panem nostrum epifusion. i. su:
 ses. 13. ca. 2. per substantialem, da nobis hodie, statim adiun
 gimus: Et dimitte nobis debita nostra, & ne nos
 inducas in tērationē. Sed libera nos à malo. Amē.

Matt. 6.

Quia per panem istum cælestē liberamur à ma:
 lis præteritis, præsentib⁹, & futuris. Dedit ergo
 nobis hoc sacramentum salutis, vt quia nos quo
 idie peccamus, & ipse iā mori non potest. Per
 hoc sacramentum, quod in memoria mortis ei⁹
 accipimus, remissionem peccatorum quotidie
 consequamur. Non enim solum lauit nos à pec:
 catis nostris in sanguine suo, quando sanguinē
 suum fudit pro nobis in crucis patibulo, verum
 etiā quotidie nos lauat à peccatis nostris in san:
 guine suo, quando eius sanguinem nos accipi:

Christus
 semper no
 biscum.

Matt. vlti.

mus in calicis poculo. Ascēsurus ergo Christus
 ad patrem, quia promisit apostolis eorumque
 sequacibus: Vobiscum ero cunctis diebus vsq̄
 que ad consummationē seculi, voluit remanere
 cum illis non solum per inhabitantem gratiam
 nec per diuinam tantum essentiam, verum etiā
 per corporalem præsentiam. Et ideò istud sacra
 mentum instituit, in quo præsens nobiscum, sub
 alia quidem forma, sed in propria verè substans
 tia. Congruum erat enim, vt Deus qui hominē
 quem plasmauit, & fecit ad imaginem & si
 militudinē suā in homine quē assumpsit imagi:

Trinitas
 substantia
 rū in vna
 tres sunt personæ in vnitae substantiæ, pater, ver
 bum,

bum, & spiritus sanctus, ita tres essent substantiæ personarum in unitate personæ, diuinitas, corpus, & anima Christi. Cum ergo Christus secundum naturam diuinam tribus modis in rebus existeret, localiter in cælo, personaliter in verbo, sacramentaliter in altari. Sicut enim secundum diuinitatem totus essentialiter est in omnibus rebus, ita secundum humanitatem totus sacramentaliter est in pluribus locis. Huius sacramenti virtute possibile fit, ut qui de terra sunt, in cælum ascendant.

Ait ipse enim saluator: Nemo ascendit in cælum, nisi qui de cælo descendit filius hominis, qui est in cælo. Unus & idem est filius Dei, qui de cælo descendit, filius hominis, qui ascendit in cælum Christus Iesus, cui tãquam suo capiti cuncta membra corporis anne&untur, omnes qui per fidem huius sacramenti seruant unitatem spiritus in vinculo pacis. Et sicut vnum corpus, vna persona, vnus Christus caput cum suis membris in cælum ascendit, dicitq; gratulabundus gloriosam Deo repræsentans ecclesiam: Hoc nunc os ex osibus meis, & caro de carne mea. Et ostēdens se cum illa in vnã conuenisse personã: Erunt, inquit, duo in carne vna. Hoc autem, ut inquit Apostolus, magnum sacramentum est in Christo & in ecclesia, quod eucharistia simul efficit & figurat, secundũ quod dominus ait: Qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem in me manet & ego in eo. Per id ergo quod suscepit ipse de nostro, accipimus ipsi de suo, tam insolubili nexu coniungimur, ut qui est vnum cum patre per ineffabilem unitatem, fiat vnum

Q 5 nobiscũ

Ioan. 17.

nobiscum per admirabilem vnionem, ac ipso per hoc communiter mediāte cum patre vnum efficiamur. Pater, inquit, sancte, serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, vt sint vnum sicut nos. Non pro eis autem rogo tantum, sed & pro illis qui credituri sunt per verbum eorū in me, vt & ipsi in nobis vnum sint, & credant quia tu me misisti. Ego claritatem quā dedisti mihi dedi eis, vt sint vnum, sicut & nos vnum sumus. Ego in eis, & tu in me, vt sint consummati in vnum, & cognoscat mundus quia tu me misisti.

Rogat
Christus
pro vnio-
ne nostri.
1. Cor. 6.

Rogat vnitas pro vnione, verbum cum patre vnum est in natura, homo cum verbo vnum est in persona, membra sunt vnum cum capite. Primum est in iustitia, postmodum autem in gloria, quoniam qui adhæret Deo, vnus spiritus est cum eo. Vt ergo in iustitia vnum sint, cognoscat mundus quia tu me misisti, vt autem gloria vnū sint, volo vt vbi ego sum, & illic sint mecum, vt videant claritatem quam dedisti mihi, quia dilexisti me ante constitutionem mundi.

¶ CAPITVLA QVIN-
TI LIBRI.

- 1 De signis quæ tertio loco fiunt super oblatam & calicē, vbi agitur de quinq; plagis. Ostenditur etiam quòd nunquam in crucis signaculo panis separatur à calice, nisi cum separatim nominatur in Canone.
- 2 Quare post consecrationem signa super eucharistiam

ristiam fiant, ubi distinguitur inter verbum
& signum.

- 3 Expositio subsequentium in Canone.
- 4 De figuris novi testamenti, quæ præcesserunt
in veteri testamento, ubi tam in offerentibus
quam in oblationibus similitudo* vocatur. **Legonotatur.**
- 5 De signis quæ quarto loco fiunt super oblatam
& calicem, ubi agitur de Christi oratione,
de prodicione, de vinculis & flagellis, de spi
nis & alapis, de profunda aliorum verborum
intelligentia.
- 6 Iube hæc perferri per manus angeli tui, ubi agi
tur de ministerio angelorum, qui semper in
sacrificio præsentés existunt. Vbi traditur,
quare mors in sacra scriptura somno cõparet̃.
- 7 De Memento, parte. II. Canonis.
- 8 De Nobis peccatoribus. 12. parte Canonis.
- 9 De secunda commemoratione sanctorum. Vbi
docetur, quare Ioannes repetitur, & quare
Stephanus sociatus, Ioanni præmittitur Ma
thiæ ac Barnabæ.
- 10 De signis, quæ quinto loco fiunt super corpus et
sanguinem, & in latere calicis. Vbi agitur
de crucifixione, quæ facta est hora tertia lin
guis Iudæorum, & crucifixione, quæ facta
est hora sexta manibus gentilium.
- 11 De extensione manuum Saluatoris in cruce.

De

C A P. L I B. V.

- 12 De tribus cruciatibus quos Christus sustinuit,
- 13 De aqua & sanguine quæ de latere Christi fluxerunt.
- 14 De scissione veli.
- 15 De sepultura Christi, & quare parum per sacrificium exaltatur.
- 16 De saxo aduoluto ad ostium monumenti.
- 17 Ostenditur etiam, quare diaconus mensam altaris & armum pontificis osculatur.
- 18 Epilogus de numero & ratione signorū, quæ fiunt super oblatam & calicem.
- 19 De vocis expressione & pectoris tunsione.
- 20 De oratione dominica, vbi agitur de dignitate orationis, ad quid valeat vocalis oratio. Etiam pro quibus orandum sit.
- 21 De numero petitionum & ordine.
- 22 De adoptione septem petitionum, & septē donorum, & septem virtutum, & septem beatitudinum.
- 23 De captatione benevolentia.
- 24 De triplici malo à quo petimus liberari.
- 25 De diuersis tentationibus in quas petimus non induci.
- 26 De tribus debitis quæ petimus nobis dimitti.
- 27 De quinque panibus quos petimus nobis dari.
- 28 De voluntate Dei, quam in terra sicut in cælo fieri postulamus.

De

- 29 De regno Dei quod petimus aduenire.
- 30 De sanctificatione nominis patris, quod quatuor modis sanctificatur in filijs, duobus in via, duobus in patria.
- 31 Quod duplex ordo notandus est in oratione dominica, vnus in descendendo qui concordat cū donis, & alter in ascendendo qui conuenit cū virtutibus. Ostēditur etiam quis dominicam orationem post canonem super hostiam censuit recitari.
- 32 De silentio post orationem dominicā. Vbi agitur de quiete dominicæ sepulture, & de descensu Saluatoris ad inferos.

LIBER QVINTVS.

¶ De signis quæ tertio loco fiunt super oblatam & calicem.

CAPVT PRIMVM.

VNde & memores domine nos tui serui: sed & plebs tua sancta Christi filij tui domini Dei nostri: tam beatæ passionis: necnō &

& ab inferis resurrectionis: sed & in cœlos gloriosæ ascensionis: offerimus præclaræ maiestati tuæ: de tuis donis ac datis. Hostiam * puram. Hostiam * sanctam. Hostiam * immaculatã. Panem * sanctum vitæ æternæ: & calicem * cœlestis salutis perpetuæ.

Tria de Christo memoria.

Nde & memores. Quia dominus ipse præceperat, ut in sui memoriã hoc faceremus: Idcirco tria sibi commemorãda proponit Ecclesia, scilicet, Eius beatã passionem, necnon ab inferis resurrectionẽ, sed & in cœlos

gloriosam ascensionẽ. Quorum primum, id est, passio excitat charitatem. Secundum, id est, resurrectio corroborat fidẽ. Tertium, id est, ascensio lætificat spem. Quid enim magis in nobis charitatem accendit, quã quod proprio filio suo non pepercit Deus, sed pro nobis omnibus tradidit illũ? Christus autẽ pro nobis factus est obediens usq; ad mortẽ, mortem autẽ crucis. Quid in nobis magis fidẽ confirmat, quã quod Christus resurrexit à mortuis primitiæ dormientiũ?

Quoniã

Roma. 8.

Phil. 2.

i. Cor. 5.

Quoniam quidem per hominē mors, & per hominem resurrectio mortuorum. Sicut & in Adā omnes moriuntur, ita & in Christo omnes uiuificabunt. Quid magis in nobis amplificat spem, quàm quod Christus ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatē, dedit dona hominibus, ut ubi est ipse, illic sit & minister ipsius? Quia uero dicit ecclesia, memorem se dominicæ passionis, statim acerbiores species illius passionis commemorat, recolens in quinque crucibus quinque plagas. Deinde per partes ordinē dominicæ passionis profectur, sicut subsequens expositio declarabit. Abhinc igitur usque dum corporale desuper calicem remouetur, domini passio memoratur. Nam ubi dicit sacerdos, hostiam puram, hostiam sanctā, hostiam immaculatam, panem sanctū uitæ æternæ, & calicem perpetuæ salutis. Quinariū crucis signaculū imprimit super oblatā & calicē, significans illa uiuentis petreæ ramina, in quibus residet immaculata columba fructuosè nidificans. Cum inter prædicta crucis quinque signacula, quinque dilecti sui plagas, uide licet duas manuū, totidē pedū, & vnā lateris, fida tenet & cōtēplatur memoria. Tres autē cruces sacerdos cōmuniter facit super oblatā & calicē, quoniā in tribus uerbis utrūque pariter intelligitur. Nunquā enim in crucis signaculo panis separatur à calice, nisi cū separatim nominatur in canone. Verū erecta pars crucis solūmodo super panem, transuersa uero usque super calicē debet protēdi, quoniam erecta pars crucis corpus Christi sustinuit, & brachia transuersa distēdit.

Psal. 67.

Ephes. 4.

Ioan. 12.

Quinque
crucis si-
gnacula.

* D. Tho.
3. p. q. 83. ar-
ti. 5. ad. 3.

¶ Quare

¶ Quare post consecrationem signa super Eucharistiam fiunt.

C A P V T . I I .

Quæstio. **H**inc oritur quæstio non prætereunda silentio, cum enim plenè & perfectè sit consecratio celebrata, (Nā materia panis & vini iam transiuit in substantiam carnis & sanguinis) quare super Eucharistiam benedictam & plenissimè consecratam adhuc benedictionis signum imprimitur, aut aliud verbum consecrationis profertur. Imò talia quædam subiunguntur in canone, quæ videntur innuere, quòd nòdum sit transubstantiatio consummata. Ego super hac quæstione vellem potius doceri quàm docere, magisq; referre quàm proferre sententiam. Verum quia neque à maioribus aliquid dictum super hac re potui reperire, dicam salua fide quod sentio sine præiudicio sententiæ melioris. In Canone siquidem aliud verba significāt, **Responsio** & aliud signa prætendunt. Verba nanque principaliter spectant ad Eucharistiam consecrandam, signa verò principaliter ad historiam recolendam. Nam verbis utimur ad consecrandum quod sit dum panem & vinum in corpus & sanguinem Iesu Christi. Signis utimur ad recolendū ea quæ per hebdomadam antepascha gesta sunt circa Christum. Patet ergo quantum ad ordinem eucharistiæ consecrandæ, quòd capitulum istud, **Qui pridie quàm pateretur**, in fine Canonis subiici debuisset, quoniam in eo cōsecratio consummatur. Sed quoniam impedisset ordinem historie recolendæ, quia quod fuit gestum in medio, **recolendū**

recoleretur in fine, prouidus canonis ordinator
 ut ordinem seruaret historiae, quasi quadam ne-
 cessitate compulsus, capitulum istud: Qui pri-
 die quam pateretur, quasi cor canonis, in mes-
 dio collocauit, ut quae sequuntur intelligantur
 procedere, secundum illam figuram, qua saepe fit,
 ut quae narratione succedunt, intellectu praeces-
 dunt. Vel potius, ut tam literae quam historiae suus
 ordo seruetur. Dicatur itaque, quae signa pertinent
 ad historiam recolendam. Sed verba non perti-
 nent ad eucharistiam consecrandam, imo perti-
 nent ad eucharistiam consecratam, hoc modo.

¶ Expositio subsequentium in canone.

C A P V T. III.

Nostri serui, videlicet sacerdotes, & plebs
 tua sancta, scilicet populus Christianus
 (Nam quod populus agit voto, sacerdotes per-
 agunt mysterio) offerimus praeclearae maiestati
 tuae, id est, praeceteris clarae. Nam si iusti fulge-
 bunt sicut sol in regno patris eorum, quanto cla-
 rius diuina praefulget maiestas? De tuis donis,
 id est, de frugibus segetum, quantum ad panem
 qui consecratus est in carnem. Ac datis, id est, de
 frugibus arborum, quantum ad vinum quod est
 consecratum in sanguinem. De his inquam & il-
 lis offerimus hostiam puram, hostiam sanctam, ho-
 stiam immaculatam, id est, eucharistiam, immunem
 ab omni culpa vel peccato originali, veniali, &
 criminali, vel puram quantum ad cogitationem,
 & sanctam, quantum ad locutionem, immacula-
 tam quantum ad operationem, quia peccatum non
 fecit, nec est inuentus dolus in ore eius. Hoc est.

R panem

Esai. 53. panem sanctum, id est, sanctificantē, datorem v
 tæ æternæ, quantū ad stolam carnis, & calicē sa
 lutis perpetuæ, quantū ad stolam animæ. Secun
 Ioan. 6. dum illud, Ego sum panis viuus qui de cœlo des
 scēdi. Si quis māducauerit ex hoc pane, viuet in
 Propitio æternū. Supra quæ propitio dñe nobis tuo fere
 ac sereno no vultu, id est, placabili respectu digneris respi
 vultu. cere. Non q̄ vultus eius mutetur aliquando. Sed
 tunc Deus illuminat suum vultum super nos, &
 Psalm. 66. hibet & declarat. Secū dum illud psalmistæ. Illus
 minet vultū suū super nos & misereatur nostri.

S Vpra quæ propitio : ac sereno
 vultu respicere digneris: & ac
 cepta habere sicuti accepta habe
 re dignatus es munera pueri tui iu
 sti Abel & sacrificiū patriarchę no
 stri Abrahamæ: & quod tibi obtulit
 summus sacerdos tuus Melchise
 dech sanctum sacrificium, imma
 culatam hostiam.

¶ De figuris noui Testamenti quæ præces
 ferunt in veteri Testamento.

C A P . I I I I .

Sicuti. si: **S**icuti accepta habere dignatus es munera
 militudi: Abel, &c. Aduerbiū istud, sicuti, similitudi
 nem

nem innuit, non exprimit quantitatem. Multo nem dicit, quippe acceptius est hoc sacrificiū, q̄ quod obtu nō quantis lit Abel, quod obtulit Abraham, quod obtulit tatem. Melchisedech. Valet enim amplius res quā v̄m: * V val. de bra, veritas q̄ figura. Ipsam ergo similitudinem sacramen: magis q̄ quantitatem debemus attendere. Simi tal. tit. 4. c. les ergo offerendo sumus Abel, si rectē quidem 39. nu. 5. offerentes, rectē nihilominus diuidamus, quod Oblatio quia Cain nō egit, peccauit. Sua nanq; rectē cui Abel. debebat, obtulit Deo, sed retinuit sibi seipsum, Gene. 4. & cor suum auferens Deo, malē diuisit. Abel au tem acceptum Deo intus in corde obtulit holo caustum, quia non se sibi retinuit, sed Deo se totum subdidit & impēdit. Et ideō respexit Deus ad Abel & ad munera eius. Ad Cain autē & ad eius munera nō respexit. Prius respexit ad Abel, & postea respexit ad munera, quia non offerens placuit à muneribus, sed munera placuerunt ab offerente. Similiter Abraham egregia fide totum se prius offerebat altissimo, & propterea cum sua duceret offerenda, placidas ei hostias offerebat, quod vt nos scientes imitemur, patrios ab illo Deus exigit affectus. Tolle (inquit) filium tuum vnigenitum quem diligis Isaac, & offer illum in holocaustum super vnum montiū quem monstrauero tibi, statimq; promptum & obedientē inuenit, imò nobis ostendit. Melchisedech quoq; nisi se prius acceptum Deo sacrificiū obtulisset, futurorū causas minime prouidisset, quarū intuitu mysticū panis & vini primus obtulit sacrificium. Erat enim sacerdos altissimi. Nos ergo assistentes ad offerendum, si rectē

R 2 diuidis

Oblatio

Abrahæ

Gene. 22.

Oblatio

Melchise

dech.

Quomo

do nos of: diuidimus prius, nos ipsos in sacrificium offeras
 ferre debe mus, arietinam proteruiam, feritatem taurinā,
 mus. hircinamq; libidinē iugulantes. Iuxta quod in
 Psal. 65. psalmo cantauim⁹: holocausta medullata offerā
 tibi cum incenso arietum, offeram tibi boues
 cum hircis. Ac deinde sicut munus Abel, sicut sa
 crificium Abrahæ, sicut hostiam Melchisedech,
 vota nostra dominus acceptauit. Verum non so
 lum in offerentibus, sed etiam in ipsis oblationi
 bus debemus similitudinem intueri. Nam illa
 vetera sacrificia, hoc nouum sacrificium figura
 bant. Quid enim per munus Abel offerentis de
 primogenitis gregis, nisi Christus exprimitur
 primogenitus in multis fratribus? Quia sicut
 Per mun⁹ Abel inuidiose fuit interfectus à fratre, sic ipse
 Abel. malitiose fuit occisus à populo Iudæorum. Nam
 Roma. 8. secundum Apocalypsim Ioannis. Ipse est agnus
 Apoc. 13. qui occisus est ab origine mundi. Quid per sacri
 Per sacri ficium Abrahæ dilectum & vnicum filium offe
 ciū Abra: rentis, nisi passio domini designatur? De quo di
 hæ. cit apostolus: Dilecto filio suo nō pepercit De⁹,
 Roma. 8. sed pro nobis omnibus tradidit illum. Hic est
 Matth. 3. (inquit) filius meus dilectus, in quo mihi cōpla
 &. 17. cuit. Oblatio verò Melchisedech tam proprie
 Per obla: nouum sacrificium præsignauit, vt inde prædis
 tionē Mel etum sit, Tu es sacerdos in æternum secundum
 chisedech. ordinem Melchisedech. Qui per omnia secula
 Psal. 109. dum Apostolum, assimilatus filio Dei, manet sa
 Hebr. 7. cerdos in perpetuum. Abel dicitur puer, nō tam
 Abelpuer. à pueritia, quàm à puritate, secundum illud: Ecce
 Esai. 41. ce puer meus electus quem elegi, posui super ipsa
 Abrahā sum spiritū meū. Abraham dicitur patriarcha,
 non

non tam Israëliticæ plebis q̄ populi Christiani: patriar:
 Illius per carnem, huiusq; per fidem: secundum cha.
 illud: Non ultra vocabitur nomen tuum Abrā, Genes. 17.
 sed appellaberis Abraham, quia patrem multa:
 rum gentium constitui te. Melchisedech inter: Melchise:
 pretatus est rex iustitię, deinde rex Salem, id est, dech rex.
 pacis propter illud quod legitur: Orietur in die Psalm. 71.
 bus eius iustitia & abundantia pacis, donec au:
 feratur luna. Sanctum sacrificium, immacula:
 tam hostiam, hoc addidit in Canone Leo Papa.

Supplices te rogamus omnipo:
 tens Deus: iube hæc perferri
 per manus sancti angeli tui: in sub:
 lime altare tuum: in conspectu di:
 uinæ maiestatis tuæ: vt quotquot
 ex hac altaris participatione: sacro
 sanctum filij tui cor * pus: & san:
 * guinẽ sumpserimus: omni be:
 ne * dictione cœlesti: & gratia re:
 pleamur. Per eundem Christũ do:
 minum nostrum. Amen.

¶ De signis quæ quarto loco fiunt su:
 per oblatam & calicem.

C A P. V.

R 3

Supplis

I N N O C E N T I I . P P .

Supplices te rogamus, &c. Dicto hymno post
 Scœnam exijt Iesus in montem oliueti trans
 torrentem Cedron, & progressus pusillum pro:
 cidit in faciem suam orans & dicens: Pater si fie
 ri potest, transfer hunc calicem à me. Sed & secū
 do & tertio abiit, & orauit eundem sermonem,
 dicens: Et factus in agonia, prolixius orabat, &
 factus est sudor eius sicut guttæ sanguinis decur
 rentis in terram, tunc venit ad discipulos suos,
 dicens. Surgite, eamus, ecce appropinquat qui
 me tradet. Traditor autem dedit eis signum, di
 cens: Quem osculatus fuero, ipse est, tenete eū.
 Et confestim accedens, osculatus est eum. Iesus
 igitur quia procidit orans & dicens, Pater si fie
 ri potest, &c. Sacerdos inclinās orat dicens: Sup:
 plices te rogamus, &c. Per osculū altaris repre:
 sentās osculū p̄ditoris. Quia vero factus in ago
 nia, prolixius orabat tertio dicens sermonē eūdē,
 sacerdos facit tres cruces, primam & secundam
 distinctè super oblatam & calicē dicendo: Sacro
 sanctum filij tui corpus & sanguinem, tertiā si
 gnando seipsum in faciē, cum dicit: Omni bene
 dictione cœlesti & gratia repleamur. Fortè pro:
 pter sudorem corporis crucē imprimens super
 corpus, & propter guttas sanguinis crucem im:
 primens super sanguinē: & quia procidit in faciē
 suam orans, imprimit sibi crucē in faciem. Vel
 potius per duas cruces, quas facit sacerdos su:
 per corpus & sanguinem, designantur vincula
 & flagella. Vincula, quibus ligatum est corpus:
 flagella, quibus illisus est sanguis eius. Nam de
 vinculis legitur: Ministri Iudæorum compre:
 henderunt

henderunt Iesum & ligauerunt, & vincientes de sacra-
 duxerunt & tradiderunt Pilato. De flagellis le: mental. ti.
 gitur, Apprehendit Pilatus Iesum & flagellauit. 4. c. 39.
 Cuius liuore sanati sumus. Per tertiam verò cru Marc. 15.
 cem quam sacerdos sibi in faciem facit, recolis Ioan. 19.
 tur illud, quòd expuebant in faciem eius, & ala:
 pas in faciem ei dabant, & velantes faciem eius,
 dicebant: Prophetiza nobis Christe, quis est qui Luc. 22.
 te percussit.

¶ De ministerio angelorum qui semper
 in sacrificio præsentes existunt.

CAPVT. VI.

* Ambros.
 in. c. i. Lus
 cæ. Chrys
 sost. homi.

Iube hæc perferri per manus, &c. Tantæ sunt 22. in act. &
 profunditatis hæc verba, vt intellectus huma hom. 3. epi.
 nus vix ea sufficiat penetrare. Nam & B. Grego ad ephes.
 rius tanti sacramenti dignus interpres quodam Vvaldē. de
 in loco de illis tanquam de re ineffabili penè in: sacramen:
 effabiliter loquens, Quis, inquit, fidelium habe: tal. tit. 4. c.
 re dubium possit in ipsa immolationis hora ad 39. nu. 5. &
 sacerdotis vocem cœlos aperiri, & in illo Iesu 6.
 Christi mysterio angelorū choros adesse, sum: Verba
 mis ima sociari. i. terrena cœlestibus iungi, vnū Gregorij
 quid ex inuisibilibus & visibilibus fieri? Idē ali: Papæ lib.
 bi dicit. Vno eodēq; tempore ac momento & in 4. dial. c.
 cœlo rapitur ministerio angelorū consociādum 58.
 corpori Christi, & ante oculos sacerdotis in al:
 tari videtur. Saluo tamē occulto cœlestis oracu:
 li sacramēto, possunt hæc verba licet simplicius
 tñ securius sic intelligi. Iube hæc. i. vota fideiū
 videlicet & preces, pferri per manus sancti ange
 li, hoc est, per ministeriū angelorū, secūdū illud
 R 4 quod

INNOCENTII. PP.

Tobi. 12. quod ait angelus ad Tobiam: Quando orabas cum lachrymis, ego obtuli orationem tuam domino. In sublime altare tuum, hoc est, in conspectu angeli spectum diuinæ maiestatis tuæ. Porro sicut B. Augustinus determinat, nō dicitur angelus orationes nostras offerre Deo, quasi tunc primoces nras. Deus nouerit quid vellemus, quia Deus omnia nouit antequam fiant: sed quia necesse habet rationalis creatura temporales causas ad æternitatem referre, siue petendo quid erga se fiat, siue consulendo quid faciat, vt quod Deo iubente implendum esse cognouerit, hoc nobis vel euidenter vel latenter reportet. Hinc etiam euidenter apparet, quod angeli semper in sacrificio præsentés existunt vel assistunt. **Multiplex altare.** Multiplex autem altare legitur in scripturis, superius & inferius, interius & exterius. Quodlibet autem est duplex. Nā altare superius est Dei trinitas, de quo **Exod. 20.** legitur: Non ascēdas ad altare meū, per gradus. Est & altare superius triūphans Ecclesia, de qua **Psal. 50.** dicit: Tūc imponēt super altare tuū vitulos. Altare inferius est ecclesia militās, de quo dicit: **Exod. 20.** altare lapideū feceris mihi, nō edificabis illud de sectis lapidibus. Est & altare inferius mēsa tēpli, de qua dicitur: **Psal. 117.** Cōstituite diē solennē in cōdensis, vsq; ad cornu altaris. Altare interius est cor mūdū, de quo præcipit: **Leuiti. 6.** Ignis in altari meo semper ardebit. Est & altare interi⁹ fides incarnatio nis, de qua iubetur. **Exod. 20.** Altare de terra facietis mihi. **Num. 8.** Altare exteri⁹, ara crucis, hoc est, altare holocausti, super quō cremabatur sacrificiū vespertinum. Est & altare exterius ecclesiastica sacramēta, de qui

quibus scriptum est: Altaria tua domine virtutum, &c. Quæ verò sint illa quæ petit in sublime altare perferri, determinat subdens: vt quot quot, &c.

Memento etiam domine famulorum famularumque tuarum. N. qui nos præcesserunt cum signo fidei: & dormiunt in somno pacis: ipsis domine & omnibus in Christo quiescentibus locum refrigerij lucis & pacis: vt indulgeas deprecamur. Per eundem Christum dominum nostrum. Amen.

*Tertu. d. coron. milit. Cypri. lib. 1. ep. 9. Athana. d. varijsques. q. 34. chrysof. homi. 21. in act. Aug. ser. 32. de verb. apost. V. val. de sacramental. tit. 4. c. 40.

¶ De Memento. xj. parte Canonis.

CAPVT. VII.

Memento domine. Orat pia mater ecclesia Memoria non solum pro viujs, sed etiã pro defunctis, & eos sacræ oblationis intercessione commendet, certissime credens, quod sanguis ille pretiosus, qui pro multis effusus est in remissionem peccatorum, non solum ad salutem viuientium, verum etiam ad absolutionem valeat defunctorum. Qui cum signo fidei præcedunt ad dominum. Non quòd ibi sit fides aut spes, vbi species dei est & res. Nam fides euacuatur, charitas autem nunquam excidit, sed signum fidei pro charitate

Memoria pro defunctis. Signum fidei. 1. Co. 13.

R 5

etere

etere Christianitatis accipitur, quo fideles ab in-
 fidelibus discernuntur, secundum illud: Audiui
 Apo. 7. numerum signatorū, centum quadraginta qua-
 tuor millia signati ex omni tribu filiorū Israēl.
 Et dormiunt in somno pacis. Secundum illud:
 Psal. 4. In pace in idipsum dormiam & requiescam. Fre-
 Dormiūt quenter enim sacra scriptura defunctos dormiē-
 multi. tes appellat, pro eo quod sicut dormientes eui-
 i. Thef. 4. gitant, ita defuncti resurgent. Propter quod dis-
 cit Apostolus: Nolo vos ignorare de dormienti-
 bus, vt nō contristemini, sicut & cæteri qui spē
 non habent. Et dominus inquit in Euangelio,
 Ioan. 11. Lazarus amicus noster dormit. Ipsi domine &
 omnibus in Christo quiescētibus. In hoc loco sa-
 cerdos, quorum maluerit, defunctorum debet
 agere memoriam specialem. Locum refrigerij,
 In quo nō est ardor pœnarum. Lucis, in quo nō
 est obscuritas tenebrarum. Et pacis, in quo non
 est confictus pœnarum. Nam absterget Deus
 Apoc. 21. omnem lachrymam ab oculis sanctorum, &c.
 Psal. 36. Sed delectabuntur in multitudine pacis, cōplas-
 cebunt coram domino in lumine viuentium.

N Obis quoq; peccatoribus fa-
 mulis tuis de multitudine
 miserationum tuarum sperantib⁹
 partem aliquam: & societatem do-
 nare digneris cum tuis sanctis apo-
 stolis & martyribus: cum Ioanne,
 Stepas

Stephano, Mathia, Barnaba, Ignatio, Alexádro, Marcellino, Petro, Felicitate, Perpetua, Agatha, Lucia, Agnete, Cecilia, Anastasia. Et cum omnibus sanctis tuis: intra quorum nos consortium: non extimator meriti: sed veniæ quæsumus largitor admitte. Per Christum dominum nostrum.

¶ De Nobis quoq; peccatoribus. xij. parte Canonis. CAPVT. VIII.

Nobis quoq; peccatoribus, Nam si dixeris: 1. Ioan. 1. mus quia peccatum non habemus, nosip: 1. Ioan. 1. sos seducimus, & veritas in nobis non est. Licet enim omni tempore nos debemus ex corde rec: 1. Ioan. 1. cognoscere peccatores, præcipuè tamen cum pro remissione peccatorum sacrosanctum my: 1. Ioan. 1. sterium celebratur. De multitudine miseration: 1. Ioan. 1. num tuarũ sperantibus. Iuxta quod inquit Psal 1. Ioan. 1. serationes 1. Ioan. 1. mista: Secundum multitudinem miserationum 1. Ioan. 1. Dei. 1. Ioan. 1. tuarum domine, &c. Vna tantum est Dei mise: 1. Ioan. 1. Psal. 50. 1. Ioan. 1. ricordia, non aliud quidẽ quàm ipse misericors. 1. Ioan. 1. Sed multi sunt eius * effectus qui miserationes 1. Ioan. 1. Alias affe: 1. Ioan. 1. dicuntur. Vnde, Reminiscere miserationũ tua: 1. Ioan. 1. tus. 1. Ioan. 1. rum domine & misericordiarũ tuarũ, quæ à se: 1. Ioan. 1. Psal. 24. 1. Ioan. 1. culo sunt. Porro cū ipse Deus sit omnia in omni 1. Ioan. 1. bus,

bus, salus & præmium & gloria singulorum. Sa-
 P^{sal.}30. lus, inquit, populi ego sum. Quid est quod dicit
 Partem aliquam & societatem donare digne
 Mat^{th.}20. ris, Tanquam non omnes sint vnum eundem de-
 narium accepturi? Sanè licet vnum & idem sit
 præmium singulorum, videlicet ipse Deus, in
 cuius cognitione salus æterna consistit, secun-
 Ioan.17. dum illud quod ipse dicit in euangelio: Hæc est
 vita æterna, quòd cognoscant te verum Deum
 & quem misisti Iesum Christum. Tamen secun-
 dum differentiam meritorum, alij plus, alij mi-
 nus diuina visione fruuntur. Nam stella differt
 à stella in claritate, propter quod ipse dominus
 1. Cor.15. ait: In domo patris mei mansiones multæ sunt.
 Ioan.14. Sicut vnus est sol, cuius lumine participant vni-
 *Diony.c. uersi, alij plus alij minus, secundum differentiã
 3. eccle. hie uerfi, alij plus alij minus, secundum differentiã
 rar. Chry intuentium.

De secunda commemoratione sanctorum.

CAPVT. IX.

CVm Ioanne, Stephano, Mathia, Barnaba,
 &c. In hac secunda commemoratione san-
 & lib.22. d^r & c. In hac secunda commemoratione san-
 ciuit. c. 10. & c. In hac secunda commemoratione san-
 Uvaldens. quare Ioannes repetitur, & Stephanus sociatus
 de sacra Ioanni præmittitur Mathiæ ac Barnabæ? Sanè
 métal. tit. Ioannes in prima commemoratione disponitur, &
 4. c. 40. cum alijs numeratur propter dignitatem apo-
 stolatus. In hac autem commemoratione repeti-
 tas Ioannis tur, & cum Stephano sociatur, propter priuile-
 & Stepha gium coelibatus. Virgines enim sunt, & sequun-
 ni. tur agnum quocunq; ierit, & propterea cæteris
 Apoca.14. præmittuntur. Virginitas enim Ioannis inde ma-
 ximè

ximè commendatur, quia Christus in cruce ma-
 trem discipulo virginem virgini cōmendauit.
 Ex illa hora accepit eam discipulus in suam. Ste Ioan. 19.
 phani verò virginitas ex eo maximè commen-
 datur, quia ipse est qui ab apostolis deputatus Actu. 6.
 est ad ministeriū viduarum, & in hoc quod fœ-
 minis est prepositus, testimonium meruerit syn-
 cerissimæ castitatis. Posset autem non Euange: Ioānes Ba-
 lista, sed Baptista Ioannes intelligi, nisi præmit: ptista.
 teretur, cum tuis sanctis apostolis ac martyrib⁹.
 Vnde conijcitur, quòd apostoli tantum ac mars
 tyres subnotentur, quanuis Ioānes Baptista me-
 rito inter martyres possit numerari. Non æstis
 mator meriti, quia non secundum exigentiam
 meritorū retribuis, sed minus puniendo, vel ma-
 gis remunerando, quàm quisque meruerit. Vn-
 de: Non secundum peccata nostra facias nobis. Psal. 101.
 Et alibi. Mensuram bonam, confertam, & coagi Luc. 6.
 tatam, & supereffluentem dabunt in sinum ves-
 trum.

Per quem hęc omnia domine:
 semper bona creas: sancti * fi-
 cas: viui * ficas, bene * dicis, &
 præstas nobis. Per ip * sum, & cū
 ip * so, & in ip * so: est tibi Deo
 patri * omnipotenti: in vnitate
 spūs * sancti oīs honor & gloria.

¶ De

**Videte sti* ¶ De signis, quæ quinto loco fiunt super corpus
monia in & sanguinem, & in latere calicis.

prima an-

CAPVT. X.

not. c. 5. hu

ius lib.

Ioan. 1.

Gene. 1.

PER quem hæc omnia domine semper bona
creas. Nam per eum omnia facta sunt, & si-
ne ipso factum est nihil. Et vidit Deus cuncta
quæ fecerat, & erant valde bona. Creas ergo cō-
dendo naturam, & sanctificas consecrando ma-
teriam, viuifica transubstātiando creaturam,
& benedicis accumulando gratiam. Est autem
simplex pro nominis demonstratio, sicut tēpus
verbi confusum. Nam præsens confusum pręsen-
tis non tenet vsum. Hæc enim omnia, id est, pa-
nem & vinum & aquam semper bona creas, se-
cundum causas primordiales, & sanctificas secū-
dum causas sacramentales, viuificas vt transeāt
in carnem & sanguinem, & benedicis, vt confe-
rant charitatem & vnitatem. Per ipsum tanquā
per mediatorem, cum ipso, tanquam cum æqua-
li, in ipso tanquam in consubstantiali. In patre
quippe notatur auctoritas, in filio æqualitas, in
spiritu sancto communitas. Auctoritas in patre
propter principium. Æqualitas in filio propter
mediū. Communitas in spiritu sancto propter

Addo*ter
tia &.

Marc. 13.

Ioan. 19.

Luc. 23.

Tres cru-

ces.

Iterū tres

cruces,

consortium* Sexta hora crucifixus est dominus,
hora tertia linguis Iudeorum, quod narrat Mar-
cus: hora sexta manibus gētilium, quod narrat
Ioannes. Et circa horam nonam inclinato capi-
te tradidit spiritum. Ad recolendam verò cruci-
fixionē, quæ hora tertia facta est linguis Iudeo-
rum ter clamantium crucifige, crucifige eū, &
rursus tolle tolle crucifige eum. Sacerdos facit

tres

tres cruces super oblatam & calicem, cum dicit: Sanctificas, viuificas, & benedicis. Ad recolandam verò crucifixionem, quæ post interuallum trium horarum facta est manibus gentilium, Milites enim crucifixerunt Iesum, sacerdos iterum facit tres cruces cum hostia super calicem dicendo, per ipsum, & cum ipso, & in ipso. Postmodum autem ad designandam diuisionem carnis & animæ domini morientis, facit duas cruces in ore calicis cum dicit: Tibi Deo patri omnipotenti, in vnitate spiritus sancti. Cum enim in Christo tres sunt vnitæ substantiæ, videlicet diuinitas, corpus & anima: duæ tantum, id est, corpus & anima: fuerunt in morte diuisæ. Nam diuinitas à neutra est diuisa, & separata, propterea non tribus crucibus, sed duabus mors domini designatur.

¶ De extensione manuum Saluatoris in cruce.

CAPVT. XI.

Sacerdos igitur super mensam altaris manus extendit, quia Christus super aram crucis manus expandit, secundum illud propheticum: Expandi manus meas ad populum non credentem mihi, subtilius tamen atque profundius hoc possumus figurare.

¶ De tribus cruciatibus quos Christus sustinuit.

CAPVT. XII.

Tres quippe cruces significant tres crucia: Passio pro
tus, quos Christus in cruce sustinuit, videlicet passio &
cet passionem, pro passionem, & compassionem. compassio
Passionem in corpore, pro passionem in mente, in Christo.
com

Duæ cruces mortem dñi designant.

Esai. 65.

INNOCENTII PP.

Thren. 1. compassionem in corde. De passione corporis
ait dominus per prophetam, O vos omnes, qui
transitis per viam, attendite & videte, si est do-
lor sicut dolor meus. Foderunt manus meas &
pedes meos, & dinumerauerunt omnia ossa mea.
De propensione mentis dominus inquit aposto-
lis: Tristis est anima mea usque ad mortem. Cœ-
pit Iesus pauere & tædere, cœpit contristari &
mæstus esse. Ex compassione cordis pro crucifi-
xoribus orauit ad patrem: Pater (inquit) igno-
sce illis quia nesciunt quid faciunt. Si enim cogno-
uissent, nunquam dominum gloriæ crucifixissent.
deò verò sacerdos facit has tres cruces cum ho-
stia super calicem, quia Christus sustinuit hu-
iusmodi cruciatus in corpore super patibulum,
per calicem enim passio designatur, secundum
Matth. 26. illud quod ipse dominus ait: Domine pater, si fie-
ri potest transeat à me calix iste.

¶ De aqua & sanguine quæ de latere
Christi fluxerunt.

CAPVT. XIII.

DVæ verò cruces, quas facit sacerdos in late-
re calicis, designant duo sacramenta quæ
de latere domini profluxerunt, videlicet aqua re-
generationis, & sanguis redemptionis, iuxta te-
stimonium Ioannis dicentis: Unus militum lan-
cea latus eius aperuit, & continuo exiuit sanguis
& aqua.

¶ De scissione veli.

CAPVT. XIIII.

Corporale de super calicē remouetur, quia
Matth. 37. Velum tēpli scissum est à summo usque deor-
sum.

sum. Imò quod de illo scriptum fuerat, haec-
nus clausum erat, sicut dicitur de quibusdam.
Et illud verbum erat absconditum ab eis vbi cõ Luc.18.
summatum etiam reuelatum est. Nam lignum Exo.15.
missam in Marath, aquas dulcorauit amaras.

¶ De sepultura Christi & sacri-
ficij exaltatione.

CAPVT. XV.

Tunc accedit Diaconus, & exaltatum aliquã
tulum sacrificium de altari, *tam ipse quam Addo.*
sacerdos deponit: Quia venit Ioseph de Arima quod.
thia, venit & Nicodemus, & impetratũ à Pilato Luc.23.
corpus Iesu deponentes sepelierunt. Ioan.19.

¶ De saxo aduoluto ad ostium monumẽti.

CAPVT. XVI.

ET quia ille aduoluit saxum magnũ ad ostiũ Matth.15.
nonumenti, Diaconus super os calicis cor-
porale reponit.

¶ O ten litur quare Diaconus mensam alta-
ris & armum Pontificis osculatur.

CAPVT. XVII.

Quia verò in pace factus est locus eius, Dia Psal.75.
conus osculatur mensam altaris. Et quia Esai.9.
factus est principatus super humerũ
eius, diaconus armum pontificis osculatur, vt in
vtraq; significet Christũ, & quieuisse post mor-
tem, & vicisse post mortẽ, iuxta quod ipse præ-
dixit in psalmo: In pace in idpsum dormiã & re Psal.4.
quiescam. Et alibi: O mors ero morstua, morsus Ose.13.
tuus ero inferne. Christus enim per mortẽ triũ 1. Cor.15.
phauit de morte. Nam quia est obediens vsque Philp.2.
ad mortem, mortem autẽ crucis. Idcirco Deus

S exalta:

Ioan. 19.

exaltauit illum, &c. Hoc ipsum figurauit quòd
Christus sibi crucem super humerū baiulauit.
¶ Epilogus de numero & oratione signorum
quæ fiunt super oblatam & calicem.

CAPVT. XVIII.

Septē vici bus signa: tur cruce sacrificiū altaris.
I.
II.
III.
IIII.
V.
VI.

Sacrificium itaq; septem vicibus signatur in
Canone. Prima vice ter, vbi dicit: Hęc dona:
hęc munera, hęc sancta sacrificia illibata. Pro:
pter ternam Christi traditionem, quæ facta est
à Deo, à Iuda, à Iudæo. Secunda vice quinquies,
vbi dicitur: Quam oblationem tu Deus dignes:
ris facere benedictam, ascriptam, ratam, vt fiat
corpus & sanguis propter quinq; personas, ven:
ditoris, venditi & emptorem, videlicet sacerdo:
tū & scribarū & pharisæorum. Tertia vice bis,
vbi dicitur: accipiens Iesus panem, benedixit ac
fregit, deditque discipulis. Similiter & hunc pre:
clarum calicem. Item tibi gratias agens benedi:
xit: propter benedictionem panis qui transub:
stantiatur in carnem, & vini quod transubstan:
tiatur in sanguinē. Quarta vice quinquies, vbi
dicitur: Hostiam puram, hostiam sanctam, ho:
stiam immaculatam, panem sanctum vitæ æter:
næ, & calicem salutis perpetuæ. Propter quinq;
diuersas plagas, duas manuum, totidemque pe:
dum, & vnā lateris. Quinta vice bis, vbi dicit:
tur: Sacrosanctum filij tui corpus & sanguinem,
propter vincula quibus ligatum est corpus, &
flagella quibus allisus est sanguis. Sexta vice ter
vbi dicitur. Sanctificas, viuificas, & benedicis,
propter crucifixionem quæ facta est hora terti:
a linguis Iudæorum, ter clamantium crucifis:
ge sum

ge eum. Septima vice quinquies, vbi dicitur **VII.**
 Per ipsum, & cum ipso, & in ipso est tibi Deo
 patri omnipotenti, in vnitate spiritus sancti.
 Ter super calicem, propter tres cruciatus quos
 Christus sustinuit, passionis, propassionis, &
 compassions. Et bis in latere calicis, propter
 aquam & sanguinem, quæ de latere Christi flu-
 xerunt. Inter has septem vices sacrificium signa-
 tur vicibus duabus bis, & duabus vicibus ter, &
 duabus vicibus quinquies, septima bis & ter, si-
 mul omnibus quinquies quinque, quæ sunt si-
 mul vigintiquinque, qui numerus per se dictus
 semper in seipsum reducitur in infinitum. Quan-
 tumlibet enim multiplicetur eucharistiæ sacra-
 mentum semper est idem sacrificium. In hoc
 etiam sacramento quinque sensus corporis exer-
 centur, visus, auditus, odoratus, gustus, &
 tactus. Circa colorem, saporem, odorem, fra-
 ctionem, & sumptionem. Si tamen caro pro-
 cedat in spiritum, quia spiritus est qui viuificat, Ioan.6.
 caro non prodest quicquam. Vt quinque sen-
 sus animæ spirituales exuberent, visus intelligē
 tiae, auditus obedientiæ, odoratus discretionis,
 gustus delectationis, & tactus operis. De quib-
 us reperitur in euangelio: Domine quinque
 talenta tradidisti mihi, ecce alia quinque supers-
 lucratus sum. Sed & binarius & ternarius bene
 congruunt sacramento. Binarius, propter car-
 nem & sanguinem. Ternarius, propter panem,
 & vinum, & aquam. Binarius, propter dupli-
 cem modum edendi, sacramentalem sub specie
 panis, & spirituales in fide cordis. Ternarius

Mysteriū
 numeri. 25

Ioan.6.
 Quinque
 sensus.

Matth. 25.

Binari⁹ &
 ternarius.

S 2 pro

INNOCENTII. PP.

propter tria quæ sunt in hoc sacramento discreta, videlicet forma visibilis, veritas corporis, & virtus spiritualis. Forma panis & vini, veritas carnis & sanguinis, & virtus unitatis & caritatis, vt ita ternarius per binarium, id est, fides trinitatis per dilectionem Dei & proximi operetur.

De vocis expressione & percussionis functione.

CAPVT. XIX.

Non solū autē crucis impressio, verū etiā vocis expressio, quæ sunt iuxta crucē, insinuat. Cum enim ad id ventum est: Nobis quoq; peccatoribus famulis tuis, sacerdos paululum expressa voce percussio pectore silentium interrumpit, representans contritionem & confessionem latronis, in illo passionis dominicæ articulo increpantis alterum & dicentis: Nos digna factis recipimus, hic verò nihil mali gessit, & dicebat ad Iesum: Domine memento mei dum veneris in regnū tuum, propter quod dixit illi Iesus: Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso. Vel per exaltationem vocis & percussionem pectoris exprimitur illud quod Ceterio & qui cum eo erāt visis his quæ fiebant, timuerunt valde, dicentes: Verè filius Dei erat iste. Et omnis turba quæ simul aderant ad spectaculum istud percutientes pectora sua reuerrebantur. Quia Iesus verò clamās voce magna, tradidit spiritum, leuat sacerdos vocem dicendo. Per omnia secula seculorū. Et quia mulieres lamentabantur flentes dominum, Chorus quasi lamentando respondit: Amen. Representans fideles qui dominum contrito cor

Luc. 23.

Matth. 27.

Luc. 23.

to corde lamentabantur ac lugelāt, vel vt quōdam Abel inuidi fratris furore parentes eius lamentabātur occisum. Iesus ergo voce magna clamauit: Pater in manus tuas commendo spiritū meum, & sacerdos eleuata voce pronuntiat, Pater noster qui es in cœlis.

Pater noster qui es in cœlis sanctificetur nomen tuum. Adueniat regnum tuum. Fiat voluntas tua sicut in celo & in terra. Panem nostrum quotidianū da nobis hodie. Et dimitte nobis debita nostra sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Et ne nos inducas in tentationem. Sed libera nos à malo. Amen.

* Oꝛo dñi
ca in acrisi
cio Missæ.
Hiero. lib.
3. cōtra Pe
lag. Augu.
in ser. devi
gi. pasche.
V val. de sa
cramental.
tit. 4. c. 41.
explicatio
eius in Cy
priani tra
cta. de eas
dem. & D
Th. 2. 2. q.
83. ar. 9. Au
gu. epi. 111.
ad Probā.

De oratione dominica, vbi agitur de dignitate orationis, & ad quid valeat.

CAPVT. XX.

Hæc oratio multis ex causis, cæteris orationibus antecellit, Auctoritate doctoris, Hæc oratio breuitate sermonis, sufficientia petitionum, & in quatuor fecunditate mysteriorum. Auctoritate doctoris excellit ceteris, quia fuit ipsius ore prolata. Os enim domini locutum est. Breuitate sermonis, quia facile

S 3

dicis

Matth. 6. dicitur & profertur. Cum (inquit) oratis nolite multum loqui, sicut ethnici faciunt. Sufficiētia petitionum, quoniam vtriusq; vitæ continet necessaria. Pietas enim promissionem habet vitæ quæ nunc est & futuræ. Fœcunditate mysteriorum, quoniam immensa continet sacramenta, Quare pertransibunt enim plurimi, & multiplex erit vult Deus scientia. Scit autem dominus, quid velimus, sed nos orare vult nos orare vocaliter pro excitanda deuotione. Quia quod facit flatus carboni, hoc facit vocaliter. Quia quod facit flatus carboni, hoc facit pronūtiatio deuotioni. Vnde, Ad ipsum ore clamaui, & exaltaui sub lingua mea. Pro aliorū instructione, vt cortina cortinā trahat, & qui audit, dicat veni. Vnde, lux vestra luceat corā hominib⁹. Pro linguę obsequio, vt quia lingua peccamus, satisfaciamus lingua. Vnde, Sicut exhibuistis membra vestra seruire iniquitatē ad iniquitatē, ita exhibeatis ea seruire iustitię in sanctificationem. Pro rei petendæ obtētionē, quia facilius obtinetur, quod instantius postulatur. Vnde, Petite & accipietis, pulsate & aperietur vobis. Pro impetratę rei custodia, quia quod sepius requiritur, diligētius custoditur. Vnde, Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuā.

1. Tim. 4. Pro quib⁹ Oratur autem & pro bonis adipiscendis, & pro bonis orā malis vitandis. Pro bonis temporalibus spiritualibus, & æternis. Pro malis præteritis præsentibus & futuris. De bonis æternis. Adueniat regnum tuum. De spiritualibus, Fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra. De temporalibus. Panē nostrū quotidianū da nobis hodie. Aeterna petuntur in præmiū, spiritualia petuntur in meritū.

Tem⁹

Temporalia petuntur in sustentaculum. De malis præteritis, Dimitte nobis debita nostra. De præsentibus, Libera nos à malo. De futuris, Ne nos inducas in tentationem. Præterita sunt dolenda, præsentia sunt vincenda, futura sunt præcauenda.

¶ De numero petitionũ & ordine.

CAPVT. XXI.

SEPTĒ sunt petitiones orationis dominicę præter captationem beneuolentię, quarum tres primę spectant ad patriam, tres vltimę ad viã, Media verò pertinet ad vtranque. Porro tres primę succedunt ordine temporis, sed præcedunt ordine dignitatis. Tres vltimę succedunt ordine dignitatis, sed præcedunt ordine temporis. Dominus autem in oratione secutus est ordinem dignitatis qui est artificialis, vt de maioribus ad minora descendat. Doctores in expositione sequuntur ordinem temporis, qui est naturalis, vt de minoribus ad maiora condescendant, id est de temporalibus ad æterna.

¶ De adaptatione septem petitionum & septem donorum.

CAPVT. XXII.

FIT autem hic adaptatio septem petitionum & septem donorum, septem virtutum, & septem beatitudinum, contra septem vitia capitalia. Nam dona petitionibus, virtutes donis, & beatitudines virtutibus obtinentur. Septem dona sunt ista: Sapientia, intellectus, consilium, fortitudo, scientia, pietas & timor, de quibus inquit propheta. Requiescet super eum spiritus

S 4

dñi,

VII. dona

Esa. ii.

VII. virtu: domini, spiritus sapientia & intellectus, spiri-
tes. tus consilij & fortitudinis, spiritus sciētia & pie-
 tatis, & replebit eum spiritus timoris domini. Se-
 ptem autem virtutes sunt hę, paupertas spiritus,
 mansuetudo, luctus, esuries iustitię, misericor-

VII. beati dia, mundicia cordis, & pax. Septem autem bea-
tudines. titudines istę sunt. Regnum cęlorum, possessio
 terrę, consolatio, saturitas, misericordię confes-
 cutio, visio Dei, & filiatio Dei. De quibus cōiun-

Matth. 5. Et ait dominus. Beati pauperes spiritu, quo-
 niam ipsorum est regnum cęlorum. Beati mis-
 tes, quoniam, ipsi possidebūt terram. Beati qui
 lugent, quoniā ipsi consolabuntur. Beati qui esu-
 riunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi satura-
 buntur. Beati misericordes, quoniam misericor-
 diam consequentur. Beati mundo corde, quo-
 niam Deum videbunt. Beati pacifici, quoniam

VII. vitia. filij Dei vocabuntur. Hęc autem sunt septem vi-
 tia principalia: inanis gloria, ira, invidia, acedia
 auaritia, gula, luxuria. Quę significata fuerunt
 in septem populis qui terram Israēl promissam

Deut. 7. tenebant, videlicet Etheus, Gergeseus, Amora-
 reus, Cananeus, Pheresus, Eneus, & Iebuseus.
 Homo igitur est ægrotus, & Deus medicus, vi-
 tia sunt languores, & petitiones sunt plandus,
 dona sunt antidota, & virtutes sunt sanitates,
 beatitudines verò sunt felicitates & gaudia.

¶ De captatione beneuolentię.

CAPVT. XXIII.

Addo* est **P**ater noster qui es in cęlis, &c. Deus* genera-
pater. liter & specialiter & singulariter. De* est pa-
 ter ge-

ter generaliter omnium per creationem, specia- Deustris
liter iustorum per adoptionem, singulariter Chri- pliciter est
sti per generationem. Per creationem ut ibi, Ele pater.
Et o genua mea ad dominum patrem omnipotē: Ephes. 3.
tem, à quo omnis paternitas in cœlo & in terra
nominatur. Per adoptionem ut ibi. Si vos, cum Luc. 11.
sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris, quā
to magis pater vester de cœlo dabit spiritum bo-
num petentibus se? Per generationem, ut ibi, Matth. 11.
Nemo novit filium nisi pater, neq; patrem nisi
filius, & cui voluerit filius revelare. Per hoc au-
tem quod dicit, Pater noster qui es in cœlis, des-
hortatur nos à duobus, à superbia ne dicamus,
Pater mi, representantes proprium quod est cō-
mune. Ab indignitate, ne reddamur indigni tā-
to patri qui consistit in cœlis. Deus igitur solus Christus
Christi pater est per naturam, cui soli licet com- ait, Pater
petenter dicere, Pater mi. Fidelium autem pa- mi.
ter per gratiam, quibus competit dicere, Pater Nos autē
noster. Ille dicit, Pater mi, si possibile est, trans- Pater nos-
fer hunc calicem à me. Isti dicunt, Pater noster ster.
qui es in cœlis, sanctificetur nomen tuum. Hinc Matth. 26.
ipsemet dicit, Vado ad patrem meum & patrē Ibid. 20.
vestrum. Meum per naturam, vestrum per gra-
tiam. Hortatur etiam nos ad duo, ad servandam
gratiam adoptionis, cum dicit, Pater, & unione
fraternitatis, cum ait, noster. Benevolentia ve- Benevolē-
rō captatur à tribus, à persona cognitoris, peti- tiæ capta-
toris, & assessoris. Cognitor enim est Deus, peti- tio.
tor homo, assessor est angelus. A persona cogni-
toris cum ait, Pater, petiteris, cum ait noster, as-
sessoris cum ait, qui es in cœlis, id est, in angelis In cœlis.

Pfal. 80. vel in sanctis, de quibus habetur: Cœli enarrant gloriam Dei. Vnde nobis spes tribuitur, vt sanctos nos faciat vel in cœlis, id est, in secreto maiestatis diuinæ, per quod datur fiducia obtinendi donum occultum, quod nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Dat ergo fiduciam impetrandi bonum. Vnde nō dicitur: Domine, cui seruitur in timore, sed pater cui seruitur amore, quasi diceret: quia Pater es, vis: quia in cœlis es, potes. ergo nos libera à malo.

Eesai. 45. ¶ De triplici malo à quo petimus liberari.

C A P V T . X X I I I .

Eccle. 1.
Triplex timor.

Spiritus timoris & paupertas spiritus.

TRiplex est malum à quo petimus liberari, innatum, additum, & inflatum. Primum contrahimus, secundum committimus, tertium sustinemus. Primum: est originale, secundum actuale, tertium pœnale. Malum autem vitamus per spiritum timoris. Nam, vt inquit scriptura, timor domini peccatum expellit. Porro triplex est timor quo cessamus à malo, seruilis, initialis, & filialis. Timore seruili cessamus à malo formidine pœnæ. Filiali timore cessamus à malo amore iustitiæ. Initiali timore cessamus à malo partim formidine pœnæ, partim amore iustitiæ. Seruilis timor est incipientium, initialis est proficientium, filialis est perficientium. Quasi diceretur, Da nobis spiritum timoris & paupertatem spiritus, vt per spiritum timoris vitemus mala, per paupertatem spiritus abdicemus bona terrena, quatenus exclusis vitijs & contemptis terrenis, habeamus æterna, scilicet regnum cœlorum, quod Lucifer & primi parentes per inanem gloriam amiserunt,

amiserunt, à qua nos retrahunt timor spiritus, paupertas & veritas. Duo verò sunt bona quæ paupertate spiritus abdicamus, interiora videlicet & exteriora. Interiora de illis corde non presumendo, exteriora cor illis non apponendo, secundum illud: Diuitiæ si affluant, nolite cor apponere. Illis ergo compressis, ne præsumamus, vel istis despectis ne deficiamus, regnum cælorum consequimur, secundum illud: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum, quod dæmones & homines per inanem gloriam amiserunt. Illi Dei similitudinem: isti Dei Inanis gloriam inaniter apponendo. Lucifer enim dixit: Ascendam in cælum, & ponam sedem meam ad aquilonem, & ero similis altissimo. Primis autem parèribus dictum est: Eritis sicut dii scientes bonum & malum.

Psal. 61.

Matth. 5.

Inanis gloriæ malū.

Esai. 14.

Genes. 3.

¶ De diuersis tentationibus, in quas petimus non induci. C A P. X X V.

NE nos inducas in tentationē. Tentat Deus, Tentat homo, tentat diabolus. Deus tentat vt probet, homo tentat vt sciat, diabolus tentat vt fallat. De primo legitur: Tētavit Deus Abraham. De secūdo dicitur. Tenta nos obsecro diebus decem. De tertio legitur: Cur tentavit sathanas cor tuum? Porro duobus modis tētamur, interiorius & exteriorius. Interiorius per delectationē, exteriorius per suggestionem. Verum interior tentatio parum obficit, & exterior multū proficit, si non consentiatur, sed resistatur. Scriptum est enim: Tentatio vos non apprehendat, nisi humana. Rursus: Beatus vir qui suffert tentationē,

Triplex

tentator.

Gene. 22.

Danie. 1.

Actu. 5.

Interior

exteriorq;

tentatio.

1. Cor. 10.

Iaco. 1.

quoniam

quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ. Cum ergo circa consensum tentamur, ducimur in tentationem, cum consentimus, in tentationem inducimur, sicut piscis, ante capturam

addo * ducimur in rete. * Cum autem inducitur, capitur & tenetur.

Jacob. 1. vnusquisq; tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus, deinde quum concupiscentia conceperit, parit peccatum: peccatum verò quum consummatum fuerit, generat mortem. Porro

Quomodo Deus est intentator malorum, quid est quod petimus, ne Deus intentator nos in tentationem inducat? Sed Deus quodam modo tentat, & Deus quodammodo non tētat.

Psal. 25. Tentat vt probeat, secundum illud: Proba me Deus, & tenta cor meum. Non tentat vt fallat, secundum illud: Deus neminem tentat. Petimus ergo ne Deus nos in tētationem inducat, id est,

Jacob. 1. ne permittat induci, sicut dicitur. Quòd non est malum in ciuitate quod dominus non faciat, id est, fieri non permittat. Scriptum est enim: Fidelis est Deus, qui non patietur vos tentari supra

Amos. 3. id quod potestis. * Quasi, Da nobis spiritum pietatis, & mansuetudinem spiritus, vt per spiritum pietatis vincamus tentationem exercendo nos

1. Cor. 20. ad pietatem. Et per mansuetudinem spiritus vincamus iram, non reddendo malum pro malo, vt

addo * dicamus. ita possideamus terram viuentiũ, quam per spiritum pietatis & mansuetudinis obtinebimus.

Spiritus ad pietatem. Et per mansuetudinem spiritus vincamus iram, non reddendo malum pro malo, vt

manfuetudinis. ita possideamus terram viuentiũ, quam per spiritum pietatis & mansuetudinis obtinebimus.

1. Tim. 4. Nam pietas promissionem habet vitæ quæ nũc est, & futuræ. Et beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram. Vnde Psalmista: Mansueti autem

Psal. 26. tem

tem possidebunt terrā, & delectabuntur in multitudi-
tine pacis.

¶ De tribus debitis, quę petimus nobis dimitti.

CAPVT. XXVI.

Debita dicuntur peccata, quę nos debitores **Debita of-**
pœnæ constituunt. Non enim hic agitur **fensarum.**
de debitis pecuniarum, sed de debitis offen-
sarum. Tria verò sunt debita quę petimus nobis
dimitti, videlicet peccatum in Deum, peccatū
in proximum, & peccatum in nosipfos. Vnde, **Psal. 109.**
Peccaui cum patribus nostris, in Deum: in-
iuste egimus, in proximum: iniquitatē fecimus,
in nosipfos. Sed quia peccamus in Deum, idcir-
co petimus vt ipse dimittat nobis debita nostra.
Quia peccamus in proximos, ideò petimus, vt
dimittat nobis sicut & nos dimittimus debitori-
bus nostris. Hoc pacto & ea cautione nobis de- **Si non di-**
bita dimittuntur, si nos debitoribus dimittimus, **mittim⁹ re-**
alioquin etiam dimissa reuocantur in debitum, **uocantur**
secundum illud: Serue nequam, omne debitum **peccata di-**
dimisi tibi, quoniam rogasti me: nonne ergo **missa.**
oportuit & te misereri conseruo tuo, sicut & **Matth. 18.**
ego tui misertus sum? Et iratus dominus eius,
tradidit eum tortoribus, quoadusque redderet
vniuersum debitum. Sic & pater meus cœlestis
faciet vobis, si non dimiseritis vnusquisq; fratri
suo de cordibus suis. Vt ergo dominus euiden-
ter ostenderet quòd nullus totius orationis fru-
ctus est, nisi debitoribus dimittamus, in fine sub-
iunxit ad omnia. Si dimiseritis hominibus pec- **Matth. 6.**
cata eorum, dimittet vobis pater vester cœlestis
delicta vestra. Si autem non dimiseritis homini-
bus

INNOCENTII. P. P.

bus peccata eorum, nec pater vester cœlestis dimittet vobis peccata vestra. His ergo qui debitoribus non dimittunt, hæc oratio non videtur prodesse, quinimo videtur obesse. Nam qui sic petit sibi dimitti, sicut debitoribus suis ipse dimittit, profectò si non dimittit ipse debitoribus suis, videtur sibi petere, vt sibi non dimittatur.

Quomo. Quid ergo debet illi dimittere, qui nec satisfacendo dimittē re vult nec veniam postulare? Sanè distinguendum est ei dum est inter perfectum & imperfectum. Is qui qui veniā viam perfectionis arripuit, debet etiam non pe non petit. tenti veniam omnibus modis indulgere. Qui vero nondum perfectionis votum assumpsit, tenetur quidem rancorem cordis deponere, sed non tenetur satisfactionem debitā condonare. Quā-

Luc. 6.

quā omnes teneamur vniuersaliter diligere inimicos nostros, & benefacere his qui oderūt nos & orare pro persecuentibus & calumniantibus nos. Quia verò sunt quædā culpæ, in quibus culpa est, relaxare vindicta, Et si peccatum in nos teneamur dimittere, peccatum tamen in Deum & peccatum in proximū debemus punire. Quisquis ergo laborat odio, vel inuidia, grauāt magis hac oratione, q̄ adiuuetur, nisi fortè iam pro positum habeat dimittendi. Veruntamen nō in

Oramus singuli in sua quisq;, sed in totius ecclesiæ persona videtur persona ec orare. Vnde nō dicit: Dimitte mihi debita mea, clesiæ. sicut ego dimitto debitoribus meis, sed dicit: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Quidam tamen etiam volunt intelligi, dimitte nobis, &c. i. sic dimitte nobis debita nostra, vt & nos dimittamus debitoribus

toribus

toribus nostris, quasi da nobis donum & scientiam, & luctum, & virtutē, quatenus tam nostra quàm aliena peccata cognoscamus & defleam⁹, ut nobis debita nostra dimittas, & ita cōsolationem habebimus aduersus inuidiam, quæ facit hominem de alieno bono tabescere. Per scientiam enim & luctum & in præsentem remissionē accipimus, & in futuro consolationem habebimus, iuxta quod legitur: A delicto meo munda me, quoniam iniquitatem meā ego cognosco. Et beati qui lugent, quoniā ipsi consolabuntur. Luctus autē distinguitur in irriguum superius & inferius, quæ Caleph Axæ filiæ suæ dedit in dotem. Inferius pro peccatis tam nostris quàm alienis. Vnde, Quis infirmatur, & ego nō infirmor? quis scandalizatur, & ego nō vror? Superius pro incolatu vitæ præsentis & desyderio vitæ cœlestis. Vnde: Cupio dissolui, & esse cū Christo. Sed heu mihi quia incolatus meus prolongatus est.

Psal. 50.

Matth. 5.

Luctus duplex.

Iosue. 15.

1. Cor. 11.

Phili. 1.

Psal. 119.

¶ De quinque panibus quos petimus nobis dari.

CAPVT. XXVII.

Panem nostrum, &c. Quinque panes sunt nobis necessarii, quatuor in via, & quintus in patria. Corporalis, spiritualis, doctrinalis, sacramentalis, & æternalis. Corporalis verò ad sustentationem, spiritualis ad informationem, doctrinalis ad eruditionem, sacramentalis ad expiationē, æternalis ad fruitionē. De primo. Nō in solo pane viuit homo. De secūdo, Amice cōmoda mihi tres panes. De tertio, Venite, comedite panem meū. De quarto, Qui panem domini manducat indignē, reus erit corporis domini. De quin-

Matth. 4.

Luc. 11.

Prou. 9.

1. Cor. 11.

to,

Ioan. 6. to, Ego sum panis viuus qui de cœlo descendi. Cum enim homo fuerit liberatus à malo, cum vicerit tentationes, cum fuerint dimissa peccata, necessarius est ei spiritus fortitudinis: ne præ Panem nostrum quotidianum da nobis, id est, nobis quibus necessariae tidie necessarium. Alioquin quod nostrum esset, nobis dari non posset, nisi prius desineret esse nostrum. Da nobis hodie, quasi dicat, da nobis spiritum fortitudinis, qui multiplici pane roboret animam ne deficiamus in præsentibus, esuriendo iustitiam, per quam excellentes acidiâ plena iustitia saturabimur in futuro, secundum illud: Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Matthæus dicit, panem nostrum **Panis super substantialem**, quod duobus modis potest intelligi. Vel ut una sit dictio, vel ut duæ sint distinctiones, quasi. * Panem da nobis super substantialem, id est, Christum qui est super substantialis super omnes substantias, qui panis est in altari, Vel ita, Da nobis panem nostrum, id est, Christum, qui proprius cibus est fidelium, & hoc super panem, id est, præter panem substantialem, id est, necessarium ad sustentationem, quasi dicat, Da nobis utrumque panem, mentis & corporis. Lucas dicit: Panem nostrum quotidianum, quod tam de corporali quam de sacramentali pane potest intelligi, videlicet de viatico. Græcus habet *epiusion*, quod interpretatur super substantialem. Hebræus verò *sogolla*, quod interpretatur egregium, vel peculiarem, ob hoc forte Lucas videns Matthæum *sogolla* dixisse, quod sonat

nat peculiarem, dixit quotidianum. Græcus autem interpres Matthæi, quia vidit eum dixisse fogolla quod sonat egregium, dicit epiusion, id est, supersubstantialem.

De voluntate Dei, quam in terra sicut in cælo fieri postulamus.

CAP. XXVIII.

Fiat voluntas tua. Voluntas Dei dupliciter intelligitur, & beneplacitum Dei æternum, & signum beneplaciti temporale. Beneplacitum Dei semper impletur. Unde: Voluntati eius quis resistet? & omnia quæcunq; voluit dominus, fecit in cælo & in terra. Signa beneplaciti quinque sunt, Præceptio, prohibitio, promissio, consiliū, & operatio. Unde: Magna opera domini: exquæ sita in omnes voluntates eius. Hæc non semper implentur, sed vt impleantur oratur, Fiat voluntas tua, id est, opere compleatur, quod præcipis, quod consulis, quod suades. Quia nõ sufficit voluntas vbi adest facultas. Sicut in cælo & in terra, id est, sicut in angelis, ita in hominibus. Vel sicut in perfectis, ita & in conuersis. Vel sicut in Christo, ita & in Ecclesia. Vel sicut in mente, ita pariter & in carne, vt caro non concupiscat aduersus spiritum, secundum illud. Cor meum & caro mea exultauit in Deum viuū. Q. d. Da nobis spiritum consilij, vt faciamus voluntatem tuam, maximè misericordiam quæ perimit auaritiam, quatenus misericordiam consequamur, secundum illud: Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Sicut enim auaritia consistit in acquirendo & retinendo,

Roma. 8.

Psal. 113.

Quinq; beneplaciti

signa.

Psal. 110.

Sicut in cælo & in terra.

Sicut in

Psal. 83.

Matth. 5.

ita,

Perfecta dilectio in patria. ita misericordia consistit in dando & dimittendo. Huius petitionis & aliarum duarum impletio inchoatur in via, & consummatur in patria. Ibi nihil velle poterimus, nisi quod Deum velle

sciemus, tunc diligemus Deum ex toto corde, & ex tota mente, & ex tota anima. Ex corde, id est, intellectu, diligemus filium, toto, id est, sine errore. Ex mente, id est, memoria diligemus patrem, tota, id est, sine obliuione, Ex anima, id est, voluntate, diligemus spiritum sanctum, tota, id est, sine contrariedade, patrem potentiam, filium sapientiam, spiritum sanctum benignitatem.

De regno Dei, quod petimus aduenire.

C A P V T . X X I X .

Regnum Dei varie accipitur. **A**dueniat regnum tuum. Regnum Dei dicitur militans ecclesia, quia regitur, & triumphans ecclesia, quia regnat. Item regnum Dei dicitur & gratia fidei & gloria speciei. Rursus regnum Dei dicitur intellectus scripturae & locus patriae. De regno militantis ecclesiae scriptum est: Exibunt angeli messorum, & colligent de regno eius omnia scandala. De regno triumphantis ecclesiae reperitur. Venient & recumbent cum Abraham, Isaac & Iacob in regno caelorum. De regno fidei dicit scriptura: Regnum Dei intra vos est. De regno speciei dominus ait: Percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi. De regno scripturae legitur: Auferetur a vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius. De regno patriae reperitur: Fulgebunt iusti sicut sol in regno patris eorum. Sed & ipse Christus dicitur regnum Dei secundum illud,

lud,

Iud, Si ego in digito Dei eicio dæmonia, profecto peruenit in vos regnum Dei. Adueniat igitur regnum tuum, id est, veniat regnum ad regnum, militans ad triumphans, id est, regnum tuum adueniat, id est, ad videndum te veniat, ut regnum fidei ad regnum transeat speciei, quoniam hæc est vita æterna, ut cognoscant te solū verum Deum, & quem misisti Iesum Christum, quasi diceret: Da nobis spiritū intellectus, quo mundati corde, intelligamus te in præsentis regnare per fidē, ut in futuro te videamus regnantem in nobis per speciem. Quod est contra gulam, de qua dicit propheta: Quia vinū & ebrietas aufert cor. Tunc cognoscemus sicut & cogniti sumus, videntes non per speculum in ænigmate. Sed tunc facie ad faciem videbimus Deum Deorum in Sion.

¶ De sanctificatione nominis. CAP. XXX.

Sanctificetur nomen tuū. Nomen patris quatuor sanctificatur modis in filijs, duobus in via, & duobus in patria. In via per efficientiam & perseverantiam. In patria per consummationem & ostensionem. In via namque nomen patris sanctificatur in filijs, quando sanctificationis effectum operatur in eis, vel quando sanctificationem quam acceperunt in nomine patris perseverat in illis. In patria verò nomen patris sanctificatur in filijs, quia sancitur & confirmatur in eis, ut nunquam possint à filiationis gratia separari. Hinc enim quasi mobile manet nomē patris in filijs. Nam & Iudas quandoque fuit filius, quando que non fuit. Pro qua possibilitate manēdi dixit

T 1 apostolus,

I N N O C E N T I I. P P.

i. Cor. 9.

apostolus, Castigo corpus meum & in seruitutem redigo, ne forte cum alijs prædicauero, ipse reprobus efficiar. Ibiq; nomen patris sanctificatur in filijs, quia tales ibi sunt filij, in quibus pater sanctus apparet, tunc erunt manifesti qui nunc

Sapient. 5.

sunt occulti secundum illud: Nos insensati vitam illorum aestimabamus insaniam, & finem illorum sine honore. Ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, & inter sanctos fors illorum est.

Spiritus sapientiae.

Quasi dicat: Da nobis spiritum sapientiae prout dicitur à sapore, id est, iucunditatem internam, ut gustemus quam suavis est dominus, generantem in nobis pacem, id est, motuum interiorum

Galat. 5.

quietem, ut caro non concupiscat aduersus spiritum, quia non est pax oisibus à facie peccatorum,

Psal. 37.

ut ita sanctificetur nomen tuum. i. pater in filijs quatenus in presenti difficile, in futuro nequaquam à filiationis gratia separentur. Quod est manifeste contra luxuriam, qua qui laborat non iocundatur in Deo, id est, pacem Dei non habet, filius Dei non est, sed iumento assimilatur, quia quasi iumentum in stercore suo computrescit.

Ioel. 1.

Quod est manifeste contra luxuriam, qua qui laborat non iocundatur in Deo, id est, pacem Dei non habet, filius Dei non est, sed iumento assimilatur, quia quasi iumentum in stercore suo computrescit.

De duplici ordine. CAP. XXXI.

Duplex ordo petitionum in oratione ista.

Verum duplex est ordo notandus in oratione dominica, vnus in descendendo, qui concordat cum donis: Et alter in ascendendo, qui concordat vel conuenit cum virtutibus. Dona

Esa. 11.

nanq; de summis ad ima descendunt. Vnde, Requiescet super eum spiritus sapientiae & intellectus, &c. Virtutes autem de imis ad summa conscendunt. Vnde beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum caelorum. Beati mites. &c.

Homo

Homo siquidem multis malis circumdatus, primo petit vt liberetur à malo, quia verò tentatio *Iob. 7.* est vita hominis super terram. Liberatus à malo petit vt in tentationem nō inducatur. Et quia dum in hac vita consistit semper est in aliquo peccato. Nam si dixerimus quod peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Ideò petit vt debita dimittantur. Cum autem fuerit liberatus à malo, cum vicerit tentationes, cū debita fuerint dimissa, quia per se stare non potest, ne diu expectando deficiat, petit vt sibi panis quotidianus donetur. Deinde cum fuerit liberatus à malis & roboratus in bonis, petit vt fiat voluntas Dei, sicut in cœlo & in terra. Quæ quoniam in hac vita perfectè fieri non potest, mox petit vt regnum adueniat, in quo nomē patris sanctificetur in filijs, vt nūquā de cætero possint à iustificationis gratia separari. Amen. Hebræus vnum ex his tribus ponit in fine, Amen, Sela Sale, quæ sonant, verè, semper, Amen. *Ser. la Sale.* Beatus Gregorius orationem dominicam post canonem super hostiam censuit recitari.

Libera nos quę sumus domine
 ab omnibus malis, præteritis,
 præsentibus, & futuris: & interce-
 dente beata & gloriosa semperq̄;
 virgine Dei genitrice Maria, &
 beatis apostolis tuis Petro & Pau-

T 3 lo,

lo, atq; Andræa: cū oībus sanctis:
da ppitius pacē in dieb⁹ nostris: vt
ope misericordiæ tuæ adiuti: & à
peccato fimus semper liberi: & ab
omni perturbatione securi. Per eū
dē dñm nostrū Iesum Christum fi
liū tuū. Qui tecum viuit & regnat
in vnitate spiritus sancti Deus.

¶ De silētio post orōnē dñicā. CAP. XXXII.

¶ **Q**UOD hic sequitur secrete silentium innuit
dñicæ sepulturæ, mediāte sabbato, quo do
minus in sepulchro quieuit. Vnde Lu
ca testante: Mulieres quæ parauerāt vnguenta,
sabbato quidē siluerūt secūdū mandatū, sed qui
in sepulchro secūdum carnē quieuit, secundum
animam descēdit ad inferos, vt fortior superues
niens fortem spoliaret armatum. Tūc ergo mor
dit infernum, vt educeret suos vinctos de
lacu, in quo non erat aqua, liberans eos à malis
præteritis, præsentibus & futuris. Et dans eis pa
cem perpetuam, in qua sunt semper à peccato li
beri, & à perturbatione securi. Hæc oratio, Libe
ra nos, &c. Dicitur Embolismus, & est expositio
nouissimæ petitionis orationis dominicæ.

CAPITVLA SEXTI LIBRI.

1. De resumptione patenæ, quam sacerdos acci
piens

Luc. 23.

Matth. 18.
Zacha. 9.

piens osculatur, & cum ea signum crucis sibi facit in facie. Vbi agitur de mulieribus dominum in sepulchro quaerentibus.

2 De fractione hostiae, cuius particulam sacerdos mittit in calicem. Vbi agitur de reuolutione lapidis ab ostio monumenti, & de Christi resurrectione, & de apparitione quae facta est duobus discipulis euntibus in Emaus.

3 Quid significant partes illae quae fiunt de sacrificio, quarum duplex ratio assignatur.

4 De agnus Dei, Vbi traditur cur tertio decantetur. Agitur de apparitione quae facta est ianuis clausis, quando venit Iesus & stans in medio, salutavit Apostolos.

5 De osculo pacis quod ab ore sacerdotis accipitur, & pectore figitur, & per fideles diffunditur. Vbi agitur de inflatione per spiritum sanctum, quem dedit apostolis.

6 De diuersis osculis quae dantur in Missa.

7 Quod Episcopus Diacono & subdiacono communicat eucharistiam. Vbi agitur de eo quod Christus post resurrectionem coram apostolis manducauit, sumensque reliquias dedit illis.

8 De ablutione manuum post eucharistiae sumptionem. Vbi agit de ablutione baptismi, cuius formam post resurrectionem Christus instituit. Exprimat etiam trina sacerdotis ablutio quae fit in Missa.

¶ 4 Quod

- 9 Quòd Romanus pontifex alium in communi-
cando morem obseruat. Vbi traditur quare
non communicat vbi frangit, Nam ad alta-
re frangit, & ad sedem communicat.
- 10 De post communionem, vbi gaudium Apostolorum
de Christi resurrectione describitur.
- 11 De oratione nouissima, vbi agitur de benedi-
ctione, quam Christus ascensurus dedit Apo-
stolis. Et de ascensione, vbi exponitur, Ite mis-
sa est, atq; Benedicamus domino.
- 12 Vnde dicitur Missa, vbi ponitur Missæ distin-
ctio.
- 13 Quare sacerdos Pontificis humerum osculatur.
Vbi ponitur tripartita distinctio.
- 14 De benedictione nouissima. Vbi agitur de Chrì-
sti missione.

LIBER
SEXTVS.

¶ De resumptione patenæ, quam sacerdos accipiens osculatur.

CAPVT PRIMVM.

Ost passionis tristitiam, ad resurre-
ctionis gaudiū peruenitur, secūdu
illud qđ legit. Ad vesperū demora-
bitur fletus, & ad matutinū lætitia.

Subdiaconus quidē & Diaconus representāt pa-
tenā,

Psalm. 19.

tenam, quã sacerdos accipiens osculatur, & cũ ea signum crucis sibi facit in facie. Hi tam numero quã obsequio sanctas illas mulieres significant, de quibus narrat Euangelista Mattheus, **Matth. 28.** Quòd vespere sabbati quæ lucefcit in prima sabbati venit Maria Magdalena & altera Maria videre sepulchrum. Præsentamus ei patenam, id est, cor patens latitudine charitatis in obsequiũ sepulturæ. Iuxta quod legitur: Quia mulieres emerunt aromata, vt venientes vngerent Iesum, & valde mane vna sabbatorum veniunt ad monumentum orto iam sole. Et dicebant ad inuicẽ: Quis reuoluet nobis lapidem ab ostio monumenti? Hanc ergo patenam, id est, cor amplum latitudine charitatis sacerdos accipit. i. Christus acceptat, quia verò crucifixus ardenti desiderio quærebatur. Iuxta quod angelus inquit mulieribus: Scio quòd Iesum quæritis crucifixum. Idcirco crux cũ patena signat in facie sacerdotis, statimq; sacerdos osculatur patenam, ostendens qd Christus confestim impleuerit desiderio mulierum, mox enim occurrit illis, dicens: Auete, quæ procidentes tenuerunt pedes eius, & adorauerunt, haud dubium quin pedes fuerint osculatae.

Marc. 16.

Patena latitudine charitatis designat. **Matth. 28.**

¶ De fractione hostiæ, cuius particulam sacerdos mittit in calicẽ.

CAPVT. II.

Tunc sacerdos frangit hostiam in tres partes, & duabus extra calicem reseruatis, cũ alia signum crucis ter efficit supra calicẽ, de cuius ore Diaconus remouerat corporale, & alta

* Dionys. lib. 3. de eccle. hiera. Chryf. homil. 24. in epist. 1. ad Cor. Vyal

T S

voce

den. de sa voce dicendo: Pax domini sit semper vobiscum
 cramentum. particulam hostie dimittit in calice. Frangit igit.
 tit. 4. cap. tur sacerdos hostiam, vt in fractione panis do-

minum cognoscamus, sicut illi duo discipuli do-
 minum cognouerunt, quibus ipso die resurre-

ctiois Iesus apparuit in Emaus transeuntibus.
Cōmixtio Commixtio panis & vini designat vnionē car-

nis & anime, quæ in resurrectione Christi denuo
 sunt vnitæ. Nā vt prædictū est panis ad carnē, &

vinū refertur ad animā. Et ideò ter signū crucis
 producitur cū hostia super calicē, quia virtus tri-

nitatis animā crucifixi reduxit ad carnē, ne de-
 relinqueret animā eius in inferno, nec daret car-

nē eius videre corruptionē. Iuxta quod ipse die
 Psal. 15. & cit in psalmo: Ego dormiui & somnum coepi, &

exurrexi, quoniam dñs suscepit me. Vel ideò tres
 super cruces fiūt cum hostia super os calicis, quia tres

mulieres quærebant crucifixum ad ostium mo-
 numenti. Vnde, Quæritis viuentem cum mortuis?
 Os ergo calicis in hoc loco significat ostiū

monumēti, de quo Diaconus remouet corpora-
 le, designās q̄ angelus dñi reuolauit lapidē ab

ostiomonumēti. Illud sane debet intelligi, quod
 dicit sacerdos, cum eucharistiam mittit in cali-

cem. Fiat, inquit commixtio corporis & sangui-
 nis domini. Quod utiq; referendum est ad spes-

cies panis & vini, quib⁹ cōtinet corp⁹ & sanguis.

¶ Quid significant partes illæ quæ fiunt de sa-
 crificio. CAPVT. III.

Vid autem illæ partes significant, Sergius
 Papa determinat, dicēs triforme esse cor-

pus Christi, Pars oblatę in calicē mis-
 sa, cor

*D. Th. 3.
 p. q. 83. ar.
 5. ad. 8.
 De conse.
 d. 2.

sa, corpus Christi quod iam resurrexit, monstrat. Triforme
 Pars comesta, ambulans adhuc super terram, Pars corpus
 in altari usque; ad finem remanens, corpus iacens Christi,
 in sepulchro, quia usque; ad finem seculi sanctorum
 corpora in sepulchro erunt. Post & aliter hoc Tres pars
 mysterium explanari. Est enim corpus Christi unitas catho-
 uersalis ecclesia, scilicet caput cum membris, iuxta licet eccle-
 ta quod dicit Apostolus, Unus panis & unum corpus.
 pus multifidus. Et inueniuntur in isto corpore 1. Cor. 10.
 quasi tres partes, ex quibus totum corpus consistit.
 Vna pars est ipsum caput videlicet Christus, qui
 & caput est & pars corporis. Altera pars sunt il-
 li, quorum corpora requiescunt in tumulis, & ani-
 ma regnant cum Christo. Et sunt quasi simul haec
 duae partes videlicet * & haec pars corporis aliter. Addo * ca-
 ra, sicut scriptum est: Vbi cumque; fuerit corpus, illuc put.
 congregabuntur & aquilae. Propterea in altari Matth. 24
 duae partes seorsum extra calicem reseruantur, qua-
 si extra passionem, quae per calicem designatur. Christi Roma. 6.
 stus enim resurgens a mortuis, iam non moritur,
 mors illi ultra non dominabitur. Et qui cum ipso
 sunt sancti, non esuriunt amplius neque sitiunt, neque Apoca. 7.
 cadet super illos sol, neque ullus aestus, quoniam priora 21.
 transierunt. Tertia pars in calicem ponitur, significans
 eos qui adhuc in passione consistunt donec de hac
 vita migrantes, ad caput suum transeant, ubi nec
 moriantur amplius, neque ullatenus patiantur.
 ¶ De Agnus Dei. CAPIT. III. Vval. de sa-
NON solum autem per signa, sed etiam per cramentum.
 verba resurrectionis gaudium intimatur. Sa tit. 4. C. 4. I.
 cerdos enim alta voce pronuntians, Pax domini nu. II.
 sit semper vobiscum, insinuat quod die illo vna
 sabba:

sabbatorum venit Iesus & stetit in medio discipulorum suorum, & dixit eis: Pax vobis. Quia verò Iesus statim vt salutavit apostolos, dedit eis potestatem remittendi peccata. Quorum, inquit, remisistis peccata remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt. Idcirco chorus clamat ad ipsum & postulat, Agnus Dei qui tollis peccata mundi, miserere nobis. Lauit enim nos ab agno: à peccatis nostris in sanguine suo. Agnus Græcè scèdo dici dicitur ab agnō quod est pium, Latinè ab agnotur agnus scendo. Quoniam in magno grege solo balatu matrem agnoscit. Christus autem in ara crucis & patrem agnouit & matrem. Patrem obedientia, matrē cura. Ibiq; pius obtulit se pro nobis. Et ob hoc in altaris immolatiōe ter dicitur agnus Dei, quasi agne qui agnouisti patrem, miserere nobis, agne qui agnouisti matrem, miserere nobis, pie qui redemisti mundum, dona nobis pacem. Porro secundum consuetudinem antiquā scholæ cantorum, quam adhuc ipsi conferantur ter miuant, & in pluribus seruatur ecclesijs, vt in lateranensi nullatenus variatur, sed tribus vicibus vniformiter dicitur miserere nobis, propter tria genera peccatorum, quæ petimus nobis remitti, cogitationis, locutionis, & actionis. Cogitationis in corde, locutionis in ore, actionis in opere. Vel propter tres ordines fidelium in ecclesia, qui sunt Noe, Daniel, & Iob, quos Ezechiel vidit in visione saluandos. Et secundum parabolā euangelicā duo sunt in lecto, duo sunt in agro, & duo in mola, quorum vnus assumetur, & alter relinquetur. Postmodū autem multis & varijs

rijs

rijs aduersitatibus & terroribus ecclesie ingruentibus, coepit ad dominum clamare de tribulatione, dona nobis pacem. Et ut clamor eius facilius audiretur, in ipsa * dicit immolationis hora claudendum. Hæc tamen varietas non discrepat à consuetudine veteris testamenti, ubi cum secundo repetitur, parce domine parce populo tuo, tertio variatur, & ne des hæreditatem tuam in opprobrium. Dicamus ergo miserere nobis, quantum ad carnem, dona nobis pacem, propter utranque, ut habeamus pacem pectoris spirituales, & pacem corporis temporalem. Sergius autem Papa statuit, ut inter communicandum Agnus Dei à clerico cantetur.

Dona nobis pacem.
 fortè * dicitur
 loel. 2.
 * Dionys.
 de eccl. hier.
 ca. 3. luc.
 stin. mart.
 apol. 2. Au.
 gu. in ser.
 de sab. san.
 pasche. In
 nocent. pri.
 mº i ep. ad
 Decentium
 ca. 1. V val.
 de sacrament.
 titu. 4.
 c. 41.
 Ioan. 20.
 Psal. 27.

De osculo pacis. CAP V T. V.
 Postquam dominus salutauit apostolos, iterum dixit: Pax vobis, ostendens quod non solum debemus habere pacem in ore, verum etiam pacem debemus habere in pectore, ne simus de illis qui loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum. Ideo cum hoc dixisset apostolis, insufflauit & ait: Accipite spiritum sanctum. Ad quod utique designandum sacerdos præbet osculum oris ministro, qui reuerenter inclinans, pectus osculatur ipsius, & planetam extendit, ut per pacis osculum attestetur charitas, quam planetam supra diximus designare. Quia ergo per omnes fides Dei diffunditur in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Ideo pacis osculum per vniuersos fideles diffunditur in ecclesia. Nam & Apostolus admonet, salutate vos inuicem in

osculo

lebrandas Missas in Dei nomine cōuenitur, po-
pulus non ante discedat, q̄ Missæ solennitas cō-
pleatur. Totum autē officium dicitur Missa, qua
si trāsmisio, eo quod populus fidelis per myste-
rium sacerdotis (qui fungitur ministerio media-
toris inter Deū & homines) preces & supplica-
tiones & vota transmittat altissimo. Ipsum ve-
ro sacrificiū. i. hostia missa vocatur, quasi trans-
missa. Primum nobis à patre vt esset nobiscum,
postea patri à nobis, vt intercedat pro nobis ad
ipsum. Primum nobis à patre per incarnationē,
postea patri à nobis per passionem. Et in sacra-
mēto primum nobis à patre per sanctificationē,
postea patri à nobis per oblationē. Hæc est sola
sufficiēs & idonea missio seu legatio ad soluēdas
inter Deū & hoies inimicitias & offensas. Cū er-
go diaconus ait: Ite missa est, idē est ac si diceret,
redite ad p̄pria, quia oblata est hostia salutaris.
¶ Quare sacerdos pontificis humerum oscu-
latur. CAPVT. XIII.

O Ratione finita sacerdos qui assistit Episco-
po mensam altaris & armum pontificis de-
xtrem osculatur, ostendens hunc esse illum Pon-
tificē, qui secundum legē figuratē dextrū armū Christi.
separare debet de hostijs salutaribus vel pacifi-
cis. Sane per humerū exprimitur principatus, se-
cundū illud propheticum: Et factus est principa-
tus super humerū eius. Principatum verò Salua-
toris expressit vox angelica, prophetica & lega-
lis. Angelus enim inquit ad virginē: Dabit ei do-
minus sedē Dauid patris eius, & regnabit in do-
mo Iacob in æternū, & regni eius non erit finis.

Psalm. 44. Propheta dicit in psalmis: Sedes tua in seculum seculi, virga recta & virga regni tui, propterea unxit te Deus oleo lætitiæ præ confortibus tuis.

Deut. 31. Moyfes inquit in lege: Lætamini simul cœli cū eo, & adorent eum omnes angeli Dei. Ad quod designandum, tres humerum pontificis in signū reuerentiæ osculātur. Primicerius in principio, diaconus in medio, sacerdos in fine.

* Agathēse
concilium

De benedictione nouissima.

CAP. XIII.

C. 31.

Actu. 1.

Ibid. 2.

VLtima benedictio quam facit episcopus super populum, missionem spiritus sancti significat, quem de cœlo misit dominus in apostolos, iuxta quod eisdem ipse promisit: Accipietis, inquit, virtutem superuenientis spiritus sancti in vos. Hęc benedictio per verbum oris & signum crucis exprimitur. Quoniam illa missio per sonum aëris & linguā ignis innotuit, iuxta quod legitur: Factus est repente de cœlo tonus tanquā aduenientis spiritus vehementis. Et apparuerunt illis dispersitæ linguæ tanquam ignis, &c.

Licet autem spiritus sanctus specialiter missus fuerit in apostolos, quia tamē indiuisa sunt opera trinitatis, missionem illam tota fuit trinitas operata. Ideoque benedictionem istam facit episcopus in nomine trinitatis, auctoritate Psalmistæ dicentis: Benedicat nos Deus Deus noster, & benedicat nos Deus. Benedictionis formā legis expressit auctoritas, dño dicente per Moysen: Inuocabis nomen meum super filios Israël, & ego dominus benedicam.

Libelli

LIBELLI CONCLUSIO.

Nemo cum expositionē istam audierit, hoc officium sufficienter aestimet expositum. **Authoris modestia.**
 Ne fortē quum opus humanum extulerit, diuinum extenuet sacramentum. In hoc enim officio tot & tāta sunt inuoluta mysteria, vt nemo, nisi per vñtionem edoctus, ea sufficiat explicare. **Iob. 8.**
 Quis enim nouit ordinē cœli, & ponet rationes eius in terra? Nam perscrutator maiestatis **Prou. 25:**
 opprimetur à gloria. Ego quippe nō præualens lippientibus oculis solem in rota conspicere, tāti mysterij maiestatem, quasi per speculū in æni **1. Cor. 13.**
 gmate mihi visus sum intueri, nec penetrans ad interiora cœnaculi, sed præ foribus assidens in vestibulo, feci diligenter vt potui, non sufficienter vt volui. Præsertim cum ex officio, tot ca **Papa occupatis.**
 farum sim impeditus incurfibus, tot negotiorum nexibus irretitus, vt infra breui temporis spacium, nec ad meditando ocium, nec ad distandum quiuerim nācisci quietem. Et quidem minor in singulis, diuisus ad singula vix potui meditata dictare, necdum meditata concipere.
 Quocirca nō solum benignū imploro lectorem, verumeriā desydero liberū correctorē. Hāc solā apud homines huius opusculi mercedē expe **Intentionis & cordis**
 ctans, vt apud misericordē iudicē pro meis nec **& cordis**
 catis deuotas orationes effundant. Qui perfectē **inspector**
 cognoscit qua cordis intentione tractatū istum **Deus.**

exegerim. Et si nō multis, faltem aliquibus, aut etiam mihi soli vel in modico profuturū. Quia verò canonem Missæ particulatim exposui, ne quid additum vel subtractum seu transpositum videatur, vt legentibus ipsius expositionis plenior pateat intellectus, totum continuè censui subscribendum.

¶ Finito libro, sit laus & gloria Christo.

PRECATIO AD DEVM .

Opt. Max. pro reformatio
ne Ecclesie.

OMnipotens, misericors, æterne Deus, qui es author puritatis & pacis, effice quæsumus, vt in Ecclesia tua Euangelij tui doctrina, sicut à principio, floreat, vt sacramenta tua rectè riteq; tractentur: vt deniq; conuersatio nostra in omni pietate & honestate te digna semper sit, ad gloriam nominis, & ad honorem religionis nostræ. Per Christum dominum nostrum.

Amen.

SALMANTICÆ,

Excudebat Ioannes à Canoua.

M. D. LXV.

INDE X E O

INDE X E O-

rum, quæ in hoc opu-
sculo continentur, ordine alphabetico
digestus. In quo. a. primã. b. verò
secũdam Pagellã
indicat.

A.
 Bel quōdo dicat puer. fo. 112. b. alias. 127.
 Ablutio manuum bina cur fiat antequam
 sacrificium offeratur. fo. 59. a.
 Abraham patriarcha, & quare sic nomi-
 netur. fo. 112. b. & 113. a. alias. 127.
 Accidentia esse in sacramento sine subie-
 cto, ostenditur. fo. 84. a.
 Acolyti qui, & vnde dicatur. Et quod sit eorum ministe-
 rium. fo. 5. a.
 Acus tres, quæ pallio infiguntur, quid designent. fo. 25. b.
 Adaptatio septem petitionũ & septem donorum recẽ-
 setur. fo. 132. a.
 Agnus vnde dicatur, ostenditur. fo. 142. b.
 Agnus Paschalis qualiter erat edendus in veteri testa-
 mento, describitur. fo. 85. a. & b.
 Alba quid significet. fo. 16. a. & 10. b.
 Alleluia, quare post Graduale cantetur. Et quare hoc
 nomen ininterpretatũ remanserit. Et quo tempore
 cantetur. fo. 47. a. & 49. a.

INDEX

- Altare q̄ ecclesiam designet ostenditur. fo. 32. b.
- Altare multiplex ex scripturis refertur. 114. alias. 114. b.
- Altaris sacrificium quod equaliter toti Trinitati offeratur. fo. 76. a.
- Altaris sacrificium quomodo septem vicibus cruce signetur. Et quid hoc denotet. fo. 119. b.
- Altaris sacramentū q̄ sit cōmemoratio mortis Ch̄i. fo. 104. b. Et cur vltimo loco Ch̄us illud instituerit. ibi.
- Altaris triplex osculū quid denotet. fo. 104. a. alias. 114.
- Amen. Sela Sale, quid sonent ostenditur. fo. 139. a.
- Amictus, quo sacerdos caput obnubit, quid denotet. fo. 15. b. & 16. a.
- Angeli quomodo tremere dicantur. fo. 65. a.
- Angeli quomodo preces nostras ferant Deo. fo. 114. b.
- Angelorum præsentia adesse in missa, ostēditur. fo. 42. a. & 114. alias. 114. b. Et quid de hoc dicat Grego. ibid. a.
- Angelorum nouem ordines cur in præfatione non exprimentur. fo. 65. b.
- Angelorum hymnus & hominum, Sanctus, Sanctus, S̄ctus, & c. esse ostenditur. fo. 63. a. & b.
- Annulus Pontificis aureus & rotundus quid denotet. fo. 18. b. & 13. b.
- Antiphona, quæ ad introitū missæ dicitur, quid signet. Et cur ipsa repetitur, interposita Gloria trinitatis. Et quis eam cantari constituit. fo. 37. b.
- Antiphona Græcè, quid significet Latine. fo. 38. b.
- Apostoli quòd suppleuerint ea, quæ Euangelistæ prætermiserunt, ostenditur. fo. 90. b.
- Apostolorum vocatio, quomodo post Ioannis Baptistæ prædicationem facta fuerit, ostenditur. fo. 4. b.
- Aqua cur vino admisceatur. fo. 61. a.
- Aqua cū vino utrū cōuertat̄ in sanguinē. f. 97. alias. 107. b.

Argu

INDEX.

- Caligæ, & Sandalia Pontificis quid denotent. fo. 19. b.**
Candelabra, & Crux, quæ super medio altaris collocantur, quid significant. fo. 40. a.
Canon quare in secreto canitur. fo. 69. a.
Canonis autor quis fuerit. fo. 78. a.
Canonis textus exponitur. à fo. 69. vsq; .148.
Canonis quòd alia sit ratio verborum quàm signorum ostenditur. fo. 110. alias. 120. a. b.
Canticorum institutio, quòd per David facta fuerit, ostenditur. fo. 4. b. & .5. a.
Cantores in processione quòd sint velut tubicines innuitur. fo. 75. a.
Casula, seu planeta, quid significet. Et de eius anteriori & posteriori parte. fo. 18. a. & .22. b.
Catechumenorum missa quæ dicatur. fo. 182. a.
Catenulæ duæ aureæ, quas Pontifex sibi inuicem coherentes, & vncinis duabus insertas habebat, quid denotabant. Et quid duo vncini signabant. fo. 13. b.
Cautela describitur, quando sacerdos post consecrationem inuenerit vinũ prætermissum. fo. 105. alias. 115. a.
Charitatis. xvj. proprietates recensentur. fo. 57. a.
Chirothecæ Pötificis quid denotēt. fo. 17. b. & .22. b.
Christus à Iuda triginta argenteis venditus, ostēditur. fo. 80. a. & .b.
Christus cur vltimo loco sacramentum Eucharistiæ instituerit. fo. 104. alias. 114. b. 115. a.
Christus quòd mortalis fuerit, non necessitate, sed voluntate ostenditur. fo. 96. a.
Christus quòd sit sponsus ecclesiæ. fo. 36. b.
Christus qualiter oret pro ecclesia, ostenditur. fo. 37. a.
Christus quomodo cōfecerit, & sub qua forma. fo. 91. a.
Chrus quomodo sit semper nobiscũ. fo. 106. alias. 116. b.

Christus

ALPHABETICVS:

- Christus quare dicat, Pater mi, & nos Pater nr. fo. 133. a.
- Christus quale corpus dederit in cœna, quærit. 95. b.
- Chrus, quod spiritualis sit Eucharistia. fo. 89. alias. 99. a.
- Christus, vtrum resurgens sanguinem resumpserit, quæ
in cruce effuderat. fo. 97. alias. 107. b.
- Christus, cur post cœnam instituerit Eucharistiam. foli:
96. alias. 106. a.
- Christus, quod in azymo consecrauerit ostēditur. fo. 87. a.
- Christus, qualis finis sit. fo. 55. a.
- Christus, cur dederit se nobis in pretium, & in cibum.
fo. 106. alias. 116. a.
- Christus, quomodo pro vnione nostri roget, ostēditur.
fo. 107. alias. 117. b.
- Christi triplex traditio, recensetur. fo. 70. a.
- Christi præputium an in resurrectione redierit. foli. 98.
alias. 108. a.
- Cibus solidus quis dicatur, ostenditur. Et de cibo edens
tulæ plebi apto. fo. 105. alias. 115. a.
- Clericorû sex ordines, quos aplicæ sedis Antistes habet
cum celebriter agit missarû solēnia recēsenī. fo. 4. b.
- Codex euangelij quare sumatur de altari. fo. 50. b.
- Cœli quomodo laudent Deum ostenditur. fo. 95. a.
- Collatio legis ad euangelium, insinuatur. fo. 45. a.
- Collectæ, quare in numero impari dicantur in missa. fo.
43. b.
- Colores principales, quibus secūdam proprietates die
rum vestes sunt distinguendæ, describuntur a. foli. 16.
b. vsque. 29.
- Commemoratio sanctorum triplex refertur. fo. 77. b.
- Commemoratio confessorum quare non fiat in Cano
ne. fo. 78. a.
- Commixtio panis & vini, quid denotet. fo. 141. b.

Confes

- Confessio** in principio missæ quare in genere, & non in specie sit facienda. Et de pectoris tūfione, in qua tria notantur, ictus, tactus, & sonus. fo. 35. b.
- Confessio** quædam catholica recensetur. fo. 92. b.
- Consecrari** vtrum valeat panis sine vino, vel vinum sine pane, ostenditur. fo. 94. alias. 104. a.
- Constitutio** de pallijs lineis recensetur. fo. 60. a.
- Conuersio** duplex ostenditur, substantialis, & formalis fo. 97. alias. 103. a.
- Corporalia** quid significant. Et quare vna pars extenditur & altera complicatur. fo. 59. b.
- Corpus Christi** triforme ostenditur. fo. 141. a.
- Corpus Christi**, quòd sit duplex, verum, & myisticum. fo. 88. alias. 98. a.
- Corpus Christi** quòd totum sit in pluribus locis simul, ostenditur. fo. 96. alias. 106. b.
- Corpus Christi**, quòd verè est sub specie panis. fo. 92. a.
- Corpus totum**, quòd sub tota existat forma. fo. 93. a.
- Corpus Christi** postquam fuerit sumptum & comestum, quid fiat de eo, ostenditur. fol. 89. alias. 99. a.
- Credere** quòd sit tutius, quàm discutere ostenditur. fo. 93. b.
- Cruciatus** tres, quos Christus sustinuit, recensentur. fo. 118. alias. 128. a. b.
- Crux**, quæ in processione præmittitur, quòd sit quasi regale vexillum, ostenditur. fo. 35. a.
- Crucis figuræ** & mysteria ex veteri testamento recensentur. Et de multiplici eius effectu. fo. 53. a.
- Crucis laudes** referuntur. fo. 53. b.
- Crucis signum** quomodo sit exprimendum. fo. 54. a.
- Crucis** quinque signacula super oblatam & calicem, quid signent. fo. 110. alias. 120. a.
- Crucis** tres super os calicis cum hostia, quid denotent. fo.

ALPHABETICVS:

fol. 141. b.

Cruces tres, prima & secunda, quæ sunt distinctè super oblatam & calicem, quid significet. fo. 113. alias. 123. b.

Cruces duæ, cur mortem Domini designent, & nõ tres, ostenditur. fo. 119. alias. 129. a.

Cydaris, vel Thyara, Pontificis capitis ornamentum, quid significet. fo. 14. a.

D.

Debita quæ petimus nobis dimitti quæ sint recensentur. Et quomodo si non dimittimus, reuocantur peccata dimissa. 135. a.

Dalmatica quid significet, fo. 17. a. & 11. a.

Deus quomodo malorum sit intentator, ostenditur. fol. 135. b.

Deus quod intentionis & cordis sit inspector. fo. 148. b.

Deus quomodo nos dupliciter cibatur, ostenditur. folio. 105. alias. 115. b.

Deus quare vult nos orare vocaliter. fo. 131. b.

Deus, quod tripliciter sit pater, ostenditur. fo. 133. a.

Dei ab homine tria requisita recensentur, & quæ sint. fol. 71. a.

Dextrum & sinistrum in altari quid designent. fo. 40. b.

Diaconi ministerium quale. fo. 61. a.

Diaconi duo, qui pontificem ducunt, quid denotent. fo. 33. a. & b.

Diaconus qualis debeat esse. fo. 54. b.

Diacono euangelium lecturo cur benedicatur, & non subdiacono epistolam lecturo. fo. 50. b.

Diaconus qui lecturus est euangelium, quare dextram Pontificis osculetur. fo. 49. a. b.

Diaconus quare benedictionem ab episcopo petit & accipit. fo. 50. a. & b.

Diæ

- Diaconus quare præmittat cæroferarios cum cæreis & incenso. fo. 51. a.
- Diaconus quare per vnam partem ascendit in pulpitu, & per aliam descendit. fo. 52. a.
- Diaconus quare mensam altaris & armum Pontificis osculetur, ostenditur fo. 129. a.
- Diaconorum ordo vnde tam in veteri quam in nouo testamento exordium sumpserit. fo. 5. b.
- Dij quomodo multi sunt, ostenditur. fo. 76. a.
- Dilectio perfecta q̄ erit in patria, ostenditur. fo. 137. b.
- Dimittendum quomodo sit ei, qui veniam non petit. fol. 135. b.
- Discipulorum fuga quando signetur in missa. fo. 62. a.
- Dona cur dicatur pluraliter, munera, sacrificia. fo. 71. a.
- Dotes glorificati corporis quatuor recenseantur. fo. 96. a.
- E**cclesiæ tria recenseantur sacrificia in veteri testamento significata. fo. 71. a.
- Ecclesiæ catholicæ tres partes recenseantur. fo. 142. a.
- Episcopus qualiter ad altare accedat, & quid representet. fo. 32. a.
- Episcopus oraturus, quare mitram deponat. fo. 41. b.
- Episcopus, vnde dicatur. fo. 7. a.
- Episcopus cur incipiat Symbolum. fo. 55. b.
- Episcopus, quare Subdiaconum & Diaconum communicet. fo. 144. a.
- Episcopi & presbyteri in quibus coueniant, & in quibus differant. Et quod sit eorum officium. fo. 8. b.
- Epistola, quæ præmittit Euāgelio, quid d̄ signet. fo. 44. b.
- Et quomodo subdiaconus Ioannem Baptistam representet. ibidem.
- Epistola quid significet. fo. 45. b.

Error

Falsa opinio de aqua ex latere Christi, recensetur, Et
de recta opinione de aqua in calice sacramenti. fol.
98. alias. 108. a.

Fermentatū vtrum transubstātiētur. fo. 99. alias. 109. b

Festorum in Symbolo mentio recensetur. fo. 57. a. b.

Figuræ crucis ex veteri testamento referuntur. fo. 53. a.

Figuræ diuersæ Eucharistiæ, quæ præcesserunt in vete
ri testamento recensentur. fo. 85. a. b.

Figuræ noui testamenti de sacrificio altaris, quæ præ
cesserunt in veteri testamento recensentur. folio. 112.
alias. 122. a.

Forma verborum in consecratione, vtrum possit muta
ri. fo. 91. alias. 101. a.

Forma panis & vini, vel species accidētis & veritas cor
poris vtrū diuisa sint sacramenta. fo. 102. alias. 112. a.

Fractio hostiæ, quæ fit à sacerdote, qđ significet. fo. 141. b

Fuga discipulorum, quomodo designetur per patenam
sub corporali absconditam. fo. 62. a.

Fumo fugari dæmones, ostenditur. fo. 37. b.

Gloria in excelsis, quid denotet. Et quis illud in mis
sa cantari constituerit. fo. 39. a. b.

Graduale quid significet, & vnde dicatur. fo. 46. a.

Hoc, quid demonstrauerit, cum Christus dixit, Hoc
est corpus meū, ostenditur. fo. 96. alias. 100. a.

Hora institutionis sacramēti à Christo quæ fuerit, ostē
ditur. fo. 96. alias. 106. a.

Hymnus angelorū & hominum quis dicatur. fo. 63. a. b.

Inanis gloriæ malum ostenditur. fo. 134. a.

Incensum, quod sacerdos representat in capsula, &
Epis

ALPHABETICVS:

- Episcopus apponit thuribulo, quid insinuet .fo. 36. a.
- Indumenta Pontificis veteris legis varietate operis cōtexta, quid designabāt. Et de quatuor coloribus, purpura, cocco, bysso, hyacintho, quibus erant contexta. fo. 14. b.
- Indumenta, seu vestes euangelici sacerdotis quid in capite designent, & figurent in membris. fo. 15. a.
- Indumenta pontificalia secundum quòd Christo conueniunt, describuntur. fo. 15. b.
- Inimicitiarum tres parietes describuntur. Et de triplici per Christum reconciliatione. fo. 39. b.
- Institutionis sacramenti corporis & sanguinis Christi tres causæ recensentur. fo. 99. alias. 109. b.
- Institutionis sacramenti corporis & sanguinis Christi diuersæ causæ referuntur. fo. 105. alias. 115. b.
- Institutionis sacramenti Corporis & sanguinis Christi hora ostenditur. fo. 96. alias. 106. a.
- Inuocatio authoris pijsima recensetur, Et eiusdem humilis protestatio. fo. 2. a.
- Ioannes Baptista quomodo limes fuerit præcedentiū & sequentium, medius videlicet inter apostolos & prophetas, ostenditur. fo. 45. b.
- Ite missa est, quid representet ostenditur. fo. 149. a.
- Iudæi quare versus occidentem orabant. fo. 41. b.
- Iudas vtrum acceperit eucharistiam. Et vtrum affuerit in cœna. &c. fo. 95. b.
- Iudæ venditio quòd fuerit contraria oblationi quæ fit in altari, ostenditur. fo. 80. b.
- K**Yrie eleison, quid significet. Et quare nouies decas tať. Et quare sex vicibus dicatur Kyrie eleison, & tribus Christe eleison. fo. 38. b.

INDEX

L.

- L**amina aurea, quæ de Cydari pontificis à fronte de
pendebat, quid denotabat. Et de nomine Domini
retragrammaton in ea descriptum. fo. 14. a. b.
- Lapidū quatuor ordines, quos Pontifex gestabat, quid
indicabant. Et de duodecim Pontificis lapidibus in
singulis ordinibus positus. fo. 14. a.
- Laudes Euangelij recensentur. fo. 54. b.
- Lecturus euangeliū quare facit quatuor cruces. fo. 52. b.
- Legales vestes secundum tropologiā recēsentur. fo. 11. a.
- Legalium indumentorum secundum allegoriam typus
describitur. fo. 11. b.
- Legis Mosaicæ & Euangelicæ differentia describitur.
fo. 50. b.
- Lex diuina quòd in tribus consistat, mandatis scilicet,
promissis, & sacramentis. fo. 1. a.
- Liber quòd aperiatur, quando Episcopus ad altare per
uenit, quid denotet. fo. 31. a. b.
- Liber & thuribulum quare post euangelium ad Episco
pum reportentur. fo. 55. a.
- Linea vestis, qua sacerdos induebatur, quid insinuet.
fo. 12. a.
- Litera. T. in principio Canonis quid denotet. fo. 69. b.
- Luctus duplex innuitur. fo. 136. a.

M.

- M**agdalenæ q̄ ter vn̄xerit Iesum innuitur. fo. 60. b.
- Malogranata & Tintinnabula in veste pontificis
quid indicabant ostenditur. fo. 13. b.
- Malū triplex, à quo petimus liberari, refertur. fo. 133. b.
- Manipulus in læua sacerdotis quid denotet. folio. 18. a.
& 23. b.
- Manipulus stuppæ, cui Pontifex ignem apponere con
sueuit

ALPHABETICVS:

- fuevit in choro, quid innuat. 34. a. b.
- Manuum ablutio quid significet. fo. 20. a. & 59. a.
- Manuum saluatoris in cruce extensi odenotatur. fol. 118. alias. 128. a.
- Manuum ablutio post eucharistiæ sumptionem, quid significet. fo. 144. b.
- Mappula, quæ portatur super Pontificem quatuor baculis colligata, quid significet. Et de quatuor sensibus scripturæ, Historia scilicet, Allegoria, Tropologia, & Anagoge. fo. 33. b.
- Memoranda tria de Christo, quæ sibi proponit ecclesia, recensentur. fo. 109. alias. 119. b.
- Memoria pro defunctis quomodo fiat in Memento. fo. 115. alias. 125. a.
- Memoria quorum in secreto recolitur, ostenditur. fo. 69. a. b.
- Merita nostra quomodo sint Christi dona, innuitur. fo. 36. a. b.
- Merita patrum quòd filijs suffragentur. fo. 77. b.
- Ministerium subdiaconi & diaconi refertur. fo. 60. b.
- Ministorum veteris testamenti sex ordines recensentur, & qui sint. fo. 4. b.
- Miserationes dei multas esse ostēdit. fo. 116. alias. 126. a.
- Missæ quæ ab apostolis fuerit celebrata ostenditur. fo. 1. b.
- Missæ quòd in quatuor consistat, in personis, operibus, verbis, & rebus. Et quomodo omnia quæ in ea fiunt, mysterijs sint plena. fo. 2. b.
- Missæ quomodo sit semper bona, ostenditur. fo. 73. b.
- Missæ fidelium quòd sit ab offertorio vsq; ad post communionem. fo. 146. b.
- Missæ vnde dicatur. 146. b.
- Missæ catechumenorum quòd sit ab introitu vsq; post

- offertorium. fo. i46 .b.
- M**issa papalis qualis, ostenditur. fo. 95. alias. 105. b.
- Missæ institutio quòd fuerit à Christo ostenditur. fo. 1. a.
- Missæ officium, quòd optimè fuerit dispositum. fo. 1. b.
- Missa quòd in quatuor consistat, & quæ sint. fo. 1. b.
- Mitra pontificis quid significet. fo. 18. a. & 23. b.
- N.**
- N**omen patris quomodo in filiis quatuor sanctificetur modis, ostenditur. fo. 138. a.
- Nomina viuorum in quo loco recitari debeant ostenduntur. fo. 74. a.
- Nois patris sanctificatio quadruplex refertur. fo. 138. a.
- Numerus senarius, quare dicatur perfectus. fo. 4. b.
- Numerus duodenarius quomodo multipliciter sit consecratus ostenditur. Et eiusdem mysteria recensentur. fo. 56. b.
- Numeri. xxv. mysterium ostenditur. fo. 130. a.
- O.**
- O**blatio Abel, Abrahæ, & Melchisedec, recèsetur. Et quò altaris sacrificium sit longè excellētius. Et qualiter offerre debeamus. fo. 112. alias. 122. a.
- Oblatio sacerdotis quæ non tantum in sua, sed in totius ecclesie persona fiat, ostenditur. fo. 73. b.
- Oblationem pro defunctis quare summus Pontifex manibus tangat, & nulla in aliam præter oblationem panis, ostenditur. fo. 50. a.
- Offertorium unde dicatur, & quare cantetur in missa. fol. 58. b.
- Onychini lapides duo inserti humeris pontificis, quid denotabant. Et quid nomina duodecim filiorum in eis insculpta. fo. 13. a.
- Orae duæ coniunctæ in utroq; latere pontificis, quid signabant.

ALPHABETICVS.

- gnabant. fo. 13. a.
- Orandi situs describitur. fo. 40. b.
- Orandum pro quibus sit bonis, ostenditur. fo. 131. b.
- Orandum quòd sit in secreto cordis. fo. 68. b.
- Orare quare debeat sacerdos versus Orientè. fo. 41. a.
- Orare quare nos velit Deus vocaliter, ostèditur. f. 132. b.
- Oratio dominica recensetur. Et de eius dignitate. Et ad quid valeat. fo. 131. a. b.
- Oratio Christi qualis fuerit, ostenditur. fo. 62. a.
- Oratio nouissima, seu omnium vltima, quid significet. fo. 146. a.
- Orationis finis quare fiat principiũ Prefationis. fo. 62. b.
- Orationes in missa quid denotent. Et de earum conclusione. fo. 42. a. b.
- Orationes quare dicantur Collectæ. Et quot sint in missa dicendæ. fo. 43. a.
- Orationum quòd fuerint varij authores, ostenditur. Et quid super his Concilium Mileuitanum statuerit. fo. 43. a. b.
- Ordo petitionum in oratione dominica recensetur. folio. 138. b.
- Ordo duplex, temporis scilicet, & dignitatis refertur. fo. 132. a.
- Ordinum distinctio innuitur. fo. 145. b.
- Osanna, dictio hebræa quid significet. Et quare bis dicatur. fo. 67. a.
- Osculum triplex, quod datur ab Episcopo, oris videlicet, altaris, & pectoris, quid denotet. fo. 36. b.
- Osculum pacis, quid denotet. Et quare per omnes fideles diffunditur in ecclesia. fo. 143. a.
- Osculum quare Pontifex septies à ministro accipiat. fo.

144. a.

X 4

Oscula

INDEX

Oscula diuersa, quæ datur in missa, quid denotent. fo.
143. b.

P.

Pax quadruplex refertur. fo. 79. b.

Pacis osculū. Et quare per vniuersos fideles diffundi
tur in ecclesia. fo. 143. a.

Pallium, quo maiores vntur Episcopi, quid significet.
Et quæ sit eius forma. fo. 24. a.

Pallij vsus quid conferat. fo. 26. a.

Panis sola materia, vtrum necessitate cogente, vel casu
intercedente possit in eucharistiam consecrari, ostē
ditur. fo. 94. alias. 104. b. & 105. a.

Panis vtrū transubstātiētur in Christū. fo. 91. alias. 101. a.

Panis & vini species, quomodo duabus ex causis intelli
gatur sacramentum. fo. 101. alias. 112. b.

Panis & vini forma, vel species accidentis & veritas cor
poris, vtrum diuisa sint sacramēta. fo. 101. alias. 112. a.

Panes quinque, quos in oratione dominica petimus nos
bis dari, recensentur. fo. 136. a. b.

Passio, Propassio, & Compassio quod fuerint in Chri
sto, ostenditur. fo. 118. alias. 128. a. b.

Patena, super quam panis sacrificium offertur, quid de
notet. fo. 61. b. & 141. a.

Patene resumptio, quam sacerdos accipiens osculatur,
quid representet. fo. 140. b.

Patris nomen quomodo in filiis quatuor sanctificetur
modis ostenditur. fo. 138. a.

Peccati duplex remissio refertur. 103. alias. 113. b.

Peccatorum nouem genera describuntur, & quæ sint,
fo. 38. b. & 39. a.

Petitionum septem, & honorum septem adaptatio re
censetur. fo. 132. a. b.

Petis

ALPHABETICVS.

- P**etitionum in oratione dominica duplex ordo, ostenditur. fo. 138. b. & 139. a.
- P**etrus quomodo aliorum apostolorū fuerit caput. fo. 7. a. b.
- P**etrus, quòd inter alios apostolos vbiq; præcipuus fuerit, ostenditur. fo. 8. a.
- P**œnitentia vera quæ requirat. fo. 35. b.
- P**ontifex Romanus quare in communicando aliū morem obseruet, ostenditur. fo. 145. a.
- P**ontificis summi manus & pedes quando osculari debeant. fo. 49. a. b.
- P**ontificis & sacerdotis salutatio ad populū describitur. Et de septē salutationibus, quæ fiūt in Missa. fo. 41. b.
- P**ontificum & sacerdotum communia & specialia indumenta recensentur. Et quæ sint nouem ornāmēta, & officia specialia pontificum. fo. 9. b.
- P**ontificalia indumenta quatuor secundum historiam recensentur. fo. 10. b.
- P**ost communio quid denotet. fo. 146. a.
- P**rædicator, q̄ bonæ opinionis esse debeat, ostenditur. fo. 51. a.
- P**ræfatio in missa quid denotet. fo. 61. b.
- P**rælatus quòd vitam actiuam & contemplatiuam exercere debeat ostenditur. fo. 25. a.
- P**ræputiū Christi an in eius resurrectione redierit ad veritatem humanæ substantiæ, &c. fo. 98. alias. 108. a.
- P**resbyter vnde dicatur. fo. 7. a.
- P**resbyter & Diaconus, qui hinc inde pontificem deducunt, quid significant. fo. 31. a.
- P**rimatus Petri vnde eliciatur. Et plura de Romani Pōntificis primatu. fo. 7. a. b.
- P**rimicerius, qui dextrum Pontificis humerum osculatur,

I N D E X

tur, qui denotet. fo. 34. b.

Primicerij & Cantores in ecclesia vnde ortum habuerint. fo. 4. b. & 5. a.

Processio Romani Pontificis à secretario ad altare, quid designet. Et de sex ordinibus personarum, à quibus Christus secundū carnem traxit originē. fo. 33. a.

Processionis dispositio describitur. fo. 35. a.

Psalmi quinque premissi ab Episcopo missā celebraturo, qui sunt, Quām dilecta, Benedixisti, Inclina, Credidi & De profundis, quid denotent, ostenditur. fo. 19. a.

Puluillus, qui libro supponitur, quid designet. fo. 51. b.

R.

Rationale, seu Logion Pontificis quid significabat. fo. 13. b.

Rationale quadrāgulū & duplex, quid denotabat. ibid.

Romana ecclesia quòd nunquam fuerit hæretica ostenditur. fo. 90. a.

Romanus Pontifex quare post Albam Orale, & post Orale crucem assumat. fo. 21. a.

Romani Pontificis singularis ritus in missa recensetur. fo. 51. a. b.

Regnum Dei quomodo petimus nobis aduenire, ostenditur. Et quod regnum Dei variè accipiatur. fo. 137. b.

S.

Sacerdotalis ordinis institutio vnde traxerit ortū. Et de minoribus & maioribus sacerdotibus. fo. 6. a. b.

Sacerdotij distinctio, quando, & à quo fuerit instituta. fo. 6. b.

Sacerdos, vtrum non minus quàm duobus præsentibus celebrare debeat. fo. 41. a.

Sacerdos quare Pontificis humerū osculatur. fo. 147. a.

Sacerdos si post cōsecrationē inuenerit vinū prætermisum,

ALPHABETICVS.

- sum, qua cautela vti debeat, ostēdit. fo. 95. alias. 105. a.
- Sacerdotis inclinatio, cū dicit, Orate pro me. &c. quid signet. fo. 62. a.
- Sacerdotis manuum super mensam altaris extēfio quid denotet. fo. 118. alias. 128. a.
- Sacerdotis fessio dum Epistola legitur, & Graduale cāstatur, quid insinuet. fo. 48. b.
- Sacerdotis ab vna parte altaris ad aliam mutatio cum lecturus est euangelium, quid significet. fo. 49. a.
- Sacerdotes tam maiores quāminores, q̄ in quibusdā gerant vices Christi. fo. 9. a.
- Sacerdotes diuersi si super eandem hostiam celebrauerint, quis illorum confecisse dicetur. fo. 95. alias. 105.
- Sacerdotes tres, qui Pontifici venienti coram altari reuerenter occurrunt, & inclinantes, os & pectus eius osculantur, quid signant. fo. 34. b. & 35. a.
- Sacerdotū tam minorū q̄ principis sacerdotū legalia indumenta secundū historiam recensentur. fo. 10. b.
- Sacramentum altaris quòd simul sit veritas & figura, ostenditur. fo. 100. alias. 110. a.
- Sacramentum, & res sacramenti, quorum tria notātur discreta, describitur. ibidem. a. & b.
- Sacramentū corporis & sanguinis quare sub specie panis & vini constitutū fuerit, ostenditur. fo. 86. a. b.
- Sacramētū cū corroditur, quid à mure comeditur. 95. a.
- Sacramentum, quòd in tribus consistat, in rebus, factis, & verbis. fo. 103. alias. 113. a. b.
- Sacramentum altaris, quòd sit commemoratio mortis Christi. Et cur vltimo loco Christus illud instituerit. fo. 104. alias. 114. b.
- Sacramentum quomodo dicatur actiue & passiue, ostēditur. fo. 103. alias. 113. a.

Sacramēt

I N D E X

Sacramenti Eucharistiæ virtus & effectus ostenditur.

fo. 106. aliàs. 116. a. b.

Sacrificiũ offerendi modus & ordo demonstratur. fo. 60. b.

Sacrificium altaris, quòd toti Trinitati offeratur, ostenditur. fo. 76. a.

Sacrificium, quibus, pro quibus, qualiter, & quare offeratur. fo. 72. a. b.

Sacrificiũ altaris quomodo septem vicibus cruce signatur, ostenditur. fo. 129. b.

Sacrificium quòd soli Deo sit offerendum. fo. 79. a.

Sacrificij triplicis triplex panis, triplex vinũ, & triplex aqua recensetur. fo. 71. b. & 71. a.

Sacrificij partes quæ fiunt de illo, quid significet. fo. 141. b. & 141. a.

Sacrificia ecclesiæ tria in veteri testamento significata referuntur. fo. 71. b.

Salutatio, quæ præmittitur Euangelio à Diacono, quid operetur. fo. 54. a.

Sanctificatio nominis patris in filiis quadrupliciter fieri ostenditur. fo. 138. a.

Sanctorum triplex commemoratio recensetur. fo. 77. b.

Sanctorũ secũda cõmemoratio refertur. fo. 116. aliàs. 126. b.

Sanctis quomodo communicemus ostenditur. fo. 77. b.

Sanguis Christi, q̄ dupliciter intelligatur in remissionẽ peccatorum effusus, palàm fit. fo. 103. aliàs. 113. b.

Sanguis Christi, quare dicatur nouum testamentum ostenditur. fo. 97. aliàs. 107. a.

Saxum ad ostium monumenti fuisse aduolutum quando in missa denotetur. fo. 129. a.

Seccessus, aut vomitus si post solam Eucharistiæ perceptionem euenerit, unde accidisse credendum sit, ostenditur. fo. 89. aliàs. 99. a.

Senarius

ALPHABETICVS.

Senarius numerus quare dicatur perfectus. fo. 4. b.

Sepultura Christi in qua parte missæ designet. fo. 129. a.

Seruitutis duæ species referuntur, Latia, & Dulia. 76. a.

Sicuti, dictio q̄ similitudinē dicat, nō qualitatem in parte i. la Canonis (sicuti accepta habere dignatus es munera Abel. &c.) ostenditur. fo. 111. alias. 121. b.

Signum crucis quomodo sit exprimendum. fo. 54. a.

Signa tria, quæ fiunt super oblatam & calicem referuntur, & quid denotent. fo. 70. a.

Signa quinque, quæ fiunt secundò super oblatam & calicem recensentur. Et de Christi vèdicatione, de persona venditoris, & venditi, & euentis. fo. 80. a. b.

Signa, quæ tertio loco fiunt super oblatam & calicem, quid denotent. fo. 109. alias. 119. a. b.

Signa quare post consecrationem fiant super Eucharistiam. fo. 110. alias. 120. b.

Signa, quæ quarto loco fiunt super oblatam & calicem quid denotent, ostenditur. fo. 113. alias. 123. a. b.

Signa, quæ quinto loco fiunt super corpus & sanguinè, & in latere calicis, recensentur. Et quid denotent. fo. 117. alias. 127. b.

Signa noui testamenti q̄ sint meliora, quàm signa veteris testamenti, ostenditur. fo. 102. alias. 112. b. & 113. a.

Signorum distinctio describitur. Et quomodo sacramentum actiuè & passiuè dicatur. fo. 102. alias. 112. b.

Silentium à sacerdote post offertorium factum quid denotet. fo. 59. a.

Silentium post præfationem, quid signet. fo. 68. b.

Silentium quod fit post orationem dominicam quid innuat. fo. 139. b.

Stola super utrunq; humerū sacerdotis quid designet. fo. 9. a. & 21. b.

Stola,

INDEX

- Stola**, quæ super amictum collo sacerdotis incumbit, quid significet. fo. 16. b.
- Subdiaconus**, qui præcedit Pontificem, & euangelij codice clausum portat, quid denotet. fo. 32. b.
- Subdiaconus** quõ Ioãne Baptistã representet. fo. 44. a.
- Subdiaconus**, q̄ in eundo sequatur, & in redeundo præcedat, referens euangelium quid denotet. fo. 51. b.
- Subdiaconi** cū Acolyto reuerentia, quæ Episcopo post Epistolam exhibetur, quid insinuet. fo. 45. b. & 46. a.
- Subdiaconi** quomodo Nathinneorum vitam in ecclesia representet. fo. 5. b.
- Subdiaconi** ministeriũ quale ostẽditur. fo. 60. b. & 61. a.
- Superhumorale**, seu Ephos Pontificis, quid denotabat. fo. 12. b. & 13. a.
- Symbolum** à quibus fit cantandum Romano Pontifice celebrante. fo. 58. a. b.
- Symbolum** quibus diebus fit in missa dicẽdum. fo. 57. a.
- Symboli** tam apostolici quàm Constãtinopolitani duodecim partes referuntur. Et plura de duodenario numero. fo. 56. a. b.
- T.
- T**. Litera in principio canonis posita, quid denotet. fo. 69. b.
- Templum Pantheon** à Phoca donatum ostenditur. fo. 78. b.
- Tentatio** interior & exterior recẽsentur. Et quomodo interior parum obficiat, & exterior multum proficiat, ostenditur. fo. 134. a. b.
- Tentationes** diuersæ, in quas petimus non induci, referuntur. Et de triplici tentatore, Deo videlicet, homine, & diabolo. 134. a.
- Thuribuli** forma describitur. Et de duplici causa thurificandi,

ALPHABETICVS.

- ficandi, spirituali & literali. fo. 37. b.
- Thurificatio altaris à Pontifice facta, & Episcopi à sacerdote, quid denotet. fo. 37. a.
- Tractus qui dicitur in missa, quid denotet. fo. 48. a.
- Traditio Christi triplex recensetur. fo. 70. a.
- Transubstantiatio quoniam fiat, ostenditur. fo. 90. alias. 100. a.
- Transubstantiationis modus refertur. 91. alias. 101. b.
- Trinitas quid. fo. 66. a.
- Trinitas substantiarum, quod sit in vna persona Christi ostenditur. fo. 106. alias. 116. b. & 117. a.
- Trinitatis opera quod sint indiuisa. 70. b.
- Trinitatis vestigium, quod in creaturis reluceat, ostenditur. fo. 65. b. & 66. a.
- Tunica, qua utebatur Pontifex, quid signet. fo. 12. b. & 22. a.
- Tunica poderis, quæ erat hyacinthini coloris in veteri sacerdotio, & cum tintinnabulis & malis punicis ab inferiori parte procedentibus, quid insinuabat, ostenditur. fo. 16. b. & 17. a.
- V** Veli scissio, quomodo per corporalis desuper calicem remotionem innuatur. fo. 129. a.
- Verborum sacramentalium, Hoc est corpus meum, quanta sit virtus, ostenditur. fo. 91. b.
- Veritas corporis & sanguinis sub specie panis & vini in prolatione verborum sacramentalium, Hoc est corpus meum, ostenditur. ibidem.
- Versus, qui ponitur inter bis. Alleluia, quid designet. fo. 48. a. Et de trium linguarum diuersitate. fo. 48. b.
- Vestigium trinitatis quod in creaturis reluceat, ostenditur. fo. 65. b. & 66. a.
- Vestes euangelici sacerdotis quid in capite designent, &

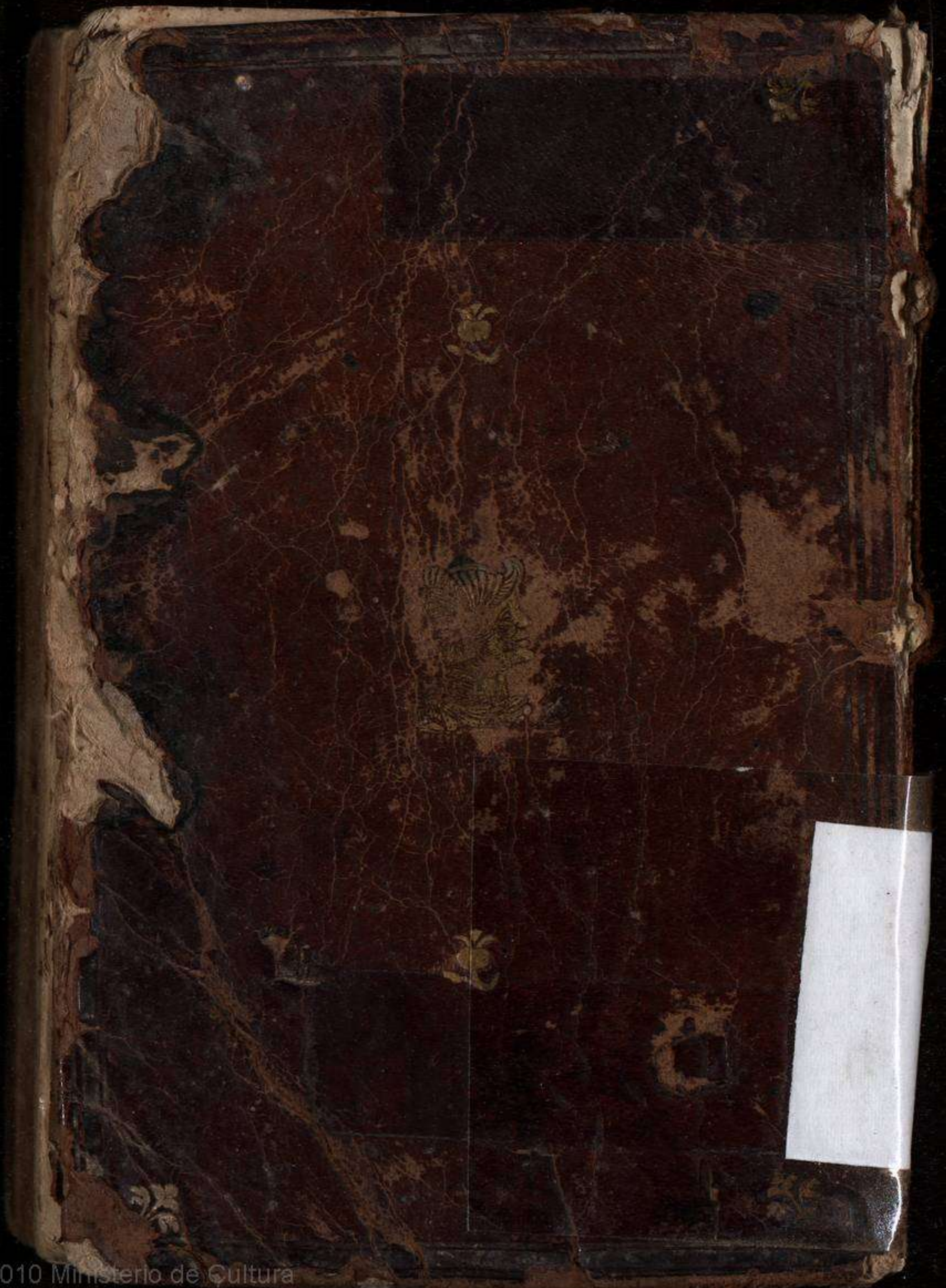
INDEX

- & figurent in membris, ostenditur. fo. 15. a.
Virginitati q̄ martyriū præferatur, ostēditur. fo. 28. a.
Virtus, & effectus sacramenti Eucharistiæ refertur. fo. 106. alias. 116. a. b.
Viuorum nomina in quo loco recitari debeant in missa ostenditur. fo. 74. a.
Vnctio manuū presbyteri ab ep̄o, quid denotet. fo. 8. b.
Vniones tres esse in Ch̄o, & quæ sint, ostenditur. fo. 37. b.
- Z.
- Z**ona, seu Baltheus sacerdotis q̄d significet. fo. 12. b.
Zona, Cingulum, & Succinctorium, quid denotēt. fo. 16. a.

¶ Finis Indicis.

Erratula quæ in hoc opere fefellerunt, castigata per licētiatū Ludouicū Hurtado.

En la foja. 27. ibi: in resurrectione. comience con
L grande con punto atras para que se entienda.
En la fo. 33. in verb. à secretario, alias à sacrario.
en dos partes. & ibi in mundum. alias cum in mun
dum. En la. fo. 40. ibi collocantur. alias collocatur.
En la fo. 66. in verb. processione. falta la. p. En la
fo. 138. in verb. hinc. alias hic. En la. fo. 142. ibi. post
alias potest. Et in margine ibi. numero. 1. alias nu
me. 11. En Madrid a 8. de Nouiēbre. de. 1565. años.
Domingo de Cauala. Licenciado Luis Hurtado.

14

41